3.7.507

Digitized by Google

Digitized by Google

3. 7. 502

PET. DAN. HUETII,

EPISCOPI ABRINCENSIS,

COMMENTARIUS

DE REBVS AD EVM

PERTINENTIBVS.

1002

AMSTELODAMI,
Apud HENRICUM Du SAUZET,
M. DCC. XVIII.

Ex Legato Dnd Equitis Antonii
Francisci dos Marmis

PRÆFATIO EDITORIS.

OFfero Tibi, Lector, haud ſpernendum munus; Vitam ſcilicet illuſtriſſimi Præſulis, qui de Litteris tam præclarè eſt meritus, quique etiam per eas immortale decus eſt adeptus. Pariſiis cùm præterita æſtate degerem, feliciter nactus exemplar accuratè ex ipſo αὐτογράφῳ deſcriptum, rem Eruditis pergratam facturum me duxi, ſi ea, quæ de rebus ad illum pertinentibus ſcripſerat Cl. Huetius, publici juris facerem Non igitur Te diu, Lector, in limine morabor. Duo

* 2 tan-

tantùm habeo quæ ſcire tua intereſt.

I. Pag. 77. hujus *Commentarii*, elegantiſſimis verſibus refert Auctor quo ritu Conſul *Hardenbergæ*, quod oppidum eſt Tranſiſalaniæ, creari ſolet:

Hinc Hardenbergam ſera ſub
nocte venimus.
Ridetur nobis veteri mos ductus
ab ævo:
Quippe ubi deligitur revoluto
tempore Conſul,
Barbati circa menſam ſtatuuntur acernam,
Hiſpidaque imponunt attenti
menta Quirites:
Porrigitur ſeries barbarum de-
ſuper ingens.
Beſtia, pes, mordax, ſueta in-
ter creſcere ſordes,
Ponitur in medio, tum cujus nu-
mine Divûm

Bar-

Barbam adiit, toto huic gratantur murmure Patres;
Atque celebratur ſubjecta per oppida Conſul.

Hunc autem morem in illo oppido nec vigere, nec unquam viguiſſe, liquidò conſtat: ſed ex vano fortaſſe rumore, vel animi laxandi gratiâ, hos verſus effictos eſſe facilè crediderim. Simile autem quidpiam accidit Seculo præterito. *Ludovicus Henricus Lomenius Briennæ Comes*, Regi à Secretis, *Itinerarium* ſuum in lucem emiſit Anno 1660. Leguntur ibi hæc verba p. 18. *Veſtrogothicis Silvis equitantes inducti Lincopiæ, ob loci religionem non omittendæ, tantillum ſubſtitimus: ibi cippus lapideus pertuſus, explorandæ maritorum membroſitati; qui pares foramini, approbantur, impares excluduntur connubiali toro, inde matrimonia aut ſtant, aut cadunt pro modo peculii.*

39

Alteram eamque auctiorem hujus Libri Editionem adornavit Carolus Patinus Anno 1662. in qua deſiderantur quæ mox retulimus, ut etiam docetur in *Præfatione* his verbis : *Unum te moneo, huic Editioni, cui nihil deeſt, voluiſſe Lomenium aliquid deeſſe, quod ſcilicet Weſtrogothicis Silvis, per errabunda veſtigia, moroſæ viæ pellendis tædiis juveniliter luſerat, ſapientiorem ætatem & pudorem ſuppreſſiſſe.*

II. Pariſiis prodiit Anno 1714. Tractatus de Batavorum per totum terrarum orbem Commercio, ab Anonymo conſcriptus, *Le Grand Treſor Hiſtorique & Politique du floriſſant Commerce des Hollandois dans tous les Etats & Empires du Monde.* in 8. Exeunte Anno 1716. liber denuò typis excuſus eſt Amſtelodami, titulo parumper immutato, *Memoires ſur*

le

le Commerce des Hollandois &c. in 12. Eodem autem Anno in lucem emiſerat noſter Huetius doctiſſimam Lucubrationem de Commercio & Navigationibus Veterum, *Hiſtoire du Commerce & de la Navigation des Anciens*, à Paris 1716. in 12. Hinc factum eſt propter argumenti ac tituli affinitatem, ut Clariſſimo Præſuli Librum à ſtudiorum ejus ratione planè alienum * plerique tribuerint. Et quidem accedebat unum, quod eorum conjecturam valde ſirmare videbatur. Auctor nempe præfati Libri, cui titulus, *Memoires ſur le commerce des Hollandois, &c.* pag. 2. loquitur de Tractatu ſuo de Commercio Vete-

† Johannes Clericus *Bibliotheque Ancienne & Moderne Tom. VII. Part.* 2. Jacobus Bernard *Republique des Lettres Novemb. Decemb.* 1716. *Journal Literaire Tom. VIII. p.* 482. *Hiſt. Critique de la Repûbl. des Lettres Tom. XIII. p.* 408.

4a

rum, quod fortaſſe conſcripſit, ſed nondum publici juris fecit; nemo enim præter Cl. Huetium quicquam ſuper hoc argumento in lucem emiſit.

Omnia Cl. Huetii Opera edita, variaſque eorum Editiones, hîc recenſere non ab re fore exiſtimavi. Vale, Lector.

CATALOGUS
Operum Editorum
PET. DAN. HUETII.

DE INTERPRETATIONE LIBRI DUO.

Pariſiis 1661. in 4to.
Stadæ 1680. in 12.
Hagæ Comitum 1683. in 8. una cum Libro *de Origine Fabularum Romanenſium* Latinè verſo.

ORI-

ORIGENIS COMMENTARIA *in Sacram Scripturam*, Gr. Lat.

Rothomagi 1668. in Folio.
Coloniæ Agripp. 1685. in Fol.

DE L'ORIGINE DES ROMANS.

Pariſiis 1670. in 8.
Pariſiis 1678. in 12.
Londini 1672. in 16. Anglicè.
Amſtelodami 1679. in 16. Belgicè à Jano Broekhuſio.
Hagæ Comitum 1683. in 8. Latinè à Pyrone, una cum Libro *de Interpretatione*.
Pariſiis 1685. in 12.
Pariſiis 1693. in 12.
Amſtelodami 1716. in 12. Belg.

DISCOURS PRONONCE *à l'Academie Françoiſe*.

Pariſiis 1674. in 12. ac deinde in variis Collectaneis.

ANIMADVERSIONES IN MANILIUM & Scaligeri Notas.

Pariſiis 1679. in 4. ad calcem Editionis Manilii in uſum Sereniſſimi Delphini adornatæ.

DEMONSTRATIO EVANGELICA.

Pariſiis 1679. in Folio.
Amſtelodami 1680. in 8. 2. voll. curâ Chriſtophori Sandii.
Pariſiis 1690. in Folio.
Lipſiæ 1694. in 4.

CENSURA PHILOSOPHIÆ CARTESIANÆ.

Pariſiis 1689. in 12.
Helmſtadii 1690. in 4. accurante Henrico Meibomio.
Franequeræ 1690. in 12.
Hanoveræ 1690. in 12.
Pariſiis 1694. in 12.

QUE-

PRÆFATIO.

QUESTIONES ALNETANÆ *de Concordia Rationis & Fidei.*

Cadomi 1690. in 4.

DE LA SITUATION DU PARADIS TERRESTRE.

Pariſiis 1691. in 12.
Lipſiæ 1694. in 16. Latinè.
Lipſiæ 1694. in 4. Latinè, una cum *Demonſtratione Evangelica.*
Amſtelodami 1698. in 8. Latinè, adjunctus Diſſertationi *de Navigationibus Salomonis.*
Amſtelodami 1698. Latinè in *Synopſi Criticorum Sacr.* in Folio.
Amſtelodami 1701. in 12.
Amſtelodami 1716. in 12. Belg.

NOUVEAUX MEMOIRES *pour ſervir à l'Hiſtoire du Carteſianiſme.*

Pariſiis 1692. in 8.

UL-

6a

Ultrajecti 1698. in 16.
Amſtelodami 1698. in 12. Editio auctior.

STATUTS SYNODAUX, *pour le Dioceſe d'Avranches, lûs & publiez dans le Synode tenu à Avranches l'An* 1693.

Trois Supplemens aux dits Statuts Synodaux, lûs & publiez dans les Synodes tenus à Avranches, dans les Années 1695. 1696. 1698.
Cadomi, annis ſupra memoratis in 8.

CARMINA LATINA ET GRÆCA.

Ultrajecti 1664. in 8.
Daventriæ 1668 8.
Amſtelodami 1672. in 16. accurante Hogerſio.
Ultrajecti 1700. curâ Joannis Georgii Grævii.
Pariſiis 1709. in 12.

DE

PRÆFATIO.

DE NAVIGATIONIBUS SALOMONIS.

Amſtelodami 1698.
Amſtelodami 1698. in *Synopſi Criticorum Sacr.* in Folio.

NOTÆ IN ANTHOLOGIAM *Epigrammatum Græcorum.*

Ultrajecti 1700. in 12. ad calcem *Poëmatum*, operâ Joannis Georgii Grævii.

ORIGINES DE CAEN.

Rothomagi 1702. in 8.
Rothomagi 1706. in 8.

LETTRE A MR. PERRAULT, *ſur le parallele des Anciens & des Modernes, du* 10. *Octobre* 1692.

Pariſiis 1704. inſcio Cl. Huetio, in tertia parte Libri inſcripti, *Pieces fugitives.*

EXA-

PRÆFATIO.

EXAMEN *du ſentiment de Longin ſur ce paſſage de la Geneſe*, Et Dieu dit, que la lumiere ſoit faite, & la lumiere fut faite.
Amſtelodami 1706. in 16. in Tomo decimo *Bibliothecæ Selectæ* Joannis Clerici.

HISTOIRE DU COMMERCE *& de la Navigation des Anciens*.
Pariſiis 1716. in 12.
Bruxellis 1717. in 12.

PETRI DANIELIS HUETII *Commentarius de rebus ad illum pertinentibus*, Hagæ Comitum 1718. in 12.

P. D.

PETRI DAN. HUETII,

EPISCOPI ABRINCENSIS,

DE

REBVS AD EVM PERTINENTIBVS

COMMENTARIVS.

LIBER PRIMVS.

GRaviſſimus benè ſentiendi & benè agendi auctor & magiſter, ſummæque in Eccleſia Chriſti auctoritatis Aurelius Auguſtinus, vergente in ſenium ætate, anteactæ vitæ ſuæ facta recognoſcens, ſi quid occurrebat animo piè laudabiliterque actum, grato id animo referebat ad beneficentiam Dei: quidquid verò adversùm ejus Legem à ſe meminerat admiſſum, ſalubri eluebat pœnitentiâ, & palam etiam agnitum ipſe accuſator ſui

in vulgus proferebat : [1] *Nonne tibi*, inquiebat, *prolocutus ſum adverſum me delicta mea , Deus meus , & tu dimiſiſti impietatem cordis mei ?* Me verò ad abſtergendas priſtinæ vitæ ſordes etſi jam diu excitabat tam illuſtre exemplum, eò tamen compulit gravior etiam cauſa, morbus acutiſſimus ac penè mortifer, quo conflictatus ſex totos menſes, ne nunc quidem poſt aliquot annos planè recreatus ſum. Hâc enim acri quantumvis & ſeverâ, ſalutari tamen admonitione revocari me ſenſi à Deo ad inolitas conſcientiæ meæ labes perluſtrandas, & in ejus conſpectu demiſſiſſimè atque ſubjectiſſimè ponendas. Operæ pretium igitur facturum me duxi, ſi præteritorum annorum rationem coram eo expromerem, noxarum mearum teſte ac judice, omnis verò gratiæ, bonitatis & beneficentiæ auctore ; ſi quid modò rectè agendo ab eo promeritus ſum. Præſertim cùm eò accederet penè quotidianum Amicorum convitium, qui cùm multa me de Viris ætatis hujus eruditiſſimis, quibuſcum conjunctè vixeram, narrantem audiviſſent, hanc à me

[1] Auguſtini Confeſſ. lib. 1. cap. 5.

me efflagitabant operam, cùm certi aliquid de iis cuperent cognoſcere, nec eorum, quæ per me cognoviſſent ipſi, memoriam exſtingui vellent.

Tu igitur, ſumme Deus, qui hominum omnium parens, ita uti revera es, ſic haberi & vis & jubes, Opus hoc nutu tuo ſuſceptum benigno favore proſequere, ut in eo perſcribendo, & publici juris faciendo, eò flectatur mens noſtra, eò dirigantur ſenſus noſtri & affectus, quò amor tuus creſcat in legentium animis; cùm me utroque parente ab ipſa penè infantia orbatum, & ab omnibus agnatis & affinibus ſpretum & abjectum, paterna tamen caritate ſuſceptum à te, & per longæ vitæ caſus & contagia, ad extremam uſque ſenectutem beneficâ dexterâ tuâ protectum agnoverint.

Inclinata jam in Galliis Factione Calviniſtarum paucis poſt Rupellam expugnatam annis, natus ſum Cadomi nobilibus parentibus Daniele Huetio patre jam ſene, Factioni huic antea addicto; matre Iſabella Pillonia Bertovillæa Rothomagenſi, ætate integra, femina lectiſſima. Duas autem jam antè

filias pepererat, Mariam & Suſannam, atque etiam filium unum Franciſcum: quorum ortum atque etiam meum ſubſecuti ſunt Ægidiæ natales, me biennio minoris; & poſtmodum etiam Valentinæ, quæ itidem uti antea Franciſcus paucis tantùm ab ortu diebus ſuperfuit. Atque hoc imprimis ſummi beneficii à Deo in me collati loco habendum eſt, quòd me parentibus Catholicis gigni voluit. Quamvis enim in media Calviniſtarum colluvie natus fuiſſet & eductus pater meus, nihilominus tamen adſpirante cæleſtis gratiæ aura afflatus, & Johannis Gonterii, pii & docti è Societate Jeſu viri, conſiliis primùm & hortatu, ac creberrimis deinde literis, quæ penes me ſunt etiamnum magno numero, inſtinctus & inſtructus, Chriſti Eccleſiæ colla ſubmiſit, & epoto ſalutari veritatis antidoto, evomuit lethiferum perverſæ doctrinæ virus. Nec ſuſceptam Religionem ſegniter excoluit; nam in iis controverſiis, quæ pertinent ad defenſionem Catholicæ veritatis, verſatus erat diligenter, ſummoque iis ſtudio adjecerat animum, ad promovendos, ſi poſſet, Catholicæ quam ſpre-

verat

verat Eccleſiæ fines. Nam cùm mater ipſius, avia mea, à qua perverſo dogmate fuerat imbutus, gravi morbo correpta in ſummo eſſet vitæ diſcrimine, tantum valuerant optimi viri fuſæ ad Deum preces pro ſalute matris impetranda, graveſque adhibitæ ad eam cohortationes, ut ad agnitionem veritatis ipſam demum excitaverit. Itaque ante captam animo ejurandi doctrinam, recantatiſque cycnea voce nefariæ Sectæ dogmatis, in Chriſto placidè conquievit. Qua re cognita Gonterius impendio lætatus eum quem inſtituiſſet ad notitiam veritatis, aliis quoque idem beneficium præſtare potuiſſe, rem conſignandam publicis monumentis cenſuit, & poſteris commendandam. Carminibus ergo Græcis, Latinis & Gallicis affabrè factis celebrata res eſt ipſius & amicorum operâ, additumque elogium non inelegans de ſpectatiſſimæ feminæ vita & virtutibus. Quæ pater meus incidi voluit ad perpetuam rei memoriam in tabula marmorea, ſepulcro ejus appoſita, quod exſtrui curavit in Cadomenſi templo Sancti Johannis. In eo præterea paravit ſibi poſteriſque ſuis Sa-

cellum, eleganti ſepimento vallatum, picturis ſigniſque exornatum, ſplendido ſacrorum veſtimentorum apparatu decoratum, & certis reditibus dotatum in ſingulos annos; quo ſuum deinde corpus, ſuæque conjugis, poſt mortem inferri juſſit. Idem pro ſua pietate, & religioſo divinæ rei cultu, ad ſimplices & uſitatos in Eccleſia canendi modos, muſicos addidit concentus, ac fidicines etiam & ſymphoniacos. Inſtrumenta denique muſica, quæ ſibi comparaverat oblectandi ſui causâ, templo largitus eſt liberaliter, & piis uſibus conſecravit. Nam & muſicæ artis perſtudioſus erat & benè peritus, & inſtrumentis muſicis concinnè utebatur. Saltabat ad hæc venuſtè, artiſque hujus adeò ſciens habebatur, ut cùm ſplendidum aliquando tripudium Cadomi pararetur, & ex levi morbo decumberet in lecto, convenirent ad eum ſaltatores, ſuique artificii egregium ſpectatorem, & unicum arbitrum conſtituerent. Seſe quoque exercuerat in poëticis, nec averſum ſenſerat Apollinem; cùm vel juveniles verſiculos, vel in theatrales etiam uſus ſerium aliquid elaboraret. Nec pigebit præterea

terea aliud hîc etiam commemorare Chriſtianæ pietatis officium, ab eo Patribus Carmelitis Domus Cadomenſis præſtitum. Indulgeat modò benignus Lector imprudenti filio, molliore forſitan quàm deceat animo facta patris referenti. Cùm vitium facerent ruinoſæ ipſorum ædes, totumque periſtylium vetuſtate collapſum corruiſſet; nec hominibus paupertatem ſolemni voto profeſſis reſtituendarum earum facultas ſuppeteret; ſubvenit in tempore pater meus, negotiique totius ac ſumptuum etiam magna ex parte ſuppeditandorum curam in ſe recepit. Nec immemorem beneficii ſe præbuit religioſus Ordo; ſed familiæ noſtræ inſignibus ad parietes periſtylii non uno loco inſculptis gratum animum eſt conteſtatus. Hæc mihi benè de Eccleſia merendi exempla, aliaque compluria reliquerat pius parens, niſi ad ea minùs attentum vitæ illecebræ aliò abſtraxiſſent.

Suſceperat me de ſacro fonte vir opibus potens, & primariæ inter Cadomenſes dignitatis. Is proximis poſt me natum Calendis Januariis proſecutus eſt me ſplendido munere, bombycino pi-

leolo, erectis ardeolæ criſtis decorato, quas retinebat orbiculus aureus adamantibus diſtinctus. Baltheum his adjunxerat auri ſubtemine picturatum, ex quo pendebat enſiculus puerili ſtaturæ accommodatus; imprimis verò torquem aureum, tam gravem & ponderoſum, ut cùm ætate provectior eo ornatus multiſque ſpiris revinctus incederem, penè opprimerer gravi onere, ac ſæpe corruerem. Non diu poſt hunc liberorum proventum ſuperfuit optimus parens, qui diro tentatus hydrope, variaque incaſſum expertus remedia, atque imprimis Poganorum fontium acidos hauſtus, domum tandem redux placida morte deceſſit. Jam inde verò noſtri, bonorumque noſtrorum tutela matri commiſſa eſt, quam & toto triennio prudentiſſimè adminiſtravit. Deducebat me mater ſæpenumero hoc tempore in ſuburbanum prædium ad ſororem ſuam, materteram meam Catharinam Pilloniam; eratque in proximo ruſtica mulier mei amantiſſima, quæ me in tugurium ſuum ſæpe ad ſe invitabat blanditiis & munuſculis. Cùm excurriſſem autem aliquando ad eam, humi jacentem reperi

ad

ad focum, obvoluto capite; vix ut os ori, baſiandi cauſsâ, admovere potuerim. Illa me lenibus abigebat verbis, & velut averſata, jubebat à ſe protinus diſcedere. Et meritò ſanè; laborabat enim ardenti peſte, ex qua nocte ſequenti exſtincta eſt, me planè incolumi. Quod inſigne beneficium ingratus ſim atque vecors, niſi ad præſens Dei patrocinium referam, mihi jam inde à tenera illa ætate indeſinenter præſtitum.

Quinquenni jam major eram; videbarque ex prima illa literatura, quæ Grammaticæ velut infantia eſt & literatio appellatur à Varrone, aliquid poſſe decerpere. Tum autem habitabat in vicinia noſtra Alanus Algæus, vir ſacri ordinis, pietate inſignis, optimo præditus ingenio, nec ſtudiorum humanitatis & poëticæ facultatis omnino expers; in controverſiis autem de rebus ad fidem pertinentibus ſcitè explicandis apprimè verſatus; quod & ſcriptis in lucem editis abundè declaravit. Hunc ut mihi jam tum mater deſtinabat domeſticum Præceptorem, ita primis literarum elementis rudem animum ab eo informari voluit. Jamque progreſſus aliquos fece-

ram, cùm ſurgentes ſpes intercepit matris amantiſſimæ mors immatura, ad quadrageſimum annum ætatis nondum provectæ. Quo caſu ita conturbata eſt & afflicta domus noſtra, reſque familiaris, ut non multum abeſſe augurarentur homines, quin bonis omnibus ac fortunis propè everſa eſſet. Verùm ſubvenit in tempore pupillorum parens atque tutor omnipotens Deus, ſpretumque fovit benignè ſua ſpe, & abjectum ſublevavit ac reſtituit: ut verè de me prædicare poſſem, *Pater meus & mater mea dereliquerunt me; Dominus autem aſſumpſit me*[1]. Ad pauciſſimos enim redacta erat noſtra omnis cognatio, atque ii imminentem diuturnæ tutelæ neceſſitatem magno ſtudio defugiebant. Habebat tum in matrimonio amitam meam Ægidiam Huetiam Ægidius Macæus, propterea que ad eum proximè ventura erat hæreditas noſtra, ſi meo, ſororumque mearum interitu deſerta ea fuiſſet. *Agnatos* autem, inquit Juſtinianus[2], *quos ad hæreditatem lex vocat, eoſdem & tutores eſſe juſſit: quia plerumque ubi ſucceſſionis eſt emolumentum, ibi & tutelæ onus eſſe debet.*

1 Pſalm. 26. 10. 2 Inſtit. libr. I. Tit. 17.

bet. Fuit autem Macæus ille exquiſita Mathematicarum diſciplinarum, & ſideralis imprimis ſcientiæ, cognitione percelebris, quam & erudito Opere nobilitavit de motu Cometæ, qui in cælo viſus eſt Anno MDCXVIII. comparatis ad id & accuratâ operâ fabrefactis inſtrumentis, quæ ad me tandem pervenerunt cum omni ejus ſupellectile mathematica, Danielis Macæi beneficio, qui Ægidii filius fuit. Verùm, ne quid diſſimulem, viſus eſt Ægidius Genethliacorum vanitati, vel fatuitati potiùs, nimis favere. At is affinitatis noſtræ immemor, nec ulla officii ſui ratione habita, & ſuæ præterea artis dulcedine captus, jacturamque ratus quicquid ei temporis adimeret impendens tutelæ noſtræ onus, tam grave, tamque diuturnum veritus, unde in alias diſtraheretur curas, huic ſeſe, quocunque tandem modo poſſet, ſubducere ſtatuit. Lutetiam ergo confugit ad amicos, quorum auctoritate dum rem tentat efficere, tetro illic implicitus morbo, fato functus eſt, nondum ſenex.

Interea verò dum de tutore in locum matris meæ ſubrogando diſceptatur, de-

ductus ſum in domum Macæi, ejuſque uxorem amitam meam educatricem habui. Vicinum erat domui huic Monaſterium Patrum Crucigerorum, quorum uni cum ingenuis aliquot pueris traditus ſum, puerilibus literarum præceptis imbuendus. Tametſi autem homo mitis erat, nullaque in me inſtituendo aſperitate utebatur, memini me tamen, qui inter blandiſſimos matris complexus educatus fueram ad hanc diem, hominis externi exhorruiſſe ſupercilium atque vocem, & ad æris Campani ſonum, quo vocabamur ad ſcholam, jam grandiorem natu, poſt annos aliquot, toto corpore cohorruiſſe.

Confluxerunt interea Cadomum propinqui noſtri ſuperſtites, quicunque legitimo cognationis gradu attingebant familiam noſtram, ut educationi & inſtitutioni noſtræ proſpicerent, & ante omnia tutorem crearent. Ad id ex Pontaudomarenſi tractu, qui Cadomo diſtat dierum duorum itinere, accitus eſt cognatus quidam noſter, vir bonus, & in rebus agendis non inexercitatus; & id magno ſanè rei noſtræ familiaris diſpendio, qua ſumptus præbente adminiſtran-

ſtranda jam tum erat tutela noſtra ab homine externo per crebra itinera, longamque ab ipſius laribus abſentiam, & Cadomi commorationem. Nec diu tamen ipſum munere hoc defungi paſſa eſt immatura mors, & in locum ejus ſuffectus eſt Daniel Macæus Ægidii filius. Viſum autem fuerat omni huic propinquorum noſtrorum cœtui ablegandas eſſe Rothomagum ſorores meas, & in convictum tradendas religioſo Dominicanarum puellarum ſodalitio, inter quas jam pridem Chriſto nomen dederant materteræ noſtræ duæ virgines eximiæ pietatis. Nuperrimè autem obierat alia matertera noſtra Catharina illa Pillonia ſuperiùs à me commemorata, Cadomi olim nupta, pridem vidua, quinque filiorum mater, jam adoleſcentium, & me aliquot annis natu grandiorum. Adjunctus ſum illis in contubernium & ſtudiorum communionem. Horum nonnulli adibant jam ſcholas publicas: alii, mei ferè æquales, domeſticâ diſciplinâ imbuebantur ab optimo Sacerdote, informandæ ad Chriſtianam pietatem puerili ætati, moribuſque regendis idoneo, ſed planè illi-

 terato.

terato. Ita verò abhorrebant illi à literarum ſtudiis, ut quotieſcunque certis diebus atque horis repetendæ eſſent ſcholæ, detrudi viderentur in piſtrinum ad molas verſandas. Huic contubernio per totum ſexennium mancipatus ſtudiis humanitatis incubui. Tunc autem factus jam grandior, & etiamnum tamen admodum puer, deductus eram in Collegium Regiomontanum Cadomenſe, & in diſciplinam traditus Patribus Societatis Jeſu, Collegii Rectoribus; quorum cura literarum humaniorum præceptis inſtructus ſum per quinquennium; Philoſophiæ verò inſtitutis per triennium. Quòd niſi illi, indole forſitan mea ad bonas literas prona delectati, monitis ſuis & adhortationibus me languentem excitaſſent, ſi quid erat in me boni, id omne domeſticorum exemplorum perverſitate fuiſſet exſtinctum. Nam cùm invidiam illorum excitaret amor ille literarum qui in me erat, nihil prætermiſſum ab illis eſt, quo me averti poſſe crederent à ſtudiis: libri mei ſubrepti, chartæ concerptæ, vel aquâ perfuſæ, vel ſevo illitæ, ut ſcripturam noſtram reſpuerent; cubiculi noſtri

noſtri occluſæ fores, ne dum ipſi ludo darent operam, ego illic cum libello deliteſcerem; quod & ſæpe factum à me deprehenderant. Cùm autem rure ageremus, per autumnales ferias, tum verò nefas eſſe putabant libros attingere, totoſque dies, vel luſitando, vel venando, vel deambulando duci jubebant. Me verò cùm alia traheret voluptas, antequam excitati eſſent è ſomno, exoriente Sole, domo clam egreſſus, vel condebam me in ſylvam, vel raptim certè opacam aliquam ſectabar umbram, quæ me placidè legentem & ſtudentem ab oculis eorum protegeret. At illi me diu per dumos quæſitum, & velut indagine cinctum, extrahebant tandem è latibulis, vel lapillorum, madentiumve glebarum jactu, vel aquâ clam per ſiphones inter arborum ramos immiſsâ. Sed quantum conatus noſtros tardabat condiſcipulorum livor ac malignitas, tantùm eos provehebat inſitum mihi à natura infinitum illud diſcendi deſiderium, quod tam altè inſederat animo meo ab ipſo vitæ ortu, ut facilè concedens multis gloriam literarum, ſi conſtanti erga eas ſtudio & incredibili amore

re reliquos omnes ſuperaſſe me prædicavero, jure id certè meo mihi aſſumere palamque vindicare poſſe videar. Atque hoc ſanè inter præcipua, quæ Deus in me larga manu contulit, bona ponere debeo; nam aſſidua hac ſtudiorum contentione & nobilioribus curis ab intemperantia adoleſcentiæ & vitiis juventutis facilè abſtrahebar, in quæ cæteroquin & vividæ naturæ fluxu, & acriori nec facilè domabili experrectæ indolis impetu, nimis ſæpe jam inde delapſus ſum. Ex hoc autem conſtanti literarum amore, & aſſidua ſtudiorum exercitatione, præter infinita alia percepta à me commoda, vel id unum plurimi faciendum judico, quòd nulla unquam me vitæ cepit ſatias, nullum hominum rerumve tædium; quod nimis ſæpe ſibi contingere vulgò conqueri reliqui mortales ſolent, graviſſimaque mihi præ reliquis omnibus ſemper habita eſt temporis jactura, quam aſſidua diligentia & contentione ſarcire conabar. Ac memini in me admodum puerum, necdum primâ literarum notitiâ tinctum, ſi quem fabellas ex libro prælegentem audiebam, magnam inceſſiſſe cupiditatem

fa-

facultatis hujus adipiſcendæ, cùm reputarem beatum me fore, ſi abſque externa ope, meoque marte hujuſmodi acroamatis oblectare animum poſſem. Poſtquam deinde legendi, at nondum ſcribendi peritiam ſum aſſecutus, ſi quando videbam quempiam literas ad ſe ſcriptas reſignantem & legentem, ſic mecum ipſe cogitabam, magnæ id mihi voluptati futurum, ſi congerronem mihi meum ſic alloqui & compellare liceret. His ergo deſideriis acuebantur ſtudia noſtra, atque ita porrò in Grammatica, reliquiſque diſciplinis, cauſſas mihi ipſe fingebam, cur eas quoque conarer accipere. Nec id fugiebat Præceptores noſtros, qui egregiæ faventes pueri voluntati, per quinquennale illud inferiorum ſcholarum curriculum, vel proſequebantur munuſculis, vel propoſitis ad conflictionem præmiis decorabant. Cujuſdam etiam tam tener in me aliquando animus fuit, tanta charitas, ut cùm inter luſus pueriles fortè jactu lapidis graviſſimum capite vulnus accepiſſem, ad rei nuntium periculo meo valde exterritus ſit, adeoque commotus ut morbo ſtatim correptus & ipſe ſit, & in

in præſentiſſimum vitæ periculum adductus. His ſublevatus præſidiis æqualium meorum livorem facilè poteram contemnere. Hoc igitur nobile Gymnaſium Cadomenſe, hanc adoleſcentiæ meæ palæſtram, & amavi ſemper, & quotieſcunque ejus reviſendæ poteſtas fuit, ejus conſpectu valde ſum delectatus, ut juveneſcere, & ad præteritos vitæ annos redire mihi viſus ſim.

Hoc ipſum verò quod de ſe prodidit Auguſtinus [1], in his ſtudiorum primordiis odiſſe ſe literas Græcas, idem mihi quoque uſu venit; ſed earum demum utilitate perſpecta, ſarcire hoc damnum magno ſubinde labore contendi. At acri interim ferebar in Poëticam impetu, ac velut afflatu quodam percita æſtuabat mens noſtra, ponebamque ſummum literariæ laudis apicem in verſibus expeditè pangendis, ut quodcunque occurreret argumentum, facilè id carmine complecterer, & quidquid dicere conarer verſus eſſet; non tàm de accuratione & elegantia, quàm de copia & facilitate ſollicitus. Et quoniam priſcarum fabularum ſale perſperſam & conditam eſſe de-

1 Auguſtin. Confeſſ. libr. 1. cap. 13.

deprehenderam veterem omnem Poëſim, perdiſcendas eas mihi propoſueram; nec inter ſodales meos facilè reperiſſes quemquam harum notitiâ meliùs inſtructum; & tuliſſet forſitan bonam aliquam frugem felix illa ad Poëſim indoles, ſi non perverſis incauti Præceptoris, qui tùm me erudiendum ſuſceperat, conſiliis fuiſſet depravata. Is enim excuſſis è manibus meis Virgilio, Ovidio, Horatio, aliiſque certiſſimis ad Parnaſſum ducibus & magiſtris, ad quorum imitationem vel tum maximè inſtituendus eram & excitandus, ſubjecit mihi leves quoſdam & ignobiles ævi hujus Poëtas, Italos, atque Belgas, ingenioſós quidem & argutos, atque ab acutis & vibrantibus ſententiis laudem quærentes, depravato jam tum carminis guſtu, poſtquam à ſimplici illa, grandi, & pudica priſcæ Poëſcos majeſtate degenerare cœpit ætas recentior, vero legitimi & ſani carminis lepore exſtincto. His lautitiis, quaſi crepundiis, captus puerilis animus à recta via facilè deflexit, nec antè agnovit errorem, quàm ætate maturior maculoſum ac fucatum carmen ſciret ab eo ſeponere, quod naturali pulcritudine exſurgit.

Octo

Octo annos natus eram, cùm ſacro chriſmate delibutus Confirmationis ſacramentum accepi à Johanne Petro Camuſio, Bellicenſi Epiſcopo, ſanctitate vitæ, ingenio, eloquentia & ſcriptionum copia venerabili, cui longo pòſt tempore ſucceſſi in Abbatiæ Alnetanæ adminiſtrationem. Intra decurſum noni ætatis meæ anni correptus ſum morbis puerilibus, quos Variolas & Rubiolas Vulgus appellat. Pueriles dico, quamvis experientia nos jampridem, maximè verò poſtremis hiſce annis, docuit eſſe illos omnis ætatis. Docuit nos quoque Hiſtoria valde eos falli, qui expertes illorum Veteres fuiſſe cenſent. Fatendum quidem leviſſima ac penè nulla eorum apud Græcos & Romanos, ac præſertim antiquiores exſtitiſſe veſtigia; nec notatum apud eos quemquam à deformitate oris, quam inuſtis & excavatis in facie punctis ſolent relinquere. Neque ſanè morbi hujus meminerunt vetuſtiores Medici: nàm vari illi, quos commemorant, ex quorum nomine profluxit variolarum nomen, maculæ quidem erant in facie, at non à morbo impreſſæ, verùm ab ipſo ortu innatæ. Liqui-

quidò id probat Ciceronis jocus in Servilium Iſauricum, qui cùm hujuſmodi varis eſſet deformis, animo autem parum conſtans, *Miror*, inquit, *quid ſit quòd pater tuus, homo conſtantiſſimus, te nobis Varium reliquit.* A patre igitur, ab ortu ſcilicet, non à morbo varius relictus eſt. Quod à Quintiliano [1] proditum, ad variolarum morbum viri docti perperam retulerunt. Atque hinc Vari, & Varii, & Vareni in veterum familiarum Romanarum nomina & cognomina abierunt. At non inde tamen liquidò colligas, nulla prorſus vetuſtis illis temporibus exſtitiſſe morbi hujus indicia. Rariora fortaſſe fuerint apud Græcos & Romanos: nam & Gentes aliquas ſcimus Variolarum hodieque eſſe expertes: cujuſmodi feruntur eſſe Circaſſi [2]; vel ob cæli temperiem & ſalubritatem, vel ob majorem parentum in educandis liberis curam, certaque ad præcavendam mali hujus contagionem adhibita remedia. Seriùs fortaſſe fuerit apud has Gentes exortum, qualia ante ſuam ætatem prodiiſſe priſcis ſeculis incognita nar-

1 Lib. 6. cap. 3. 2 Memoir. des Miſſions du Levant 12°. part. 2. pag. 120.

rat Plinius [1], & qualis poſtremis hiſce temporibus fuit in Europa lues venerea. Sed aliquot poſt Chriſtum annis erupit demum peſtis illa, quæ deſcribitur à Vettio Valente Antiocheno Aſtrologo in Aſtrologiis, & ab Aëtio Amideno [2], quorum ille Hadriani ætati par fuit, (quem Latinitate à me donatum in lucem dare olim habueram in animo) hic ſuppar Conſtantino. Ἐκζέσματα Variolas appellant, & Rubiolas ἐξανθήματα, & pueriles morbos eſſe agnoſcunt. Sub initia quoque ſexti poſt Chriſtum ſeculi Variolas vehementer infeſtaſſe Galliam & Italiam legimus in Marii *Chronico.* Addam præterea, (ſi modò de boni Lectoris licentia auſim evagari extra metas hujus inſtituti) legi apud Gregorium Turonenſem [3], temporibus Childeberti Francorum Regis, ſub finem ſexti à reparata ſalute ſeculi, ingentem apud Francos ſtragem edidiſſe morbum hunc: *Magna*, inquit, *eo anno lues in populo fuit, valetudines variæ, milinæ, cum puſulis & veſicis.* Valetudines varias & milinas appellat morbos exortos, cum varis

1 Libr. 26. cap. I. pag. 441. 2 Libr. 3.
3 Libr. 6. cap. 14.

varis ſimilibus granorum milii, *κέγχροις ἐοικυίας*, quales erant parvæ illæ puſtulæ ex herpete prodeuntes, quas ex acri & calida bile in cutis ſuperficie oriri ait Actuarius [1]. Unde liquet vanam eſſe eorum conjecturam, qui pro vocabulo *milinæ*, à ſe non intellecto, imperitè ſubjecerunt *malignæ*. Docet nos quoque Francica Hiſtoria [2] Balduinum Belgarum Principem, reparatæ ſalutis Anno 962. peſte hac eſſe conſumptum. Quantum graſſata ea fuerit inter Saracenos, vel inde cognoſcitur, quòd Calipharum pleroſque notas ejus & cavitates in facie geſtaſſe obſervatum eſt ab Elmacino [3] & Abulfaragio [4]; quoſdam etiam eâ conſtat fuiſſe exſtinctos. In Ægypto denique & in Oriente [5], intra Tropicos, valde frequens illa & mortifera eſt: atque ex Indis & Ægypto per bella Saracenorum ad Occidentem pervenit. Sed hæc obiter: nunc ſtadium decurrere pergamus.

Cùm

1 Περὶ διαγνώσεως παθῶν libr. 2. cap. 31.
2 Fauchet Antiq. Franç. libr. 12. cap. 15.
3 Hiſtor. Saracen. libr. 1. cap. 8. & 13. & libr. 2. cap. 16.
4 Hiſt. Orient. Dyn. 9.
5 Chronic. Orient. p. 71.

Cùm primis literis operam darem in Collegio Cadomenſi Societatis Jeſu, eſſemuſque ſimul in condiſcipulatu ego & Bernardinus Gigaltus Bellofontius, is qui poſtmodum Mareſcallus Franciæ creatus eſt, domeſtico ille tum quidem Præceptore utebatur Brebovio, ſublimioris ſpiritus Poëta, magnum deinde nomen vernacula Lucani interpretatione adepto. Atque ego tunc etſi nondum exceſſeram ex ephebis, eramque valde puer, pro eo tamen quo incenſus ferebar in Poëticam ſtudio, facilè animadvertebam nihil humile eum ſapere, ſed ſupra Vulgi captum animos attollere. Itaque percontabar eum ſæpenumero ſuper veterum Poëtarum præſtantia, ſenſuſque ejus explorabam, ad quorum normam accommodarem meos. At ferre profectò non poteram æquo animo, cùm ſordere illi agnoſcerem deſpectum Virgilium, eique ac cæteris quoque omnibus antiquis Poëtis Lucanum anteferri. Cujuſmodi delirio laborantem vidimus deinde Petrum Cornelium, Comicorum Gallorum principem. Sic quoque Franciſcum Malherbam accepimus, nulli Lyricorum gentis noſtræ ſecundum,

dum, ad Statii clangorem & crepitacula inſaniiſſe. Adeò verum eſt, quòd ſæpe aliàs expertus ſum, rariores eſſe ſanos bonorum Poëmatum æſtimatores & judices, quàm probos eorumdem artifices.

Sed & alium mihi tum videre contigit florentis ingenii amœnitate & poëticis ſuavitatibus nobilem Johannem Franciſcum Saraſinum, cùm patris ſui exſequiis intereſſet, qui fuerat de Cadomenſi Francicorum Quæſtorum Collegio. Tum verò avidiſſimis oculis ſuſpiciebam hominem exoriente jam fama percelebrem.

Jamque nubiles ſorores meæ, Maria & Suſanna, Dominicanarum materterarum convictu exemptæ erant, & Cadomum revocatæ ad Ægidiam amitam, paucíſque pòſt annis in honeſtiſſimis matrimoniis ſunt collocatæ: unde & plures procreati ſunt liberi ex Maria, qui & numeroſam ex ſe dederunt prolem; & unus tantùm filius ex Suſanna, qui nec diu ſuperſtes fuit.

Emenſo tandem politioris humanitatis curriculo, cùm jam maturus viderer Philoſophiæ, etſi nondum exceſſeram decimum tertium ætatis annum, da-

mnoſo hoc conſobrinorum meorum ſolutus contubernio, in Antonii Hallæi Profeſſoris Regii convictum & diſciplinam tranſii, magno meo emolumento: erat enim vir ille impensè doctus, magnamque ſibi famam pepererat poëtica facultate, quam editis ſub fine vitæ Poëmatis ſuis valde inſignivit. Inclaruerat quoque accuratâ Geographiæ peritiâ, quam & publicè iteratis prælectionibus docuit non ſemel in Auditorio Academiæ Cadomenſis. At ego diſciplinæ hujus eram valde rudis, necdum prima ejus perceperam elementa, tamque ſupinæ inſcitiæ notam diutiùs inhærere mihi haudquaquam paſſus eſt Hallæus, quem cæteroqui diſcendi & ſciendi noverat eſſe percupidum: atque hac etiam eruditionis parte publicis præceptionibus & inſtitutione privata imbuendum me ſuſcepit. Ergo ex domeſtica ejus & aſſidua conſuetudine, non egregio ſolùm auctus ſum doctrinæ incremento, ſed anteceptos à pueritia errores plurimos depoſui. Accedebat ſingularis ejus benevolentia, vel potiùs pietas erga me, quam retinuit tam conſtanter ad exitum uſque vitæ, ut cùm animam ageret, ocu-

oculis jam in morte natantibus, ſupremumque trahens halitum, adſtantem ſibi Gulielmum Pyrrhonem, virum eruditum, à quo Claudianus egregio commentario illuſtratus eſt, propiùs ad ſe juſſum accedere ſic affatus ſit: Optimè omnium noſti, mi Pyrrho, quæ fuerit mea, dum vixi, erga Huetium charitas; tu velim certò ei ſignifices, me morti proximum, memorem tamen fuiſſe veteris noſtræ amicitiæ, & enixè ab eo contendere, ut in ea colenda & retinenda ſanctè ipſe quoque, quod & hactenus fecit, perſeveret. Quibus dictis placidè ex vita migravit. Ego verò, ô puriſſima anima, mandato huic parui hactenus; ac porrò quoad vita ſuppetet, parere certum eſt: & ſi quid mea apud Deum vota preceſque potuerint, omni eum obteſtabor obſecratione, ut gloriæ ſuæ & æternæ felicitatis participem te faciat.

Quo tempore Hallæo traditus ſum in diſciplinam, Syvanum ille Collegium Academiæ Cadomenſis moderabatur, in eoque Rhetoricam docebat magno Auditorum concurſu Antonius Goſſelinus, Ambianis ortus, Regius Eloquentiæ

Profeſſor, idemque Paſtor Cadomenſis Parœciæ beatæ Virginis. Græcis ille Latiniſque literis luculenter erat excultus, & in eruendis Romanis antiquitatibus diu multúmque verſatus. Ac prudenter ſanè conſuluiſſet exiſtimationi ſuæ, ſi ſe in earum tractatione continuiſſet. Verùm cùm ad ſcrutanda quoque Gallicæ vetuſtatis rudera ſuam convertiſſet operam, Librumque ſcripſiſſet ſuper hoc argumento, indoctis quibuſdam viſus eſt ſatisfeciſſe propoſito; at peritioribus exagitandi ſui anſam præbuit, ac Bocharto præcipuè interioribus & reconditis literis abundè inſtructo, qui pererudita ad Moſantium Brioſium ſcripta epiſtola, ſtigmata Goſſelino perpetua impoſuit.

Auſpicatus ſum per illos dies ſtudia Philoſophiæ, ductu Petri Mambruni, è Societate Jeſu. Is poſt navatam Lutetiæ magno applauſu per quadriennium operam in tradendis Rhetoricæ præceptis, Cadomum tandem venit docendæ Philoſophiæ cauſsâ, velut in nobiliſſimæ diſciplinæ ſinu quietem capturus. Is tum me traditum ſibi diſcipulum cognovit & amavit, & diligenti inſtitu-

tione

tione ſibi formandum propoſuit. Me itaque vocavit ad ſe Scholis etiamnum vacantibus, ſeductumque monuit velle ſe ita mecum agere, quemadmodum actum eſt olim à Platone cum diſcipulis, quos, lege palam propoſita & Scholæ foribus etiam præfixa, arcebat ab auditorio ſuo, niſi priùs aliquâ tincti eſſent Geometriæ peritiâ.

Cùm ergo præeunte Mambruno leviter delibaſſem primum Euclidis Elementum ad ſextam uſque propoſitionem, eo relicto rus proficiſci coactus ſum. At deguſtata vel primoribus labris Geometria, tanta mihi inſedit præclaræ hujus ſcientiæ percipiendæ cupiditas, ut noctes atque dies conſumerem in ea excolenda, & jam inde penè adſpernarer reliqua ſtudia, quibus hactenus fueram tam ſuaviter delinitus. Nec eam ſanè impendi deinde operam Philoſophiæ, quam poſtulabat rei dignitas & magnitudo, cùm omnia mihi ſorderent præ Geometria. Enimvero magnopere id improbabat Mambrunus primus mali auctor, quod crebris admonitionibus emendare conabatur, meque ad officium revocare, cùm diceret præpoſte-

ra me agere, qui Philoſophiam adſpernarer præ Geometria, cùm Philoſophiæ tantùm cauſsâ vacandum eſſet Geometriæ. At nihil his aliud effectum eſt, quàm ut cautiùs cum eo agerem; ſtudiumque diſſimularem, quo ardebam; pluſculumque temporis tribuerem Philoſophiæ, quoad peractum eſt ſtatum hoc & ſolemne biennium.

Cadomum deducta eſt tunc temporis Dominicanorum familia, auſteriori vitæ adſcripta, quæ collapſam in Cœnobio Cadomenſi religioſam diſciplinam ad priſtinam ſeveritatem revocaret. Ita verò novo hoc cultu & ad ſpeciem pietatis compoſito captus ſum, ut in illum cœtum recipi magnopere concupiverim, atque id enixè poſtulaverim à Præfecto familiæ, viro priſcæ ſanctimoniæ. Nec ille certè abnuit, ſed rem ægerrimè tulit tota civitas, cùm me ab hoc hominum genere ſubdolè illectum ſuſpicarentur. Nec defuerunt, qui adirent hominem, graviſſimiſque verbis minas ei intentarent, ſi incautum adoleſcentem pergeret technis ſuis in fraudem prolectare: ſic enim ſibi ſine cauſſa perſuaſerant. Conſanguinei verò mei intra ædes ſuas

me

me deprehenſum, velut in cuſtodia occluſum, pertinaciter, ſed amanter tamen quantumvis renitentem detinuerunt. Atque ita interpellatum eſt propoſitum, Deo, uti quidem rebar, auctore ſuſceptum. Atque id quidem etſi à juvenili quadam levitate ſuſceptum viſum eſt multis, mihique adeò ipſi, poſtquam reclamantium uno ore amicorum ſuaſu abjectum eſt, in eo tamen omnipotentis Dei vocem, me jam inde ad ſe benignè invitantis, & à mundi ſordibus atque fæce educentis, poteram agnoſcere. Nam vel à prima pueritia in Chriſti caſtra tranſire, ejuſque militiæ adſcribi non obſcuris votis cupiebam, ſæpiuſque erumpentes ſentiebam piæ hujus voluntatis igniculos in intimis præcordiis, quos comprimebat procax indoles, inanibus deſideriis ac futilibus mundi delinimentis obnoxia: quoad tandem gratia victrix frænos injecit reluctanti, & adversùs ſtimulum calcitranti, domitumque ſibi penitus aſſeruit.

Tum verò admiſſus ſum in pium illud Sodalitium, B. Mariæ Virginis celebrandis laudibus inſtitutum in Collegio Cadomenſi Societatis Jeſu, ut & in re-

reliquis ejuſdem Societatis domibus. Nam cùm huic præeſſet Mambrunus, æquum duxi eodem in capeſſendis cæli viis, quo in emetiendo diſciplinarum curriculo, uti ductore.

Me verò ætate jam cautiorem factum, prudentioremque rerum æſtimatorem, etſi minimè pœnitebat poſitæ in Geometricis operæ, agnoſcere tamen tum demum cœpi, quantum literulis noſtris intuliſſem damni neglectu Philoſophiæ, de qua dictum eſt ab Antiquis, bonum nullum optabilius datum eſſe hominibus Deorum conceſſu, neque porrò datum iri. Quæ cùm ſæpe, nec ſine angore animo revolverem, ita detrimentum hoc ſartum iri credidi, ſi à calce redirem ad carceres, ſtudiumque Philoſophicum denuo percurrerem. Cogitabam enim me nondum exceſſiſſe decimum ſextum ætatis annum; cùm priſcorum illorum Philoſophorum, quorum apud nos tanta viget hodieque exiſtimatio, plerique jam grandes natu, ac penè ſenes, Philoſophiam attigerint. Accedebat Mambruni auctoritas, cujus amor mihi in horas creſcebat. Cùm ei itaque conſilium meum aperuiſſem de reno-

vandis Philoſophiæ ſtudiis, arctè me complexus, non ſibi probari ſolùm rem dixit, ſed ſe quoque jam antè habuiſſe in animo ejuſdem ſuaſorem fieri & impulſorem; at ea, inquit, lege, ut ab oculis tuis removeas libros omnes ad Mathematicam pertinentes. Etſi gravis mihi viſa eſt conditio, accepi tamen, totumque hoc Geometricum & Aſtronomicum choragium tantiſper ſepoſui. Hinc cœpi Philoſophiam capeſſere non ſegniter; nec ad id parùm conducebant priſtina ſtudia, tenuia quantumvis & levia, potiſſimùm verò præclara illa rerum cognoſcendarum via, trita à Geometris. At ecce dum in hac palæſtra me naviter exerceo, is ipſe qui me ad eam revocaverat, idem ab ea me abſtraxit Mambrunus, & denuo Mathematica ſtudia jubet retractare, æquum eſſe dicens aliquem me percipere operæ fructum, tam ſtudiosè in hac diſciplina collocatæ; optimumque factu videri ſibi ſplendidam aliquam propalam aperire diſputationem, in qua de omnibus nobilis hujus ſcientiæ partibus publicè reſponderem; perſpectam ſibi eſſe facultatem meam, nec ſine laude rem abituram.

ram. Parui enimvero ſapientiſſimi viri conſiliis, cui meliùs cognitum eſſe me, quàm mihi ipſi putabam. Habita eſt diſputatio in magna hominum Cadomenſium corona, miréque ipſis placere viſa eſt novitas rei, cui ſimile quicquam in urbe non inerudita factum nuſquam acceperant.

In tam vaſto autem Mathematicarum artium campo, quem mihi ipſe aperueram, curriculi mei moderatorem atque ducem conciliavit mihi Mambrunus Erardum Billium, Lotharingum, ex ſuo Sodalitio, qui tum Cadomi Theologiæ Moralis præceptis publicè tradendis vacabat. Fuit in hoc homine ſumma reconditarum diſciplinarum peritia, quam ardens virtus ſingulari conjuncta modeſtia contegebat. Is ad hanc palæſtram diligenter me exercuit; longéque magis ad alia mihi profuiſſet tam excellentis doctoris inſtitutio, niſi, ſua eum pietate ad Americanarum gentium ſalutem rapiente, naufragio paulò pòſt in Oceano periiſſet.

Affuit tum quoque Georgius Fournerius, ex eadem Societate, qui præclaro Hydrographiæ opere, vernaculâ Lin-

guâ

guâ edito, aliiſque ſcriptionibus, quid poſſet in his ſtudiis notum fecit. Ex ejus autem conſortio multum profeciſſe me palam agnoſcebam.

Nec minus mihi profuerat Petri Galtruchii, qui fuit Furnerii ſodalis, conſuetudo, viri diffuſæ eruditionis, qui variorum operum, ac præſertim ad humaniores artes ſpectantium lucubratione Rempublicam literariam locupletavit.

Emiſit in vulgus per illos dies Carteſius Principia ſectæ ſuæ, atque ſuperioribus annis operam Philoſophiæ per triennium dederam, abundabamque præceptis & inſtitutis diſciplinæ hujus, vehemens mihi inceſſit cupido cognoſcendarum Carteſii ſententiarum: nec quievi, quoad libri hujus compos factus, totum ſummâ diligentiâ perluſtravi. Nec facilè dixerim, quantam admirabilitatem fecerit nova hæc philoſophandi ratio in animo juvenili, & veterum Sectarum rudi; cùm ex ſimpliciſſimis & facillimis principiis deprompta viderem ſpecioſa miracula, & velut ſponte exortam mundi hujus compagem, totamque rerum naturam. Ac per multos certè annos arctiſſimè devinctum me te-

 nuit

nuit Carteſianæ factionis ſtudium; tum præcipuè cùm per Hollandiam & Germaniam viros graves atque doctos velut faſcinatione quadam tenaciter Carteſio viderem addictos; diuque inſanientis hujus ſapientiæ conſultus erravi, donec matureſcente ætate, totoque hoc doctrinæ apparatu à fundamentis perſpecto, vela dare retrorſum, & curſus iterare ſum coactus, cùm inanibus ſtructuris niti eam, totamque ab imo ſolo vacillare certiſſima ratione deprehendiſſem.

At Mambrunus confecto tandem Cadomi Philoſophico curriculo, idem Lutetiæ repetiit atque trivit per annos quatuor; ac inde Flexiam miſſus, reliquum vitæ tempus, quod novem circiter annorum fuit, in docenda exegit Theologia, illuſtriori auditorio quàm Flexienſi dignus: cùm privatim interea oblectaret animum poëticis exercitationibus, eximiaque in hoc genere ederet opera, quibus ſuus ſemper conſtabit honos apud ſinceros Muſarum cultores. Neque porrò coalitam inter nos amicitiam minuit locorum intercapedo & abſentia, quam ſolabamur uterque crebro literarum commercio. Nec continere me

me tamen ita potui, quin hominis complectendi deſiderio victus, Flexiam aliquando ad eum excurrerem. Quaſi præviderem animo futurum non multò pòſt, ut cruda eum mihi mors ſummo meo dolore eriperet. Haud minùs tamen viguit hactenus apud me, porróque vigebit ſuaviſſimæ noſtræ neceſſitudinis recordatio; iiſque apprecabor terram levem,

—— Et in urna perpetuum ver,
Qui præceptorem ſancti voluere parentis
Eſſe loco [1],

ac verè *parentem eſſe, non quidem corporis, ſed mentis crediderunt* [2].

Sub hæc ad ſcientiam Juris vocavit me mos vulgò receptus. Ac mihi profectò valde cordi erat hæc Romanæ ſapientiæ pars, quæ prudentum reſponſis & ſanctionibus legum continetur. Verumtamen ex altera parte ad amœniorum literarum delicias & antiquitatis notitiam retraxit me Samuelis Bocharti Geographia ſacra, quæ tum excudi

 cœpta

1 Juvenal. Sat. 7. 2 Quintil. lib. 2. cap. 9.

cœpta eſt Cadomi. Ex divite hoc autem Ebraïcæ & Græcæ literaturæ penu, tum primùm inopiam meam non intellexi modò, ſed graviter quoque tuli; ſicque decretum eſt apud me, reliquis abſtinere ſtudiis, quoad illorum etiam non omnino rudis haberi poſſem. Memineram autem legiſſe me in decantata illa Joſephi Scaligeri ad Douſam Epiſtola eum Linguarum harum planè inſcium, cùm jam novemdecim annis major eſſet, ad eas addiſcendas nullo alio magiſtro quàm ſeipſo uſum eſſe. Idem ego certè de me poſſum prædicare, meque mihi Ebraïcam contexuiſſe Grammaticam ex analogia in libris Moſaïcis deprehenſa: atque hanc deinceps Grammaticam ad indagandas verborum declinationes & radices eruendas adhibuiſſe. Cúmque Scaligeri veritate productus Græcam Linguam velut primo impetu arripere me poſſe ſperaſſem, totumque Homerum condiſcere uno & viginti diebus, reliquos verò Poëtas Græcos omnes intra quatuor menſes devorare, experimento tandem meo comperi inania hæc eſſe Scaligeranæ oſtentationis ſpecimina; qualia multa parſim adſper-

adſperſit Operibus ſuis vir ille, excellentis cæteroquin doctrinæ & ingenii, ſed nimiùm admirator & prædicator ſui. Ab Homero quidem auſpicatus, in reliquis Poëtis Græcis evolvendis diligentem operam poſui, adhibitis veteribus Scholiis, quæ certi ſunt fontes fabularis omnis hiſtoriæ. Hinc ad Hiſtoricos me converti, inter quos præfractiorem nactus Thucydidem, eum tantiſper ſepoſui, quoad conſilium & opem præſtante deinde Petavio, hujus ſalebras poſſem ſuperare.

Poſteaquam autem pleniorem mihi viſus ſum comparaſſe Græci ſermonis peritiam, periclitari facultatem meam ſtatui in Scriptore aliquo Græco Latinè reddendo, cujus nulla penes me eſſet interpretatio. Hujuſmodi erat Longi fabula paſtoralis, quam de Græca Latinam feci, parùm gnarus, quantum Auctoris illius, mihi ad hanc diem nuſquam lecti, impuritas & nequitia integros adoleſcentiæ mores poſſet inficere. Ignotus erat ille & Bocharto, cujus arbitrio permiſſa eſt à me, nec improbata, noſtra hæc è Græcis converſio.

Nec ita tamen rapiebat me literarum Græ-

Græcarum amor, ut leviùs tractarem Ebraïcas, cùm certas ſingulis diebus horas deſtinaſſem ad earum ſtudium. Demum tamen pœnituit me tenuis hujus operæ, quæ molliori brachio conferri mihi viſa eſt ad ſacrarum literarum notitiam, quàm poſtulabat gravitas rei. [1] Eamdem igitur majore conatu poſt annos aliquot repetii. Exinde verò per continuos triginta annos nulla abiit dies, quin duas tresve horas ſtudio huic impenderim, vel libris ſacris evolvendis, vel terendis Rabbinorum ſcriptionibus, nullis abſterritus vel itinerum, vel negotiorum impedimentis: ita ut omnes divinæ Legis libros Ebraïcè ſcriptos, quater & vicies à capite ad calcem hactenus perlegerim.

Quoniam autem rationem ſtudiorum meorum expromere ſum exorſus, adjiciam id quoque, ſummas Deo debere me gratias pro collato in me ſingulari naturæ beneficio, cùm ita me finxit, ut non modò per florentes juventutis annos, vividumque corporis robur, ſed in effæta hac etiam ætate, nulla unquam aſſiduitate lectionis, nulla ſedentariæ vitæ deſidia, nulla pertinacia lucubrationis de-

1 Anno 1681.

fatigatus, aut victus tædio, aut otio marcidus, ſed vegetus ſemper & alacris etiam poſt continuam ſex ſeptemve horarum contentionem, è libris diſceſſerim; lætus etiam nonnunquam, & mihi Muſiſque cantitans; cùm alios omnes ſtudia triſtes & languidos dimitterent. Non ſatis ergo acuti mihi fuiſſe videntur Medicorum filii, qui generale hoc ſcitum invexerunt in vitam, otio debilitari corporis vires, motu ali & confirmari. Quàm multos novimus literis deditos homines ad extremam ſenectutem valenti corpore perveniſſe? Jacobum Sirmondum eruditiſſimum virum ſæpe conveniebam adoleſcens, cùm jam eſſet centenario proximus, gravi licèt & inexercitato at ſano tamen corpore, deſidentemque ferè reperiebam inter libros, raro foras prodeuntem; nec aliud quidquam tribuentem animo relaxationis, quàm quæ ex amicorum ad ſe venientium colloquiis petebatur: ſi modò relaxatio ea dicenda eſt, ſermones habere de rebus ſeriis & literariis. Quàm multos vidimus integra valetudine decrepitos ſenes, forenſibus addictos negotiis; aut intra ſepta Clauſtro-

ſtrorum piam in quiete & religioſam vitam certo & conſtanti tenore agentes? quot ſellularios opifices? quàm multos è contrario aratores, venatores, viatores, equiſones, laniſtas, ſaltatores, alioſque, quorum in motu tota ars verſatur, fractis ante diem continua exercitatione & labore viribus, ignavum & effœtum corpus ſenectuti tradidiſſe?

Obverſabatur mihi interea ante oculos Geographia illa ſacra Bocharti, in qua edenda jamdiu prela fervebant. Hanc perluſtranti mihi, & cum paupertina mea & curta ſupellectile comparanti inexhauſtam hanc ſacræ & profanæ eruditionis congeriem, verè ea erat ἀλγηδὼν ὀμμάτων, efficiebatque ut egeſtatis meæ valde me pœniteret. Tum verò ita mihi viſum eſt, ſi convenirem ipſe hominem, & ad ejus me applicarem familiaritatem, percepturum emolumenti quidpiam ex tanta copia, & conſilio aut re adjutum iri. Nec mea me fefellit exſpectatio. Excepit ille me liberaliter & benignè, certaque amicitiæ jam inde inter nos contrahendæ ſpes mihi apparuit. Cúmque tum maximè arderent Cadomi controverſiæ de rebus Chriſtianis

nis Catholicos inter & Calviniſtas, quorum doctrinæ Miniſter erat Bochartus, ne quid ſuſpicarentur ſecius noſtri homines de fidei meæ integritate, convenit inter nos, ut cautè & occultè, ac ferè noctu & ſine teſtibus viſerem ad eum. Quanquam liquidò aſſeverare poſſum, in tam familiari plurimorum annorum conſuetudine, nullam unquam habitam eſſe inter nos de rebus ad fidem Chriſtianam pertinentibus & litigioſis, non dico diſputationem, ſed ne collocutionem quidem, atque id utrumque noſtrûm ſtudiosè vitaſſe. Semel tantùm delibata à nobis quæſtio eſt de cultu imaginum, cùm in Germania depictas & ſuſpenſas cerneremus tabulas in Lutheranorum templis; & leviter quidem delibata, atque amicè & citra omnem contentionem. Ac ne ad Obſervationes quidem meas in Origenem contradixit ille quicquam, cùm eas ſubmiſiſſem ejus examini, & multa tamen iis ineſſent capita controverſiis illis obnoxia. Donec longo pòſt tempore exaſperatis animis, ob eas cauſſas, quæ mox referentur à me, diſceptatum eſt à nobis ſuper Origenis ſententia de Eucha-

chariſtiæ ſacramento, & de invocatione Angelorum; & acriter quidem, & aculeatis apicibus. Quæ quoniam edita ſunt, & vulgi judicio expoſita, nihil attinet pluribus explicare.

Cùm me admodum adoleſcentem magno ſtudio ferri videret Bochartus in literas Græcas, multaque de priſcis Auctoribus Græcis vel ab eo quærerem, vel obſervata à me cum eo communicarem, ſponte currentem ultro incitabat ipſe, & ad ſcribendum Græcæ literaturæ hiſtoriam, & Auctorum hujus Linguæ ſeriem contexendam magnopere adhortabatur: ut quod in Hiſtoricis præſtitum cum laude fuerat à Gerardo Voſſio, idem à me fieret in reliquis Scriptoribus Græcis: opus ingens, magni laboris & temporis; utile quoque ac propè neceſſarium; ſed quod ab alio quàm à me ſuſcipi mallem.

Immerſi itaque me totum in Bocharti familiaritatem, omniſque ex ejus conſiliis pendebat ſtudiorum meorum inſtitutio. Cùm eum igitur ad ſe vocaſſet Chriſtina Suecorum Regina, huic me itineris ſocium dedi. Quod priuſquam narrare aggrediar, commemorandi mihi

ſunt

ſunt egregii quidam viri, amicitiâ mihi devincti, ac ii præcipuè qui doctrina ſua & meritis gloriam literarum Cadomo egregiè aſſeruerunt. Stephanus in his Cahagneſius, agnatus alterius Cahagneſii, à quo illuſtrium Cadomenſium elogia non ineleganter conſcripta ſunt. Inter Epiſtolas Joſephi Scaligeri, eam legi præcipuè velim, quam ſcripſit ad Jacobum hunc Cahagneſium Medicum Cadomenſem, cùm ab eo literas accepiſſet plenas humanitatis, & elegantiſſimam crumenam Phrygiano opere contextam; quo artificii genere Cadomum imprimis olim celebrabatur. Hoc autem munuſculum Scaligero offerendum Stephano Cahagneſio, in Hollandiam ſtudiorum cauſsâ proficiſcenti, Jacobus tradidit. Is poſtquam reverſus eſt Cadomum, adſcitus & ipſe eſt in Collegium Medicorum, eoque & amico & Medico uſus ſum. Multa autem de Scaligero memoriter & jucundè narrantem eum audiebam. Ac referebat primùm, ſtatim atque perlata eſt ad eum crumena iſthæc, & in menſa oculis adſtantium expoſita, veniſſe ad Scaligerum officii gratiâ Arauſionenſis Principis conjugem,

eam

eamque munere hoc à Scaligero exceptam fuiſſe: cùm polleret autem juvenis ille facultate aliqua pingendi, petiiſſe ab eo, ut ſibi liceret effigiem illius coloribus adumbratam ad vivum penicillo exprimere; facilè id conceſſiſſe Scaligerum, eſque ſuum pingendum præbuiſſe; cujus ego vultus ductos vidi in hac tabula, eorum non abſimiles qui paſſim depicti viſuntur. Anno proximè ſequenti, poſtquam fato conceſſit Scaliger, ad triſtius aliud exhibendum ei in funeris pompa officium adhibitus eſt Cahagneſius. Nam cùm ad deferenda quatuor capita panni funebris, quo contegi ſolet feretrum, quatuor pro more eligendi eſſent honeſtiores viri, miniſterium hoc demandatum eſt duobus nobilibus Gallis, quòd Gallus eſſet natalibus Scaliger; & duobus nobilibus Hollandis, quòd in Hollandia larem poſuiſſet. Ex Scaligeranæ item Bibliothecæ auctione nonnullos ſibi comparaverat libros Cahagneſius, notas manu Scaligeri ad oram paſſim allitas præferentes, quorum & ipſe mihi conceſſit uſum, & ab ipſius demum filio, optimo viro, dono datos accepi.

In cenſum quoque literariarum mea-

rum opum venerunt Epiſtolæ aliquot, ab eodem Scaligero diverſis temporibus ſcriptæ Gallico ſermone ad Jacobum Dalecampium Cadomenſem, tùm cùm Lugduni Medicinam exerceret. Quo mortuo hæreditatem ejus creverunt agnati, & quidquid ſupererat ex ea Cadomum vehi curarunt. Horum beneficio pervenerunt tandem ad me Scaligeranæ hæ Epiſtolæ; ac nonnullæ præterea Cujacii Latinè & Græcè ſcriptæ, ſumma ſanè elegantia, & quod magis etiam mirere, ſumma facilitate ſcriptæ, ac velut oſcitanter & ab homine alia agente. Eximios etiam quoſdam libros claris Scaligeranæ manus & doctrinæ veſtigiis inſignes, in auctione Bibliothecæ Heinſianæ à ſe redemptos, liberaliter miſit ad me Stephanus Monachius. Exſtabat in his Opus *De emendatione temporum*, primæ editionis, infinitis emendationibus, notis, & additamentis ſuccinctum, ex quo prodierunt ſubinde poſteriores editiones.

Cadomi per hæc tempora literarum Græcarum laude florebant viri alii duo, Ludovicus Thorodeus Rothomagenſis, & Jacobus Palmerius Grentomenilius

Van-

Vandoveræus. Græca hic carmina pangebat feliciter, quibus inerat & color & ſapor vetuſtatis, & ſuperſtites etiam in affecta jam ætate juventutis igniculi. Cujuſmodi illud eſt, quod ad Bochartum ſcripſit *de venatione ruſticulæ*, cùm ad eum mitteret geminas aves hujus generis; & aliud etiam, quo ſereniſſimi Delphini natales celebravit. Soluta quoque oratione Græca commodè utebatur. Memini eum aliquando Vandoveræ, quò viſendi ejus gratiâ me contuleram, prælegiſſe mihi narrationem quamdam, Græco ſermone à ſe compoſitam, neque ſanè inficetam, ſalibus inſperſam Atticis, nec priſcæ Græciæ elegantiâ carentem, quâ juveniles ſuos amores jam ſenex referebat. Moliebatur ille hoc tempore magnum Opus, *Græciæ veteris deſcriptionem*, ad quam ſtudia ſua ferè convertebat. Sed cùm res abiret in diem, & vir ipſe proveheretur in ſenium, auctor ei magnopere fui, ut, omiſſo grandi Opere, quod abſolvi poſſe ab eo minimè paſſura erat ingraveſcens ætas, plurima in veteres utriuſque Linguæ Scriptores eruditè à ſe & acutè obſervata daret in lucem, atque hac opera

ob-

obſecundaret ſtudioſorum hominum deſideriis & commodis, quorum intererat neutiquam intercidere tot adtextas ad librorum ejus oras emendationes, & obſcuriorum locorum interpretationes. Quo conſilio à ſe primùm neglecto, ſubinde tamen uſus eſt. Minimè verò temperare mihi poſſum, quin novum quiddam & incredibile de hoc homine referam, qui jam grandis natu ac penè effœtus, cùm vitam rure ferè ageret inter viros nobiles ruſticanos, à feroculo & petulante juvene læſum ſe facto vel dicto putans, hominem provocavit ad ſingulare certamen, ac vera virtute & vi ita perculit, ut ad vitam precariò à ſe poſtulandam, enſemque ſibi tradendum adegerit. Aderat tum illic Vandoveræ Jacobus Palmerius alter, patre natus prioris hujus Jacobi fratre. Is tum juvenis eleganti pollebat ingenio, & ad fundenda ex tempore ſermone vernaculo carmina ita à natura facto, ut quæ alii vix poſſunt extundere meditando, ludenti illi velut è perenni fonte profluerent.

Hoc ipſo tempore eamdem deſcribendæ veteris Græciæ operam in ſe ſuſcipit

is, quem dixi, Thorodæus, cùm vix ullam agnoſceret ſupereſſe ſpem tam vaſti & ardui exſpectandi Operis à Palmerio ſene jam ferè decrepito. Rem ergo aggreſſus ipſe eſt: nec certam & accuratam rerum notitiam adepturum ſe ratus eſt, ex ſola veterum monumentorum lectione, niſi oculis ipſe ſuis cerneret littorum, fluminum, & montium ſitus, ac dirutarum urbium veſtigia. Profectus itaque in Græciam multa peragravit loca, rudera luſtravit, intervalla dimenſus eſt, omniaque retulit in commentarios, ſibi poſtmodum uſui futura, poſtquam tantis onuſtus opibus patriam repetiiſſet. Jamque affectum erat inſtitutum Opus, mihique oſtenderat paratas ad editionem deſcriptiones Illyrici, Epiri, Peloponeſi & Achaiæ; ſigillatimque eas publicari ſuadebam, reliquis in aliud tempus ſepoſitis, quaſi præſagus futuri. Poſtquam enim exceſſit è vita, in domeſticum ejus inſtrumentum omne, ſcripta, libros, chartas invaſerunt hæredes, Librariorumque repudiarunt poſtulata, operam ſuam venditantium ad committendam typis *Deſcriptionem veteris Græciæ*; malueruntque tot an-

annorum, tot laborum, tot vigiliarum, perire fœtum, & conſanguinei ſui memoriam meritâ gloriâ fraudari. Fuit autem vir ille Græcarum literarum apprimè peritus, meque ex ejus conſuetudine diuturna, aſſidua & penè quotidiana plurimùm profeciſſe agnoſco. Verùm ut erat alienæ induſtriæ valde faſtidioſus, ſi quid tentarem Græco carmine ludere, & ad ejus referrem arbitrium, ſevero id adſpernabatur ſupercilio, planéque vetabat ad veterem imitationem adſpirare, quoad longa & pertinaci exercitatione facultatem meam confirmaſſem. Ego verò deſpicationis hujus pertæſus, meæque mihi peritiæ conſcius, ac paulò etiam fortaſſe confidentior, duo compoſui Græca Epigrammata, quibus antiqua adjunxi duo, ac duo etiam alia mediæ ætatis; atque ea, ut caſus tulit, nullo ſervato temporum ordine deſcripta & permiſta detuli ad Thorodæum, & dijudicanda propoſui, ut ab antiquis illis internoſceret, ſi poſſet, quæ mea eſſent, periculumque faceret certæ ſuæ hujus & argutæ perſpicientiæ. Ægrè quidem ille & invitus delatum recepit arbitrium, ſed parùm feliciter; nam

duorum meorum Epigrammatum alterum credidit eſſe vetus, mediæ ætatis alterum. Atque ita eadem propemodum arte deluſus ille à me eſt, quâ olim Scaligerum Romæ ludificatus fuerat Muretus, confictum à ſe Epigramma, velut è vetuſtis membranis erutum obtrudens ſummo huic criticæ artis, qualem certè ſe ferebat, dictatori, qui & recentes ab incude verſus pro antiquis habuit, vixque demum os ſibi ſublini ſenſit.

Utebar tum quoque familiariter Jacobo Grandorgæo Premontio, qui per idem tempus florebat Cadomi ſtudiis Romanæ antiquitatis, veteriſque rei numinariæ, ingenio præditus arguto & eleganti & urbano, cujus laudes olim perſecutus ſum alio opere, quod eſt in hominum manibus; atque germano ejus Andreæ fraternarum virtutum æmulo, amico itidem meo, inſcriptum eſt. Fecerat hic Medicinam Narbonæ per viginti annos; cúmque Jaçobum fratrem immatura morte præreptum accepiſſet, patriæ ſuæ & familiæ reddere ſe coactus eſt. Illic ſuavis fuit inter nos multorum annorum conjunctio: nam in tracta-

tractatione Philoſophiæ, quâ unicè delectabar, ac Phyſicæ præcipuè, erat exercitatiſſimus, nec alienus cæteroquin à ſtudiis priſci ævi, & nummorum veterum, quorum in Narbonenſi Provincia paſſim collegerat magnam vim, & ad nos retulerat. At Jacobus Græcas omnino literas non attigerat, ac ſæpe eum admonebamus, ego & Thorodæus, quantis careret ſuavitatibus. Sed quamvis crebris eum adhortationibus ad hæc compellebamus ſtudia, non leve inde oſtentantes ei & ſpondentes operæ pretium, cujus & ipſe ſpem animo facilè præcipiebat; adeò tamen reformidabat laborem, ut bonorum illorum expers eſſe mallet, quàm novis curis exerceri. Tantum tamen potuerunt aſſiduæ noſtræ ſuaſiones & convitia, ut ſocordiam ſuam expugnari tandem paſſus ſit, eumque demum pœnituerit inſcitiæ ſuæ. Tanta itaque contentione præteriti temporis ceſſationem ſarcire conatus eſt, ut hanc quoque eruditionis partem ſit aſſecutus. Hoc exemplo excitatos memini à me duos magnos viros ad Græcam literaturam capeſſendam, alterum ſummum illum ætatis noſtræ imperatorem Ludo-

 vicum

vicum Borbonium, Principem Condæum, cùm variâ præditum doctrinâ, tùm præcipuè Romanæ antiquitatis callentiſſimum; alterum Montauſerium, diuturno & quotidiano Latinorum Auctorum uſu ſubactum. Verùm utrumque aliò abſtrahebant graviores curæ, nec facilè ad Grammaticæ artis præcepta potuiſſent animum demittere. Ad ingenium tamen priſtinamque ſegnitiem rediit Premontius, cùm ad patriæ noſtræ inveſtigandas origines, poſteriſque tradendas frequenti Academiæ Cadomenſis rogatu impelleretur; nec ego ad tractandum hoc argumentum antè adjeci animum, quàm operæ hujus ſuſceptionem ejuraſſet, fruſtra cauſſatus, inſtrumentum omne Cadomenſis antiquitatis, direptis per Anglica bella, aut igne conſumtis priſcis exemplaribus, periiſſe, neque ullam ſupereſſe vetuſtatis memoriam: cùm è contrario pertenderem, hanc ipſam priſcarum rerum ignorationem, & publicorum tabulariorum interitum, partem eſſe quæſitæ hiſtoriæ, quam cognitionem qui foret aſſecutus, certè eum ſcire nihil aliud ſciri poſſe, & in ea perſcrutanda fruſtra perdi oleum

&

& operam. Atque id optimè videbat Premontius, mecumque ſentiebat, ſed deſidiæ ſuæ vanum prætexebat colorem; eamque jocans excuſabat adagio hoc Italico, *rem eſſe divinam nihil agere*.

Hactenus ita me ſibi devinxerat amor literarum, ut quamvis ſata in animo meo pietas erga Deum, hortatu Præceptorum, ſatis altas à pueritia radices egiſſet, ea tamen aſſiduo profanarum diſciplinarum ſtudio oppreſſa & defecta cæleſti rore, qui percipitur ex frequenti ſacramentorum uſu, ferè exaruerit. Accedebat æqualium meorum exemplum & conſortio, qui commoda & oblectamenta vitæ hominumque laudem appetentes, in ſuos mores erroreſque me facilè pertrahebant. Conſectabar itaque circulos hominum, & multò magis etiam mulierum, quibus placuiſſe certum exiſtimabam urbanitatis argumentum. Nihil itaque eorum prætermittebam, quæ pertinerent ad earum permulcendos animos, non cultum corporis, non veſtimentorum ornatum & elegantiam, non officioſos ad eas & frequentes aditus, non amatorios verſiculos, non molles ſuſurros, quibus ama-

toria alitur væſania: id quod palam nec ſatis verecundè teſtatus ſum apud Menagium per epiſtolam carmine ſcriptam, quæ trita eſt vulgi uſu.

At parte alia Tutor meus deferveſcere videns meam adoleſcentiam, atque jam adeſſe tempus corporis exercitationibus idoneum, deduxit me ad laniſtas & ad ſaltandi & equitandi magiſtros; nam & ipſe rei equeſtris erat valde ſtudioſus. Ac ſaltabam quidem ineleganter & inſcitè: at in tractatione ludicra armorum & equitatione cæteris præcellebam omnibus, ad æqualium meorum & ipſorum quoque doctorum invidiam. Nam & tanta pollebam agilitate corporis, ut quemcunque poteram locum manu attingere, in eum me ſaltu attollerem; tanta quoque ad curſum velocitate, ut pone me relinquerem cæteros; & tanto etiam robore membrorum, ut cùm aliquando ego & duo valentiſſimi viri, humi ſedentes, baculum manibus hinc illi duo, inde ego ſolus apprehendiſſemus, haudquaquam mihi id extorquere, meque loco movere potuerunt.

Jamdiu verò, atque etiam à pueritia, nandi

nandi artem mihi ipſe ſine magiſtro & ſine cortice, ſed caſu quodam comparaveram. Cùm enim per æſtatem refrigerationis cauſsâ, ſæpius in die, ut eſt mos puerorum, in obvios quoſque lacus & fluvios corpus ſolerem abjicere, contigit aliquando, ut ignoto me committerem amni, non tentato priùs vado, ſtatimque in imum demerſus verſarer in extremis; donec periculi magnitudine vehementer excitatus, per repetitos manuum pedumque nixus ſurſum attollerem corpus in ſummum aquæ, & libero aëre fruerer. Atque ita mea mihi cognita eſt nandi facultas, cujus planè me expertem putabam; adeò ut hoc ipſo die profundum amnem nando trajicerem. Jamque inde ex frequenti uſu tantam aſſecutus fueram artis hujus ſcientiam, ut altiſſimorum fluminum ima ſubirem, & oſtrea eruerem è fundo, ac nemo inter æquales nandi peritior haberetur.

Sic exactis primis vitæ meæ annis, ineunte viceſimo primo, pro more in Neuſtria recepto, mei juris factus ſum, & exii tandem è poteſtate Tutoris, à quo fueram parcè & duriter habitus,

atque etiam illiberaliter, ita ut ad tolerandas juveniles impenſas cogerer mutuas ab amicis pecunias ſumere. Quod parcimoniæ genus, etſi ad augendam pupilli rem familiarem videretur inſtitutum, minimè equidem probare poſſum, cùm juvenum infringat animos, invitetque ad ſordida facta atque indecoras artes, quibus inopiam ſublevare poſſint. Tunc autem in re lautiori, alia animo agitare cœpi, mihique ante omnia vehemens inceſſit cupido adeundæ Lutetiæ; cùm ob celebritatem urbis, tùm ad viſendos Reipublicæ literariæ principes viros, mihi jam antè & ex operibus & ex fama cognitos; potiſſimùm verò ad comparandos libros, ſine quibus languere ſtudia mea, ac penè interrupta jacere neceſſe erat. Illuc ergo provolavi magna alacritate; majore etiam ad Librarios. Verùm citò exhauſtum ſenſi, quidquid eorum officinis deſtinatum congeſſeram. Quod & aliàs mihi ſequentibus annis ſæpiſſime contigit: quidquid enim, meum etiam defraudans genium, poteram corradere, id univerſum abripiebant Jacobæi Bibliopolæ. Atque hinc porrò factum, ut per illos juve-

juveniles annos ferè inanis fuerit ſacculus meus & plenus aranearum. Contrà verò ita locupletatum eſt penu meum librarium, ut in regionibus noſtris nulla alia Bibliotheca illud adæquaverit, vel voluminum delectu, vel copiâ. In quibus ſeligendis id potiſſimùm ſecutus ſum, ut veterum omnium ſcriptorum compos eſſem, nulla vel certè levi habita ratione elegantiæ tegumentorum, ſive concinnata ea eſſent ex pergamenis membranis, ſive pellibus Numidicis, quæ ſuffenorum & publicanorum lautitiæ conſectanda relinquebam. Jam verò, cùm conſcius mihi eſſem, congeſta hæc fuiſſe à me, non ad vanam oſtentationem, ſed ad meos uſus, parùm omnino laboravi de eorum nitore retinendo: adeò ut ſi quid inter legendum occurreret notatu dignum, ſive ad ſcriptionis emendationem, ſive ad intelligentiam locorum, id ad oram allinerem. At ea me valde angebat cogitatio, cùm præviderem tot annorum labore, tot impenſis paratam hanc voluminum congeriem, ſuaviſſimum mentis meæ oblectamentum & pabulum, olim diſtractum iri per angiportus; atque ita in

Librariorum apothecas redituram, & in imperiti vulgi manus venturam. A quo cùm valde abhorreret animus, malo huic prævertendum duxi, uti deinde factum eſt à me, quemadmodum infrà referemus.

Nec libris ſolùm conquirendis utiles mihi fuerunt itiones illæ crebræ & manſiones diutinæ Pariſiis: poſtquam enim illuc adveni, magnæ mihi curæ fuit excellentes illos & claros viros convenire, quorum tanta erat tamque inſigni eruditione parta exiſtimatio: Sirmondum inprimis, Petavium, Labbæum, Vavaſſorem, Rapinum, Coſſartium, Commirium. Ac Sirmondus quidem jam nonagenario major, nihil tamen remittebat de contentione ſtudiorum, & commentando ac ſcribendo poſtremum hoc vitæ tempus tribuebat. Inerat præterea in eo comitas ſingularis, & elegantia morum; ut hominem in aula utraque, & Pontificia & Regia, diu verſatum facilè poſſes agnoſcere. Ego verò etſi multa de ejus benignitate audiveram, præter exſpectationem tamen ab eo humaniſſimè exceptus ſum; nam & pectus & ſcrinia poſt primos ferè congreſſus

ape-

aperuit, meque & ad inſtituenda ſtudia, & ad effingendos mores ſaluberrimis juvit conſiliis. Abſentem quoque ſuaviſſimis literis proſecutus eſt, multumque ex ea conſuetudine percepiſſem voluptatis & emolumenti, niſi paulò pòſt abrepta ea fuiſſet inexſpectata & propè repentina viri morte, quæ etiam in juvene cruda videri potuiſſet. Præferebat adſtrictiorem frontem Dionyſius Petavius, & ſerium quiddam ac ſeverum; quod diluebat tamen frequens uſus. Ego autem ita eum deliniveram officiis & aſſiduo cultu, ut quamvis implicatus immenſo *Theologicorum Dogmatum* Opere, quo Theologiam tricis Scholæ & pedicis expeditam ad liberos & patentes priſcæ Eccleſiæ campos ſanctorumque Patrum tritos veſtigiis revocabat, non gravatè tamen ſe demitteret ad leviores ſtudiorum meorum curas, & in iis penè redire videretur ad priores annos. Cùm itaque tum haberem in manibus Thucydidem, multaſque hîc cùm alibi paſſim, tùm præcipuè in concionibus obſcuras habeat abditaſque ſententias, vix ut intelligatur, quemadmodum à Cicerone adnotatum eſt, quo-

tieſcunque hujuſmodi occurrebat quippiam, recurrebam ſtatim ad Petavium, tanquam ad Pythiæ tripodem. Ille verò delectari videbatur importunitate mea & protervitate, bonaſque ſibi horas ſubripi facilè patiebatur.

Cum aliis etiam viris à me commemoratis magna mihi interceſſit conjunctio; & cum Rapino præſertim ac Commirio, quorum in Poëticis enituit induſtria. Quid ſinguli autem in literis potuerint, lucubrationibus ipſi ſuis, & in ſua quiſque arte, palam ſunt conteſtati. Nam cui intentatum eſt vaſtum illud eruditionis pelagus Philippus Labbæus? ecquod huic ipſi intentatum eſt diſciplinæ genus? Hujus æquare famam, & fortaſſe etiam ſuperare poterat Gabriel Coſſartius, felici quidem præditus ingenio, ſed impatiens laboris, neque ſatis temporis parcus, tantumque detraxit de gloria, quantum remiſit de ſtudiis. Celebratus eſt in primis extemporali oratione, quâ ſuper controverſiis quibuſdam Academicis contumelioſam clari cujuſdam Profeſſoris declamationem publicè excepit in ipſo temporis articulo; acriterque & diſertè confutavit, plaudente

dente & mirante magna procerum Academiæ Pariſienſis corona. Intra Poëticæ cancellos ferè ſe continuit Franciſcus Vavaſſor, puri ſermonis amator, auceps elegantiarum Romanarum, quas tam rigida accuratione conſectatus eſt, ut dum periti Grammatici affectat laudem, fracti & elumbis Poëtæ dedecus ſibi conſciſcat. Amavi tamen hominem, ab eoque ita amatus ſum, ut lucubrationum etiam ſuarum, ac carminum imprimis participem me & arbitrum eſſe vellet. Neque multò longiùs evagati ſunt ultra Poëticæ metas Rapinus & Commirius. Levia ſunt enim quæ Gallicè ſcripſit Rapinus, nec ad ea tractanda ſatis amplo doctrinæ commeatu inſtructus acceſſit. Ac ejus carmina leporis ſanè ſunt & ſuavitatis plena, & facilis ac faventis Muſæ nata auſpiciis: etſi adjunctam non habent vim Poëticam, & furorem illum, ſine quo negabat Democritus Poëtam magnum poſſe quemquam exiſtimare. Et excellentis quidem hujus viri jucundiſſima mihi eſt recordatio, cujus præclara in me exſtiterunt merita, quemque ſummâ, quoad vixit, obſervantiâ colui. Plus nervorum inerat Joan-

Joannis Commirii carminibus, nec minus facilitatis; nam promtus fuit in eis fingendis ad extemporalitatem uſque, ut ludibundum eum viderim nonnunquam, & in uno pede ſtantem, cùm verſus funditaret velut ex ſcatebra.

Gratiſſimum tum quoque fuit illic reperiſſe Stephanum Agardum Campenſem, Bituricenſem, ex eadem Societate, geſtis omnibus Ordinis ſui magiſtratibus conſpicuum, quem olim in Collegio Cadomenſi docentem Rhetoricam noveram puer. Erat in eo præter formæ dignitatem decorum ingenium, liberalibus doctrinis expolitum; capax verò ſupra quam credibile eſſet, & tenax memoriæ comprehenſio, quam & ſtudio aluerat & arte ita auxerat, ut ingentem vocabulorum numerum ſibi ſemel recitatum, eodem ordine fideliter redderet; ad rei miraculum ſtupentibus univerſis. Magnam ei præcipuè pepererant inter ſuos commendationem Janſenianæ concertationes, cùm libris ſub Antonii Ricardi nomine editis demonſtrare inſtituiſſet, Janſenium dogmata ſua ex Calvinianis fontibus derivaſſe.

In hoc doctorum hominum Sodalitio, quo-

quorum in notitiam veni, partes quoque ſuas egregiè tuebatur Johannes Garnerius, cùm aliis jam ſcriptionibus clarus, tùm multò futurus clarior editione Marii Mercatoris, qui Auguſtini temporum æqualis nefarium Pelagii dogma ac Neſtorianum etiam acriter oppugnavit. Nec in hac excellentis viri commemoratione præterire ſine piaculo poſſum præſtitam mihi ab eo ſedulam opem & fidelem operam, cùm exponerem Origenis hiſtoriam reſque ſingulæ ſuo à me collocandæ eſſent ordine, & ad temporum notas accuratè revocandæ.

Nec prætermittendi, quos extra hanc Societatem eruditionis laude & nominis claritate florentes hoc tempore mihi adjunxi. Erant in his præcipui Puteani fratres, Petrus & Jacobus, quorum certè nomen vera laus eſt; quos Majorum & multò etiam magis propria ipſorum virtus nobilitavit: nam præter ſuaviſſimos mores, eximiæ fuerunt ornati doctrinæ præſtantiâ; ac Petrus potiſſimùm, dignitatis Imperii Gallici & immunitatum Gallicanæ Eccleſiæ vindex acerrimus. Quoniam autem illorum fidei commiſſa erat opulentiſſima Bibliothecæ regiæ gaza,

za, illuc ad eos ventilabant diebus ſingulis viri plerique famæ celebritate conſpicui, quorum ego quoque eruditis intereram ſermonibus, magna animi mei voluptate: præſertim poſtquam apud illuſtrem hunc cœtum, pro ſingulari ſua humanitate, exornavit me commendatione ſua fratrum par nobile; adeò ut ſine ullo meo labore, ac præter meritum, tantorum virorum partam mihi amicitiam, nomenque meum eorum albo adſcriptum agnoſcerem. Eminebat inter illos magnâ poëticæ artis præſtantiâ Franciſcus Guyetus, affectator bonæ antiquitatis, priſcorum vatum æmulus, nec iis ſanè multùm inferior; ne quidem ſi deſideres venerandum illum πίνον veteris Romæ; adeò lenocinatur auribus ore rotundo & concinnitate numerorum. Criticen quoque excoluit & exercuit, at nimis licenter; nam in Veterum ſcriptis dijudicandis tantum ſibi juris tribuit & auctoritatis, ut in eos graſſari videatur. Vidi ego manu ejus adnotatas paſſim emendationes ad oras Virgiliani exemplaris, quo ſolebat uti. In eo certè recenſendo tam immoderatè verſatus eſt, tamque fœdè la-

laceratum dedit, ut ſi ita diſcerptus prodiiſſet, Virgilium utique quæſiiſſes in Virgilio. Tum quoque valde familiariter uſus ſum Iſmaële Bullialdo, qui tunc erat in contubernio Puteanorum. Nec quamvis disjuncti poſtmodum locis eſſemus, cùm ille Lutetiam, ego Cadomum ſedem haberemus ſtudiorum, neceſſitudinis intermiſimus officia: utebamur enim frequenter commodo literarum, nec illum de ſtudiis meis celabam quicquam; nec ille me earum rerum, quæ gerebantur inter doctos, ullam neſcire patiebatur. In quo ſanè valde diſpar erat utriuſque noſtrûm conditio: quid enim jucundum proficiſci poterat ab homine provinciali, ad eum qui in ipſis eruditionis ſedibus collocaſſet domicilium, nec ullius expers eſſet eruditionis? In primis verò quem dignitatis gradum inter inſignes ætatis hujus Aſtronomos conſecutus ſit, facilè intelligitur ex *Aſtronomia* ejus *Philolaïca*, quâ veterum Pythagoreorum ſideralem ſcientiam jamdiu obſoletam ita inſtauravit, ut ejus conditor haberi poſſit. In Geometricis verò quid poſſet commentatione ſua *De lineis ſpiralibus*;

quid

quid in Philoſophicis editione libri *Ptolemæi* περὶ κριτηρίȣ καὶ ἡγεμονικȣ͂, adjunctaque interpretatione & Notis; quid in mitioribus humanitatis literis, & familiari ſermone, & ſcriptis quaquaverſus epiſtolis abundè comprobavit.

Cùm primùm autem Lutetiam veni, nemini me adjunxi arctiùs quàm Gabrieli Naudæo, mihi jampridem ex nominis exiſtimatione, & multo etiam magis ex ſcriptionibus ejus cognito. Procurabat ille hoc tempore Mazarinæam Bibliothecam, quam ſummo ipſe labore, multiſque per Europam itineribus collegerat, atque in eam provexerat amplitudinem, ut exceptâ Regiâ Bibliothecâ ſe nulla huic æquaret in Gallia. Nec multò pòſt tamen inter civiles tumultus factum eſt, ut per ſectionem vendita diſtraheretur. At ego interea cùm libris coemendis ſumtuoſiùs incumberem quàm pateretur res mea, ille me revocavit intra modum, ope ſua juvit & conſilio, & amicè ſubmonuit ut caverem à calliditate Bibliopolarum.

Non multò antè venerat Lutetiam Petrus Lambecius Hamburgenſis, Lucæ Holſtenii ſorore natus, qui poſtre-

mis

mis hiſce annis Imperatoriam Bibliothecam Vindobonæ cum laude adminiſtravit, ejuſque indicem contexuit bonæ frugis plenum. Statim autem atque Lutetiam attigit, lucubrationes criticas edidit ad illuſtrandum Aulum Gellium, ſeque ad Naudæum applicavit. Ad quem cùm ſæpe ventitaremus uterque, illic primùm notitia mihi cum eo fuit, quam ſtabilis deinde conſecuta eſt amicitia, conciliante Naudæo, qui juventute noſtra bonis addicta literis ita delectabatur, ut ſæpe nos in ſuburbanum ſuum ſimul invitaret, & videretur nobiſcum juveneſcere. Cùm verò Hamburgum veniſſem poſt annos aliquot, committere nolui, ut illac tranſirem inſalutato amico meo Lambecio; à quo exceptus ſum ſanè quàm lautè & liberaliter: ac donatus etiam luculento ipſius *de Originibus Hamburgenſibus* Opere.

Per eos dies, quos in amplificanda Bibliotheca mea conſumebam Lutetiæ, ad veſperum aliquando domum redux, cùm partas opes recognoſcerem, hæſi potiſſimùm in pervolutandis *Theologicis Dogmatibus* Petavii, recens editis, quorum magna erat apud doctos homines

com-

commendatio. Me etenim, qui & Auctorem noſſem, & amarem, & facerem plurimi, cùm materiæ dignitas, tùm nitor dictionis, & paſſim diffuſa eruditio, totas noctes attentum tenebant & affixum. Verùm adhibita ab eo in dogmatibus comprobandis argumenta ponderibus meis examinanti mihi, ſi quod fortè viſum erat infirmius, vacillabat tum quoque apud me dogmatis quod eo nitebatur fides, cùm nihil ad ejus defenſionem certius afferri poſſe putarem quàm quæ à tanto viro perpenſa re fuerant prolata. Quæ temeraria opinio, juvenili levitate ſuſcepta, priſtinam meam de quibuſdam ſacroſanctæ noſtræ Religionis capitibus ſententiam, præſtitamque iis hactenus à me reverentiam contagione ſua labefecit. Nec antè convalui ex hoc morbo, quàm clarioribus de cælo radiis colluſtrata mente mea, offuſæ diſcuterentur tenebræ, firmioribuſque ac profundioribus radicibus mea fides inſiſteret.

LI.

LIBER SECVNDVS.

CVm magna ditatus librorum acceſſione Cadomum rediiſſem, iiſque per otium jucundè fruerer, eſſemque molliter in meis ſtudiis, magnam de ſe famam per orbem excitabat Chriſtina Suecorum Regina[1], cujus inter cæteras virtutes celebrabatur in primis literarum amor, ſummuſque in Literatos favor & liberalitas, quos illa accerſebat ad ſe undique, Attalicis, ut ferebatur, conditionibus; Carteſium in his, Salmaſium, & Iſaacum Voſſium, quo ad condiſcendas literas Græcas, & priſcos utriuſque Linguæ Auctores pervolutandos, intelligendoſque duce utebatur, nec ullum abire ſinebat diem, de quo demtas optimas horas cum illo unà privatim ſtudiis non tribueret; & tanta quidem tamque aſſidua contentione, ut ne ſomno quidem parceret. Vnde paulatim debilitatis viribus, & tentata febribus valetudine, languens marceſcebat corpus, fruſtra reclamantibus Medicis, & ſæpe etiam ab ea irriſis. Cùm Voſ-

1 An. 1652.

Voſſium autem multa de Bocharti doctrina prædicantem audiret, videndi ejus & alloquendi tantum in ea commovit deſiderium, ut hominem ad ſe advocaverit honorificis verbis, crebriſque & urgentibus Voſſii literis juſſerit excitari. Quibus ille delinitus, quamvis publico Religionis ſuæ illigatus miniſterio, & cariſſimæ familiæ neceſſitudinibus devinctus, ſtudiorumque & placidiſſimi otii aſſuetus deliciis, omnia hæc poſthabuit voluntati Reginæ, nec fuit deterritus vel longinquitate itineris, vel temporis diſpendio, vel difficultatibus rerum. Jam diu verò erat, cùm magna me tenebat Italiæ perluſtrandæ cupido; jamque eram in procinctu cùm Suecicæ profectionis ſuæ conſilium mihi aperuit Bochartus, nec obſcurè me ad itineris hujus ſocietatem invitavit. Ego verò tergiverſari primùm; Italiæ amœnitatem, & ver penè perpetuum, totque venerandæ vetuſtatis monumenta, quibus tota referta eſt, Sueciæ cautibus & barbariei opponere. Ille contrà Batavicæ terræ miracula arguto carmine à Scaligero celebrata, tot illuſtres in literis viros, quorum illic magnus erat his tempo-

po-

poribus proventus, tot ſplendidas urbes, tot etiam veſtigia Gothicæ antiquitatis in Daniæ ſaxis exſtantia. Quid multa? victus tandem Bocharti, non tàm rationibus quàm amicitiâ, dedi manus, meque viæ futurum comitem ſpopondi. Verùm cùm ad iter accingeremur uterque, improviſus invaſit me morbus, & conſilia mea diſturbavit. Jamque dies dictus erat profectioni, nec diſceſſum procraſtinare poterat Bochartus: nos enim in portu Franciſcopolitano, ad oſtium Sequanæ, præſtolabatur Batavica navis, vela in Hollandiam facere parata. In viam ergo ſe dedit Bochartus magno meo dolore; & majore etiam futuro, ni me ea ſuſtentaſſet fiducia, non longinquum fore hunc inter nos digreſſum. Adiit ille primùm Franciſcopolim terreſtri itinere, navimque ſtatim conſcendit, ſed cùm reflarent ſeptentriones venti, tandiu hæſit in littore, ut cùm meliuſculè me habere cœpiſſem, venerim in eam ſpem poſſe me aſſequi cunctantem, eique me adjungere. Nondum igitur ſatis confirmata valetudine, Cadomo profectus A. D. XVIII. Cal. Majas, Anni M. DCLII. lecticâ opertâ

D Fran-

Franciſcopolim delatus ſum. Sed quæ mea infelicitas fuit, cùm illuc adveniſſem ſub meridiei tempus, Bochartum comperi exoriente Sole portu ſolviſſe. Fuerunt tamen mihi ſolatio aliæ duæ naves itidem Hollandicæ, ſtantes in littore, ad primos Auſtri flatus patriam petituræ, uti quidem jactabant navarchi; reipſa, ut onerariis aliquot navibus Rothomago ad mare ſecundo amne venturis præſidio eſſent. Quæ dum credulus exſpecto, totos undecim dies moleſtiſſimo illic otio contabui. Sed tandem reſpexit me Deus, & navi conſcenſa in altum evecti ſumus. Cúmque res Anglos inter & Hollandos ſpectarent ad bellum, quod paulò pòſt exarſit vehementer, naves aliquot Anglicas, circa Iccium portum velut in ſpecula poſitas, & Hollandicis inſidiantes, ægrè effugimus. In Zelandiam primò appulſus, perluſtrato Middelburgo, quæ urbs regionis caput eſt, nullâ interpoſitâ temporis morâ, minoribus navigiis delatus ſum in Hollandiam; nec conquievi donec Lugdunum Batavorum pervenerim. Salmaſium ſtatim conſalutavi adveniens; cúmque paucorum dierum facturum me moram

ram in hac urbe præſagirem, totum me ei per illud tempus addixi; nec quicquam prætermiſi officii & obſervantiæ, quod non illi exhibuerim, præſertim poſtquam animadverti noſtro hoc eum cultu delectari. Factus autem illic certior, nondum Amſtelodamo digreſſum eſſe Bochartum, ſtatim ad eum literas dedi adventum meum nuntiantes; qui adeò jucundus ei fuit, ut Cadomenſem juvenem, qui in ejus erat comitatu, continuò ad me miſerit, gratulandi cauſsâ, meque ad eum extemplo deducendi. Qua benignitate & amoris ſignificatione ab eo profecta, quem ego contrà amabam ex animo, valde lætatus ſum. Ergo citatis equis Amſtelodamum cucurri in optatos Bocharti amplexus. Continuò venit ad me Voſſius perquàm officiosè, ac ſperare ſe dixit futurum, ut ex longinquo hoc itinere, quod eramus ingreſſuri, non notitia ſolùm, ſed & conſtans ineunda eſſet amicitia; paratam ſibi & Bocharto rhedam commodam ad iter & concinnam; ſervatum mihi in ea locum, ſiquidem hoc uti vellem. Utar verò, inquam, beneficio tuo, ac lubens & habebo gratiam. Ad quartum diem

ſumus Amſtelodamo profecti. Ubi venimus Ultrajectum, idem ille me reviſit ſonticus morbus, qui profectioni paratum me Cadomi detinuerat, coëgitque illic ſubſiſtere per aliquot dies, & opem expoſcere Henrici Regii, clariſſimi Medici, & longè clarioris etiam Philoſophi. Sciebam autem eum Carteſianæ factioni fuiſſe primò addictum, & aſſiduum Carteſii ipſius aſſectatorem; at faſtidiiſſe deinde doctrinam hanc, etiam cùm contumacia, nec ſine Carteſii offenſione. Quamobrem poſt habitos aliquos de morbo quo conflictabar ſermones, ad eumque expugnandum præſcriptas leges, multa nobis de Carteſianis rebus diſceptatio fuit, quas nec omnino adſpernabatur, nec diſſimulabat plurimum ſe profeciſſe per Carteſium, & de eo magnificè loquebatur.

Venimus deinde Hardenbergam, quod oppidum eſt Tranſiſalaniæ. Minimè verò Lectori injucundum fore puto cognoſcere quo ritu Conſul illic creari ſoleat, uti quidem ab oppidanis accepimus. Cúmque olim itineris noſtri Suecici narrationem dederim carmine illo ad Johannem Capellanum, quod exſtat in-

inter Poëmata noſtra, eoſdem hîc referam verſus, quibus rem tum explicavi:

Hinc Hadenbergam ſera ſub nocte venimus.
Ridetur nobis veteri mos ductus ab ævo.
Quippe ubi deligitur revoluto tempore Conſul,
Barbati circa menſam ſtatuuntur acervam,
Hiſpidaque imponunt attenti menta Quirites:
Porrigitur ſeries barbarum deſuper ingens.
Beſtia, pes, mordax, ſueta inter creſcere ſordes,
Ponitur in medio. Tum cujus numine Divûm
Barbam adiit, feſto huic gratantur murmure Patres,
Atque celebratur ſubjecta per oppida Conſul.

Cùm Bremam claram urbem eſſemus prætergreſſi, oppidum venimus ſatis grande, cui nomen à ſeptem clauſtris factum eſt. Vidimus illic ſacrarum Deo

virginum florentiſſimas olim ædes, tunc à Lutherana factione in novos uſus converſas, ruinoſis tantùm aliquibus materiis paucarum puellarum, veteribus Catholicæ Eccleſiæ inſtitutis adhærentium, domicilio attributis. Quinque illic ex ingenti numero ſupererant, quarum unam in vaſtæ domus, jamque penè collapſæ, parietinis habitantem nacti ſumus, vitam in magna egeſtate, ſed munda, ægrè tolerantem, victumque lanâ & telâ quæritantem. Ac jucundum mihi ſanè fuit, in hac Catholicæ Religionis vaſtitate ſuperſtites purioris cultus reliquias agnoſcere. Quod cùm huic ſignificaſſem, magno illa viciſſim gaudio affectam ſe eſſe dixit, cùm me unum Catholicis partibus videret addictum, inter tot itineris mei comites ab ea alienos; manuque ad oſculum benignè porrecta, ut mos eſt feminarum apud Germanos, ſublatis in cælum oculis, opem mihi divinam ex animo comprecata, fronti meæ ſalutaris crucis ſignum pio ritu leviter impreſſit. Profectò non parum angebar animo, cùm tot ſplendida priſcæ pietatis proruta monumenta, ſacroſque & ſinceros Dei cultus,
pro-

profana novitate abolita cernerem; illicque paratum errori & impietati præſidium, ubi nuper veritati ſuus conſtabat honos, ſuum patrocinium.

Longum emenſi iter Hafniam tandem pervenimus, quæ primaria urbs eſt Daniæ, amœna ſitu, cultuque elegans, quantum ferre poteſt boreale cælum. Quâ perluſtratâ in ſpeculâtoriam turrim me contuli, quam in ipſa urbe, prope Collegium Regium, ad obſervandos ſtellarum motus excitavit Chriſtianus IV. Daniæ Rex, poſtquam ex his locis nimia ſua acerbitate exegerat Tychonem Braheum, Aſtronomiæ parentem; eximio hoc opere lenitum iri ratus deſiderium, quod apud gentem ſuam reliquerat excellentis viri diſceſſus, mirabiliumque inſtrumentorum, quæ in Aſtronomiæ uſus paraverat, in Germaniam exportatio. In hac exſtruenda turri Chriſtianus Rex conſilio uſus eſt Chriſtiani Longomontani, qui per aliquot annos fuerat in contubernio Tychonis. In rotundam formam exædificata ea eſt, & in magnam educta altitudinem; nec ita tamen, ut per ſcalas gradatim directas detur adſcenſus, ſed

ut per mollem pavimenti acclivitatem, in ſummam aream currus poſſit adſcendere. Conjuncta ea eſt templo, quod vetuſtate exeſum cùm vitium feciſſet, tumque ſarciretur cùm iſtic eſſemus, disjecta inter ruinas grandia aliquot ſaxa notavimus Runicis inſcripta literis, qualia multa viſuntur paſſim in Dania & Suecia, viciniſque regionibus & inſulis, nobiſque ſæpe obſervata ſunt. Fertur hæc antiqua eſſe Gothorum ſcriptura, vulgóque inter eos creditur, rerum geſtarum memoriam, magnorumque virorum gloriam certis his ac ſolidis monumentis majores ſuos ad poſteros tranſſcripſiſſe. Livido tamen temporis dente in dies arroſa ea, ac penè ignorabilia, planè olim interitura erant, niſi à ſequentium annorum injuria literaturam hanc perſpicaci ingenio & indefeſſo labore vindicaſſet Olaus Wormius. Collegerat is præterea ſagaci diligentia quicquid rarum ac ſingulare fors ei in his regionibus objecerat, vel à natura vel ab arte profectum: nec Hafniam appellebat quiſquam, virtutis amator & doctrinæ, qui comi ſalutatione Wormii non ambiret amicitiam, theſauroſque ejus literarios

vi-

videre cuperet. Nec officio huic deſuit grex ille amicorum, quorum eram in ſocietate. Meminit Bochartus[1], & ante eum Pereyra[2], precioſi dentis balenæ Groenlandicæ, qui viſebatur inter Wormii κειμήλια, & ejus erat generis, quod vulgò monocerotis eſſe cornu imperitum vulgus exiſtimat. Inde nos in Collegium contulimus, viſendi causâ Globi æneì à Tychone olim fabrefacti, cæli ſignorumque omnium ac ſtellarum deſcriptionem continentis. Quem mihi de fama multò antè cognitum cùm diligenter ſpectarem, obſtupui equidem ad operis concinnitatem & elegantiam, & ad fabricæ accurationem. Sed in admirabilitate machinæ hujus, aliorumque Tychonis inſtrumentorum prædicanda vanus eſſet labor noſter, cùm in Mechanicis ſuis ea omnia delineaverit ipſe Tycho, & oculis legentium ſubjecerit. Nunc ut Globi hujus dignitatem atque fabricam pro merito Lector æſtimare poſſit, ſciat viginti quinque annorum opus hoc fuiſſe, in eoque perficiendo quinque Dalerorum millia Tycho-

1 De Animal. S. Script. Part. 1. lib. 3.
2 Relat. Groenl. pag. 66.

chonem profudiſſe, quæ librarum Turonicarum noſtratium octodecim circiter millium ſummam conficiunt. Cùm autem Daniâ relictâ Pragam ſe Tycho recepiſſet, univerſamque ſupellectilem Aſtronomicam ſecum illuc transportari curaſſet, Annoque demum MDCXIX. in urbis hujus depopulatione à Palatinis copiis ea eſſet direpta, ab hoc tamen Globo violando abſtinuerunt manus; adeò ut ſartus tectus poſtmodum & integer Nieſſam, quæ Sileſiæ urbs eſt, in Collegium Societatis Jeſu ſit illatus. At Vdalricus, Chriſtiani IV. Daniæ Regis filius, Anno demum MDCXXXII. expugnata ea urbe, Globum hunc injecta manu, velut patrio jure repetiit, & in Daniam inferri juſſit. Inde porrò vehementiùs exarſit in me Huenæ inſulæ luſtrandæ cupiditas; quam ſedem ſtudiorum Aſtronomicorum per annos viginti & unum Tycho habuit, cæleſtibuſque obſervationibus & præclaris ſcriptionibus nobilitavit.

Natus ille erat in Scania, ex nobiliſſima Braheorum gente, quæ Suecica potiùs dicenda eſt, quàm Danica. Nam cùm eſſem in Suecia inter quinque ſupre-

premos regni Adminiſtros, primum locum & à Regina proximum tenebat Petrus Braheus, ab eadem familia oriundus. Sed nihil nunc opus eſt, neque pertinet ad noſtrum inſtitutum, vitam Tychonis referre; quod ab aliis effectum eſt ſatis luculenter. Id tantùm poſtulat operis noſtri ratio, ut dicamus Fridericum II. Daniæ Regem, benignitate ſua & liberalitate detinuiſſe Tychonem in Dania, jam aliorſum migrare, domiciliumque Baſileæ Rauracorum collocare parantem.

Eſt in Freto Danico, quod Sundicum vulgò appellant, parva inſula, Huena nomine, molli adſcenſu ſupra maris aquas ita aſſurgens, ut liberum in omnes partes proſpectum habeat. Regi viſa eſt ſedes hæc Tychonis ſtudiis & obſervationibus cæleſtibus valde commoda; eique ſtatim accerſito, in totum vitæ tempus, inſulæ uſumfructum (regii enim juris eſt) attribuit, habitandamque permiſit. Simul etiam opimis eum locupletavit vectigalibus, ac pollicitus præterea eſt, vel ad excitandas in inſula ædes, vel ad concinnanda in Aſtronomicos uſus inſtrumenta, ſe nuſ-

quam ei defuturum. Grato & læto animo munus accepit Tycho, continuóque in inſula fundamenta jecit Vraniburgicæ arcis, A. D. VI. Eid. Sextil. Anni MDLXXVI. cui & decorum fore ratus eſt, ſi Carolus Danzæus, Gallorum Regis Legatus in Daniam, primum lapidem præclaris ædibus ſubjeciſſet. Ego verò cùm penè etiamnum puer ædificii hujus ſæpe inſpexiſſem formam in libris Tychonis apud Ægidium Macæum affinem meum, quem & de rebus Tychonis multa narrantem audiveram, ita hæc in animo inhæſerant meo, ut poſthabitis rebus omnibus, Hafniaque ipſa valere juſſa, oculis quoque hæc intueri meis vehementer concupiſcerem. Sed & ſocios noſtros ad iter illud capeſſendum quamvis magnopere adhortarer, neque ſuadendo tamen, neque rogando pellicere ad id potui; adeò leviter eos Aſtronomicarum rerum cura tangebat. Vnum tantummodo ex illis comitem habui, conductoque navigio, flante leniter Auſtro, Huenam delati ſumus A. D. VII. Cal. Jun. Anno MDCLII. Inſulam hanc Venuſiam appellant quidam, alii Scarlatinam: cujus poſtremi nomi-

nis

nis originem ad id puto referendam, quod contigiſſe, regnum tenente Frederico II. certis illic auctoribus accepi; jactaſſe Anglos quoſdam Hafniæ, ſi ſibi inſulam hanc venundare vellet Rex, in pretium perſoluturos ſe tantum Anglici panni, coccineo colore tincti, quem *Scarlatam* vulgus appellat, quantum ad extimum inſulæ limbum circumcingendum poſſet ſufficere; addito etiam ad ſingulas panni rugas nummo aureo; Regem illico re audita conditionem accepiſſe, nec ſatis conſideratè; quid enim, ſi impoſitis arcibus inſulam muniviſſent Angli, Fretum Sundicum clauſiſſent claſſibus, & opimis portoriis Regem intervertiſſent? Is itaque meliùs conſultus inſulam omnino retinere decrevit in ſua poteſtate. At cùm valde ſollicitus eſſet de fide data, nec eam fefelliſſe videri vellet, ſubvenit admonitione ſua morio quidam, quales in Principum aulis verſari ſolent: Quid ita angeris, optime Rex? quin tù dicito pacta te ſervaturum, Huenamque venditurum, eam modò in Anglicum mare ſtatim à venditione emptores transferant; valde eos inſanire, ſi futurum ſperaverint, ut in

tuis ipſos hærere faucibus pati velis. Probatum eſt ſapiens fatui conſilium, quo eluſæ ſunt ſpes Anglorum. Atque hinc, uti quidem conjicio, Scarlatinæ nomen inſulæ adhæſit.

Exſcenſione facta, in pagum nos contulimus, qui unicus & exiguus tota exſtat inſula. Suſcepit nos apud ſe ritus Lutherani Miniſter, pro more apud Danos & Suecos recepto, quorum qui ſacra procurant, iidem perhoſpitales ſunt, domoſque ſuas peregrinis patere volunt, nulla ſordidi lucri ſpe, repenſa tantùm expenſa mercede. Quæ mihi ſanè liberalitas Chriſtianæ pietatis videtur valde conveniens, ac digna quam imitentur reliquæ gentes Chriſti nomen profeſſæ. Sunt qui ad Reges ipſos referri velint hanc beneficentiam, quos ajunt diverſoria hæc habitanda permiſiſſe ruſticanis Miniſtris, ea lege ut advenis paterent. Conſtat certè borealibus hiſce gentibus honorificam haberi & decoram laudem hoſpitalitatis. Humaniter ergo excepti, poſtquam paululum interquievimus, multa ab hoſpite noſtro, aliiſque adſtantibus Huenæ incolis percontatus ſum de Tychone, deque Vranibur-

gi-

gica arce, cujus viſendæ gratiâ iſtuc veniſſem: quodque mirere, incognita ſibi eſſe hæc nomina uno ore profeſſi ſunt omnes, nec quicquam ſe de iis accepiſſe. At cùm virum quemdam valde ſenem ſupereſſe reſciviſſem in inſula, miſi qui eum ad me adducerent. Rogatus ille à me numquid de Tychone Braheo inaudiſſet aliquando, deque condita olim ab eo iſtic arce, quam Vraniburgi nomine decoraſſet, & per annos unum & viginti incoluiſſet; ſe verò reſpondit non Tychonem modò & Vraniburgum noſſe, ſed & in Tychonis famulatu fuiſſe per aliquod tempus, & operam quoque ſuam ad hanc exſtruendam arcem contuliſſe. Tychonem autem referebat hominem fuiſſe violentum, impotentem, iracundum, famulos & villicos malè multantem, ebrioſum quoque & mulieroſum; cùm uxorem duxiſſet ex infima natalis villæ ſuæ Knudſtrupii plebe ruſtica, ex qua liberos multos ſuſcepiſſet, atque hac affinitate, velut ſibi probroſa, magnopere offenſam fuiſſe illuſtrem Braheorum gentem. Tum ſubjecit bonus ille vir, ſi iſtuc veniſſem ſpectandi Vraniburgi cauſſâ, irritum me laborem ſuſ-

ſuſcepiſſe, quippe ſolo æquata omnia, vixque ſupereſſe parietinarum veſtigia. Cujus rei cauſſas cùm ab eo, & jam antè Hafniæ à viris doctis exquiſiviſſem, varias ac planè diſcrepantes commemorabant. Hi enim Tychonem ipſum, è Dania excedentem, opus ſuum diruiſſe dicebant, cùm ſatis tamen conſtet res ſuas Huenicas & Vraniburgicas colono & famulis aliquot procurandas reliquiſſe; quippe fundi hujus fructus in totum vitæ tempus fuiſſe ei à Frederico Rege conceſſos. Erant qui dicerent hoſtiles Suecorum copias pervaſiſſe in inſulam, ſtragemque hanc edidiſſe; quod non ignoraſſet profectò vetus ille Huenæ incola, qui ad turbidas Freti Sundici tempeſtates & rapidiſſimos ventos rei cauſſam referebat; quibus facilè concuſſæ fuerant ædes leviter materiatæ: cùm præſertim de tuendis ſartis tectis Aſtronomicæ domus parùm omnino laborarent aulici viri, quibus clientelæ jure, poſt Tychonem, Regis beneficio obtigerat.

Cæterùm vel inde facilè intelligitur, quàm inanis ſit fucus ille gloriæ, quæ tanta contentione expetitur. Quid enim aliud

aliud tam ardentibus ſtudiis, tam diuturnis, quæſivit Tycho, quàm gloriam? cujus nec inſtantis mortis neceſſitas in eo exſtinxit deſiderium, cùm animam agens ipſe ſe ſolaretur ſperata à grata poſteritate benefactorum ſuorum memoria, vitamque clauſerit in crebra fatalis hujus ſententiæ iteratione, *Ne fruſtra vixiſſe videar.* Eum-ne operæ ſuæ præmium tuliſſe dicas, qui Regem regnique proceres ſibi infenſos expertus eſt? qui deſpicatiſſimos ſenſit labores ſuos, inanes laborum fructus, ac Prætoris quoque interdicto vetitas ſibi obſervationes Aſtronomicas? qui penatibus denique ſuis, amœniſſima domo, & patriâ extorris, in extero ſolo, alienâ vivens quadrâ, inter paucos familiares mortem obiit? cùm Aſtronomicam ſuam ſupellectilem tanta felicis ingenii contentione, tantis paratam impenſis, alienigenarum & indoctorum hominum rapacitati videret obnoxiam, quam rapacitatem & poſt aliquot annos reipſa ſenſit hæc ſupellex, cùm à Palatinis copiis funditus direpta eſt: liberis etiam Tychonis in tenebris, & ſquallore, ac propemodum in egeſtate relictis. En quò recidunt ſpes humanæ!

næ! en quò evadit inſanum illud laudum ſtudium, & infinita gloriæ cupiditas, quâ duci ſe & trahi patiuntur generoſiores animi, dantque ſe vaniſſimis vulgi ſermonibus & famæ aucupio; quæ ab hominum opinionibus profecta ſæpe falſis, ferè verò levibus & incertis, extenuatur annorum lapſu, & plerumque oblivione poſteritatis evaneſcit!

Quamobrem autem patriam deſerere coactus ſit Tycho, fusè à Gaſſendo [1] traditum eſt. At nonnulla tamen ad eam rem pertinentia & commemoratione digna ab eoque prætermiſſa, Hafniæ accepi à viris Tychonici nominis ſtudioſis. Quamvis enim de injuriis ſibi in Dania illatis nonnunquam diſſereret Tycho, neque ullam in Chriſtianum Regem jaceret querelam, imò verò palam eum excuſaret, certum tamen eſt in ejus offenſionem incurriſſe Tychonem, & aulæ frigore percuſſum, regiis beneficiis Chriſtiani juſſu fuiſſe exutum. Quæ ſibi concoquenda prudenter judicavit, cùm longas Regibus manus eſſe ſciret. Verùm inde primam mali labem exortam fuiſſe narrabant mihi, cùm illic eſſem;

1 In Vita Tychon. lib. 4.

eſſem ; quòd cùm veniſſet in Daniam Legatus Regis Angliæ, ſecumque moloſſum Britannicum adduxiſſet eximiæ magnitudinis, adjecit in eum oculos Tycho, donoque ſibi donari poſtulavit à Legato, quem deportaret Vraniburgum, fidiſſimum arcis cuſtodem futurum. At eumdem ſibi quoque depoſcebat aulæ Magiſter Chriſtophorus Walchandorpius. Quapropter alterutrius offenſionem veritus Legatus, neutri ſe quidem daturum dixit: verùm ſimul ac rediiſſet in Angliam, geminos inde ſe miſſurum moloſſos, utrique ſuum, pollicitus eſt. Quod & re præſtitit. At duorum illorum alter alterum ſuperare ſpecie viſus eſt & ſtatura, eumque dari ſibi voluit Walchandorpius, quod & ei Regis arbitrio conceſſum eſt, multum licèt renitente Tychone. Rem ſcilicet graviter tulit; utque erat iræ impatiens, temerè quædam de Rege effudit, quæ ad eum ſtatim ab aulæ Magiſtro perlata ſunt. Atque hinc iræ illæ, & Regis offenſio.

Ante omnia curæ nobis fuerat videre Regem ipſum; jamque aderat tempus illud, quo venturus erat in templum

cum

cum omni comitatu, ut rei divinæ intereſſet. Deducti itaque ſumus in ſuggeſtum templi, unde facilè deſpici poterat cœtus omnis aulicorum. Utque imbecilla admodum mihi ſunt lumina oculorum, qualia eorum ſunt qui à Græcis Myopes appellantur, & excavatis vitreis conſpicillis uti ſolitus ſum à pueritia, ad ea cernenda quæ ſemota ſunt ab oculis, ea tunc quoque adhibui, cùm ad ſpectandos qui circùm ſtabant reliquos omnes, tùm ipſum maximè Regem, quæque proximè ei aſſidebat Sereniſſimam Reginam; quod à me profectò factum eſt tam incautè, tamque inconſideratè, ut alios ſpectans parum attenderem ſpectari me quoque ab omnibus adſtantibus indecoro hoc habitu; ac potiſſimùm à Rege ipſo, quem paulò pòſt accepimus palam conqueſtum eſſe inter prandendum, tam parum ſibi præſtitum eſſe reverentiæ ab externis illis hominibus, qui in templum fuerant admiſſi, ut velut per deridiculum oculos orbiculis vitreis obductos in ſe conjicerent. Tametſi verò urgebamur temporis anguſtiis, neque feſtinationi noſtræ injici poterat longior mora, minimè tamen

men ſiviſſet officii noſtri ratio, ut Hafniâ excederemus præſtitæ nullæ adverſùs Regem obſervantiæ & cultus ſignificatione, niſi nobis offenſi illius conſpectum veritis viſum eſſet conſultius protinus illinc excedere, mihi quidem in Huenam inſulam, adjuncto uno ex ſociis; cæteris verò in urbem Helſenoram, ſitam ipſis faucibus Freti Sundici.

Illuc nos quoque deinde ruderibus Tychonicis perluſtratis appulimus. Mox etiam in ipſum Fretum deſcendimus, viſendarum navium gratiâ, ingenti numero illic excubantium, ſive ad exigenda portoria, ſive ad ſolvenda, magno Regis Daniæ compendio. Narrabant autem qui tum aderant, ditiſſimum quemdam mercatorem, Ludovicum Gerium, Hollandiæ incolam, ortum è Palatinatu ad Rhenum, redemtis ante aliquot annos Suecorum ærariis ſecturis, quæſtuoſiſſimas mercaturas feciſſe, unde ad fiſcum Danicum redibat ingens emolumentum; hoc inescatos regios quæſtores vectigalia ſolito longè graviora impoſuiſſe his mercibus, & ab invitis ac reluctantibus vi adhibita exegiſſe; contrà

trà verò vim vi oppoſuiſſe Gerium, & viginti bellicis navibus ad Freti anguſtias adductis, ab injuria & vexatione ſeſe vindicaſſe.

Cùm iter faceremus per campos Daniæ, videbamus ſæpe pendentia de patibulo furum & luporum corpora; ad infimam autem patibuli trabem defixos aliquot elegantes cultellos. Quorum cauſſam cùm exquireremus ab incolis locorum, retulerunt fuiſſe in ferale lignum immiſſos cultellos ab hominibus febri, aliove diuturno morbo laborantibus, vulgóque credi futurum, ut eos ſi quis refigeret, ſtatim morbo liberaretur qui fixerat, eo autem corriperetur qui refixerat. Quod nos olim his verſibus expreſſimus:

Illic corporibus videas permiſta luporum
Robore ferali pendentia corpora furum,
&c.

Poſtquam ex Daniæ finibus exceſſimus, & Helmeſtadium, primam tunc temporis Suecicæ ditionis urbem, delati ſumus. Illuc venit ad nos IV. Cal. Jun. nuncius à Regina, qui verbis ipſius juberet Voſ-
ſium

ſium è veſtigio regredi in Hollandiam, vetaretque antè redire ad eam, quàm Salmaſio ſatisfeciſſet de injuria, quam hic ſibi factam querebatur, cùm contumelioſè vocatus eſſet ab eo in jus leviſſima de re, cauſſam dicturus apud Rectorem Academiæ Lugduno-Batavæ, velut unus aliquis de grege Profeſſorum. Inde itaque divulſus à nobis Voſſius Hollandiam repetiit. Qui verò ablegandi Voſſii mandatum attulerat à Regina, idem ejus juſſu ſe nobis viæ ducem præbuit. Progreſſis in Oſtrogothiam, ad ripas Vetteri lacus, gratiſſimum fuit herbidos campos decurrere, hoc flore paſſim luxuriantes, quem vulgus lilium convallium appellat, unde ſuaviſſimus efflabatur odor, qualem naribus Arctois inuſitatum putaſſemus. Sed & fraga legebamus in ſylvis, & circa Holmiam ceraſis rubeſcebant ſylvæ; & in horto regio mali intra capſas, & melopepones intra vitrea ſpecularia, eadem educabantur arte, quâ apud nos.

Cùm Vetteri lacus oram legentes, jucundo ejus frueremur adſpectu, jacentem procul in medio inſulam monſtrabat nobis bonus ille Suecus, itineris noſtri

noſtri rector, in qua ſpecus eſſe aſſeverabat in mirandam altitudinem depreſſum, atque illic clauſum à multis ſeculis teneri Magum quemdam, nomine Gilbertum, artiſſimis conſtrictum vinculis ab alio quodam Mago ejus præceptore, cujus virtutibus ſuas æquiparare fuerat auſus, plurimoſque in barathrum illud, vel liberandi Gilberti, vel viſendi certè gratiâ, ingreſſos, arcana quadam vi devinctos temeritatis pœnas luiſſe; propptereaque ab ejus aditu vulgus abſtinere. Cognoſcere licet ex Olai Magni *Hiſtoria*[1], fabulam hanc à multis jam annis per illas regiones fuiſſe diſſeminatam, & pronis auribus acceptam à gente credula & ſuperſtitionibus dedita. Quo vitio ferè laborant qui ſub frigidiore cælo nati, minùs benignos Solis ſentientes intuitus, tardiores habent ingenii motus, & ad veri perſpicientiam ac depulſionem errorum minùs idoneos: quales eſſe Lappones Suecis finitimos, & Islandos, & Groenlandos certis Auctoribus compertum eſt, Draconem ingentem, Neckerum dictum, lacus circumfluos pervagari ſolitum narrat

1 Lib. 3. cap. 20.

rat plebs Holmienſis, pueroſque lavandi cauſſâ aquam ſubeuntes rapere ac vorare; propterea que meipſum à natatione magnopere abſterrebant, cùm per æſtum frigus captare vellem. Nec me tamen vana hæc terricula revocarunt à propoſito, valdeque mirati ſunt me ex tanto periculo rediiſſe incolumem. At ego monebam amicè à lacubus prohiberent pueros, quoad eſſent nandi peritiores: alioquin hauſtum iri, non à Dracone, ſed à profundiſſimis gurgitibus, quorum fluctus inæqualibus ſuperfuſi rupibus facilè incautos fallant.

Nec miretur quiſquam in tam algidis cæli plagis eos exſiſtere calores, qui refrigeratione ſint mitigandi. Id præſtat diuturna Solis mora ſupra terram per æſtivos dies, & aſſiduus radiorum intra ſolidas rupes repercuſſus. Nec ſanè tantos memini me uſquam pertuliſſe æſtus, quantos in Suecia. Sed & longinqua hac Solis mora factum eſt, ut mediis etiam ſolſtitialis per æſtatem temporis noctibus, nullâ admotâ lucernâ, epiſtolas conſcriberem. Per hyemem verò, & illic, & in aliis potiſſimùm ad Septentrionem vergentibus locis, notabilis

E quæ-

quædam hirundinum deprehenditur indoles, quæ circiter æquinoctium autumnale, & prima adventantis hyemis frigora, non trans mare devolant, uti mos illis eſt, & pleriſque volucribus advenis ſub calidiore cælo; ſed in lacus ſe immergunt, & aquis glacie concretis ſuperinductæ ac velut ſepultæ jacent per totam hyemem; quoad verno tempore reſolvatur glacies, & illæ velut è ſomno excitatæ, excuſſoque veterno, prodeant ex aquis, & ad volaturam ſe accingant. Nec minore videtur admiratione dignum, quod in noſtrate regione obſervatum eſt, intra concavas rupes, quæ Olenæ fluvii ripis adjacent, Cadomum inter & mare, hirundines immani numero, in uvæ modum collectas & conglobatas pendere è ſummo fornice per totam hyemem. Neque ſanè neſcivit Ariſtoteles[1] illud eſſe hirundinum ingenium; neque Pedo Albinovanus, in elegantiſſima in *obitum Mæcenatis Elegia*, cùm dixit,

Conglaciantur aquæ, ſcopulis ſe condit hirundo.

In-

1 De Animal. lib. 8. cap. 16.

Inſigne aliud Suecicæ ſuperſtitionis monumentum viſitur Holmiæ, in majore templo depicta in tabula facies cæli, qualis eo die apparuit, quo urbe profectus eſt Guſtavus Adolphus Rex ad Germanicam expeditionem. Viſi ſunt in cælo tres Soles, lucidis quibuſdam orbibus circumſepti: quibus ſignis ea portendi facinora, quæ magna deinde cum laude à fortiſſimo Rege patrata ſunt, credidit illa gens, parùm memor eorum, quæ de hujuſmodi παρηλίοις à gentili ſuo Olao Magno ſunt adnotata, ſæpe nimirum ea committi versùs Septentriones: nec aliam, puto, ob cauſſam, quàm quòd nubes illæ, denſiore ac ſpiſſiore aqua concretæ, ſpeculi præbent vicem, rerumque objectarum formam facilè ſuſcipiunt ac retinent.

Animadverſione digna mihi viſa eſt domorum Suecicarum fabrica. Pineos aut abiegnos truncos, ejuſdem craſſitiei & longitudinis, accuratè delibratos, utrimque ad oppoſitas partes dolatos & lævigatos, & prope ipſa capita inciſuris confectos, redigunt in quadrum; alioſque aliis ad eamdem formam, in lævigata latera ſuperinjectos, ab extremis

 par-

partibus invicem per has inciſuras connectunt; dum iteratis ſæpius & multiplicatis conjectarum trabium ordinibus opus ad convenientem altitudinem aſſurgat. Quæ ut facilè coagmentari poſſunt, ita nullo diſſolvuntur negotio; adeò ut ſæpe videas venales proferri ad mercatum domos hoc modo disjunctas, domorumque materiam, & ab emtoribus in ædes ſuas deferri, ut commodo loco conſtruantur. Tecto additæ ſunt feneſtræ, quod ipſum tabulis conſtat, & betulæ arboris corticibus, quæ cariem non ſentiunt. Atque hoc demum culmen ceſpite congeſtum eſt; quod & in ruſticanis Italiæ tuguriis factum fuiſſe ſcimus, auctore Virgilio [1]. Tum avena, aliiſque ſeminibus idoneis conſeritur ceſpes ille, ut herbarum radicibus conſutus & conſtrictus humili tecto firmiùs adhæreſcat. Ergo viridia & florentia videas domorum culmina, quibus & oves & porcos ad paſtionem vidimus immitti. Tecta enim ad hunc modum comparata eſſe dicunt, tum ne fulmine ictæ facilè deflagrarent ædes, pingui & reſinoſa ligni materia conſtratæ; tum ut ingruentibus

1 Ecl. 1. verſ. 69.

tibus bellis, clauſiſque per obſidionem urbibus ſuppeteret pabulum, unde pecudes ali poſſint. Eamdem artem domibus ſuis exſtruendis adhibent Moſcovitæ. Talem adhibere quoque Iſlandos teſtatur Arngrimus Jonas [1]. At potentiorum ædes, imprimiſque regium Palatium, & Deo dicata templa, æreis laminis ſunt contecta, cujuſmodi fuiſſe Veſtæ templum Romæ narrat Ovidius [2]. Hæ autem & ad decorem faciunt, & ad diuturnitatem, propter ſoliditatem & levitatem materiæ, cujus feraciſſima eſt Suecia, ærariis metallis ita abundans, ut æream cudant monetam laterculis pedalibus ampliorem, cui congerendæ & aſſervandæ locupletes & benè nummati grandia conſtruunt horrea & apothecas.

Ut noſtratium caminorum ſtructuram, ab antiqua longè diverſam, adinvenit recentior ætas, ita Sueci neceſſitatem artium parentem ſecuti, intentioribuſque frigoribus conflictati, pervulgatum caminorum modum in commodiorem formam redegerunt. Nec enim ad me-

 dium

1 Reip. Iſland. cap. 6. 2 Faſt. lib. 6. verſ. 261.

dium conclavis parietem, uti nunc apud nos, ſed ad angulos ſunt appliciti, ne pars ulla loci caloris ſit expers & fulgoris: nec quadrata & in latum porrecta cavitas eſt camini, neque tubi per quem camini fumus erumpit, ſed rotundam ſectantur formam, ut repercuſſus intendatur ignis ardor, & ne fumus foras vi flammæ expulſus regredi poſſit. Præterea non jacentibus lignis ſubjiciunt ignem, uti noſtrates ſolent, ſed ſtantibus & erectis, eo ſitu quo ſurgunt è terra, ſuccoſque illos concipiunt; qui fibris intus recepti, exſiccantur Solis ardoribus, & reſinoſi ferè cùm ſint, facilè inflammantur, & idoneam præbent ignibus materiem, fibrarum ductus ſponte ſequentibus, nec uſquam interruptis. Quæ poſtquam abierunt in candentes prunas, tubus obturatur laminâ æreâ, de tranſverſo per rimam inſertâ, quâ calor intra conclave diu continetur. Talibus quoque caminis perhibent uti Perſas. Ferunt Arnoldum Spirinxium, hominem Batavum, à Suecorum Regina Legatum ad Hollandos miſſum, perſpectis hujuſmodi caminorum oportunitatibus, fruſtraque adhibitis opificibus in-

du-

duſtriis, qui ſimiles in patria ſua domo concinnarent, caminum totum Suecicum, craſſis aſſeribus, ferreiſque ligaminibus probè compactum, in Hollandiam integrum tranſmiſiſſe.

Poſtquam Holmiam venimus, prima nobis cura fuit Reginam conſalutare. Ejus autem gratiâ tum florebat Bourdelotius Medicus, natione Gallus, origine Æduus, Bourdelotii illius ſorore natus, qui famam aliquam decuſque inter Literatos conſecutus eſt, editis in veteres aliquot Scriptores non indoctis commentariis. At alter ille, quò commendabiliorem ſe præſtaret, nomen adſcivit avunculi, cùm Michonius paterno nomine appellaretur. Huic curam valetudinis ſuæ affectæ & languentis ut committeret Regina, ſuffragatione ſua & commendatione perfecerat Salmaſius, Æduus & ipſe. Michonius verò, Medicæ quidem artis non erat inſcius, plus tamen longè valebat artibus aulicis, quas diu cum Medicina inter nobilium feminarum cathedras exercuerat. At planè rudis erat aliarum diſciplinarum, quas qui callent, dicuntur eruditi. Ex acerrimis harum ſtudiis cùm languorem con-

traxiſſet Regina, febriculiſque identidem tentaretur, libros primùm omnes ab ea removit Bourdelotius, rebus ipſe ſuis & exiſtimationi hac ratione callidè conſulens, denuntiavitque certiſſimum vitæ periculum ſi pergeret literis operam dare. Tum in privatis colloquiis, deridiculum quid & eſſe & haberi jactabat, mulierem doctam apud elegantiores aulæ Gallicæ feminas. Accedebat ad hæc jocorum & facetiarum arguta feſtivitas, quibus mirificè captus eſt puellaris animus, ut apud eam penè jam ſorderet omnis honos liberalis doctrinæ. Nam in Chriſtina tam flexibilis fuit atque mollis ingenii indoles, ut ex alienis judiciis tota penderet, eorum præcipuè qui aliqua meritorum ſpecie ejus exiſtimationem fuiſſent adepti. Nam cùm literarum amore flagrans, Salmaſio ſe aut Voſſio tradidiſſet in diſciplinam, ad eorum opiniones ita ſe componebat, ut quoſcunque apud eam præconiis celebraſſent ſuis, eos ſtatim ad ſe accerſeret: quos inter numerandus eſt Bochartus, veteri neceſſitudine Voſſio conjunctiſſimus. Cùm ergo ex Bourdelotii conſilio, abjectis ſtudiis, dediſſet ſe animi relaxa-

tio-

tioni & otio, & meliuſculè ſe habere cœpiſſet, tum verò ſe ejus ope non convaluiſſe modò, ſed & ad vitam rediiſſe prædicabat. Jam inde ergo tam dicto audiens Scurræ fuit, ut eam propemodum eruditionis ſuæ pœniteret. Quæ res omnem penè intercepit itineris noſtri ſuavitatem, effecitque ut parum liberaliter, nec pro meritis exceptus ſit Bochartus, accerſitus præſertim velut ab alio orbe, tanto ſtudio, tamque crebro efflagitatu. Nec dubitabamus, quin ea eſſent ad Bourdelotium auctorem & impulſorem referenda, qui ſua ſcilicet intereſſe putabat, inde extrudi viros eruditos; ne bonarum literarum ignorantia, cujus ſibi conſcius erat, ex propinquo appareret. Nec aliam ob cauſſam tam inhumanè viſus eſt Voſſius à Suecia ablegari.

Abhorrebat porrò valde Regina à nuptiis, meque ab iis vehementer abſterrebat: utque dicax erat & multi joci, legiſſe ſe narrabat apud Pauſaniam [1], hominem quemdam Argivum, mihi cognominem, uxorem ſuam deprehendiſſe in adulterio, mali id eſſe ominis, caverem itaque ab hujuſmodi infortunio.

1 Bœotic. pag. 310. 30.

At ego reſpondi tutum & contrario eſſe me poſſe hoc exemplo, cùm vir ille injuriam ſibi illatam, cæſis uxore & adultero, egregiè ultus ſit: ac præterea neutiquam convenire nomina, Ὕητλον hunc nomine eſſe dictum; me verò id nominis adſpernari, & dici Ὑέτιον, quod unum eſt ex Jovis cognomentis.

In hac literarum vaſtitate creſcebat nihilominus Bibliotheca regia, & numero librorum & dignitate, qui undecunque collecti in eam confluebant. Nam ad eos, quos inter Germanicas manubias deportaverat in Sueciam Guſtavus Adolphus Rex, acceſſerant multi, in ſectione Bibliothecæ Mazarinianæ pretio emti, tum & Johannis Gerardi Voſſii Bibliotheca, grandi ære de Iſaaco filio redemta. His addita fuerat Bibliotheca Petaviana, tota libris antiquis, Græcis & Latinis, manu exaratis; item Gaulminiana, tota libris Ebraïcis, Arabicis, aliiſve exoticis hujus generis conflata, quæ paulò pòſt tamen ad Gaulminum, immane huic pretium ſtatuentem, rediit. Illuc quoque plurimos optimæ notæ codices intulerat Iſaacus Voſſius, à ſe paſſim per Europam ma-

gnâ

gnâ diligentiâ conquiſitos : in his volumen Græcum ſatis grande, antiquum, manu deſcriptum, quo Commentariorum Origenis in Matthæum continebantur Tomi aliquot, & ejuſdem præterea Tractatus de Oratione. Quod cùm intellexiſſem veniſſe à Voſſio, quæſiviſſemque deinde ex eo unde illud habuiſſet, & quid eo poſt meum ex Suecia diſceſſum eſſet factum, reſpondit ille, raptum fuiſſe primò à militibus in direptione Vormacienſis Bibliothecæ, & vili pretio coemtum ad ſe perveniſſe. Enimvero id nactus, adhortante Bocharto, deſcribere ſtatim ſum aggreſſus, poteſtate mihi facta à Regina. Atque hinc prodiit Origenianorum Commentariorum editio, quæ ſequentibus ſubinde annis à me procurata eſt.

Venerat Holmiam ante paucos dies Marcus Meibomius, & Reginæ luculentum munus obtulerat, veteris Muſicæ Scriptores ſeptem, ſua interpretatione ſuiſque notis inſtructos, & regiæ majeſtatis nomine inſcriptos. Præclarè ſanè hoc Opere de re literaria meritus fuerat Meibomius, cùm diu neglectam antiquam Muſicam, & excoli deſitam,

ac longinquitate annorum obſoletam, penè intermortuam revocavit è tenebris, & priſtinæ dignitati aſſeruit. Nec tamen ex faſtidioſa hac & ſegni ætate, & bonarum literarum contemtrice debitum plauſum tulit. Quòd niſi ſtudiorum meorum inſtituta ratio ad alia me vocaſſet, libenter cum eo pervolutaſſem eximios illos nobiliſſimæ diſciplinæ antiſtites; ipſiuſque Meibomii rationes ex eo ipſo cognoviſſem.

Cùm iſtic eſſemus, Cancellarii munus ſuſtinebat Axelius Oxenſtierna, quem honoris cauſsâ nomino, vir de patria ſua optimè meritus, primarius olim ſub Guſtavo Suecici regni adminiſter, ſplendidis functus legationibus, bonarum literarum amans, iiſque probè excultus, & egregiam prudentia, ingenii dexteritate, & magnanimitate celebritatem nominis adeptus. Quæ cùm revocarem ad animum, reſque ab eo præclarè geſtas recordarer, mirabar in hac excellentia tantam ineſſe modeſtiam & facilitatem morum, quâ par eſſe videbatur infimis, comitatemque, quâ nos exteros excipere ſolebat.

Vigebat tum quoque apud Suecos Re-

Renati Carteſii memoria, qui ante duos annos Holmiam accitus à Regina, ſupremum illic diem clauſerat. Extra urbis ſeptentrionale ſuburbium, jacet ſepulcretum, eorum deſtinatum condendis corporibus, qui à Lutherana Religione fuerunt alieni. Illic humatum eſſe Carteſium cùm accepiſſem, locumque inſigni tumulo decoratum; eò me contuli, molemque reperi ſatis grandem, tabulis abiegnis contextam, magnificis exornatam inſcriptionibus, quibus viri laudes prædicabantur. Totus apparatus auctorem ferebant Petrum Chanutum, Gallorum ad Suecos Legatum, in cujus hoſpitio deceſſerat Carteſius. Cúmque lignea hæc compages ad lapidis formam & colorem conſtructa eſſet & dealbata, præferretque titulus conditum eſſe Carteſii corpus *ſub hoc lapide*, furtim & perfacetè ab ignota manu ſubnotatum fuerat *ligneo*.

Non abs re forſitan fuerit, nec Lectori injucundum, referre hîc facinus novum, nec admodum credibile, niſi teſtium multorum, ex quibus rem audivimus, fide niteretur, nec longo ante adventum noſtrum tempore in his locis

patratum. Vir Suecus, mente ſanus, probus, benè moratus, inter populares ſatis commodus, media luce quadrimulum puerum, ante fores paternæ domus, palam in vico inter æquales colludentem corripit, cultroque in fauces adacto interimit. Comprehenſus ille, & in judicium adductus, nec factum negavit, nec excuſavit, nec facti pœnam deprecatus eſt. Imò verò, inquit, me commeritum eſſe mortem ſcio, eamque ut à vobis impetrarem hac arte uſus ſum, cùm probè norim vix tutiorem eſſe ullam ſalutis æternæ adipiſcendæ viam, quàm cùm ſenſibus integris, corpore valido nec morbis debilitato, excedit anima, piis ad Deum religioſorum hominum ſublevata precibus, eorumque conſiliis & adhortationibus excitata & adjuta. Quod mortis genus ut per vos oppeterem cùm fieri non poſſe intelligerem, niſi aliquo delicto capitali admiſſo, leviſſimum id eſſe judicavi quod à me perpetratum eſt, occiſo puero nondum vitæ hujus corruptelâ infecto, parentibuſque egenis, & numeroſa prole onuſtis erepto. Quibus dictis capite damnatus, lætus ac renidens, ſacroſque hy-

hymnos pleno ore decantans, ſupplicio affectus eſt.

Nuntiabatur, interea Gabrielem Naudæum & Raphaëlem Trichetium Frenæum è Gallia evocatos à Regina; hunc, ut pretioſæ & rarioris ſupellectilis; illum, ut Bibliothecæ curam cuſtodiamque ſuſciperet, Lutetiâ profectos jamjam affuturos. Quo nuntio cùm gauderent Galli, ringebantur Sueci, exhauſtum conquerentes ærarium vaſtiſſimis ſumtibus, profuſaſque regni opes in extraneos, ac Gallos potiſſimùm; quos tanquam expilandi ſui cauſsâ è longinquo venientes iniquiſſimis adſpiciebant oculis, ægerrimèque ferebant in ampliſſimis apud Reginam obtinendis & exercendis muneribus anteferri ſibi famelicam gentem, alienis bonis inhiantem. Quæ cùm ipſe mecum reputarem, ingrati me pœnitebat itineris, & gentem infenſam deſerere properabam; cùm præſertim inde me extruderet ingruens autumnus, & cautè providendum eſſe cenſerem, ne reditum mihi præcluderent adventantis hyemis ſæviſſimæ tempeſtates: revocabant me præterea in patriam domeſtica negotia, quæ profici-

ſcens

ſcens non deſerueram quidem, quod ſine graviſſimo meo damno facere non poteram, ſed intermiſeram tantùm ad tempus aliquod. At cùm repetendæ Galliæ veniam petiiſſem à Regina, multa pro bonitate ſua cauſſata eſt, cur me abeuntem retineret, oſtentatis etiam honorificis & opimis conditionibus: in primis ut Origenianorum Operum editionem, quam jam tum meditari me fueram profeſſus, apud ſe in otio, Bibliothecæ ſuæ opibus ſubnixus, procurarem. Ego verò reniti contrà, operis magnitudinem opponere, temporis & operæ longinquitatem, & urgentia rei meæ familiaris negotia, quæ tam diuturnam moram ferre non poſſent. Quæ cùm per aliquot dies ultro citroque diſceptata eſſent, his demum legibus tranſacta res eſt; ut patriam reviſere liceret in proximam hyemem, Sueciam ineunte vere repetiturus. Et feciſſem ſanè, niſi propoſitum interpellaſſet rumuſculorum aura paſſim increbreſcentium, prope adeſſe tempus, cùm regnum abdicatura eſſet Chriſtina. Atque id eventurum jam antè conjecturâ fueram auguratus, & ex ingenio Reginæ, & ex dictis quibuſdam

incautè leviterque ab ea prolatis, ſuper privatæ vitæ jucundiſſima tranquillitate, & regiæ dignitatis incommodis. Quamobrem etſi fidem meam de reditu obligaveram Reginæ, nulla mihi tamen religio fuit, Holmiâ proficiſcenti, cum votum Mercurio pro reditu in patriam nuncuparem, nunquam me in Sueciam regreſſurum, ſignificare hoc carmine ad Catulli delicias expreſſo:

Bocharti comites, cohors inanis,
Aptis ſarcinulis & expeditis, &c.

Perſtrinxeram & alio carmine Gallico, ſatis acri atque ſalſo, mores Suecorum; quod cùm Bocharto recitaſſem, ſtatimque ille deſcripſiſſet, detulit ad Reginam, & tanquam feſtivum aliquod acroama audienti prælegit. At illa verſiculis quidem ſe delectari dixit, verùm argumentum non probaturos populares ſuos, qui ludibrio haberi ſe neutiquam eſſent paſſuri; cautè hæc itaque premenda eſſe & occultanda.

Verùm in reditu adhibui mihi itineris ſocium Petrum Cahagneſium Fiervillam Cadomenſem, Stephani Cahagneſii,

ſii, ſuprà à me memorati, fratre prognatum. Hic Bocharto in Sueciam proficiſcenti comes fuerat à parentibus adjunctus, mandatumque additum, totus ut ex ejus nutu arbitrioque penderet. At ille diuturnam in barbara gente locisque inamœnis moram pertæſus, & inſtantis hyemis longas noctes dieſque breviſſimos reformidans, multum licèt reclamante Bocharto, ac velut pro imperio abitum prohibente exceſſit unà mecum ex Suecia, certumque ſe mihi præbuit aſſeclam & ſodalem.

Acceſſit & alia cauſſa, cur de Cadomo maturè repetendo cogitarem. A multis jam annis parum probari in vulgus perſpexeram diuturnam meam hanc & intimam meam cum Bocharto familiaritatem, ſtudiorumque conjunctionem, viro à Catholicis partibus alieno; cujus auctoritati, partæque meritis exiſtimationi plurimum tribuerem; quod ſalva Religionis meæ integritate vix fieri poſſe cenſebant. Multò etiam magis increbuerat inanis hæc ſuſpicio; cùm damnoſo hoc contubernio me devinctum, in gentes Lutheranæ factioni addictas profectum me ſcirent, longaſque
tra-

traherem moras in ea aula, quæ palam averſaretur Catholicum dogma, & apud Reginam, quæ quidquid vellet, valde vellet, ſuamque de rebus divinis ſententiam propagare velle crederetur; cùm præſertim ad obeundas in Germaniam legationes quaſdam operam noſtram utilem ſibi futuram præ ſe ferret. Quæ etſi vaniſſima eſſe cognoveram, nonnihil tamen vulgi opinionibus quantumvis fatuis tribuendum duxi, ineptoſque rumores reditu meò ſopiendos. Cùm & ad Dei gloriam & ad meam ipſius ſalutem pertinere ſtatuerem, non puros ſolùm retinere & illibatos de Religione ſenſus, quales eos à ſanctiſſima matre Eccleſia Catholica excepi; ſed & diligentem dare operam, ne cui aliter de me judicandi per meam ſocordiam præberetur occaſio.

LIBER TERTIUS.

PErgentibus nobis in Sueciam, & Gottorpianæ Bibliothecæ tabularia luſtrantibus, ineſſe iis animadverteram vetuſta quædam exemplaria Græca, quæ ſtudiis meis juvandis & ornandis uſui eſſe poſſe cenſebam. Quamobrem profectus deinde ex Suecia, non antè excedere ſtatui ex Cimbrica Cherſoneſo, Daniæ Provincia, quàm ea pervolutaſſem in otio, & ſi quæ conducerent rationibus meis, vel collegiſſem carptim, vel exſcripſiſſem. Ut primùm ergo Gottorpiam redii, adii ad Adamum Olearium, Bibliothecæ præfectum, perſpectæ prudentiæ & doctrinæ hominem, quarum egregium Orbi literato dedit ſpecimen, luculenta illa *Itineris Moſcovitici & Perſici deſcriptione*, quod Friderici Cimbrorum Ducis juſſu in has oras ſuſceptum eſt. Is autem hoc tempore, quantum patiebantur graviſſimæ febris, quâ tunc laborabat, acceſſiones, indicem concinnabat & interpretationem omnium Linguæ Perſicæ vocabulorum.

Hanc

Hanc ego petii mihi per eum veniam impetrari ante omnia, ut daretur aditus ad Principem, quem officii mei eſſet viſere & ſalutare; deinde ad Bibliothecam, unde ſublegere ea poſſem & excerpere, quæ ſtudiis meis viderentur eſſe opportuna. Renuntiavit ille poſtero die, poteſtatem ſui videndi facturum Principem, ſimul atque dimiſiſſet à ſe externorum Principum Legatos, poſt confecta negotia, quorum cauſsâ veniſſent: interim mihi reſeratum iri vel intima Bibliothecæ tabularia. Qua facultate humaniter conceſſa, poſt ſalutatum Principem non ſegniter uſus ſum. Cùm in alios autem codices transſcribendos meam contuli operam, tùm in eum præcipuè, quo Vettii Valentis Anthologiæ continebantur. Vetuſtus is fuit Aſtrologus, patriâ Antiochenus, qui Apotelesmaticæ præcepta tradidit circa tempora Hadriani & Antonini. Hunc cave confundas cum altero hujus nominis Aſtrologo, ex Georgii Cedreni, Michaëlis Glycæ, & Johannis Zonaræ Hiſtoriis cognito, qui in Encæniis novæ Romæ thema cæleſte conſtituit, plurimaque falſa ex artis hujus vanitate

præ-

prædixit. Duo omnino Operis hujus exemplaria præter Gottorpianum ſupereſſe cognovi; alterum Lugduno-Batavicum, manu Joſephi Scaligeri exaratum; alterum Anglicum Oxonienſe, Chriſtophori Longolii curâ & viginti aureorum impensâ olim deſcriptum, quod Johannis Seldeni deinde fuit. Sed & alium præterea Operis hujus codicem exſtitiſſe Romæ apud Lucam Gauricum narrabat Gesnerus in ſua *Bibliotheca*. An illo, an Gottorpiano uſus ſit Joachimus Camerarius, cùm fragmentum ex eo excerptum Aſtrologicis ſuis insereret, & unde ſuum deſcripſerit Scaliger, incertum mihi eſt. Cùm ſtrenuè me labor ille exerceret, furtim per poſticum ingreſſus ponè adſtitit mihi humaniſſimus Princeps, & incogitantem oppreſſit. Mox familiariter aſſidens multa ſuper Suecia rogitat, multa ſuper Gallia, plura etiam de ſtudiis meis, deque ſua ipſius Bibliotheca, quam diligenter luſtrari à me, & ex conſilio meo locupletari volebat. Cùm autem Gallicæ Linguæ eſſet imperitus, ego Germanicæ & Danicæ, Latinum ſermonem in colloquium adhibuimus; cujus tam expedita pollebat

bat facultate, ut infantiæ meæ me puderet.

Gottorpiâ digreſſus Hamburgum veni, nec nos conſortionem ſuam deſiderare paſſus eſt Lambecius, plurimaque ſingularis humanitatis officia. Per eum in publicam deductus ſum Bibliothecam, Reipublicæ Hamburgenſi teſtamento relictam à Friderico Lindembrogio, & magnis deinde acceſſionibus amplificatam.

Hinc in Hollandiam redituris grave viſum eſt & injucundum permeare iterum ſteriles illos & arenoſos Veſtphaliæ campos, quos jam antè non ſine moleſtia percurreramus. Fleximus igitur viam ad dexteram in Friſiam, ampliſſimarum urbium frequentiâ pernobilem, ac fluviorum etiam, quorum ſubvectionibus viatores commodè uti poſſunt. Jamque ad Flevi lacus oram perveneramus, cùm in Harlingæ urbis vicinitate monſtratum eſt nobis oppidum, quod ſingulis quibuſque diebus navigium unum, trecenta nempe ſexaginta quinque per anni curriculum, ædificare & Reipublicæ ſubminiſtrare narrabant. Perluſtrata nobis hinc eſt Franekerana Academia. Quod

Quod autem ſæpe inaudiveram, ſed velut commentitium & ridiculi cauſsâ confictum acceperam, in diverſoriis Hollandicis, non impenſarum modò, ſed ſtrepitus etiam apud ſe concitati, pretium ab hoſpitibus caupones exigere ſolere, Vorcumii reipſa expertus ſum. Cùm ille enim, apud quem diverſabamur, deputaret nobiſcum rationes expenſi, catelli quoque noſtri latratum & procacis ſervuli cachinnos in eas retulit. Quod cùm altiore etiam cachinno ac velut poſtulatum per jocum divideremus, excanduit vir ferox, accitoſque è vicinia ad ferendam ſibi opem ruſticos homines, tribules ſuos Ætnæorum fratrum ſimillimos, grandibus armatos ſecuribus, ad nos induxit, En, inquiens, qui ab impura hac Gallorum gente debitum jure pretium extundant. Nos verò parere maluimus, quàm pugnare.

Ad oram Flevi lacus jacet Stavera, urbs antiqua, caput olim Friſiæ hujus ad Occidentem ſitæ, dum regna manebant, potens, dives opum, portu olim amplo atque tuto, & longinquis navigationibus nobilis, atque etiam aperto per eam primùm ad mercaturas per Freti

Sun-

Sundici anguſtias Balthico mari; cujus beneficii memoriam hodieque exſtare ajunt in portoriis Freti hujus exigendis, cùm præcipuo jure Staverenſes naves, præ reliquis omnibus, ad ſolutionem admittantur. Eadem & inter Hanſeaticas urbes non poſtremo loco cenſebatur. Nunc tantùm ſinus, & ſtatio malè fida carinis; exaggerato arenis & oblimato portu. Cujus infortunii cauſſa hæc fertur vulgi ſermonibus: cùm Staverenſis quidam Mercator, è Prutenicis maris Balthici littoribus redux, magnam inde frumenti vim in patriam advexiſſet, indignatam uxorem nullam ad ſe, quam ſperaverat, perveniſſe ſuccini copiam, frumentum omne in mare effundi juſſiſſe, atque patrati per unius mulieris impotentiam ſceleris, totam civitatem, amiſſis portus & mercaturæ commodis, pœnas luiſſe.

Illic conſcenſa nave Amſtelodamum poſtero die appulimus, unde non multò pòſt urgentibus negotiis quibuſdam Vltrajectum repetere coactus ſum. Nec mihi iterum committendum cenſui, quod priore itinere facere non neglexeram quidem, ſed diſtuleram, ut nullo ſalmatio-

tionis & honoris officio nobili virgini Annæ Mariæ Schurmanniæ exhibito iſtinc diſcederem, quæ Labbadiæ Gallo-Calvinianæ ſectæ Miniſtro poſtmodum nupta in Friſiam cum eo conceſſit. Actum agam, ſi laudes mulieris hujus proſequi inſtituam, cùm ejus ingenium, doctrinam, artium plurimarum peritiam, ac ſingularem etiam modeſtiam, fusè jam celebraverit Salmaſius. Hic ipſe verò Salmaſius ejuſque reviſendi deſiderium, Lugdunum-Batavorum magnopere me revocabant. Quæ enim ex primo congreſſu fuerat inter nos delibata amicitia, eam crebro literarum commercio, dum in Suecia eſſem, colueramus; quam & aſſiduo, per hyemis tempus, quum longa eſſet, uſu confirmatum iri ſperabam; præſertim ſi in ejus admitti poſſem contubernium, quod & ab eo impetraturum me confidebam; ea erat propenſæ in me voluntatis ſignificatio. Vixque optata ejus conſuetudine cœperam frui, cùm correptus acutiſſima febri in extremum vitæ diſcrimen adductus ſum. Sed tantum valuit Antonii Lindani optimi Medici curatio & aſſidua ſollicitudo; tantum etiam adhi-

bi-

bita à Salmaſio, aliiſque honeſtiſſimis civitatis hujus & Academiæ viris, antea mihi cæteroquin omnino ignotis, ſolatia, & ſuavia, atque ad excutiendum languorem utilia cupedia, ut ante elapſum menſem è graviſſimo morbo planè ſim recreatus. Inter eos omni me officiorum genere proſecutus eſt Jacobus Golius, princeps ille Arabicæ literaturæ, ac longè pluris etiam ob candorem morumque ſuavitatem faciendus. Præclarè etiam de me meritus eſt Deodatus ingenii elegantiâ perpolitus. Ac tum quoque cùm decumberem ex morbo, eodem mecum diverſorio utebatur Alexander Morus, unde magna inter nos contracta eſt neceſſitudo. Nam & ægri lecto aſſidebat diu noctuque, cibum cum convaleſcente capiebat unà, ac veternum & morbi reliquias feſtivitate ſua & jocis abſtergebat. Facultatem quoque noſtram ſæpe experiebamur uterque in fundendis verſiculis, & ultro citroque mittendis, vel provocandi cauſsâ vel reponendi: in quo facilitatem noſtram jucundè ac præter ſpem ad extemporalitatem uſque procedere aliquando ſentiebamus. Præ cæteris verò omnia præſtitit nobis Salmaſius hu-

humanitatis & benignitatis officia: qui cùm articulari morbo ferè lecto affixus hæreret, nec ad me venire poſſet, crebris munuſculis & epiſtolis languentem recreabat: cúmque meminiſſet me ſucco ex pomis expreſſo, quem Siceram vulgus appellat, pro Normanniæ more, eſſe innutritum, & in ægritudinis faſtidio ſciret eum à me expeti vehementer, perfecit tandem curâ ſuâ ac diligentiâ ut lagenas aliquas, ſuavi hoc & ſalubri liquore plenas, neſcio unde petitas, ad me mitteret. Cùm primùm autem pedem licuit domo efferre, quibuſcunque rebus potuit, benignè mihi commodavit, ſuaque potiſſimùm rheda, quâ per urbem vectarer. Hac ego uſus ſum ad conſalutandos alios Reipublicæ literariæ proceres, qui eruditionis ſuæ ſplendore illuſtrabant Academiam Lugduno-Batavicam: in primis Danielem Heinſium, in quo vix veſtigia agnoviſſes priſci illius Heinſii, luminibus ingenii tantum olim celebritatis adepti. Tunc enim viſus eſt animo omiſſo eſſe atque tardo, ſermone etiam languido & ſubtriſti; cùm tamen magnopere optaſſem audire eum priſtinas illas adoleſcentiæ ſuæ, in ſinu

ſinu Muſarum ſub Scaligeri diſciplina feliciter actæ, delicias recolentem. Nec ſpectantes fallebat Marci Zuerii Boxhornii atrox & lurida facies, rubentibus perſperſa puſtulis, qualis illa fuiſſe fertur Sullæ Dictatoris; alloquio enim itidem aſperum quippiam & ferox præferebat. Graves ille gerebat inimicitias cum Salmaſio, acribuſque eum ſcriptis & ſermonibus proſciderat, uti factum quoque fuerat ab Heinſio, cujus partibus palam favebat Boxhornius. Hunc aliquando in angiportu deambulantem adorti adoleſcentes Germani, Salmaſiani nominis valde ſtudioſi, Tu-ne, inquiunt, homo impure ſcribere auſus es adversùs magnum Salmaſium? correptumque in profluentem canalis aquam dejicere conati ſunt. Me verò totum, & virtute ſua, & benignitate, & officiis ad ſe rapiebat Salmaſius, & quantum utriuſque noſtrûm patiebatur valetudo, & mea, tenuis adhuc nec ſatis firma, & ipſius, imbecillis ferè ſemper, fruebar ejus congreſſu, cùm meum non adſpernari videretur. Quotieſcunque enim viſerem ad eum, rebus omnibus omiſſis ſeducebat me ſolum in ſecretius conclave; atque il-

illic aperiebat pectus tam candidè, tam ingenua libertate, ut mirarer ipſe identidem apud me, virum perſpectæ & inveteratæ prudentiæ, tot res ſerias & arcanas, cum homine juvene, ac penè etiam tum adoleſcente, familiariter & liberè communicare, nihil de fide mea & taciturnitate dubitantem. Audieram quidem ſæpenumero dicentem, plurimum mihi ſuam podagram obeſſe, quæ eum à Bibliothecæ ſuæ aditu atque adſcenſu prohiberet, unde plurima ſtudiis meis opportuna ſubſidia ad me fuiſſent reditura. Si quis certè animum ejus atque mores ex ſcriptis æſtimare velit, arrogans fuiſſe videatur, contumax, ſibique præfidens; at in uſu & conſuetudine vitæ, nihil placidius, nihil mitius; comis ad hæc, urbanus, & officii plenus. Verùm benignitati ejus ac quieti multum officiebat uxor imperioſa, Anna Mercera Joſiæ Merceri viri docti filia: cujus ope cùm propter imbecillitatem corporis & valetudinis infirmitatem carere non poſſet, ferenda ei erat mulieris intemperies, & ad ejus ingenium accommodare ſe cogebatur, non patienter modò, ſed & nonnunquam indecorè.

rè. Velut cùm ſuſcepit iter Suecicum, tùmque hominis ætas, & vitæ inſtitutum, habitum poſtularent modeſtum & ſimplicem, hujuſmodi illa veſtitum, tanquam ignobilem & plebejum averſata, militari cinctu perſonatum in aulam Suecicam prodire voluit, thorace indutum è bubali corio, manicis, braccis è panno coccineo, geſtantem capite pelluſum cinerei coloris, pennâ candidâ protectum; atque ita exornatum ſe produci paſſus eſt in publicum. Angebatur præterea femina impotens, ſi quem ad ſecretos viri ſui & familiares congreſſus admiſſum videbat; quod ipſe ego expertus ſum: ſi quando enim ſolos nos colloquendi cauſsâ in ſeceſſu deliteſcere intellexerat, irrumpebat illa continuò, cauſſaſque petebat ex altò, cur nos tam intempeſtivè obturbaret.

Inter jucunda hæc colloquia narrabat mihi Salmaſius, toto hoc anno, quem Holmiæ tranſegerat apud Chriſtinam Reginam, ſe podagrâ oppreſſum decubuiſſe, ſibique ſuperveniſſe aliquando Reginam, cùm temporis & doloris fallendi cauſsâ libellum legeret, perfacetum quidem, at ſubturpiculum, cujus

Auctorem ferunt Franciſcum Beroaldum. Vervillam, præfixo hoc titulo, *Rei faciendæ ratio*; ſe eum diligenter inter ſtragula occultaſſe, ne manus injiciens Regina obſcœna lectione offenderetur; nec ejus tamen omnia circumſpicientis argutum & curioſum oculum effugiſſe; atque illam arrepto ſtatim & aperto libello, & perlectis ſaltuatim verſibus aliquot, ſubriſiſſe ad jocoſas nequitias, & vocatæ ad ſe Sparræ, nobili & formoſæ puellæ, quam habebat in deliciis, certos quoſdam indicaſſe libri locos, quos ſibi prælegi vellet ab ea, quantumvis renitente, multoque pudore ac rubore ſuffuſa, ſolutis in magnos cachinnos omnibus adſtantibus. Vtque totius rei hiſtoriam accuratiùs pernoſcerem, libellum conquiri juſſit Salmaſius apud Bibliopolas Leydenſes, & eleganter compactum dono ad me miſit.

Per eos dies Salmaſium inter & Morum, qui tum meus erat contubernalis, gravis exorta eſt rixa, quæ multas concitavit turbas, gravemque habuit in vulgus offenſionem. Erat in famulatu Salmaſiæ puella ſatis elegans, ad eamque oculos adjeciſſe ferebatur Morus, egre-

gius

gius formarum ſpectator, priſca virgini familiaritate conjunctus, tùm cùm hoſpitio uteretur Salmaſii. Itaque adoleſcentulæ aderat unà in unis ædibus, aſſidebat ad menſam, colloquebatur; nec amorem interpellabat hera, rem ſperans deductum iri ad connubium, atque etiam vehementer optans, reperiſſe ſe rata optimam conditionem puellæ, quam diligebat. Cùm ergo incidiſſet in febriculam Morus, frequens adſtabat virgo, juſculiſque & ſorbitionibus à ſe paratis & conditis languentem recreabat. Quibus officiis devinctus Mori animus tam conſtanti aſſeveratione affirmabat gratum ſe futurum & memorem, ut has pollicitationes ad conjugii ſpem pertinere ſibi facilè perſuaſerint, & incauta puella, & credula hera ac ſuperba. Hæc cùm intellexiſſet ſanitati reſtitutus Morus, ab uxoria re valde abhorrens, ſenſim ſe Salmaſiæ domo & imperio ſubduxit. Atque hinc exortæ fœdæ contentiones & jurgia. Dolui enimvero tam probroſum ſibi dedecus conſciſcere homines mihi amantiſſimos, quod & in damnoſas lites erupturum animo præſentiebam. Itaque officii mei eſſe duxi, rem, ſi poſſem,

 in

in concordiam adducere. Favebat propoſito huic Golius, vir optimus & pacis amans, ad idque operam ſuam ſtudiosè conferebat. Jamque diremta videbatur controverſia his conditionibus, quas ipſe propoſueram, & deſcripſeram in ſchedula, quaſque probaverat Morus, nec adſpernatus fuerat Salmaſius: ſed uxoris demum ſuæ, cui pueriliter erat obnoxius, contumaciâ victus repudiavit, omni compoſitionis ſpe ſublata. Lite igitur ad Curiam Hollandicam delata & conteſtata, cauſſam Morus obtinuit.

Minimè verò impetrare poſſum à me, ut ſermonem mecum hoc tempore ab Alexandro Moro habitum ſilentio prætermittam, cùm nec id patiatur veritas rerum, quas hac ſcriptione referendas ſuſcepi. Cùm Salmaſium caducum & infirmum, & articulari morbo penè confectum cerneremus uterque, inſtantemque præſagiremus mortem, quâ poſt aliquot menſes reipſa correptus eſt, quæreremque ex eo ecquem Fœderati Ordines deſtinarent ſucceſſorem magni Scaligeri ſucceſſori? Quid ſi teipſum? inquit. Ego verò arriſi, quaſi ad alludentis amici jocum. Scriò ago tecum, inquit;

quit; ea de te mihi eſt aliiſque exiſtimatio. At ego, inquam, & tenuitatis meæ mihi conſcius, etiamſi alia omnia ſuppeterent, quæ & juvenilis hujus ætatis, & nativæ meæ facultatis ſuperant captum, at certè tam diſcrepantes de rebus ſacris & Religione ſenſus, à quibus ne vitæ quidem periculo velim diſcedere, gens-ne iſta feret in homine ad exemplum juventati ob oculos propoſitum? Falleris verò, inquit ille, ſi tantum valere putas apud eos Religionis cauſſam: conſtent modò cætera, facilis erit diſſenſionis hujus vel compoſitio, vel diſſimulatio, clam modò res tuas agas, & antecaptis opinionibus prudenter obſequare, neque res in controverſiam adducantur. Sed hæc eſſe videbantur benevoli potiùs animi optata, quàm certa ejus & explorata ſententia.

Me verò etſi retrahebat in patriam res familiaris, moram tamen aliquam ſine damno interponere me poſſe cenſui, tempuſque hyemis Lugduni extrahere, per quod me penitus immergerem in Salmaſii conſuetudinem, atque in ejus etiam convictum, ſi id modò ſalva Salmaſiæ pace impetrare poſſem. Verùm jucun-

 diſ-

diſſimas ſpes infregerunt literæ Cadomo ad me ſcriptæ, quibus magnum prænuntiabatur rerum mearum detrimentum, ſi reditum vel ad menſes duos protraherem. Accedebat & aſſidua ſocii mei importunitas, qui ſe mihi itineris comitem adjunxerat, fumumque è patriis focis ſalientem reſorbere vehementer geſtiebat. Quamobrem invitiſſimo mihi de diſceſſu cogitandum fuit. Ac primùm neceſſe habui Amſtelodamum reverti, ut reciperem debitam mihi ex Menſarii permutatione pecuniam, meque ad reditum in Galliam accingerem. Illuc quoque me comiter invitabat Voſſius, è Suecia redux, uti ſuprà dictum eſt à me. Invitabat etiam majorem in modum Alexander Morus, Profeſſoris illic munere fungens, qui priſtinam mihi benevolentiam non exhibuit ſolùm, ſed & novis meritis cumulavit. Quo mirabilior mihi deinde viſa res eſt, eumdem illum Morum, cùm poſt annos aliquot Lutetiam veniſſet, tantum à ſe fuiſſe mutatum, ut animum à me planè averſum, nullâ prætextâ cauſſâ, præ ſe ferret: ea fuit hominis levitas. Unde experimento meo facilè intellexi,

quàm

quàm inanes ſint ſpes, pollicitationeſque hominum, & ſummo etiam ſtudio coalitæ ſocietates & amicitiæ. Sed hæc fuſiùs à nobis differentur infrà.

Cùm curſitarem per Hollandiam, ac ſæpe deambularem ſupra ſtupendos illos aggeres, quibus frangitur imminentis maris impetus, & à depreſſis terris arcetur, rei miraculum his verſibus in ipſa arena effuſis canere libuit:

His ſuper edocti, longas molimine magno
Infixere ſudes pelago, tum immania ſaxa, &c.

Intereà dum commorarer Amſtelodami, convenire viſum eſt R. Manaſſem ben Iſraël, doctiſſimum Judæum, & ex fama, & ex eruditis ſcriptionibus mihi jam antè cognitum; hominis interiùs pernoſcendi, & de rebus plurimis ad Judaïcos ritus & Religionem Chriſtianam pertinentibus percontandi gratiâ. Ac mihi profectò videbatur acutè quidem reſpondere, ſed candidè, nec longè abeſſe à veritatis notitia; ſi quidem moderatè cum eo & ratione actum eſ-

 ſet,

ſet, non, uti fieri ſolet cum hac gente, contumelioſè & præfractè. Has autem diſceptationes cùm mecum ipſe retractarem, maturè perpendens, quæ vel confutatione digna eſſent, vel confirmatione, hinc demum poſt longam & attentam meditationem Opus illud procudimus, quod *Demonſtrationis Euangelicæ* titulo inſcriptum eſt. Prædicabat ille nonnunquam apud me, quod & in *Conciliatore* ſuo ſcribere non dubitavit, ſe Davidem Regem affinitate, liberos verò ſuos eumdem cognatione attingere; ſeque Davidi nepotes genuiſſe. Vxorem quippe duxerat ex familia Abrabanielum, inter Judæos pernobili, quæ ſe à Davide prognatam ferebat.

Erat tum quoque Amſtelodami vir veteri mihi familiaritate devinctus, David Blondellus, ex eo tempore quo eramus Lutetiæ, crebriſque inter nos collocutionibus utebamur, quibus ſæpe intererat Claudius Sarravius Senator Pariſienſis, optimè de literis meritus. At accitus deinde in Hollandiam Blondellus in Amſtelodamenſi Schola Profeſſoris munus obtinebat, qui & Collegam habebat eum quem dixi Alexandrum

Morum.

Morum. Exſtantes ille à natura & extra orbitam prominentes gerebat oculos; iiſque ad vitæ uſus & aſſiduam lectionem ſatis commodè utentem videram, cùm in Sueciam iturus Amſtelodamum primùm venirem. At eumdem in reditu oculis captum ac planè cæcum deprehendi; & nihilo tamen ſecius memoriæ feliciſſimæ beneficio, quæ illi pro oculis erat, perſequentem inchoatum Opus, quo ſtemma Francicæ Domus a prima origine detexere inſtituerat, ejuſque ſplendorem ac dignitatem aſſerere adversùs Johannis Jacobi Chiffletii Veſuntini Sequani intemperias. Mirabar equidem hominem familiarum ſeriem per gradus, per nomina & cognomina, per affinitates & propinquitates, ſine oculorum ſubſidio, accuratè deſcribentem, appoſita etiam annorum, menſium, hebdomadum, & dierum notatione. In quibus diſtinguendis tanta ejus fuit accuratio, & diligentia, quod & reliquis ejus ſcriptionibus licet agnoſcere, ut eum Petrus Puteanus *Magnum Datarium* ſoleret appellare. Per id quoque tempus jucundè fruebar conſuetudine Johannis Friderici Gronovii, quo nemi-

nem

nem acutiùs & feliciùs, neque etiam cautiùs ac moderatiùs criticam artem poſt ornatas literas exercuiſſe puto. Quod certè rarò nanciſcaris inter literatos homines recentioris ævi, cùm ſummum ſibi jus in priſca Auctorum ſcripta ſibi ferè vindicare ſoleant, atque ea ſæpe refingere pro captu ſuo & adulterinis emendationibus à nativa ſinceritate deterſos corrumpere.

Sed urgebat me interim reditus in patriam. Enimvero mihi, meoque Achati, non leves ſe difficultates objiciebant, ſive mari, ſive terra iter haberemus. Hinc enim tumeſcens Anglos inter & Hollandos bellum, mare claſſibus infeſtum tenebat; inde altero flagrante bello Gallos inter & Hiſpanos, vias omnes inſidebant prædonum manus per Belgium, quod totum nobis erat decurrendum. Sed quamvis terreſtris hujus itineris moleſtias augebant hibernæ tempeſtates, (jam enim annus erat in exitu) minus tàmen incommodi ac periculi habere viſum eſt, in idque nos dedimus. Cùm ergo in Brabantiam delati Lovanium attigiſſemus, Bibliothecam adii Canonicorum Regularium Sancti Mar-

tini,

tini, in qua ineſſe ſciebam vetuſtos nonnullos codices, quos conſuli à me atque etiam pervolvi poſtulabat ſtudiorum meorum ratio; & ex quibus etiam nonnulla ut excerperem, enixè à me Voſſius contenderat. In quibus operam ſuam benignè mihi præſtitit ipſe Cœnobii præfectus. Inter Lovanienſes Profeſſores nomen aliquod tum gerebat Valerius Andreas, qui Scriptoribus Belgis & Hiſpanis celebris inclaruit. Salutavi hominem, & in amicorum ejus album referri volui.

Bruxellæ fors in diverſorium nos tulit, cujus caupo erat homo Cadomenſis. Valde ille lætari viſus eſt, veniſſe ad ſe conterraneos ſuos, noſque excepit lautè, & quibuſcunque potuit rebus liberaliter nobis commodavit. Magno uſui fuit ejus opera in conducendis veredis, quibus in comitatu publici curſoris uteremur. Bruxellâ proximè abeſt oppidum Hallæ: magna illic religione colitur ſimulacrum ſanctiſſimæ Virginis, illic in templo collocatum Anno à Chriſto nato MCCLXVII. ab Adelhaïde Johannis Avennenſis Hannoniæ Comitis uxore, multiſque clarum miraculis,

quæ

quæ ad excitandam vulgi pietatem in literas relata ſunt à Juſto Lipſio ; docto & pio bonarum literarum Profeſſore. Quorum memor ego, cùm illac citatis equis iter faceremus, venerandam Chriſti Chriſtianorumque parentem meritis honoribus proſequi valde optaſſem, cæleſtemque favorem votis ab ea expoſcere, ſi moram hanc tuliſſet properantis curſoris feſtinatio, ad cujus ductum me applicueram. Poſtremo curſus noſtri die ſub noctem venimus Luparam, quod oppidum eſt agri Pariſienſis ; utque erat Bacchanaliorum tempus, convenerunt nos larvati aleatores, & ad luſum invitaverunt. Submonuerat nos interim caupo ille, apud quem diverſabamur, caveremus ab eorum fraudibus; teſſeris uti adulteratis, & mala fide aleam exercere. Erant nonnulli in noſtro comitatu earumdem artium non imperiti. Dolos illi eluſerunt dolis, hominesque ſuis captos technis argento emunxerunt. Poſtridie illinc ſummo mane profecti, reliquum iter paucis horis abſolvimus. Difficillimo itaque anni tempore, breviſſimis dierum ſpatiis, lutoſis & imbre corruptis viis, pernici curſu, ſeu potiùs
vo-

volatu, Lutetiam advenimus. Illic ſubſtitimus per aliquot dies, tumque mihi primùm patuit ad Ægidii Menagii amicitiam aditus, quæ ſtudioſè inter nos, ſummaque animorum conjunctione, & omnibus officiis, uſque ad ejus obitum exculta eſt. Vnde & plurimum voluptatis, ob ſingularem viri elegantiam & urbanitatem, & plurimum etiam utilitatis, ob variam & liberalem ipſius doctrinam percepiſſe me profiteor.

Nec diu Lutetiæ commorati, Cadomum tandem rediimus. Tum primùm autem cognitum nobis eſt, inſtitutam illic fuiſſe per abſentiæ noſtræ tempus ſocietatem virorum aliquot ingenio & doctrina florentium, quales multos à veteri ævo, præ cæteris Europæ urbibus, (abſit verbo invidia) tuliſſe ſe hoc tempore Cadomum poterat gloriari. Academiæ titulo, pro more recepto, decoratus eſt ille cœtus. Statis hi conveniebant diebus in Jacobi Moſantii Brioſii, Metenſis olim Senatoris, tunc aſſidui Muſarum cultoris, ſplendidas ædes, in media urbe, opportuno loco ſitas. Academiæ proceres erant, præter hunc, quem diximus, Brioſium, Nicolaus

Mon-

Monſterius Mottæus, Prætor deinde Cadomenſis; Jacobus Palmerius Grantomenilius, multiplici literatura ac Græca præcipuè nobilis; Jacobus Grandorgæus Premontius, cujus virtutes, ſuavitatem morum, lumen ingenii & acumen, alio jam Opere prædicavi; Jacobus Savarius, qui ſua pangendorum carminum incredibili facultate uſus eſt ad venationis leges verſibus deſcribendas; Antonius Hallæus, ſuprà jam à me, neque ſatis unquam laudandus; Philippus Sudorius Petivillæus, Senator Rothomagenſis; & Antonius Garabius Luzernæus. Atque hi quidem quatuor in Poëtis Latinis nobile nomen conſecuti; Ludovicus quoque Thorodæus doctrinis Græcis diligenter excultus. Inter hos præcipuè commemorandus venit Johannes Renaldus Segræſius, Gallicorum numerorum laude commendandus, potiſſimùm verò ſuavibus cantiunculis, & argutis Eclogis, quo in genere paribus ſuis merito ſuo longè antelatus eſt. Ac memini me aliquando quæſiviſſe ex eo, cùm alios feliciter excoluiſſet poëticos modos, cur ab Eclogis, quas nondum tentaverat, abſtinuiſſet? Sorderentne

ne illi Bucolica Virgilii? adſpernaretur-ne Theocriti delicias? me quidem Theocrito ſic affici, ut ad illum recurrerem quotannis ineunte vere, ſub frondentibus arborum ramis, ad philomelæ cantum, & murmur aquæ præterfluentis, totumque relegerem. Tum fortè autem verni temporis appetebat hora. Subjeci ergo velle me eum hac voluptate impertire. Quâ ita captus ac delinitus eſt, ut ad ejus quoque imitationem compoſuerit ſe non vano auſu, cæteriſque omnibus noſtratibus in molli hoc & faceto carmine palmam præripuerit. Harcurianæ Familiæ hiſtoriam in hoc ſodalitio contexebat hoc tempore Ægidius Andreas Roccanus, quo nemo major ex veteribus libellionum tabulariis rerum vernacularum & familiarum noſtratium notitiam comparavit. Harcurianam hanc hiſtoriam theſaurum verè dicas antiquitatum Normannicarum: quas cùm propter immenſitatem rerum ad arbitrium expromere non poſſet in vulgus, & intra libellorum, quos emittebat identidem, anguſtias concludere, in hanc Harcuriani ſtemmatis deſcriptionem pro re nata congeſſit. In hoc quo-
que

que florenti doctorum hominum conſeſſu, politioris literaturæ laudem egregiè tuebatur Jacobus Callierius, Cæſarisburgenſis arcis Præfectus, omni pollens genere humanitatis, à quo Matignonæi Mareſcalli vita conſcripta eſt. Reliquos Academiæ hujus ſodales brevitatis cauſſâ prætermitto. Paucis autem poſtquam Cadomum reverſus ſum diebus, venit ad me Brioſius, & nonnulla de nova hac Academia præfatus, deque eorum virtutibus, qui in eam fuerant allecti, me quoque & Bochartum in ejus album relatos eſſe ſignificavit. Quo beneficio non mediocriter lætatus ſum, cùm me in eum Ordinem cernerem eſſe adſcitum, non mea ambitione, ſed patriæ ſuffragiis, qui honeſtiſſimus videretur eſſe, meque in ſocietatem doctiſſimis ætatis hujus hominibus adjungeret.

Jam ergo poſt longas excurſiones otii mei compos factus, in Bibliothecæ meæ latebras me retuli. Cúmque aſſidua lectione oculos intemperantiùs fatigaſſem; graviſſima in eos erumpente pituita, morbum eum contraxi [1], quem Epiphoram veteribus Medicis placuit appel-

[1] An. 1654.

pellare. Quo morbo crebris intervallis tentatus fueram à pueritia. At præ aliis cunctis permoleſta fuit & diuturna hæc acceſſio. Quam poſtquam remiſiſſe ſenſi, viſum eſt Lucretiano carmine celebrare, eoque Morum impertire, quem verſuum eſſe ſciebam & amatorem & artificem. Munus ille noſtrum magna grati animi ſignificatione ac ſuis itidem verſibus proſecutus eſt. Acceſſerat ad ea crebra literarum conſuetudo, quæ tamen lapſu temporis & intervallis locorum, non deſita quidem fuerat, ſed identidem intermiſſa. At cùm accitus deinde Lutetiam fuiſſet à Calvinianæ factionis proceribus, refloruit inter nos priſtina illa neceſſitudo, uſitatumque nobis olim, dum Amſtelodami eſſemus, verſuum ex tempore pangendorum morem repetiimus. Memini equidem faceto quodam Epigrammate me aliquando provocatum ab eo, ſtatim hoc ei repoſuiſſe carmen, & per eumdem ſervum miſiſſe:

Jam pridem reſides noſtro ſub pectore flammas,
Divina Phœbi munera; &c.

Ac

Ac ſperaveram equidem de noſtra præteriti temporis familiaritate, tam lætis ſuſceptam inter nos auſpiciis amicitiam, nulli diuturnitati temporis, nullis fore caſibus obnoxiam, eamdemque Lutetiæ futuram vitæ rationem & conjunctionem, quæ fuerat Amſtelodami. Verùm mea me ſpes multùm fefellit: ſive enim Pariſinæ urbis cultu & tumultu, ſive muneris quo tunc ille fungebatur adminiſtratione jactatus & diſtractus, mihi tandem penitus elapſus eſt; adeò ut vel leviſſimis ac communibus vitæ civilis officiis planè deeſſet, neque ullam haberet omnino rationem querelarum, quas à me veteris noſtræ neceſſitudinis admiſſus ab eo contemtus exprimebat.

Per illud tempus ſchedulam miſit ad me Bochartus, quâ rogabat, ſi mihi eſſet ad manum Anthologiæ exemplar aliquod, in quo reperiretur carmen Pauli Silentiarii de Thermis Pythicis, id ad ſe mitterem, deque illo carmine quid ſentirem, ac præſertim quid eſſe putarem hanc Περσικὴν πιτλάκην, cujus illic ſit mentio: ſe quidem pro πιτλάκη, quæ vox ignorabilis eſſet, legendum cenſere

πω-

παλληκή. Mihi certè viſa eſt primo conſpectu maxima ineſſe carmini huic rerum omnium perturbatio; neque ullum inde excipi poſſe ſenſum ſperavi. Nec aliter cenſuit Bochartus; cui tamen re attentiùs deinde explorata ſignificavi deprehendiſſe me, exceptos fuiſſe carminis hujus verſiculos ex veteri codice, in quo propter brevitatem ita eſſent deſcripti, ut in ſingulis pagellis binas conſtituerent columnas; ſed eo ordine, ut inter legendum primo prioris columnæ verſui primus alterius columnæ verſus eſſet ſubnectendus; ſecundo prioris ſecundus alterius; & ſic porrò in conſequentibus; at aliter factum ab incauto & imperito Librario, qui nulla habita ſenſuum ratione, totam priorem deſcripſit columnam, & totam deinde alteram; atque idem peccatum eſſe in ſequentibus pagellis; unde enata eſſet iſta verſuum & ſenſuum confuſio, quæ facilè ſanari poſſet, ſi reſtituto legitimo ordine ſuas ſedes ſingulæ repeterent: in vocabulo autem πιτλάκη nihil mutandum; nomen quippe id eſſe regionis Pſittacenes, quæ & Pittace, & Sittace, & Pſittace dicebatur.

Venit itidem ad me eodem tempore ſchedula altera à Palmerio, quâ ſententiam meam rogabat ſuper Leonidæ Alexandrini Iſopſephis, quæ commemorata exſtant in *Anthologia* [1]. In quo miratus ſum profectò, neque Palmerium hominem doctum & acutum, neque Johannem Brodæum, eruditiſſimum *Anthologiæ* Interpretem, ac ne ipſum quidem Henricum Stephanum, ſatis pervidiſſe quid eſſent iſta Iſopſepha: quæ ſi non aliunde, at ex Artemidori certè *Onirocriticis* [2] cognoſci poſſent. Reſcripſi itaque ad Palmerium, Grammaticos Græcos nimiùm nugatores, in minutis & ineptis obſervationibus valde inutilem operam poſuiſſe, ac propterea deriſui fuiſſe ſequenti ætati, ut intelligere licet ex Gellio [3]. In his nugis ponitur Grammaticorum illorum diſquiſitio de Homeri Iſopſephis, hoc eſt, verſibus, qui collecto literarum ſingularum, quibus conſtant, valore eumdem numerum explent. In hujuſmodi verſibus confingendis laudem quæſivit Leonides ille. Scribebat epigrammata quatuor verſuum,

1 Lib. 6. cap. 12. 2 Lib. 3. cap. 34. & lib. 4. cap. 26. 3 Lib. 14. cap. 6.

ſuum, quorum priores duo verſus literis conſtarent ejuſdem valoris & numeri, ac duo ſequentes. Relata ea ſunt in *Anthologiam*; atque operoſum hoc & fatuum artificium deprehendet is, cui tantum ab re ſua erit otii, ut eos velit ad calculos revocare. In his tamen epigrammatis unum occurrit, quod eſt duorum tantùm verſuum, & quod negotium præ reliquis omnibus faceſſebat Palmerio, cujus tamen liquidiſſimus hic eſt ſenſus, horum duorum verſuum ἰσοψήφων priorem ſequenti opponendum, ut eorum cognoſcatur ἰσοψηφία: non ut in reliquis epigrammatis, quæ quaternorum ſunt verſuum, priores duos ſequentibus duobus; ſe quippe jam averſari prolixitatem hanc quatuor verſuum; & in duobus tantùm, uno uni oppoſito, induſtriam ſuam velle ſe experiri. In hujuſmodi ineptiis verſatur ars recentium Judæorum, quam Gematriam appellant, quas videntur à Græculis eſurientibus, ut & Gematriæ, hoc eſt, Geometriæ, nomen accepiſſe.

Eodem circiter tempore cùm eſſem Lutetiæ quaſi de compacto, acceſſit ad me Emericus Bigotius rogatum ſenten-

riam meam ſuper obſcuro quodam ejuſdem *Anthologiæ* loco, inter ipſum & Græyium controverſo. Intercedebat autem mihi vetus conſuetudo cum Bigotio & conſanguinitate propinquo & ſtudiorum communione conjuncto. Adſcendimus in Bibliothecam libri ipſius depromendi & conſulendi gratiâ: cúmque plurimas notas animadvertiſſet ad oram allitas, pro more quem in libris legendis tenere ſoleo, ſcripſit ad Græyium, qui tum novam *Anthologiæ* editionem meditabatur, magnis locupletatam incrementis, ac præcipuè luculenta & verſibus adſtricta Grotii interpretatione, multa me ad eam adnotaſſe, unde melior fieri poſſet. Hæc ſecum ſtatim communicari voluit Græyius, & crebris literis ac vehementi obteſtatione flagitavit à me eorum ſe ut facerem participem. Nec obnixus ſum honeſtæ amici viri petitioni, & ad limbum codicis mei adtextas obſervationes excerpſi, & ad eum miſi. Cúmque ſævientibus per Europam bellis refrixiſſent Mercatorum & Librariorum negotia, totos decem annos jacuit in Græyii forulis libellus noſter, quoad ipſi placuit ſubnectere ipſum Carminibus

no-

noſtris, quæ benevolo animo Vltrajecti-
nis typis recudenda ſuſceperat.
Hærebant interea ad littus Hollandicum, duobus jam propè abhinc annis, ſarcinæ meæ, quas ex Suecia reportaveram, neque potueram efferre per Belgium. Cúmque in intimis meis præcordiis infixa eſſet à primis vitæ annis, arcana quidem at vehemens tamen Eccleſiaſticæ militiæ capeſſendæ cupido, ad idque non parum conducere videretur ſuſceptum à me Origenis interpretandi & illuſtrandi conſilium, miro æſtuabam deſiderio recuperandæ meæ librariæ ſupellectilis, quam ad Origenianum Opus comparaveram, & appellendi animi ad eas artes, quæ virum ſacris deditum decent, & in rerum divinarum tractatione ſubigendi. At revocatis tandem ad pacis conditiones Anglis & Hollandis, apertoque mari, redierunt ad me tandem vaſa mea & arculæ. Jucundè ſanè deguſtavi per otium collectos labore meo fructus, & in horrea mea recondidi. Hos inter præcipua mihi cura fuit Commentarios Origenis à me deſcriptos retractare; ad eoſque Latinè reddendos, & obſervationibus meis exornandos, & reliquis hujus

Auctoris, ejuſdemque generis ſcriptionibus, quaſcunque nanciſci poſſem, adjungendos ſedulò me comparare. Tum quoque venit ad me Bochartus, meamque Commentariorum Origenis deſcriptionem ſibi exhiberi voluit, ut locum illum controverſum de Euchariſtia, plurimorumque diſputationibus vexatum, attentiùs perlegeret. Qui cùm totam ferè impleat paginam, verſiculi unius pendula viſa eſt & manca ſententia, quaſi ex eo excidiſſent pauca verba aliquot. Nec id mihi ſatis certò conſtabat: quoad ex antiquo Regiæ Pariſienſis Bibliothecæ codice intellexi, nimia mea in ſcribendo properantia factum eſſe, ut paucula quædam prætermiſſa ſunt in meo exemplari, quæ levis erant vel nullius penè momenti; atque id contigiſſe ex verſus ejuſdem iteratione, uti ſæpe fieri experiuntur, qui libris deſcribendis vacant, quemadmodum & ipſe agnovit Hieronymus. Adhibito igitur regio codice ſtatim reſarſi integritatem hujus loci, & omiſſa vocabula ſupplevi. At Bochartus inſano partium ſuarum abreptus ſtudio, priſcæque noſtræ amicitiæ, & mei candoris ſibi jamdiu perſpecti parùm

rùm memor, ſcriptis ad gregales ſuos quaquaverſus per Europam literis, Origenem non bona fide à me deſcriptum eſſe conqueſtus eſt. Quæ cùm ad me perlata eſſent, tuli ſcilicet ægerrimè nominis mei decus ab homine amico per calumniam eſſe violatum. Quam injuriam ego quidem expoſtulavi cum eo leniſſimis verbis, at non æquis auribus accepta eſt hæc conqueſtio. Quo facto, iniquo certè & inhumano, diremta eſt, ſed ſummo meo dolore, conflata inter nos tot annorum uſu, tot officiis amicitia.

Ab hoc tempore ad Origenem curas meas omnes operamque contuli, & ſi qua me aliorſum avertebat lucubratio, in eam excurrere, in uno penè videbar Origene habitare. At cùm multa hinc & inde mihi petenda eſſent ſubſidia, & præcipuè ex Bibliotheca Regia, in qua multa deliteſcere cognoveram monumenta Origenis, ac crebra idcirco illuc ſuſcipienda itinera, res abiit in longitudinem, & ultra decennium protracta eſt. Quæ fusè à me expoſita ſunt in *Prolegomenis Commentariorum Origenis*. Sed & alter inde mihi ſuccrevit labor,

quem horum editioni prævertendum duxi. Cùm enim in iis Latinè reddendis ſtrenuè me exercerem, preſſumque ſequerer & adſtrictum interpretandi genus, nec ab eo Auctore fas eſſe putarem vel latum unguem diſcedere, injectus animo meo eſt ſcrupulus, recta-ne illa eſſet & æqua interpretandi ratio, & an ætati huic placitura, quæ vagis & laciniosis videbatur interpretationibus delectari. Quam quoniam controverſiam nondum dijudicatam, imò ne doctorum quidem hominum diſceptationibus ſatis expenſam eſſe ſciebam, hoc argumentum mihi ſumſi ſingulari opere pertractandum [1], quo immoderatam Interpretum licentiam coërcere conatus ſum; eoſque potiſſimùm, qui in Libris ſacris transferendis ſuam navant operam, inter certos ac legitimos fines continere. Quibus ſi ſtetiſſent ſanctorum Codicum contortores, qui in iis transferendis quidvis ſibi licere cenſentes temerè graſſati ſunt, ſua conſtaret priſcis & ſinceris ſententiis integritas. Hoc primo ſtudiorum meorum fœtu doctorum hominum tentavi judicia, & popularis auræ feci peri-

1 An. 1661.

riculum. Hunc grandi carmine & ſplendidis laudum noſtrarum præconiis proſecutus eſt Antonius Hallæus, Præceptor quondam meus, quibus credidiſſes dona ipſum ſua, debitamque ſibi eam, quæ in me erat, ſcribendi Latinè facultatem celebraſſe. Qua optimi Magiſtri amica teſtificatione decoratum eſſe me, & tunc fuit mihi ſanè perjucundum, & nunc eſt etiam valde honorificum. At poſtquam vulgi judicio permiſſus eſt liber ille *De Interpretatione*, venit ad me Johannes Baptiſta Cotelerius, homo pereruditus, impensè deditus Græcis literis & Latinis, priſcorumque Eccleſiæ Patrum detergendis libris & purgandis; meque amicè commonefecit, peccaſſe me nonnihil alicubi, quod emendari poſſet in exemplaribus nondum diſtractis. Ego verò agnovi humanitatem viri, meumque errorem; quem tamen mihi jam deprehenſum & emendatum oſtendi ei in meo codice. Faciles interim verſus & levia carmina ſpargebam in vulgus, Academicorum ſodalium invitatus exemplo, nonnunquam & laceſſitus, quorum in pangendis præcipuè carminibus enitebat induſtria. Atque ita

etiam obſequi videbar moribus patriis, & priſcam Cadomi pro mea parte laudem tueri. Jamdiu enim eſt, cùm reliquis Galliæ urbibus palmam muſicam Cadomum præripuit; ut non illepidè dici vulgò ſoleat, alias urbes carmina contexere in conclavibus, Cadomum palam in apertis officinis. Quæ ſatis eo declaravimus libro, quem *de Originibus Cadomenſibus* conſcripſimus.

Quo tempore inter bonarum literarum cultores aliquo numero haberi cœptus ſum, vigebat tum maximè Critice ars; in eamque tam alacri ferebantur animo, quicunque eruditionis affectabant laudem, ut in una veterum Auctorum emendatione, in retrahendis fugientibus literulis, in hiulcis locis ſupplendis, in ſanandis ægris & luxatis ſententiis, in diſcernendis ſpuriis & extrinſecus aſſutis ſegminibus, omnis ſtudiorum verſaretur induſtria. Acutæ ad id adhibebantur conjecturæ, ſpecie quidem veritatis commoventes animum, ſibique fidem facientes, at fallaces tamen ſæpenumero atque falſæ. Imprimis verò quærebantur magnis impenſis, longéque petebantur priſca exemplaria, è quorum colla-

tio-

tione recentiorum labes tollerentur, vel inſcitiâ Librariorum aut ſupinitate, vel lapſu temporum, vel attritu & laceratione codicum inductæ. His certè malis quærendum remedium fuit, quod unicum in Critices ſubſidio poſitum fuit, cujus inventæ laus Ariſtoteli tributa eſt. Multi deinde in eo genere elaborarunt apud Græcos, & apud Romanos; neque eorum nomina interire paſſa eſt grata doctorum hominum memoria. Nec Ebræis ſua defuit Critice, quam exercebant ii qui Maſorethæ appellabantur. Senſerunt namque & hæc incommoda Volumina ſacra, varianteſque eorum lectiones collectæ ſunt & editæ. Et ſanè poſt horrendam illam caliginem, quæ tot annos in rem Chriſtianam & literariam incubuit, renaſcentibus literis feliciter obſtetricata eſt Critice, per quam priſtini ævi vibices ferè ſunt obliteratæ. Nunc autem in hac luce literarum, poſt navatam tam diuturnam tamque aſſiduam in emendandis veteribus libris operam, ſuoque jam ſplendori reſtitutis, totum vitæ tempus in eadem palæſtra conterere, uti factum videbam à Grutero, Fabro, aliiſque compluribus; nec

 aliud

aliud laborum ſuorum aucupari præmium: hæc verò ignobilis mihi viſa eſt, & puſillo animo digna exercitatio; neceſſaria certè, at humilis tamen, qualis illa ſarritorum eſt, quibus hortuli mei noxias herbas legendas mando; ego fructus comedo, & recondo.

Nec multò majore laude digna viſa eſt Linguarum peritia, cujus ingens erat tum quoque inter Eruditos commendatio, flagrabatque earum ſtudium propè ad inſaniam. Scio equidem ſuam ineſſe in iis utilitatem, atque etiam neceſſitatem; nec certam colligi poſſe vetuſtatis notitiam, quâ continetur optima pars humaniorum literarum, ſine illarum Linguarum ſubſidio, quibus uſæ ſunt eæ gentes, quæ inventas à ſe & excultas diſciplinas ad nos tranſmiſerunt: ancillarum modò habeantur loco, quæ cultu captandæ primùm ſunt ab iis, qui ad dominas, nobiliores ſcilicet diſciplinas, affectant viam. Linguis ſic tanquam clavibus reſerantur fores doctrinæ. Quicunque Linguarum notitiâ contenti, conſiſtunt in limine, & abſtinent penetralibus diſciplinarum, ſimiles eos dico janitorum illorum, qui geſtantes in ſinu

cla-

claves multarum januarum , foris ipſi cubant ſub dio.

Dum certam comparare mihi ſtuderem antiquitatis notitiam , & ad ipſos eruditionis fontes pervenire , ſive ſacros Scriptores adhiberem in conſilium , ſive exoticos , nulla mihi gens ad doctrinarum propagationem plus contuliſſe viſa eſt quàm Ægyptia ; neque ſatis tamen pro dignitate ac merito cognita & doctorum hominum ſtudiis illuſtrata ; nam & ſummæ ſapientiæ teſtimonium huic perhibent ſacri Codices ; & magiſtros ſuos Ægyptios agnoſcit ac prædicat vetuſtior & doctior Græcia. Et tamen leviter delibatam & ferè neglectam cernebam hanc partem literarum. Nondum perſcrutari eam at explanare ingentibus voluminibus aggreſſus fuerat Athanaſius Kircherus, uti deinde factum ab eo eſt ; vel certè nondum ea ad nos pervenerant. Neque profectò poſtquam facti ſumus eorum compotes, tantum reperimus contuliſſe eum doctrinæ atque ſalis, ad id explicandum atque exhauriendum argumentum, quantum pompæ & jactantiæ. Longè majus doctrinæ inſtrumentum collegit ad hanc diſquiſitio-

nem Johannes Marſhamus, pareſque propemodum oneri vires exercuit. Sed hæc poſtea fuere, neque tamen deſideriis noſtris ſatisfactum eſt. Nos quoque jamdiu volvebamus hoc ſaxum, grandemque obſervationum & commentationum Ægyptiacarum ſupellectilem congeſſeramus publicis uſibus nec indignam nec inutilem, cùm repentino ædium noſtrarum Pariſinarum caſu literariæ meæ opes conturbatæ & attritæ ita conciderunt, ut vix paupertinæ aliquæ & laceræ ex hoc naufragio tabulæ ſervatæ ſint: nunc ſequamur ſeriem rerum & temporum.

Per illos dies in Cadomenſi ruſticabamur agro, ego, & Savarius, ſuprà à me commemoratus. Mihi ille ſæpe in umbraculis arborum prælegebat carmina ſua, quibus onuſtus & ſuffarcinatus ſolebat incedere. Iis autem non venandi ſolùm fusè deſcripſerat leges, ſed in omnis quoque generis argumentis, & in moribus præcipuè municipum noſtratium carpendis fuerat verſatus, tam larga & affluente ubertate, ut ſi minùs amœnitate & elegantia, at copia certè Poëtas omnes, quos unquam vel de fa-

ma noverim, viſus ſit ſuperaſſe. At nullum tamen ad hanc diem verſiculum emiſerat in lucem. Quod ut faceret, nec publico tantas opes invideret diutiùs, neque ſua ſe ipſe fraudaret laude, placidè hortabar; nec fruſtra; grato enim animo accepiſſe viſus eſt orationem hanc, perfractiſque poſt paucos dies carceribus, tanta vis carminum erupit in vulgus, ut impleverit tabernas Librariorum; opificeſque laborando, nos legendo valuerit delaſſare.

Ut autem vernæ tempeſtatis deliciis ac ruſticationibus valde delectatus ſum ab ineunte ætate; neque mihi ullum tum erat rus quò ſecederem, invitabant me comiter ad ſe amici quidam mei, quorum amœnæ erant villæ in vicinia. Arridebat mihi præ cæteris quædam ex illis poſita ad Meridiem, aſſitis circum & inverſum longis virentium quercuum ordinibus eleganter exornata; ſed multò magis ipſo prædii domino, Franciſco Petito Vaconio, florentis ingenii viro, & literis apprimè dedito. Hanc etiam amœnitate ſuperabat alia ſita ad mare obſepta rupibus, quæ fluctibus prætentæ, ab iiſque excavatæ, laterum objectu

cryptas

cryptas efficiebant; in quas abditus, atque uno comitatus libello, totos dies deliteſcebam, magna animi mei voluptate, cùm jucundiſſimo fruerer ſpectaculo, vel placidi maris, naviumque faventibus ventis prætervolantium; vel tumidi, cùm è terra cernerem eas in diſcrimine. Facilè itaque in jucundis illis receſſibus per æſtivos dies urbe carebam & domo mea; nec niſi invitus, ſuaviſſima ſolitudine relicta, turbæ me committebam, conjiciebamque in urbanos tumultus, ſed velut injecta manu in Bibliothecam meam me retrahebat Origenes, cujus editionem palam ſuſceperam, nec à ſe diu abeſſe patiebatur.

Origeniani ergo Operis amplificandi gratiâ Lutetiam reverſus ſum hoc tempore, & deinde etiam ſæpius; cùm mihi petendæ eſſent à Bibliotheca Regia ſuppetiæ, vel ad deſcribendos vetuſtos codices Amanuenſium operâ, vel certè conſulendos, aut cum meis conferendos. Tum quoque cura fuit, & veteres amicos reviſere, & novos comparare. Quos inter ac præcipuos, ponendum duxi Johannem Capellanum, cujus tam magna erat inter politioris humanitatis

vi-

viros exiſtimatio egregiis partis Operibus, & poëticis præcipuè, & felici literarum cultu, quem ad Philoſophiæ etiam & Mathematicarum artium ſtudia provexerat. Teſtis Gaſſendus, inſignis ætatis hujus Philoſophus, qui & ornamento ſibi eſſe Capellani amicitiam declaravit. Nec moror minutos quoſdam & lividos Poëtas, ex obtrectatione & ſcurrili ſua dicacitate laudem quærere ſolitos, Capellani nomini infeſtiſſimos, cujus nec exæquare merita, nec gloriam maledictione ſua potuerunt. Quámque vana ſint & inepta eorum judicia, vel ex eo clariſſimè liquet, quòd cùm in proſcindendo *Carmine ejus Epico de Puella Aurelianenſi* malignitas eorum potiſſimùm ſe exſeruerit, de re ſibi ignota feciſſe eos arbitrium manifeſtum eſt. Quippe dimidiam tantummodo Operis hujus viderunt partem, quam ſolam edidit Capellanus. Vnde certiſſimè conſtat nec agnoſci ab eis potuiſſe Carminis fabulam, neque actionem, neque conſtitutionem, neque ordinem contextumque partium, quibus rebus natura Carminis Epici potiſſimùm continetur. Fatendum quidem eſt non ſatis attendiſſe
Ca-

Capellanum ad ætatis hujus, gentiſque noſtræ indolem & ingenium, molle, faſtidioſum, remiſſum, diuturnæ attentionis impatiens, ac propterea ad Carminis Epici majeſtatem & ſublimitatem ægrè ſe attollens. Vix homines noſtros ſine oſcitatione, certè non ſine languore, odarium integrum videas poſſe percurrere. Toti ſunt in cantiunculis; in argutis, & vibrantibus, & tinnulis Epigrammatis. A feminis, quæ omnia apud nos poſſunt, orta primùm eſt hæc mollities, & viriles infregit animos, totamque gentem labefecit. Nos autem, qui totum Capellani Opus perlegimus attentè, pro certo poſſumus aſſeverare, ſuo illud non cariturum fuiſſe honore, meritiſque laudibus, ſi melioribus temporibus, aut inter robuſtiora & æquiora ingenia exſtitiſſet. Quamobrem aſſentiri non poſſumus Montauſerii & Conrarti judicio, quos Carminis ſui æſtimatores & arbitros teſtamento ſuo conſtituerat Capellanus. Poſtquam enim tam adverſariam expertus fuerat auram, abſolvit nihilominus alteram ſuſcepti Operis partem graviſſima adversùs iniqua vulgi judicia præfatione munitum, ejuſ-

que

que vel edendæ vel premendæ poteſtatem amicis hominibus permiſerat. Hanc illi immerentem perpetuis damnaverunt tenebris, & abolendam cenſuerunt. A qua cenſura, pace magnorum virorum dixiſſe liceat, longè recedimus: nam Operi integro, ſuiſque omnibus inſtructo partibus, ſi ſub unum adſpectum, oculoſque eruditos, non livore excæcatos, veniat, ſua conſtabit dignitas, palamque fiet ejus cognoſcendi facultatem neutiquam fuiſſe poſteritati detrahendam. Me Capellanus in intimam admiſerat familiaritatem, inceptiſque meis & conatibus magnopere favebat; & ne per abſentiam langueret coalita inter nos conſuetudo, crebro & conſtante perficiebat officio literarum, cui nec ipſe deeram, mutuaque erat inter nos ſtudiorum, ſcriptionum, ac cogitationum communio. Teſtis meæ erga ipſum voluntatis, Itineris mei Suecici deſcriptio; quam cùm ſuo nomine inſcribi à me poſtulaverit, rem ſic interpretatus ſum, exſtare eum voluiſſe publicum conjunctionis noſtræ monumentum. Sed & aliam præterea cauſſam habuit Capellanus, cur munere hoc decorari à me voluerit.

Jam

Jam eruperant igniculi quidam fœdæ hujus ſimultatis, quæ vetuſtam illius cum Menagio neceſſitudinem diſſociaverat. Cúmque Menagium epiſtolâ quâdam eſſem proſecutus, ſatis in vulgus probatâ, quâ & meum in ipſum ſtudium deque hominis virtute opinionem declaraveram; quaſi prælatum ſibi hac teſtificatione Menagium, non ſine ſubruſtico quodam livoris ſenſu judicans, idem à me officium apertis verbis extorquere non erubuit. Vt autem palam appareret noſtrum de poëtica ejus facultate judicium, hoc eum carmine, quod fronti Operis præfixum eſt, compellavi:

Dulcia nobilibus dum dividis otia curis,
Claraque magnanimæ committis facta Puellæ
Poſtera manſuris quondam per ſæcula chartis,
Et numeris divinum æques, Capellane, Maronem,
Hîc ego deductum meditor tibi dicere carmen,
Et longam ſermone viam narrare pedeſtri;

Hinc

Hinc porrò majora parans, & verſibus olim
Inde aliis, aliiſque tuos dicturus honores.
Contractam facilis nunc ergo exporrige frontem,
Si magnis animum fas eſt avertere rebus,
Hiberniſque procul ſubjecta Trionibus arva
Decurre & mecum caſus evolve marinos,
Queis me olim primo pubeſcens flore juventus
Jactatum implicuit, propiùs ſpectare volentem
Didita Chriſtinæ variis miracula terris;
Chriſtinæ, quæ tum ſceptro ſpectabilis aureo
Ibat, & attentis dicebat jura Suecis:
At nunc ſceptra ſuper fragileſque evecta coronas,
Ardua magnorum ſuperat faſtigia Regum.

Splendidas quoque commendatione ſua Capellanus mihi conciliavit amicitias, com-

communibuſque utrumque noſtrûm amicis uti voluit: in his Henrico Ludovico Haberto Mommorio, Libellorum ſupplicum Magiſtro, omnis doctrinæ & ſublimioris & humanioris amantiſſimo. Apud eum certo per ſingulas hebdomadas die, certaque hora conveniebat magnus doctorum hominum cœtus, habebanturque inter eos utiles & eruditæ de rebus Phyſicis diſſertationes, quibus & ego intereram ſæpenumero, meaſque etiam aliquando ſcriptiones philoſophicas cognoſcendas illis & dijudicandas permittebam; velut illam, quæ à me elucubrata fuerat per illos dies, ſuper guttis illis vitreis, ex Germania recens ad nos advectis, quæ defracto ſummo apice totæ in vitreum pulverem magno impetu ſolvuntur. Diſſertationem hanc legi ſibi voluit univerſus ille doctiſſimorum hominum conventus, quâ incognitam in Gallia ad hanc diem hujuſmodi ampullarum materiam, compoſitionem, fabricationem, & formaturam conjecturâ aſſequi fueram conatus. Quod & feliciter à me factum eſſe compertum demum eſt, poſtquam ad Vitrarios noſtros certa pervenit rei notitia. Magno erat de-

decori Collegio huic Petrus ille Gaſſendus, quem dixi, inter primos ætatis hujus Philoſophos merito ſuo reponendus. Cui quamvis erat cum Mommorio hoſpitium & domeſticus uſus; hic verò videretur ſectam ejus perſequi, & Epicuri doctrinam probare, occultè tamen favebat Carteſio, cui palam adverſabatur Gaſſendus; nec aliam ob cauſſam creditus eſt conventum hunc Philoſophorum apud ſe inſtituiſſe Mommorius, quàm ut eorum animos Carteſianis dogmatis aſſuefaceret, & in hanc ſectam ſenſim pertraheret. Viſebam etiam interdum ad Claudium Hardiſium, Caſtelleti Pariſienſis Senatorem. Magna tum ejus exiſtimatio erat atque fama in diſciplinarum Mathematicarum ſcientia, cujus ſpecimina palam exſtant; plus tamen opum habens in receſſu quàm fronte promittebat. Cognitus mihi tum quoque eſt Honoratus Buellius Racanius, Franciſci Malherbæ municipis noſtri præceptis ad poëticas artes feliciter quondam inſtructus. At caſus me ad Gabrielis Madeleneti amicitiam applicuit. Cùm enim in libraria taberna percurrerem indices librorum, Poëta-

rum-

rumque aliquot recentiorum nominibus lectis, eorum mihi copiam fieri poſtulaſſem, intervenit Madelenetus, exhibitoſque libellos mecum cœpit evolvere. Cúmque ſelectos aliquos, & melioris notæ pretio redemiſſem, Video te, inquit, delectari carminibus, & ad has ſuavitates ſapere palatum tuum; at mihi nonnullæ quoque ſuppetunt, quas tibi præbere poſſim, nec tu fortaſſe faſtidias. Simul ille chartas protulit è ſacculo, in quibus deſcripti erant verſiculi non publici ſaporis: quos poſtquam legi, *Ex illo Corydon Corydon eſt tempore nobis*, & Madelenetum amicum habere volui, eumque inter Poëtas non humillimi ſpiritus, ſed etiam antiquis pares recenſendum judicavi. Nec multò inferiorem poſuerim Peyraredum, qui doctorum hominum frequentabat domos, & ſæpe mecum diſſerebat de poëticis rebus, quas nec infeliciter tractabat ipſe, & inter cujus lucubrationes eæ celebrantur præcipuè, quibus verſus Virgilii imperfectos complere tentavit.

Luſtrabam tunc aſſiduè Bibliothecam Regiam, cùm aliorum ſtudiorum meorum, tùm præcipuè Origenis cauſâ, cui

cui illuſtrando & ad editionem ornando totus incumbebam. Illic autem ſæpenumero videbam Antonium Varillaſium Garactenſem, diligenter evolventem codices Regios, & haurientem ex illis fontibus accuratiorem hiſtoriæ Francicæ notitiam. Perſeveravit ille quidem in hoc ſtudio per multos annos; nec alium puto quemquam ad illuſtrandas res Gallicas tam divitem contuliſſe bonarum obſervationum ſupellectilem, tam locuples hiſtoriæ domeſticæ penu. Mirabile præterea eſt hominem umbraticum, & ſcholaſtico pulvere ſordidum, nullo cultioris vitæ, nullo elegantiarum aulicarum uſu expolitum, ſtylum tamen habuiſſe ad ſcribendum, nec impurum, nec invenuſtum; cúmque ad res agendas, ac publicas præcipuè, planè inexercitatus fuerit atque rudis, de iis tamen diſſeruiſſe, nec dubitanter, nec ineptè. Sed egregios conatus infregit immoderata hominis confidentia, haud minùs conjecturis ſuis & ſuſpicionibus tribuentis, reſque nullo ſibi Auctore compertas, & planè confictas, eadem fiducia & aſſeveratione referentis, ac ſi teſtis ipſe oculatus adfuiſſet.

H Ur-

Urbis Cadomi ichnographiam accuratè jam pridem deſcripſerat Gombuſtus, peritiſſimus hujuſmodi operum artifex, conductus ad id à Decurionibus Cadomenſibus, numeratâ etiam in anteceſſum pecuniâ. Cúmque ipſius obitu deſertum opus aliquot annis jacuiſſet, conveni hæredes pacti jam immemores, & ad præſcriptas conditiones revocavi. Hinc prodiit elegantiſſima hæc, quæ circumfertur, Cadomi, patriæ noſtræ, deſcripta lineis figura à Binione ſcalptore in æs inciſa, Anno MDCLXXII.

Cadomum venit per illos dies Michaël Neuræus, intima ſocietate Gaſſendo conjunctus, & particeps controverſiarum, quas hic & Franciſcus Bernerius habuerunt cum Johanne Baptiſta Morino Mathematico, eorumque libris celebratus. Venit illuc in comitatu Principum Longavillanorum adhuc puerorum, quorum regendis ſtudiis fuerat præfectus, diuturnamque in his locis moram fecit. Vtque erat imprimis deditus ſiderali ſcientiæ, deprehendebam eum ſæpenumero ex arce Cadomenſi, cujus in omnem partem latiſſimè patet proſpectus, ſtellarum ſitus motuſque obſer-

van-

vantem, ad idque conſpicillo utentem, tres tantùm quatuorve pedes longo, quo tamen falcatum Veneris aſtrum faciliimè cernebatur. Ridiculum dictu eſt, vixque credibile, nomina hæc Michaëlis & Neuræi, quæ gerebat, nativa non fuiſſe, ſed adſcita & commentitia. Cognoſcere enim licet ex *Miſcellaneis* Chevræi, qui popularis ejus & condiſcipulus fuit, natum hunc eſſe Julioduni in Pictonibus, Laurentium Meſmam vero nomine dictum, Cartuſiano Ordini ſolemnibus votis adſtrictum, totos triginta annos apud Burdigalenſes egiſſe; & vitæ tandem hujus ac germani nominis pertæſum aliam induiſſe perſonam; ac Lutetiæ demum Michaëlem Neuræum factum, novoque cultu ornatum prodiiſſe.

Is poſtquam Principum horum magiſterio amotus eſt, juventutis eorum moderator acceſſit Petrus Fortinus Hoghetta. Magnam is tulerat ſolertiæ & ſapientiæ laudem ex luculenta ſcriptione, quam ſenior jam factus, militaribuſque defunctus laboribus, liberis ſuis ad virtutem excitandis & informandis elaboraverat in domeſtico ſeceſſu, & præfixo *Teſta-*

menti titulo ediderat. Prodierant hi liberi ex ejus conjugio cum ſorore Harduini Perefixii, ejus qui poſt imbutum literarum præceptis Ludovicum Regem noſtrum Archiepiſcopatu Pariſienſi donatus eſt. Eoſdem ſenſus Fortinus, eamdem civilem & exquiſitam prudentiam longo rerum uſu partam, quam in libro ſuo depromſerat, contulit ad extollendos juveniles Principum animos, & ad paternarum virtutum exemplum componendos. Dumque in iis liberaliter educandis & inſtituendis omni cura & cogitatione verſaretur, utebar eo familiariter, fierique conabar excellentis hujus virtutis exemplo emendatior. Quo munere poſtquam defunctus eſt feliciter, memor plauſuum, quos priore ſua ſcriptione excitaverat, majores etiam ſibi ſpopondit ex altera, quâ politicæ diſciplinæ elementa tradere inſtituit, præſertim cùm majorem adeptus eſſet in otio antiquitatis notitiam, bonorumque librorum lectione eruditior factus, plus doctrinæ in id opus contuliſſet. At res longè aliter cecidit ac ſperaverat: deſerto enim excellentis naturæ, quâ pollebat, auſpicio, quam unam fuerat pri-
ma

ma ſcriptione ſecutus, cùm ad alienum ingenium accommodaſſet ſuum, longè eo, ſeque adeò ipſo viſus eſt inferior.

Felicem mihi dedit hic annus proventum doctorum amicorum: nam præter eos, quos proximè commemoravi, ad ineundam ſecum conſuetudinem benignè me invitavit Petrus Maridatius, in Magno Regis Conſilio Senator, cùm ſcriptis comiter ad me literis, tùm munuſculis liberaliter miſſis. Quamvis autem nullos doctrinæ ſuæ fœtus ediderit in lucem, at illuſtribus tamen hominum eruditorum amicitiis, & ſplendida ac locuplete Bibliotheca, cujus uſum facilè permittebat ſtudioſis, id conſecutus eſt, ut nomen ipſius in faſtos literarios referretur.

Magnum interea me tenebat Mambruni mei deſiderium, qui cùm Theologicæ Scholæ Flexienſis Collegii aliquot abhinc annis præeſſet, diuturniorem etiam illic, dum munere hoc fungeretur, moram facturus videbatur. Id itaque amicitiæ noſtræ debere me cenſui, ut cùm ad me venire non poſſet, nec traditam ſibi provinciam deſerere, eum ipſe convenirem. Accedebat & gravior iti-

itineris hujus ſuſcipiendi cauſſa. Jam diu erat quòd conſcientiæ meæ non ſatis perluſtraveram receſſus, nec coram Deo explicaveram. Ferè fit enim, ut rerum vulgarium ſtudiis à Dei cultu, & cæleſtis vitæ contemplatione, ac ſevera etiam morum emendatione facilè abſtrahamur. Quibus procurandis opportunum fore exiſtimavi Flexienſem ſeceſſum, & utilia Mambruni conſilia. Ad eum itaque magna alacritate me contuli; & poſt ſuaviſſimos de rebus ad utrumque noſtrûm pertinentibus congreſſus, totam mihi ex beati Ignatii Loyolæ inſtituto ſeponendam hebdomadem ſtatui, per quam attentè recognoſcerem anteacti temporis noxas, moreſque meos, & reliquæ vitæ tenorem ad Divinæ Legis normam accuratiùs componerem. Atque utinam propoſitis bona fide ſtetiſſem! ſed tranſverſum rapi me facilè ſinebam juventutis æſtu, ac mundi lenociniis, & deliciis ſtudiorum, quæ varietate rerum ita oppleverant pectus meum, omneſque ejus aditus infinitis cogitationibus obſepſerant, ut intimos illos & amabiles Dei congreſſus reſpueret. Qua animi in divinis rebus imbecillitate ac mol-

mollitie & laboravi per totum vitæ tempus; & nunc quoque frequens illa ac penè continua mentis evagantis aberratio obtundit preces ad Deum meas, omnemque earum fructum penitus intercipit. Cúmque ad pias hujuſmodi exercitationes benignè me identidem accerſeret Deus ad confirmandos in animo meo pietatis ſenſus, allitaſque ea humanarum rerum contagione ſordes eluendas concedebam in loca his uſibus opportuna, aut in Collegium Cadomenſe Societatis Jeſu; aut in Abbatiam Ardenenſem [1] Ordinis Præmonſtratenſis, ad primum ab urbe Cadomo lapidem; aut in Alnetanam noſtram, poſtquam mei juris facta eſt. At reflantem ſemper expertus ſum divinæ gratiæ auram, quaſi vehementiorem meum in literas impetum, ſegnioremque rerum divinarum curam ſtupore hoc Deus ulciſci vellet. Nunc autem repetamus Flexienſem noſtrum ſeceſſum. Cùm cogitationes meas illuc præcipuè referrem, ut conſilium Dei voluntatemque explorarem ſuper rerum mearum & totius vitæ ſtatu, idem propemodum mihi uſuvenit, quod olim

1 An. 1663.

piiſſimo viro Annæo Franciſco Bellovallæo Marchioni Noviano, nobiliſſima Bellovallæorum Lotharingorum ſtirpe oriundo. Qui cùm piis illis vacaret ſeceſſionibus, itidem uti tunc ego, apud Patres Societatis Jeſu, tantum apud eum valuere, quæ oculis ejus obverſabantur, ſanctitudinis exempla, ut in ſummam veniret humanarum rerum & mundi deſpectionem, ejuſque illecebris, & beneficiis fortunæ præoptaret paupertatem & humilitatem Chriſti, cariſſimamque relinqueret conjugem & multiplici prole fundatam domum, ut Societati Jeſu nomen daret. Me verò idem ut facerem non leves impellere videbantur cauſſæ, quas magnopere probaturum Mambrunum confidebam; ſed longè ſecus evenit. Ille enim re in utramque partem attentè perſpecta, ut qui hinc ingenium atque mores, inde Ordinis ſui diſciplinam & inſtituta haberet explorata, rem neutiquam placere ſibi apertè denuntiavit; quippe hoc vitæ genus alieno arbitrio penitus obnoxium, libertati animi mei neutiquam convenire. Parui ſapientiſſimi viri conſilio, & Cadomum in nidum meum revolavi, nec morigerum

rùm me præbui monitis vel potiùs precibus amicorum, qui crebris literis Lutetiam me vocabant, illicque tanquam in Muſarum omniſque urbanitatis domicilio ſedem figere ſuadebant, municipali tranquillitate contemta. Hoc ipſum certè à me enixiùs exigebat voluntas mea, quàm ullæ amicorum obteſtationes. Sed obſtabat ratio rei familiaris, quæ eos non patiebatur ſumtus, quos in ſplendida & magnifica urbe, in frequenti nobilium & elegantium hominum conſpectu & uſu poſtulare à me videbatur honeſtus ac decens, mihique conveniens vitæ cultus.

Dum familiariter verſarer in hoc Collegio Flexienſi cum Petro Mambruno, ſæpe veniebat ad eum Ludovicus Mæratius ex eodem Sodalitio jam valde ſenex. Ac fruebar ego ſanè perquam libenter alloquio optimi viri, & eximio ingenii acumine pollentis, longoque uſu in Theologia docenda feliciter exercitati; quod & grandi & luculento Diſputationum in univerſam Thomæ Aquinatis Summam opere palam approbavit.

Cùm Cadomum repetiiſſem, tum primùm videre mihi contigit Petrum Pa-

triſium, Cadomenſem & ipſum, ſed aulæ multis abhinc annis addictum, quem domeſticarum rerum cura revocaverat in patriam ad dies aliquot. Jucundiſſimum mihi ſanè fuit noviſſe hominem florentiſſimi ingenii amœnitate nobilem, inter patriæ noſtræ ornamenta recenſeri ſolitum, & habitum in deliciis aulæ Gaſtonis Ducis Aurelianenſis, Regis patrui. Ac perſeveravit certè notitia hæc inter nos, & conſuetudo ad ejus uſque mortem, quam grandis natu obiit.

Venit & Cadomum per eos dies, meque officiosè adiit Marquardus Gudius Germanus, celebre nomen in literis merito ſuo conſecutus.

Prætura Cadomenſi tum fungebatur Johannes Blæſius Quenæus, longè minùs dignitatis & opum ſplendore, quàm amore in literas conſpicuus: cùm quo initam jam antè à parentibus meis neceſſitudinem retinendam à me & ſtudiosè colendam duxi. Inde igitur magna mihi fuit cum eo communitas ſtudiorum, cui favebat & vicinitas, quæ in propinqua parte amicitiæ putanda eſt, juxta Comici dictum. Conſortioni huic ſe adjungebat Nicolaus Monſterius Mottæus,

ad

ad obtinendam eruditionis laudem egregiis à natura præſidiis inſtructus. Sed præclaras dotes peſſumdedit & egregias ac prælucentes in poſtremum ſpes infregit diligens gerendi magiſtratus cura, (Blæſio enim Quenæo ſucceſſerat in Prætura Cadomenſi) magnus liberorum numerus, & attentum ad rem augendam ſtudium. Tanta autem ejus fuit ad me amandum proclivitas, tanta ad obitum uſque conſtantia, ut ſæpe optaverit, abdicato magiſtratu, reliquum mihi vitæ dicare tempus, & in meum convictum ac literarium contubernium, velut in ſinum Muſarum, ſe abdere. Quod & mihi ſæpe, neque profectò abnuenti, ſignificavit.

Cùm floreret Cadomum per illud tempus gloriâ bonarum artium, ad eaſque gnaviter capeſſendas illuſtria doctorum hominum exempla, quæ habebamus ob oculos, vehementer me acuerent, novas etiam mihi ſubjecerunt faces Stephanus Monachius, Stephanus Morinus, & Johannes Ballachæus, reduces nuper ex Hollandia, unde ſpoliis Orientis ditati, & Atticis gazis largiter inſtructi ad nos redierunt. Nec in tranſcurſu ſolùm no-

minaſſe Stephanum Monachium patitur vel excellens ejus virtus, vel longo uſu omnibuſque officiis conflata & confirmata inter nos amicitia, ac patriæ etiam & ſtudiorum communio. Erant in eo plurimæ literæ; nec vulgares ſolùm, ſed Romæ & Athenis quæſitæ, & ex intimo Oriente depromtæ. Majorem certè in eo deſideraſſes Latini ſermonis integritatem, & politius quiddam. Sed dictionis pravitatem & ſtribligines compenſabat exquiſita copia rerum reconditarum. Quamvis autem impensè faveret ſtudiis meis, neque ullam prætermitteret occaſionem exornandi nominis mei, longa tamen & erudita diſſertatione meam haud diſſimulanter oppugnavit ſententiam de origine notarum, quibus vulgò utimur hodie ad numeros exprimendos, & *Cifræ* populariter appellantur. Eam nullo Auctore, ſed certiſſima ratione ad Græcas literas retuli in *Demonſtratione mea Euangelica* [1]. Quæ literæ ſi conferantur cum pervulgatis numerorum characteribus, eædem omnino videbuntur, quamvis diuturno & frequenti uſu paulùm depravatæ. O-

pi-

1 Prop. IV. cap. 13.

pinionem hanc confirmaveram deſcriptione Abaci Pythagorici, quam ex antiquis codicibus Geometricorum Boethii depromtam miſerat ad me Grævius; & ex Notis Senecæ ac Tironis, unde agnoſcitur vetuſtas characterum illorum popularium, longè major ac vulgò creditur. Arabibus enim tribuitur, qui eos acceperunt à Græcis; ipſique adeò Græci veræ originis ignari Indis acceptos retulerunt. At decus id eripi Arabibus, quibus addictiſſimus erat, minimè paſſus eſt Monachius, & in nos graviter inſurgens, ſalvum tamen & integrum præſtitit jus priſcæ noſtræ neceſſitudinis, quam ad ejus uſque exitum conſtanter excoluimus.

Nec diſpar fuit in hoc ſtudiorum curriculo Stephani Morini alacritas. Imò plus etiam videtur poſuiſſe operæ in luſtrandis teſquis Ebræorum, & Rabbinorum dumetis; etſi minùs fortaſſe in pervagandis patentibus & floridis Græcorum & Romanorum viridariis. Nec cum hoc etiam eadem mihi erat & conſentiens opinio de initiis Linguæ Ebraïcæ; quam ille, perinde ut literatorum hominum magna pars, ab Adamo ipſo

& Mundi incunabulis repetebat. Ego contrà pertendebam ipſam eſſe Chananæam Linguam, in Chananæa viciniſque aliquot regionibus uſurpari ſolitam, antequàm illuc migraret Abrahamus. Super hoc argumento ſcriptionibus quibuſdam velitati ſumus inter nos, & adverſaria utrimque protulimus argumenta, ſed amicè & modeſtè, eaque arbitrio Lectorum permiſimus.

At Johannes Ballachæus perluſtratis curſim Orientis campis maluit in amœnis Græciæ viretis exſpatiari. Pollicebatur ille grandes in Dionyſii *Periegeſin* Commentarios, quos & venditaverat Salmaſio, & ejus nomine volebat inſcribere. Verùm rebus ejus ita ferentibus, in ruſticum & ignobilem ſeceſſum plebis ad res ſacras inſtituendæ cauſsâ relegatus conſenuit, nulloque edito operæ pretio ſpes de ſe factas fefellit.

Normaniam Provinciam tunc Regis nomine adminiſtrabat illuſtriſſimus Princeps, Henricus Aurelianenſis, Dux Longavillæ. Qui cùm præcipuas Provinciæ hujus obiret urbes, & Cadomum inferioris Normaniæ caput deveniſſet, confluxit ad eum ſalutandum tota civitas, eum

eumque ego unà cum aliis quàm honorificentiſſimis officiis percolui. Ille me humaniter primùm ac benignè, & ad alteram deinde ſalutationem benevolè etiam excepit. Memini cùm aliquando in magna nobilium virorum corona, qui eum in arcis Cadomenſis area honoris cauſsâ circumſtabant, manu me apprehenſum ſeduxiſſe perquam familiariter, mecumque in privatum colloquium per multum tempus veniſſe, quaſi periclitandi animi mei cauſsâ, & ex ſermonibus meis judicandi, num ſatis dignus viderer ejus favore. Alia quadam die, cùm apud eum matutinæ ſalutationis officio intereſſem, accedens ad aurem meam, Ecquid tibi, inquit, agendum paras his pomeridianis horis? De eo, inquam, nihil conſtitutum eſt apud me: exſpecto tantùm, ſi quid habes quod jubeas. Recurre, inquit, in domum tuam: illuc te conveniam ſtatim à prandio, ut ſoli in interius conclave ſecluſi garriamus ad noctem. Quod & ita factum eſt. Invitabat etiam me non nunquam ad ludum Scacchorum, totoſque dies in hac palæſtra conſumebamus. Cúmque vinci ſe graviter ferret, diſ-

diſſimulabam peritiam meam, certamque non nunquam dimittebam victoriam, ne quid de favore illius mea decerperet induſtria. Inde adeò me patrocinio ſuo complexus eſt tam amanter, ut in rebus meis difficillimis præſidium ſuum ac tutelam nuſquam paſſus ſit deſiderari. Quamobrem optimi & liberaliſſimi patroni, quoad vita ſuppetet, integra apud me exſtabit & conſtans memoria.

Dum hæc Cadomi gererentur, diem ſuum obiit Pontepiſcopii Ægidia ſoror mea, religioſæ Sancti Dominici Familiæ adſcripta. Sacram enim domum in hoc oppido à ſe conditam, certiſque reditibus locupletatam & fundatam Ordini huic attribuerant ſanctiſſimæ virgines duæ, materteræ meæ, Pilloniorum Bertovillæorum ſtirpe ortæ, quæ in Dominicano Rothomagenſi Sodalitio religioſam vitam profeſſæ, adſtrictius antepoſuerunt vitæ genus, & ad ſeveriores Dominici leges accuratiùs exactum, quod in novo hoc ſeceſſu feliciter ſunt conſecutæ piis religioſarum virginum magno illuc numero confluentium exercitationibus, omnibuſque virtutum exemplis florentiſſimo: cui à ve-

ne-

neranda Chriſti Cruce nomen & titulos indiderunt. Iis autem à primis vitæ annis tradita in diſciplinam fuerat Ægidia, cùm aliis ſororibus meis, atque ita ad pietatem fuerat informata, ut idem concupierit tenere inſtitutum, & inter eas admiſſa ſit. Vt aliis autem præcelluit eminentiſſimi ingenii acumine, & incredibili memoriæ vi; ita virtute & corporis afflictationibus fortiter tolerandis tanto ſocias ſuperavit intervallo, ut proſtratis viribus & perdita valetudine beatam tandem mortem oppetiverit, vigeſimum quintum ætatis annum vix prætergreſſa. Plura de ejus ſanctimonia poſſem commemorare, ſed ea jam ab aliis celebrata eſt, ut & reliquæ ejus virtutes, atque etiam utriuſque matertera meæ pietas, eodem libro, qui *Annus Dominicanus* eſt inſcriptus. Nec ipſe ego merito elogio fraudandam duxi optimam ſororem meam hoc Opere, quo Cadomenſes origines ſum perſecutus.

Fato quoque conceſſit per eos dies Jacobus Puteanus, qui cum fratre Petro Puteano, vivis ante annos aliquot exemto, fuerat Regiæ Bibliothecæ præfectus. Perlatum autem fuerat ad me, certum huic

huic muneri conſtitutum eſſe pretium ab ærarii regii Procuratoribus; ingens illud quidem, atque grave, pro modo facultatum mearum; ſed pro deſiderio etiam meo leve; adeò magnum literariis meis opibus incrementum ex prædivitis hujus gazæ adminiſtratione ſperabam. Res gerebatur per amicos, jamque propè conventuram rebar; cùm interceſſit Colberti auctoritas, perfecitque eâ quâ apud Regem florebat gratiâ, ut ad muneris illius functionem frater ipſius, qui Epiſcopus deinde Altiſſiodorenſis fuit, allegeretur.

In honeſto & jucundo otio dabam interea literis operam, cùm res meas valde conturbavit grave & improviſum negotium. Nobilitatis titulos falsò ſibi tum arrogabant plerique, nec facilè legitimam nobilitatem ab ementita internoviſſes. Cui malo in dies ſerpenti cùm eſſet occurrendum, rei gerendæ facultatem magno pretio de fiſco redemerant Publicani, certis conditionibus; quarum præcipua hæc fuit, eaque valde damnoſa, ut ad eos perveniret multatitia pecunia: quæ cùm ipſa futura erat prægrandis, tum ad arbitrium rapaciſſimo-

rum

rum hominum augebatur. Vt uberiores etiam fructus perciperent, tam importunè & insolenter abutebantur poteſtate ſibi conceſſà, ut familias aliquot, certa & indubitata nobilitate gaudentes, quòd ejus confirmationem ab iis noluiſſent redimere, dejicerent de gradu, & referrent in ordinem plebejorum; obſcuras alias & humiles nobilium jure donarent. Nec ego ſanè vexationis hujus expers fui: cúmque ab infantia fuiſſem in tutorum poteſtate, iique nondum adminiſtrationis ſuæ mecum putaſſent rationes, nec reſtituiſſent tabulas, membranaſque veteres, ad quarum fidem exigerentur, non rationes illæ ſolùm, ſed & familiæ noſtræ dignitas & ſtemmatis ordo, ad manum mihi non erant defenſionis meæ ſubſidia. Nec ſatis ſciebam præterea quid peteretur à me; nec ſi ſciſſem, facile mihi fuiſſet, propter tutorum meorum familiares noſtras tabulas penes ſe habentium abſentiam, & Publicanorum fraudulentas cavillationes, petitis ſatisfacere. Duorum enim dierum itinere Cadomo diſtabat illius domicilium, cujus in tutela primùm fueram; ipſiuſque filii, ad quos defuncti venerat hæreditas,

do-

domo longè aberant, ſuorum quippe negotiorum cauſsâ. His affectus difficultatibus, urgentibus Publicanis, ad libellionum tabularia, & publicos actorum forenſium codices mihi fuit recurrendum, ſummo labore, nec exiguis ſumtibus, & Rothomagum ſæpius commeandum, ubi dijudicandæ erant in ſuprema Subſidiorum Curia hujus generis controverſiæ. Re autem à Judicibus accuratè demum expenſa, & perluſtratis attentè tabulis veteribus à me exhibitis, certo gravique decreto aſſertum eſt generis noſtri decus, & infinita Publicanorum repreſſa eſt aviditas atque audacia. At iis tamen poſt annos aliquot, propter ingentes quæ inde ad fiſcum redibant pecunias, denuo atque etiam tertio, eadem in me alioſque conceſſa eſt licentia. Verùm à moleſta hac & importuna inſectatione eadem vis veritatis apud æquos Judices me vindicavit.

Præerat tunc cœtui virginum ſacrarum, religioſam colentium vitam in Abbatia Cadomenſi, cui à ſancta Trinitate nomen eſt, Maria Leonora Rohannia, in qua ad natalium ſplendorem magnum adjunxerat natura florentis ingenii

genii lumen, ſingularemque & dicendi & ſcribendi facultatem. Ego ad illam officii cauſsâ viſebam identidem, frequenſque mihi cum ea ſermo erat de rebus piis, & de Librorum ſacrorum dignitate; quos inter præcipuè ſe affici prædicabat Pſalmis Davidicis, & Salomonis præceptis, quæ optaſſet in uſum domus ſuæ, & indoctarum gregis hujus puellarum, ſermone reddi vernaculo & dilucido, uberiúſque dilatari. Quin tu, inquam, hoc ipſum quod deſideras, præſtas illis officium? polles enim & intelligentiâ rerum hujuſmodi, in quibus verſata es à pueritia, & copiâ dicendi, atque ſtyli ubertate. At tenuem certè eſſe meam, inquit, facultatem, & ſcio, & ſentio; rem tamen ſuſcipiam, ſi conſilium tuum & cenſuram ad lucubrationem hanc accommodare velis. Quod cùm facturum me recepiſſem, adjicit illa ad opus animum, atque hinc prodiit pium illud & perelegans Opus, quo moralis doctrinæ Salomonis præcepta continentur.

Erat in ejus convictu & diſciplina Jacoba Boëtta Blemuria, propinquitate mihi conjuncta, pietate inſignis, & moribus

ribus ad modeſtiam ita compoſitis, ut cùm multa ſcripſiſſet ad inſtituti ſui rationes & Benedictini Ordinis hiſtoriam pertinentia, ea tamen premeret alto ſilentio & virgineo pudore, quaſi eam ſuppuderet audaciæ ſuæ, remque attentaſſet ſupra captum. Verùm re mihi per ſocias ejus comperta, ut eſt loquax ille ſexus, hoc mecum, qualecunque eſſet, communicari volui, multa de ejus taciturnitate conqueſtus, quod me & conſanguineum & amicum rem celaſſet, quam ad me præ cæteris omnibus referre debuerat. Illa verò graviſſimam ſibi hanc exprobrationem eſſe dixit, quæ ſpem faceret non moleſtè me laturum, ſi quidquid illud erat quod ſcripſiſſet, & quidquid etiam deinceps ſcriptura eſſet, paterer arbitrio meo permitti. Quod cùm libenter & jucundè facturum me promiſiſſem, miſit ad me grande & egregium Opus, quo vitas ſanctorum Benedictini Ordinis virorum fuerat complexa, quodque præfixo *Anni Benedictini* titulo exiit deinde in lucem, magnoque applauſu exceptum eſt, uti futurum ex Libri lectione eram auguratus, ejuſque uſibus publicis permittendi

tendi quamprimum, magnoperè auctor fueram. Editionem procuravit Jacobæ frater Euſtachius Boëtta Blemurius, Canonicus Regularis, è Victorina Pariſienſi Familia, homo non illiteratus, celebri Domui huic & numeroſæ Bibliothecæ procurandæ præfectus, quæ & curâ illius & diligentiâ non parùm eſt locupletata.

Interim excurrebam ſæpe Rothomagum, quæ urbs ut Normaniæ caput eſt, ita ferè eò devolvuntur graviora, quæ per Provinciam oriuntur, negotia. Cùmque illuc me pertraxiſſent moleſtæ quædam lites, venit ad Aquas Forgenſes, quæ unius diei itinere versùs ortum Rothomago diſſitæ ſunt, regio genere prognata virgo, Anna Maria Ludovica Aurelianenſis, Gaſtonis Regis patrui filia, quam hoc elogio exornavit olim Carolus Pererius noſter, ſublimis ſpiritus Poëta:

Hæc eſt illa atavis edita Regibus,
Formæ mille opibus dives & ingeni,
Necnon & patrios haud muliebriter
Audax ſtringere acinaces.

Cùm

Cùm reliqua hæc veriſſima, tùm illud præcipuè, quo ipſius ingenii opes prædicantur. Erat in nobilium ejus aſſeclarum numero Segræſius, jam à me ſæpe memoratus, popularis meus, & ſummus hoc tempore amicus. Cúmque me ille ad Dominam ſuam & ad ſe crebris invitaret literis, eò me contuli. Nec defui ſanè cultui exhibendo Sereniſſimæ Principi, quem debui. Delectabatur illa lectione hiſtoriarum, earumque imprimis fabellarum, quæ Romanenſes appellantur; dumque puellarum ſuarum manibus comeretur, vices apud ſe obire me volebat anagnoſtæ, multaque ſolebat rogitare variis de rebus, quas ipſa offerebat lectio. Vnde perſpecta mihi eſt, & ſingularis ejus ſolertia, & non vulgaris nec puellaris eruditio; ac multò magis etiam ex lucubratis ab ea duabus Romanenſibus fabellis, excogitatis oppidò acutè, & perquam argutè explicatis, omniſque leporis & elegantiæ plenis, quarum alteri titulum fecit *Inviſibilis Inſulæ Deſcriptio*, quâ falſiſſimè ludificata eſt Equitem quemdam honorarium Parlamenti Dombenſis; alteri *Reginæ Paphlagonum Hiſtoria*, quæ perpe-

tua

tua eſt nobiliſſimæ cujuſdam virginis, ſed illepidæ & invenuſtæ, argutâ & occulta irriſio. Juſſerat eas typis exarari Virgo regia, ſed pauculis inde expreſſis exemplaribus; quæ omnia ſibi vindicaverat, ſedulò cavens ne emanarent in vulgus. At unum tamen, pro ſua benignitate, donaverat mihi dono; cujus etiam ad oram propria perſonarum nomina juſſerat adſcribi, quæ diſſimulata exſtabant in contextu. Libellos itaque auro contrà caros non habebam, cùm eorum ſibi ad paucos dies uſuram permitti poſtularunt primariæ duæ feminæ, cognitæ mihi jamdiu familiariter, fideique in ſervandis promiſſis, uti quidem rebar, certæ & indubitatæ; re tamen ipſa, uti expertus ſum, fallaciſſimæ: meos enim à me abſtulerunt libellos, ſibique ſervarunt.

Et in aula, & in urbe, invaluit paucis pòſt annis ille mos, ut elegantioris ingenii viri ac feminæ, & oris ſui formam, & corporis habitum, & mores ac ſtudia deſcriberent, & velut in tabella depingerent; proptereaque hujuſmodi deſcriptiones vulgo imagines dicerentur. In iis plurimùm ſe exercuit nobiliſſima

Virgo; cúmque multas & deſcripſiſſet ipſa, & deſcriptas ab aliis ſelegiſſet, operam dare me voluit, ut eæ typis clam mandarentur. Enituit & in aliis ſcribendi argumentis felix illius indoles, & jocoſis & ſeriis, nec non & ad pietatem pertinentibus; ſed paucis admodum adhibitis teſtibus aut arbitris: ea erat puellæ regiæ modeſtia.

Equidem ab ineunte adoleſcentia id ſtudueram in primis, ut ſi quem ex fama audiveram ingenio præcellere vel doctrinâ, in ejus notitiam venirem: nec ulli certè peperceram induſtriæ aut labori, ut aliquam contraherem neceſſitudinem cum Falcone Carlovallio, quam ſponte fors obtulit. In publicis enim choreis inter æquales juveniliter & ſtrenuè ſaltantem me cùm vidiſſet aliquando, nomenque meum intellexiſſet ab adſtantibus, quæſivit filius-ne eſſem illius Huetii, quem aliqua eruditionis laude commendatum acceperat; ut hunc ipſum eſſe me cognovit de quo quærebat, nullam interpoſuit moram, quin colloquium meum &, ut apertè præ ſe ferebat, amicitiam quoque appeteret. Mihi verò id deferre fortunam, quod con-

concupiveram omnibus votis, impenſè lætatus ſum; nec mihi reliqui faciendum quicquam putavi, ut eum meâ mihi obſervantiâ devincirem virum, quem urbanitate, & amœnitate ingenii, & morum ſuavitate omnem ſibi aulam devinxiſſe ſciebam. Circa idem tempus aliud quidpiam ſimile mihi contigit. Vir quidam nobilis, jam ſenex, & diſciplinis non leviter excultus, in inferiorem Armoricam properans, Cadomo iter faciebat. Venit ille in domum meam, viſendi mei cauſsâ. Quàm humaniter potui excepi venientem, exſpectans quid me vellet. Huetium, inquit, patrem tuum conventum volueram; ſi id per te impetravero, habebo gratiam. Patrem, inquam, amiſi etiamnum infans, nec ullum hîc præter me reperies Huetium. At vix, inquit, crediderim in hominem adeò juvenem convenire poſſe, quæ de te mihi narrata ſunt. Sed geminus illuſerat error credulitati boni viri; nam & longè indoctior eram quàm putaverat; & ætate provectior quàm videbar.

Magnum acceſſit non paulò pòſt Bibliothecæ meæ incrementum. Cognatus

tus enim meus, cujus in tutela fueram, filius Ægidii Macæi, eximii Mathematici, à me ſuprà laudati, Libros ſuos omnes pertinentes ad has artes, quibus uſus fuerat pater ipſius, neque paucos, neque ſpernendos, liberaliter ad me dono miſit. Quos dum pervolutarem, ſopitos jamdiu priſtini illius mei in nobiles haſce diſciplinas ſtudii, ſuſcitari in animo meo, ac ferè erumpere igniculos ſentiebam; quos nec penitus tamen compreſſi, ſed fovi leviter, cùm identidem per breves excurſus locupletem hanc exquiſitorum voluminum congeriem reviſerem.

Patriæ ſuæ motibus exagitati Angli plerique & Hiberni ſæpe tum adventabant in Normaniam, quæ eſt in oppoſito littore, & Cadomi ſedem figebant. Fuit in his, me adoleſcente, Stanihurſtius, Dialecticus ſubtilis, qui Philoſophiam in Academiæ Cadomenſis exhedris, magnâ auditorum frequentiâ, diu profeſſus eſt. Velitabar illic ſæpe cum ejus diſcipulis acriter ſummaque animi contentione, quod Doctori huic valde placebat, meque ad hujuſmodi concertationes vehementer hortabatur. Tracta-

bat

bat is quoque peritè chymicas artes; quas demum tamen damnoſas ſenſit, aduſtis & contractis faucibus ex præcipiti & inconſiderato noxiæ cujuſdam potionis hauſtu. Medicinam quoque non infeliciter tum exercebat in eadem Academia Stanihurſtius alter, prioris hujus agnatus. Longo pòſt tempore Cadomum appulit eadem gente ortus Franciſcus Aladenſis Epiſcopus, vir ſuavitate morum amabilis, & vitæ ſanctitate venerandus; pauperculus ad hæc, & egenti ſimilis. Quibus ego permotus, auctor fui clariſſimæ virgini Mariæ Leonoræ Rohanniæ, Antiſtitæ, quam ſuprà laudavi pro merito ſuo, ut pium Epiſcopum reciperet in domum ſuam, & quæ ad vitam tolerandam neceſſaria eſſent benignè ſubminiſtraret. Paruit illa conſilio meo, rogavitque me ut hominem ipſe ad ſe ſuis verbis invitarem. At ille velut egeſtate ſua delectatus, cujus magiſter Chriſtus ac præmonſtrator fuit, maluit in gurguſtii ſui latebris ſe continere. Nec multò pòſt Rhedonas conceſſit ad conterraneos ſuos, qui magno numero in Armoricam confluxerant. Vereor equidem ne videar aliquibus in-

eptè credulus, ſi quippiam hîc retulero, quod accepi à religioſis & cordatis viris, nec ſuperſtitioſis, ejus planè ſimile, quod legitur in *Actis Apoſtolorum*, puerum è tecto ſublimi delapſum, & ex caſu obtritum, acceptum fuiſſe in ulnas à ſancto Antiſtite, ab eoque fuſis ad Deum precibus fuiſſe reſtitutum. Delatus deinde eſt in littus Normanicum Patricius Epiſcopus Ardenſis, nobiliſſima apud Hibernos Plunquetorum gente prognatus; quem apud nos Sagienſis Epiſcopi vices magna pietatis laude vidimus obeuntem.

LIBER QUARTUS.

COmmemoranda mihi nunc eſt inſignis ad amicorum meorum numerum hoc tempore facta acceſſio : quos inter primum fors obtulit Johannem Mareſium Sanſorlinum , præcelſo præditum ingenio, & mirabili ad poëticam facultatem indole. Memini equidem quo die inter Academiæ Francicæ ſodales inauguratus ſum , poſt orationem à me publicè pro more habitam , cùm varia Opuſcula recitarentur à ſociis, carmen ab eo fuiſſe lectum, tam elatum ſententiis, tam numeris felix, ut plauſus excitaverit mirabiles. At notatum tamen eſt valde deſpectam ab eo fuiſſe his verſibus & depreſſam in poëticis Veterum induſtriam, cùm non obſcurè innueret, præ Homero & Virgilio, præ Pindaro item & Horatio , palmam ſuo ſibi jure deberi. Quod & alia ſcriptione confirmare conatus eſt , uti factum deinde à Carolo Peralto familiari noſtro. At aliter ſenſiſſet forſitan uterque , ſi majorem Antiquitatis notitiam, majorem &

ſui comparare ſtuduiſſet. Scripſerat & elegantem fabellam Mareſius, de genere Romanenſium, *Ariadnes* nomine inſcriptam, quæ poſt Honorati Vrfæi *Aſtræam* inter primas habita eſt. Mirificè verò placitum eſt, magnoſque plauſus tulit à Cardinale Richelio, ſuave & ingenioſum ejuſdem Auctoris Poëma, quo Circini & Regulæ amores & conjugium referuntur.

Tum primùm quoque mihi cognitus eſt Paulus Pelliſſonius Fontanerius, in quo natura, ut olim in Angelo Politiano, deformitatem oris excellentis ingenii præſtantia compenſavit. Cognitus eſt & mihi Valentinus Conrartus, raro & propè ſingulari exemplo nomen inter Literatos adeptus, veteris omnis licèt expers literaturæ, ſed recentiore liberaliter perpolitus, moribuſque ad humanitatem ita compoſitis, ut vix officioſiorem quemquam reperiſſes, quod & ſæpe ſenſiſſe me grato animo profiteor.

At præclara erat hoc tempore exiſtimatio in literis Valeſii utriuſque, Henrici & Hadriani: quibus, & Henrico præcipuè, familiariter uſus ſum.

Tum verò magna me affecit volupta-

te

te Chriſtiani Hugenii Syſtema Saturnicum, ab eo, ad hanc diem non ſatis pro meritis mihi cognito, perofficiosè ad me tranſmiſſum. In quo ſanè ſingulare hominis acumen miratus ſum, & exquiſitam induſtriam, denuoque me ſenſi ad Aſtrologiæ ſtudia vehementer revocari. Hac autem occaſione ſuſceptam inter nos amicitiam, ſequentibus annis, cùm ille Lutetiam auctoritate regia accitus eſſet, conſtanter excoluimus.

Minimè verò in recenſendis amicis literatis prætetire me decet Henricum Juſtellum Chriſtophori filium, non tàm Literatum illum quidem, quàm Literatorum fautorem, & hoſpitem Muſarum. Conveniebant enim in ejus domum diebus ſingulis docti viri, ſermoneſque inter ſe eruditos conferebant: cúmque leves ob cauſſas jucundum hoc deſeruiſſet vitæ genus, ac Lutetiæ delicias, Londinumque ſeceſſiſſet, tum demum ſerâ pœnitentiâ errorem agnovit ſuum, cùm inani patriæ deſiderio teneretur.

Si collecta fuiſſet hac ætate Pleias Poëtarum, uti factum accepimus, regnum in Ægypto tenente Ptolemæo

Philadelpho, atque item ante hos centum & quinquaginta annos in Gallia, tum certè locum in iis facilè tenuiſſet Petrus Petitus Medicus, Carolus Pererius, & Johannes Baptiſta Santolius, è ſacra Familia Victorina Pariſienſi. Et hi quidem poſtremi duo, toti Poëtæ fuerunt, nec aliud quidquam quàm Poëtæ, indocti cæteroquin & rudes in omni genere humaniorum literarum. Tumidior Santolius, Pererius modeſtior, & in quo appareret color quidam Antiquitatis, quem ſplendidiùs etiam illitum Petiti poëmatis deprehendiſſes: in quo præterea multæ erant & interiores literæ; nec in mitioribus ſolùm artibus humanitatis, ſed & in Phyſicis etiam, atque iis præcipuè quæ ad Medicinæ diſciplinam illuſtrandam vel locupletandam conferre poſſent; in quibus egregia exſtare voluit ingenii ſui & induſtriæ ſpecimina, nitido & eleganti orationis filo contexta. At Santolium & Pererium ſi quando fors ad me detulerat, deferebat autem ſæpiſſime, omnia apud me carminum ſonitu perſtrepebant; cùm præſertim ille ſtans pede in uno dictaret in hora verſuum millia, flueretque valde lutu-

lentus, ſimillimum eum dixiſſes Camilli illius Querni, qui Leoni Decimo Pontifici Maximo habitus eſt in deliciis, & ab eo meritus Archipoëtæ titulos & inſignia, dignuſque viſus, qui ſalutaretur eleganti hac allocutione:

Salve braſſicea virens corona,
Lauroque Archipoëta, pampinoque,
Dignus Principis auribus Leonis.

Cùm autem longo pòſt tempore accepiſſet Santolius, Bibliothecam meam domus ruinâ oppreſſam concidiſſe, & inter rudera ac parietinas miserè proſtratam jacere, rem idoneam credidit quam verſibus ſuis decantaret. Par illi Pererius, ejuſdemque Apollinei decoris appetens, & ad Veterum imitationem feliciùs aſſurgens; qui cùm nobili ſtirpe oriundum ſe meminiſſet, Poëtis omnibus propter nobilitatem ſuam, Nobilibus omnibus propter facultatem ſuam Poëticam præſtare ſe putabat. Valde itaque præ ſe deſpiciebat Santolium. Mea quædam exſtant ad eum, nonnulla & ejus ad me carmina.

Iiſdem ferè temporibus deduxit me

ad Mariam Magdalenam Lavernam Fayettam Menagius, qui & ejus formam, & lepores, & ingenium, & loquendi ac ſcribendi elegantiam totis poëmatis decantavit: & meritò ſanè; quid enim comptius, quid limatius, quid argutius, quàm quæ ſcribentem videbamus quaſi per ludum, & quæ recitantem audiebamus? Et tamen meritæ laudis adeò negligens fuit, ut *Zahydam* ſuam, amœniſſimam fabellam, ſub Segræſii nomine apparere voluerit. Quód cùm in *Originibus Cadomenſibus* ſcriptum à me fuiſſet, injuriam nomini Segræſiano factam temerè conqueſti ſunt malè feriati homines, & veritatis inſcii, quam ego teſtis locuples & conſcius ex certiſſima oculorum meorum fide, & complurium Lavernæ ipſius epiſtolarum teſtimonio comprobare poſſum; cùm ſingulas ſcriptionis hujus partes, ſimul atque ex ejus calamo exierant, ad me mitteret, & à me recognoſci vellet.

Aliqua etiam tum fuit duarum virginum celebritas, Annæ Vinææ, & Mariæ Prateæ: ſed nihil ad Lavernam. Exſtat epigramma quoddam meum ad Prateam, quo puellam auſteram & ſub-

tri-

triſtem à ſeveritate ad hilaritatem traducebam. Neque verò ab inſtituti hujus Operis lege alienum fuerit carmen ipſum huc referre:

Odimus horridulas adducta fronte puellas:
Quæ miſcere jocos noverit, illa placet.
Nos vates gens læta ſumus; ſic juſſit Apollo,
Juſſit & argutos ſpargere Muſa ſales.
O nimiùm tetricæ ſtudiis operata Minervæ,
Pratea, contractum pone ſupercilium.
Riſit Pythagoræ conjux antiqua renati,
Heſperiis quamquam non minor illa Sophis.
Riſit & Erinna, riſit formoſa Corinna,
Pindaricam toties vincere docta chelyn.
Non te deliciis ſuperet jucunda vetuſtas;
Nominibus priſcis te quoque finge parem.
Corriſiſſe mihi dicetur Pratea virgo,
Exemplum reliquis Pratea virginibus.

At nihil tale in ſe deſiderari patiebatur Vinæa, quæ infirmo corpore ac continuis penè doloribus, perpetuam vegeti animi feſtivitatem retinebat. Itaque & in iis quæ ſcripſiſſet ſingularis elucebat lepos, & in iis quæ ceciniſſet carminibus magna ſpiritus ſublimitas apparebat.

[1] Tunc Lutetiæ hoſpitio utebar Sammagloriano Oratorianæ Congregationis, in quod me invitaverat Ludovicus Thomaſſinus, per quem multum acceſſit decoris Sodalitio huic, luculento & perutili Opere, quo diſciplinæ Eccleſiaſticæ ritus, ex bonorum Auctorum & priſcorum monumentorum fide deſcripſit. Atque optimè ſanè conſuluiſſet famæ ſuæ, ſi intra harum literarum, in quibus regnabat, fines continuiſſet ingenium ſuum, nec ad humaniorum præterea diſciplinarum laudem ita adſpiraſſet, ut earum etiam præcepta effundere in vulgus, quas vix primoribus labris deguſtaſſet. *Gloſſarium* verò illud *Ebraïcum univerſale*, uti præ ſe fert titulus, poſt ejus mortem editum, quod nobis velut orientalis omnis literaturæ ditiſſimum

1 An. 1659.

mum penu obtruſum eſt, ſi eruditi admoveantur oculi, ad primum intuitum fœtus apparebit, non novato & iterato exortus agro, ſed ſemel tantùm & leviter arato. Fruſtra autem commendationem quæſivit Thomaſſinus ſcriptionibus ſuis ab elegantia dictionis, cùm res omnem reſpuentes ornatum, & ſimplici cultu ac levi ſcriptura tradendas, pingui & operoſa oratione conveſtiret. Erant in eodem contubernio viri alii eruditi duo, Hieronymus Vignierius, & Carolus Cointæus, quorum ille ſuperſtites Auguſtini reliquias, ex antiquis codicibus collectas, emiſit in lucem; hic Eccleſiaſticam Franciæ hiſtoriam accuratè digeſſit.

Dum eſſem in Sammagloriano hoc convictu, ridiculum quiddam evenit mihi, quod vel animi cauſsâ hîc referre, non abs re futurum puto. Venit ad me Batavus quidam juvenis, qui & nomen aliquod ſibi deinde fecit in literis, & epiſtolam attulit ad me, quæ in indice additum nomini meo præferebat, ut fit, locum domicilii, *apud Patres Oratorii.* Ille ut Francici ſermonis ſatis erat rudis, cùm me ſalutaret, ex lectio-

ne

ne inſcriptionis perperam intellectæ, Salve, inquit, Pater Oratorum. Cúmque mirari me reſpondiſſem, quamobrem ab eo decorarer tam honorifico titulo; Hæc tua ſcilicet, inquit, modeſtia eſt, cur debitas tibi & ab aliis contributas laudes adſperneris; ſimulque additam epiſtolæ inſcriptionem ob oculos poſuit.

Româ interea Lutetiam reverſus eſt Georgius Renaldus Magdalenæus, Johannis Renaldi Segræſii frater, qui eò fuerat à ſacra Virginum Carmelitidum Familia ad res grandes procurandas delegatus. Adiit ille me continuò [1], ſeque habere dixit in mandatis à Chriſtina Regina, ut me Romam ipſius nomine accerſeret, montes illam polliceri aureos, & Attalicas conditiones, commodum apud ſe contubernium, ſtudiorum communionem, inchoatam olim quidem Holmiæ, tunc autem poſt annorum aliquot intermiſſionem tranquilliùs & jucundiùs repetendam; ſuaque præterea officia & quidquid auctoritate valeret in aula Romana. Vehementer ea quidem prima ſpecie pertentabant animum meum; Romæ omniſque Italiæ per-

1 An. 1659.

perluſtrandæ valde cupidum, magnoque ferebar impetu ad accipiendam conditionem. Verùm quaſi compedibus vinctum retinebat aſſidua Origenis mei cura, jam exire è carceribus geſtientis. Multóque etiam magis deterrebat me Holmienſium promiſſorum recordatio, & cognita jam mihi & experta Reginæ mutabilitas. Scripta itaque ad eam epiſtola, cauſſas hinc inde quæſitas prætexui, cur favore ipſius, tamque prolixa adversùm me voluntate uti non poſſem.

[1] Per eos dies redux ad lares meos familiares poſt diuturnam abſentiam graviſſimo caſu afflictus ſum ac penè oppreſſus, morte Jacobi Grandorgæi Premontii, à primis vitæ meæ annis ſumma mecum neceſſitudine omnibuſque officiis conjunctiſſimi, præter eum habiturus neminem, cujus conſilio & ſapientia domeſticæ meæ res & ſtudia regerentur, & in quo poſſem imaginem priſcæ urbanitatis, & vernaculæ illius feſtivitatis, quæ Cadomenſium propria eſt, agnoſcere. Eum igitur perſæpe viſere ſolebam & perſtudioſè audire, totuſ-

[1] An. 1659.

tuſque ex ejus nutu & ore pendebam. Ac mihi hoc tempore Lutetiâ Cadomum adventanti triſtis de graviſſimo ejus morbo nuntius allatus eſt; quo ego vehementer commotus ad eum ſtatim advolavi, penè exanimatus metu: & meritò ſanè, eum enim reperi in extremis agentem, ex collectis intra cordis integumenta noxiis & mortiferis aquis. Tum verò recordatus ſum, toto ipſum vitæ tempore, naturali quodam horrore aquarum reformidaſſe vim, & averſatum eſſe, cùm inter deambulandum rivulorum refugeret occurſum, vixque pontibus auderet inſiſtere; quaſi jam tum ex cognatis aquis imminens ſibi exitium præſentiret. Sed dolorem hunc refricare nihil attinet, cùm & virtutes ejus prædicaverim alio Opere, & interitum deploraverim.

Piè ſanctéque actam à pueritia vitam Cadomi clauſit hoc tempore Johannes Bernerius, repentina morte ſublatus. Abdicata ille Quæſtoris Francici dignitate, media in urbe hoſpitium ſibi paraverat ſolitarium, & ab hominum frequentia ſemotum; receptiſque in contubernium perpaucis ejuſdem inſtituti ſociis,

ciis,

ciis, Deo vacabat uni, & pauperum egeſtati ſublevandæ, & variis modis procurandæ hominum ſaluti. Infinitum dictu eſt, quantum fines regni Dei amplificavit exemplo bonorum operum, & conſtanti ſanctioris vitæ tenore. Quæ cùm ob oculos meos verſarentur, habitabam enim in vicinia, mirificè ad ejus imitationem accendebar, paruiſſemque benignè me ad ſe invitanti ac allicienti Deo, niſi me etiam tum juventutis æſtus & mundi pellacia aliorſum retraxiſſent. Pungebat enim etiam tum animum gloriolæ γαργαλισμός.

Soror hic habuit Jordanam Berneriam, optimo ingenio magnoque animo præditam virginem; quæ modicis quidem facultatibus, at ſingulari pollens induſtria, magnificum religioſæ Vrſulinarum puellarum Societati Monaſterium condidit; quarum & albo inſcribi & Societati inſeri voluit. Fuit id urbi Cadomo eximio ornamento & uſui, cùm floreret magno affluentium illuc adoleſcentularum numero, quæ ad pietatem & puellaria opificia erudirentur in ſcholis illic inſtitutis, quarum unaquæque à ſua præceptrice & magiſtra regeretur.

Cadomum advenerat multis abhinc annis, me penè puero, Euangelii præco, Hyacinthus Calventius[1], Toloſas, è Dominicano Ordine, Matthæo illo Calventio prognatus, quem amplo Sammarthanus exornavit elogio. Cúmque ad eum è ſuggeſto concionantem magni fierent Cadomenſium concurſus, ille vulgi plauſibus delinitus Cadomi ſedem poſuit; & in Academiæ Theologica, ut vocant, Facultate titulos ambiit & Doctoris & Profeſſoris Regii, eoſque diſputationibus publicè habitis conſecutus eſt. Jamdiu autem ille ſeſe contulerat ad meam amicitiam: cúmque totam Theologiam, concionalis homo, in conciones diducere, & ad vulgi captum accommodare inſtituiſſet, cura mea & commendatione effectum eſt, ut partem aliquam vaſti hujus Operis edendam Cadomenſes Librarii ſuſciperent, cùm priores partes aliis jam locis editæ prodiiſſent.

Maxima erat hoc tempore Rambullietianæ domus celebritas, quam magnopere exornaverat Catharina Vivonnæa, Marchione Rambullieto pridem viduata, primaria femina, ut natalibus, ita animis & moribus verè Romana, Malher-

1 Chalvet.

bæ

bæ noſtratis decorata præconiis, ſub Artenices nomine; atque item ejus filiæ duæ, Julia, & Angelica, Angennææ; quarum illa Montauſerio, hæc Grinianо nupſerat. Vt ſumma in illis inerat morum elegantia, felicibus conjuncta ingeniis, ita quicunque ab his laudibus quærebant commendationem, in hoc urbanitatis domicilium, ac velut ſacrarium, optabant admitti. Confluebat ergo illuc, quidquid vel aula habuit, vel urbs, humanitate expolitum. Etſi verò non ſine aliqua temeritatis nota, me hominem provincialem, municipalibus oblitum moribus, in hoc theatrum ſciebam eſſe proditurum, cùm Lutetiam tamen veniſſem his diebus, illuc intrudi me paſſus ſum ab amicis. Nec me meæ certè pœnituit audaciæ; exceptus ſum enim perbenignè, à Vivonnæa præſertim heroïna, quæ me & ad crebra colloquia, quamdiu commorarer Lutetiæ, & ad literarum commercium, ſi quando abeſſem, comiter invitavit. Nec res defuit dictis, nonnunquam enim humaniſſimis me literis, velut ſilentium meum increpitans provocavit. At non ex hac occaſione aditum mihi ad amicitiam

ſuam

ſuam aperuit ipſius gener, Juliæ Angennææ maritus, Carolus Sammauræus Montauſerius, verùm ex editione Libri mei *De Interpretatione*, qui à me lucubratus eſt hoc tempore. Cùm enim ex amicorum, ac Menagii præcipuè & Capellani, prædicatione cognoviſſem, non minùs literariis laudibus florere Montauſerium, quàm bellicis, ad eum miſi Libellum hunc, obſervantiæ meæ teſtem, quem ille ſummo favore exceptum, propitia quoque exiſtimatione proſecutus eſt. Inde adeò exornavit me patrocinio ſuo, literaſque ad me prolixæ hujus voluntatis teſtes dedit.

Omni leporis, joci, elegantiæ, & politioris etiam doctrinæ laude tum eminebat Gulielmus Bautruvius; aulamque omnem, & quicunque per urbem cultiore pollebant ingenio, amœnitatis ſuæ jucunditate perfundebat. Quibus deliciis ne carerem, deductus ſum ad eum ab amicis, populari & veteri amicitia ei conjunctis. Famam quidem ille præſentiâ ſuâ mihi viſus eſt ſuperare; ita enim promicabat igneæ mentis fulgor, ut animos præſtingueret.

Præbuit & mihi hac tempeſtate Johan-

hannes Baptiſta Hamelius non obſcuram propenſi in me animi ſignificationem: quo homine neque meliorem, neque candidiorem, nec, poſtquam in amicorum meorum numero haberi ſe paſſus eſt, fideliorem novi quemquam. Quænam verò ejus eſſet de me opinio, paſſim in ſcriptionibus declaravit ſuis, quas multas & Reipublicæ literariæ valde utiles elaboravit.

Attulit ad me literas his diebus Johannes Renaldus Segræſius à Petro Fermatio Senatore Toloſano. Nam cùm Toloſâ iter faceret, hominemque literarum gloriâ nobilem conveniſſet, poſtquam ille intellexit eum eſſe in reditu, ut Cadomum ſe reciperet, meque huic eſſe veteri amicitiæ addictum, rogavit ut ineundæ quoque mecum amicitiæ ſibi ſequeſter eſſe vellet, literaſque ſuas perferret ad me, quibus poſtulabat verbis humanitatis pleniſſimis ut in eo facilem me præberem. Adjecitque Opuſcula quædam ſua, certiſſima ſingularis quâ pollebat eruditionis monumenta. In his erant, non Latini ſolùm, & Gallici verſiculi, arguti oppidò & floridi, ſed commentationes quoque ex reconditis

Geo-

Geometriæ penetralibus depromtæ, in qua quid poſſet ſuis cum Carteſio & Robervallio diſputationibus abundè patefecit. Paternæ autem hujus adversùm me benevolentiæ, & virtutum imprimis hæreditatem adiit clariſſimus filius, alterum Toloſani Senatus ornamentum.

Inter Academiæ Francicæ ſocios locum tunc obtinebat Franciſcus Talamantius, & in interpretandis Gallicè Plutarchi Vitis multum ſtudii ponebat & operæ. Cúmque audiſſet poſſe me aliquid in literis Græcis, emendatorem Operis ſui eſſe me voluit. Nullo igitur interpoſito parario familiariter venit ad me, Opus ſuum manibus præferens, atque id arbitrio meo permittere ſe dixit. Nec ei ſanè defuit mea opera: produximus in multam noctem, & hoc tempore, & aliàs ſæpe, propoſitæ interpertationis lectionem; adhibitis ex Græci exemplaris contentione cenſoriis animadverſionibus. Nec tamen ſatis aulæ probata eſt hæc interpretatio, quam ille languente & diffluente oratione veſtiebat. In hujuſmodi enim ſcriptionibus hiſtoricis parùm attenditur quàm fideliter expreſſum ſit exemplar, cùm non

ſatisfit aurium deſiderio. Et ille quidem Plutarchi, at mei ipſius deinde Interpres fuit prioris agnatus Paulus Talamantius: Poëma enim quoddam meum Latinè ſcriptum carmine reddidit adeò venuſto, ut cùm id legerem verſus mei mihi penè ſorderent; meque in meo carmine adſpernatus in ipſius interpretatione amplecterer.

Novum ſcribendi genus invexerat Paulus Scarro perfacetum, ſummæque amœnitatis; atque ita mentes omnium jocis ſuis permulſerat, ut elegantiorum virorum ac mulierum cœtus Scarronis nomine perſonarent. Quodque mirum videri poſſet, inuſitatus ille lepos, & experrecti ingenii feſtivitas, corpori inerat morbis acutiſſimis diſtorto, contracto, & nervorum reſolutione penè debilitato. Cúmque ſtuduiſſem ad hanc diem eos pernoſcere, quicunque ingenii vel doctrinæ famâ celebrarentur, minimè committendum duxi, ut hominem hujus tam ſingularis notæ, incognitum mihi & inſalutatum eſſe paterer. Ergo ad eum introductus ſum ab amicis, plurimúmque ejus facetiis & ſalibus delectatus ſum.

Patefactus quoque mihi eſt hoc tempore aditus ad Magdalenam Scuderiam, cujus eximias virtutes, & illuſtris ingenii felicitatem, ſingulari verecundia conjunctam, alio jam commemoravi Opere, quod ſcripſi *De origine Fabularum Romanenſium.* Nunc illud ſat erit addidiſſe, tres noviſſe me ætatis hujus doctiſſimas & ingenii famâ celebratiſſimas virgines, Chriſtinam Reginam, jamque mihi dictam Schurmanniam Vltrajectinam, & illam de quâ nunc agimus Scuderiam: quarum unicuique ſi propria ſua laus & peculiaris tribuenda ſit, acris & ignei ingenii celeritate, repentiniſque motibus præſtitiſſe dixerim Chriſtinam; eruditione Schurmanniam, variarumque artium peritiâ; at inexhauſta ingenii vi atque capacitate Scuderiam: quarum laudum gloriam in fratrem Georgium Scuderium transmoveri facilè patiebatur modeſtiſſima puella: quamvis ille quoque neque iners erat, neque hebes, induſtriamque ſuam utroque genere ſcribendi, & ſoluto & adſtricto, palam approbaverat.

Crebræ mihi tum erant itiones & reditiones Cadomo Lutetiam, Lutetiâ

Ca-

Cadomum patriam meam, in qua mihi domicilium erat, & ſedes tranquilliſſima ſtudiorum. Mittebatur illuc ad me diligenter, quidquid novi pepererant in literis, vel Gallia, vel Anglia, vel Hollandia; eaque præcipuè quæ pertinerent ad Phyſicarum & Mathematicarum rerum notitiam. Fervebant enim cùm maximè hæc ſtudia; paucíſque abhinc annis, & Lutetiæ, & Londini, exortæ erant ad harum diſciplinarum propagationem illuſtres Academiæ; nec quicquam eorum, quæ parturiret Regia Societas Londinenſis, neſcire me patiebatur Henricus Oldenburgius, cujus cura erat res ab illuſtri hoc cœtu inventas in literas referre. At quæ Cadomi antea inſtituta fuerat Academia Brioſiana, intra humaniorum diſciplinarum ſepta ſe continebat; & ſi quid alterius generis ad me miſſum, vel ſcriptum, ad eam deferebam, audiebatur oſcitanter, & parùm æquis animis admittebatur. Ægrè enimvero ferebam deſpicatui haberi cordatis cæteroqui viris tam nobiles diſciplinas: ægrè id quoque mecum ferebat Andreas Grandorgæus, in Phyſica palæſtra diu multúmque exer-

citatus; nec propterea tamen ego & ille de noſtro in Philoſophiam ſtudio quidquam duximus eſſe remittendum. Imò verò, inquit Grandorgæus, certum aliquem, ſi me audis, per ſingulas quaſque hebdomades conſtituemus diem, quo apud te de rebus phyſicis inter nos, & ſi quos alios viſum fuerit nobis adjungere, diſſeremus. Optimè id quidem, inquam, planéque tibi aſſentior; in partem modò laboris adſciſcas, ſi quos in philoſophicarum rerum tractatione noris eſſe ſubactos. Rem ille in ſe recepit, nec ulla interpoſita eſt temporis dilatio, quin res perduceretur ad effectum. [1] Nova igitur apud me inſtituta eſt Academia, quæ à parvis exorta initiis, continuiſque in dies aucta incrementis, parem ſe ſplendidioribus tulit. Ac primùm cùm Londino ad me miſſæ eſſent accuratiſſimæ quædam commentationes, à Sodalibus Regiæ Societatis profectæ, quibus corporis humani fabrica per iteratas confectiones manifeſtò deprehenſa explicabatur, nobis quoque in hac Phyſicæ parte decrevimus eſſe laborandum. Vtque publicum urbis valetudinarium erat

1 An. 1662.

erat in vicinia ædium noſtrarum; ægriſque curandis operas ſuas præſtare ſolebat is ipſe Chirurgus, quo in obeundis Academicis miniſteriis utebamur, dederam illi in mandatis, ut ſi quis ægrotantium incognito aliquo morbo decederet, accerſeret me antequam humaretur, ut corpore ejus aperto morbi & mortis cauſſam exploraremus. Nec in hominum tantùm, ſed in aliorum quoque animalium, & quadrupedum, & avium, & piſcium, & ſerpentium, & inſectorum, tum vivorum, tum mortuorum, partibus perſcrutandis noſtra verſabatur induſtria. Incredibile dictu eſt, quàm multas res, novas, ſingulares, cognitione dignas obſervaverimus; quæ in commentarios referebantur à me diligenter. Etſi autem nobis non deerant artifices periti, quorum operâ in exercitationibus noſtris utebamur, nonnunquam tamen manus ipſi quoque noſtras operi accommodabamus, cùm res certioribus experimentis exploranda videretur. Ego certè ipſe, cùm parùm oculis valeam, ſimque à primo ortu, ex eorum numero, quos Myopes Ariſtoteles appellat, ab arte tentavi petere

ſubſidium. Ante omnia autem oculi compagem, oculis meis teſtibus, ſtudui perſpicere. Liquidò affirmare poſſum, pluſquam trecentos oculos, ex capitibus omnis generis animalium extractos, me manu mea diſſecuiſſe. Et ut certiùs intelligerem quid ad viſionis perſpicacitatem potiſſimùm conferret, eorum animalium oculos, quorum viſus crederetur eſſe acutiſſimus, quales habentur oculi accipitrum, cum eorum oculis accuratè comparandos cenſui, qui valde hebetes eſſent, cujuſmodi feruntur eſſe oculi noctuarum. Vtriuſque generis oculis attentè in ſuas partes confectis, humores cum humoribus, tunicas cum tunicis, nervos cum nervis accuratè contuli; quaque re diſcrepare ea deprehendi, ſive perſpicuitate aut obſcuritate humorum, ſive tenuitate aut craſſitudine tunicarum, ſive plenitudine aut gracilitate nervorum, ea re exacui oculorum aciem, aut hebeſcere judicavi. Nec his finibus ſtetit novæ hujus Academiæ induſtria, nam & Aſtrologiæ ſtudia complexa eſt. Pervenerunt ad me unà cum Ægidii Macæi Bibliotheca inſtrumenta quoque ad Tychoni-

co-

corum formam ab ipſo affabrè facta, quibus fuerat uſus ad obſervandos motus Cometæ Anno MDCXVIII. exorti, uti declaratum ab eo eſt in Libro, quo totam Cometæ hujus hiſtoriam eruditè deſcripſit. Nos eadem quoque adhibuimus in altero Cometa obſervando, qui Anno MDCLXIV. apparuit. Nec neglecta à nobis eſt pars ea Phyſicæ, quam vulgari nomine Chymiam nuncupant; quamque ego naturæ breviarium ſoleo appellare: mirabiles enim illi, quos in noſtro hoc orbe natura edere ſolet, effectus, coſdem in anguſtis ſpatiis, ſub oculis ſpectantium ars imitatur Chymicorum. Ex frequenti ejus meditatione atque uſu prodiit Carmen noſtrum *de Sale*, quo munere proſecutus ſum clariſſimum Montauſerium ipſis Calendis Januarii Anni MDCLXX. Excolebant eam aſſiduè viri Societatis noſtræ duo, atque eorum alter præcipuè, nomine dictus Hautonius, Medicus, homo candidus, ingenioſus etiam atque ſolers, ſed artis ſuæ ſtudio ita incenſus, ut ei magna omnia tribueret, & metallorum transmutandorum poteſtatem, & medicamenti hujuſmodi componendi, quo

morborum abigeretur omne genus, & ad quingentos annos vita hominum produceretur. Cúmque parùm docilem me in iis omnibus & credulum nactus eſſet, tùm in iis præſertim quæ de auri conflandi facultate aſſeveranter jactantem ſæpe audiebam, Si quando, inquit, fueris Rothomagi, velim convenias Poræum, primarium hujus urbis Medicum, rogeſque meo nomine, narret tibi quid ſibi juveni olim Pontaudomari contigerit cum ignoto quodam Sacerdote. Aliquot poſt hunc ſermonem diebus peto Rothomagum, convenio Poræum; tum quærenti mihi, Hautonii nomine, quid illi Pontaudomari eveniſſet aliquando, cum peregrino quodam & ignoto Sacerdote, ſic ille reſpondit: Cùm in illam urbem veniſſem circa annum ætatis meæ quintum & vigeſimum, familiarium negotiorum cauſsâ, accitus ſum ad viſendum ægrotum quemdam, morti jam proximum. Huic aderat cum tota familia homo ſacri ordinis, uti ſignificabat habitus; valde ille quidem neglectus & incomtus, qualis eſſe debuit peregrinatoris, quem & ex cultu & ex veſtimentorum vilitate pauperem etiam dixiſ-

xiſſes. Is cùm Pontaudomaro iter faciens, egenum quemdam ſibi fortè oblatum & morbo neſcio quo graviter laborantem facilè ſanaſſet, ex rei fama per urbem didita, accerſitus fuerat ad illum quem dixi ægrotum. Quem cùm & de morbi natura ejuſque curatione diſſerentem audiſſem, aliud eſſe in receſſu intellexi quàm quod ex viri fronte potueram conjicere: atque id multò etiam magis, poſtquam hominem jam penè mortuum, ut à Medicis deſertum, adhibito levi quodam, ſed valde efficaci remedio, ad vitam integramque ſanitatem revocavit. Quæ cùm me valde mirantem vidiſſet & laudantem, ſeducto mihi aliquantiſper, Si tu, inquit, veneris ad me in gurguſtium, in quo diverſor, ſaxo videas aliud quidpiam, quod magis etiam fortaſſe mireris & laudes. Veniam enimvero, inquam. Et adfui profectò ad ſtatum condictum tempus. Ille ubi me videt, Jubeto, inquit, afferri ad te fictilem catillum, in eumque injicito aliquantum plumbi, tum ad ignem admoveto; atque hæc tuâ manu, ne fucum aliena manu factum tibi ſuſpicari poſſis. Mox depromtam ex

 ſcri-

ſcrinio explicat membranulam, pulvere quodam rubido plenam, immiſſoque in eam acus capite ſalivâ madefacto, paululum illud quod adhæſerat pulveris excutit in plumbum liquatum. Id recepto pulvere ebullit ſtatim cum crepitu, & efferveſcit, flammamque ſurſum emittit violaceam, quæ poſtquam ſenſim evanuit, rem ille dixit eſſe confectam, meque effundere liquamen juſſit in patellam ferream, paratam ad hos uſus, quam ſecum in ſarcinis deferre ſolebat. Mira res! apparet auri maſſa, ſtupente me & hiſcente, vixque oculis fidem habente. Tum is leviter arridens fruſtulum defringit ex gleba hac aurea, & ad perpetuam rei memoriam ſervandum mihi offert & utendum. Ego verò accepi ac lubens, & ad aurificem detuli, ex eoque mihi cudi juſſi annulum hunc, quem in digito geſtavi ad hanc diem. Quæ cùm dixiſſet Poræus, detractumque digito annulum præbuiſſet inſpiciendum, inſculptas in interiori limbo notavi literas quaſdam, quibus aurum id eſſe philoſophicum ſignificabatur. Sed redeamus ad Hautonium.

Non in auri tantùm, aliorumque metal-

tallorum conflatura verſabatur ipſius labor: multum is præterea ponebat operæ in aqua marina mitiganda, & ſale ex ea per crebram & repetitam vaporationem eximendo, quoad planè dulceſceret, potuique idonea fieret & ſalubris. Alii interim alias tractabant Phyſicæ partes, neque ulla erat, quam intentatam & inacceſſam Sociorum noſtrorum relinqueret ſedulitas. In his Johannes Goſſelinus Villonius fluminis Olenæ Cadomum præterfluentis alveum oblimatum & rupibus ac molendinis obſeptum purgare, & navigabilem efficere tentabat. Is quoque in Vallem Collavillæam mare inducere, portumque illic ad oram Britannici maris molibus disjectis perfodere nitebatur. Nicolaus quoque Cromarius Laſſonius ſpeculum parabat ex ære fuſili, majoris ponderis & amplioris diametri, quàm ullum uſquam aliud, quod quidem ad notitiam noſtram pervenerit. Sed & in uſum conſpicillorum vitris hyperbolicam figuram excavando indere moliebatur ad eum modum, quem in ſua Dioptrice præſcripſit Carteſius; quem modum vix quiſquam adhuc certò & accuratè tenere potuit; &

 hy-

hyperbolicam præterea figuram ad augendam conſpicillorum vim planè inutilem eſſe contendebat Robervallius, inſignis Geometres. Vtut eſt, præclara illa Laſſonii orſa præmatura mors intercepit.

Non agendo verò, ſed ſcribendo ſtudia noſtra promovebat Petrus Callyus, in Academia Cadomenſi Regius Eloquentiæ & Philoſophiæ Profeſſor: nam & totam Philoſophiam grandi Opere complexus eſt, & Boëtii Librum *De Conſolatione Philoſophiæ* eruditis interpretationibus illuſtravit. Verùm cùm in privatis Societatis noſtræ exercitationibus Carteſianæ doctrinæ, ſibi antea planè ignotæ, rudimenta percepiſſet, velut œſtro quodam percitus, tanto eam impetu arripuit, ut repudiatis Ariſtotelicæ diſciplinæ principiis, quæ, pro more in Scholas recepto, & tradere & tueri debuiſſet, non Philoſophiam ſolùm, ſed & Theologiam infecerit hoc fermento, ipſeque adeò in Eccleſiæ reprehenſiones incurrerit.

Cùm autem Academiam noſtram, tam felicibus natam auſpiciis, in publicam utilitatem adoleſcere intellexiſſet clariſſimus

mus Colbertus, regni Adminiſter, certiſſimum literarum Literatorumque columen, atque hæc per eum ad ipſum deinde Regem perlata eſſent, liberalitatem ipſius & beneficentiam noſtra ſenſit Societas, ſuppeditatis benignè pecuniis ad ſumtus faciendos & toleranda experimentorum impendia. Quæ cùm Regis nomine numerari mihi juberet Colbertus, magnopere quoque adhortatus eſt ad exercenda naviter rerum naturalium ſtudia, & fines Phyſicæ utiliſſimæ ſcientiæ promovendos. Tam feliciter autem increbuit floreſcentis hujus Academiæ fama, ut Bellovillarius, Dux Santanianus, literariæ gloriæ percupidus, in eam optaverit admitti, ſuumque nomen ut in Academicorum noſtrorum ſeriem referretur valde à me contenderit.

Cadomum delatus eſt per eos dies vir literatus & priſcæ potiſſimùm Philoſophiæ benè peritus, ſed & morum præterea comitate amabilis, omnique elegantiâ excultus, Senatus Aquenſis Præſes Cormiſius, illuc reflantis fortunæ invidiâ & Regis juſſu relegatus. Attulit ille ad me literas commendatitias

ab illuſtri femina Catharina Vivonnæa Rambullieta, jam ſuperiùs commemorata, quibus viri prædicabat laudes, meque enixè rogabat, ſi quomodo hominis ſublevare poſſem infortunium, aut conſolando, patriæque deſiderium dictis leniendo, aut afflictum rebus ipſis juvando, & aſſidua conſuetudine recreando, his officiis ne deeſſem. Ad id autem etſi me ſatis impellebat ipſa humanitas, multò tamen magis movebar ipſius eruditione & virtute, vel ex primo congreſſu cognita. Frequens itaque illi aderam; nec ullus effluebat dies, quin aut ille ventitaret ad me, aut illum ego convenirem, ſimulque vel per amœniſſimas Olenæ ripas, vel per viridiſſima prata deambularemus. Omnis autem ferè ſermo erat de veterum Philoſophorum Sectis; quarum omnium cùm egregiè ſciens erat, tùm earum præcipuè, quæ animum jubent ab omni aſſenſu ſuſtinere. Summopere itaque comprobabat Sexti Empirici doctrinam, effecitque commendatione ſua, ut Auctor adhuc de nomine tantùm mihi cognitus pervolutaretur à me diligenter, mihique fieret perfamiliaris, & ſumma eſ-

ſet

ſet illius apud me commendatio.

Deceſſerat his diebus [1] Senator quidam Curiæ Rothomagenſis, cujus frater ſororem meam habebat in matrimonio, & ad quem jure hæreditario devenerat munus illud Senatorium. Quo cùm ipſe defungi, & Senatoris titulos gerere non poſſet, poſſidendum id mihi & exercendum non obtulit modò, ſed ne oblatum adſpernarer, magnopere quoque obteſtatus eſt. Idipſum enixè contendebat à me tota noſtra familia, ne ſibi deeſſem, ejuſque columen alterum, poſtquam detractum erat prius illud, eſſe vellem. Nec initio repugnabam profectò, ita me venturum ſperans in ſocietatem multorum hominum, qui mihi eſſent aut cognatione aut affinitate conjuncti. Verùm re attentiùs perſpecta, planiſſimè intellexi, ſi boni & diligentis Senatoris partes omnes exſequi vellem, mea omnino mihi deſerenda eſſe ſtudia, quæ omnibus fortunis, vitâque adeò ipsâ mihi eſſent cariora. Quamobrem repudiato hoc munere, in Muſei mei latebras me retuli.

Interea Muſis proſperum ſidus affulſit, magno Rege ſuæ in Literatos libe-

1 An. 1662.

rali-

ralitatis fontes aperiente. Sapientiſſimi enim Colberti conſiliis obſecutus, viros per Europam eruditos annuis penſionibus decoravit. Ego verò ruri tunc agebam, in molli & obſcuro otio, rerum cæterarum, quæ per Orbem gererentur, incurioſus & inſcius; cùm perfertur ad me, in eorum eſſe me numero, quos gratificatione ſua exornandos Rex judicaſſet. Cúmqne beneficentiam hanc bis terve ad ſummum ſenſerint plerique, collata ea in me eſt & continuata per multos annos, etiam poſt Colberti mortem.

Venerat in Galliam paucis ante hoc tempus diebus Comes Totius à Rege Sueciæ miſſus, qui Legati munere fungeretur: Capellanum adiit ille, quem mihi ſciebat veteri neceſſitudine addictum; dixitque habere ſe in mandatis à Suecici regni Proceribus, denuntiaret mihi univerſis illorum ſuffragiis delectum eſſe me, cui Regis ſui in literis inſtituendi cura traderetur; quapropter maturandam eſſe profectionem meam in Sueciam; quæ cùm abſenti mihi ſignificare non poſſet, (agebam enim tunc in Normania) rogavit Capellanum id ad me

con-

confeſtim perſcriberet. Nec officio defuit Capellanus. Verùm ego Suecici cæli inclementiam expertus, gentiſque aſperitatem, & mores à Gallica urbanitate adeò alienos, oblatum munus modeſtè repudiavi.

Hoc tempore Cadomo iter habuit Spiritus Flexiarius, in Epiſcopatu Nemauſenſi nuper defunctus. Erat ille deditus ſtudiis Eloquentiæ & Poëtices, quas locupletaverat prædivite humaniorum literarum inſtrumento. Iter ille tunc habebat in agrum Conſtantienſem inferioris Normanniæ: utque mecum erat veteri neceſſitudine conjunctus, correpit ad me in Bibliothecam ſuſpenſo gradu, & incogitantem arctiſſimis implicat complexibus. Nec ego ſanè mediocriter jucundiſſimi amici adventu lætatus ſum. Florebat tunc eruditis & ingenioſis hominibus Academia publica Cadomenſis; nam præter laudatos jam à me Hallæum & Callyum non leve attulerant ei decus Gulielmus Pyrrho & Jacobus Larius, Profeſſor regius uterque Græcarum literarum; ille etiam clarus editis in Claudianum luculentis Commentariis, ad uſum Sereniſſimi Delphini.

Luſtrabat per eoſdem dies Normaniam Provinciam Sammauræus Montauſerius, ei regendæ nuper à Rege præfectus. Et quamquam mihi nupera admodum erat cum eo notitia, nec in illius uſquam veneram, vel collocutionem, vel conſpectum, literas tantùm ad me dederat plenas humanitatis; is tamen cùm Cadomi eſſe me ſciret hoc tempore, quo jam prope venturus erat, rogavit amicum quemdam meum, virum nobilem, daret operam, ut cùm Cadomum iturus, diverſaretur in ipſius domo, ſex milliariis inde diſſita, ſic enim convenerat, illuc ego quoque adventanti ſibi obviam irem. Qua de re admonitus ab amico, ad præſtitutum tempus atque locum præſtò fui; tumque primùm viri cognoſcendi & conſalutandi mihi copia fuit; cui me ſua virtus, & ſingularis erga me benevolentiæ ſignificatio, plurimis & inſignibus conteſtata officiis, in reliquum vitæ tempus conjunctiſſima neceſſitudine devinxit. Acceſſit ille Cadomum, comites ſecum adducens Menagium & Segræſium. Erat mihi vetus cum Segræſio hoſpitium, quod cùm mihi eſſe itidem opta-

optarem cum Menagio, uterque apud me diverſatus eſt. Montauſerium verò ipſum in magnificas ſuas ædes excepit Brioſius, in quas excipi ſolebat celebris illa Cadomenſis Academia. Itaque viſus hic eſt in ipſo Muſarum ſinu hoſpitari. Nec rem ipſam ab hac opinione multùm dixiſſes abludere; frequentes enim ſalutandi ejus gratiâ conveniebant illuc, ii ipſi qui Academiæ columina habebantur; nec alii ferè ſermones erant quàm de literaria re, in quibus partes ipſe ſuas Academici egregiè tuebatur Montauſerius, ut niſi eum ad majora tuliſſet fortuna, in partem chori hujus venturum cenſuiſſes.

Tum maximè verò meus me exercebat Origenes: jamque Opus prælo paratum erat, cùm Stephani Monachi, amici mei, operâ Libri noſtri typis imprimendi curam in ſe recepit Berthelinus Bibliopola Rothomagenſis. Vtque res abitura erat in longitudinem, nec facilè procurari poterat me abſente, Rothomagum petere, atque illic ſedem ad aliquod tempus ponere conſtitui, cùm inde tamen vel Lutetiam, vel Cadomum, negotiorum cauſâ ſæpe excurrerem.

rem. Ante multos jam annos Rothomagi plurimarum virginum collegerat cœtum, Deoque ſacraverat Laurentia Gigalta Bellofontia, religioſæ vitæ olim adſtricta in Cœnobio Cadomenſi ſanctæ Trinitati dicato. Ipſa autem præter ſexus ſui morem atque captum tincta erat literis Latinis, & aliqua etiam pollebat poëtica facultate. Atque has dotes in Dei rerumque ſacrarum laudem & decus conferre ſolebat. Acceſſerat enim conſtans vitæ ſanctitas, & pietas in Deum ſingularis. Tam demiſsè autem de ſe tamque humiliter ſentiebat, ut cùm ampliſſimi Cœnobii Monaſterio-Villarienſis Antiſtita fuiſſet à Rege renuntiata, anteferri ſibi rogaverit ſororem minorem natu, ſeque ipſa intra ædiculæ ſuæ anguſtias tenuerit. Sed quid hæc ego commemoro, quæ eleganter narravit Dominicus Buhurſius, cùm ejus vitam ſcriptis mandaret? At ego, & popularitatis cauſsâ, cùm patria nobis eadem eſſet Cadomum, & propter ejus virtutem, quam ſuſpiciebam, ſæpe ventitabam ad illam, ejuſque alloquio ſolabar diutinam illam Rothomagenſem manſionem.

Erat

Erat tum quoque Rothomagi in Cartuſiana Familia vir extemporali & expedita doctrina percelebris, Domnus Auguſtinus. Longavillanum autem Ducem ſæpe audiveram, cùm ingentem ejus ſemperque paratam eruditionem prædicaret, meque ad contrahendam cum eo familiaritatem hortaretur. Conveni ergo hominem, reſque dictis fidem fecit; nec enim ſine miraculo ac ſtupore audiebam paginas totas memòriter ex Veterum ac Recentiorum ſcriptis recitantem. Ac ne de fidelitate tam portentoſæ memoriæ poſſem dubitare, ex Libello meo *De Interpretatione*, qui ab aliquo jam tempore prodierat, totas paginas totidem verbis expromebat, quæ penè ex animo meo effluxerant. Ita opes ſuas omnes habebat in numerato; nec quicquam præterea ei erat in receſſu, in penu nempe vel arca, ſed ea tantùm quæ ex crumena, iisve quæ ad manum eſſent loculis poſſet haurire. Quæ certè majori ſunt admirabilitati quàm utilitati. Nec enim is æquè dives dicendus eſt, qui ſummas aliquas oſtentat nummorum, ac qui benè fundatam habet domum latifundiis, etiamſi præſenti

ti nonnunquam pecunia careat.

Cadomum appulerat circa hæc tempora Theophilus ſive Goswinus Hogerſius, (utrumque enim nomen uſurpabat) doctus juvenis, & optimis ſtudiis deditus, cùm in Gallia aliiſque Europæ regionibus peregrinaretur, ut eſt mos Batavorum & Germanorum. Ille me crebrò interviſebat, & omnibus colebat officiis: cúmque identidem extorſiſſet à me verſiculos, diverſis compoſitos temporibus, eos redux in patriam typis committi curavit injuſſu meo. Itaque Poëta probabilis habebar in Hollandia, cùm ne in Parnaſſi quidem radicibus adſtitiſſe crederer in Gallia. Verùm prodeuntibus annis induſtriam meam ſæpius periclitatus, fauſtumque precatus Apollinem, propitium eum ita ſum expertus, ut numero aliquo inter Poëtas eſſe cœptus ſim. Favebat præcipuè conatibus noſtris Menagius, Coſſartius, & Rapinus, Poëtæ & ipſi nobiles, plauſibuſque me ad artis muſicæ palmam petendam excitabant. Favebat & Franciſcus Carpentarius, unus è Sociis Academiæ Francicæ, antiquitatis literatè peritus, & in poëticis exercitationibus

ac præſertim Gallicis minimè rudis. Nec adſpernabatur carmina noſtra Gulielmus Bautruvius, exiſtimator intelligens, uberrimis ornatus literis, ſummo ad hæc præditus & ardente ingenio, & aulicarum artium ſcientiſſimus, de quo jam ſuprà dixi. Facetiis præterea, dicacitate, & feſtivitate cæteris præſtabat omnibus, ſi unum excepiſſes Ludovicum Rohannium Guemenæi Principem, conditum ut ipſum ſale, argutiis & lepore. Quibus cùm mirificè capiar, & cupidiſſimè eorum fruerer alloquio, ſtudium meum agnoſcebant ipſi, eoque delectabantur.

Commodum Lutetiâ Cadomum redieram, cùm officiosè venit ad me Hadrianus Parvillerius, è Societate Jeſu, redux nuper è Syria, in qua multam rerum ac Linguarum Orientis meſſem collegerat, ac præcipuè Damaſci, ubi per decem annos Arabicas literas publicè docuerat. Vtque erat hujus Linguæ apprimè gnarus Arabicè, & valde quidem eleganter ſcriptas epiſtolas miſerat ad Bochartum. Amicè itaque complexus hominem, omni officio amicitiam ejus mihi conciliare ſum conatus, non

pa-

parum inde ſperans emolumenti ad me ſtudiaque mea perventurum. Eam verò & ipſe liberaliter detulerat, literariæ conſuetudinis mecum conjungendæ, ſediſque Cadomi apud nos ponendæ valde cupidus. Verùm aliter viſum eſt Societatis Magiſtris, qui Parvillerium traduxerunt Flexiam Andegavorum, ubi in obſcuro otio mortem paulò pòſt oppetiit: unáque cum eo periit ingens Opus, editioni jam paratum, quo parta ſibi ex Oriente ſpolia fusè explicuerat, quodque *Interpretem Orientis* adſcripto titulo appellari volebat.

Eram tum quoque Cadomi, cùm de ara maxima templi Sancti Johannis, in quo luſtralibus ſancti Baptiſmi aquis tinctus ſum, in meliorem formam reſtituenda, noviſque operibus exornanda cœptum eſt cogitari; imprimiſque de tabella, in qua depingendus erat Chriſtus, in aquis Jordanis baptiſmum à Johanne ſuſcipiens. Ac volebant plerique rei perficiendæ curam municipalibus quibuſdam & minutis Pictoribus, familiariter ſibi cognitis, demandari. At ego utendum cenſui ejus operâ, qui tum artis hujus in Gallia princeps haberetur; hunc

hunc autem Brunium eſſe ſine controverſia, qui egregiis picturis domos regias tunc locupletaret; quamvis autem uni dicaſſet Regi induſtriam ſuam omnem, ſperare me tamen, pro ea, quæ mihi cum illo erat, conſuetudine, impetraturum, ut furtim & horis ſubſecivis aliquantulum ſtudii ſui & laboris in opus noſtrum concinnandum conferret. Quod ille ægrè quidem, ſed precibus tandem meis victus amicè conceſſit.

Iiſdem ferè temporibus in media Academia Cadomenſi, inter eruditos doctorum hominum congreſſus repentina morte exſtinctus eſt Samuel Bochartus. Exorta erat quæſtio ſubdifficilis de nummis quibuſdam Hiſpanicis, quorum mentio exſtat apud Covarruviam; eaque ſatis acriter inter me & illum tum fortè diſceptabatur, cùm ſubitò toto corpore contremiſcentem pavor lethalis occupat, ſtatimque mortuus corruit [1], magno noſtrûm omnium dolore, & gravi rei literariæ jacturâ. Cauſſam obitus conferebant Medici in coagulationem ſanguinis,

1 An. 1667.

per quam intercepto cordis motu, mortem conſequi neceſſe erat. Etſi verò jamdiu ab ejus familiaritate ſimultas quædam me abſtraxerat, ob eas cauſſas, quæ ſuprà expoſitæ ſunt à me, ejus tamen peracerbus mihi fuit interitus: quamvis enim injuriis ejus laceſſitus remiſeram nonnihil de priſtina noſtra conſuetudine, haud quicquam tamen de exiſtimatione virtutum ejus, deque meo adversùs eum cultu detrahi paſſus ſum, ac ne de officiis quidem, quibus inter literatos viros & alitur ſocietas, & literæ promoventur. Id ipſe palam teſtificatus eſt in *Hierozoïco* ſuo, cùm de Oryge diſputans, inſigne & accuratum horum animalium proculit diagramma, ex veteri expreſſum tabula, quam cum eo communicaveram. Ad Arabica quoque ſtudia, ac Syriaca etiam, magnopere me excitaverat, poſt Parvillerii diſceſſum, cujus in diſciplinam tradere me ſtatueram; & Bocharti monitis obſecutus ea diu intermiſſa repetiveram. Scripſerat ille quidem ad me, paucis ante obitum diebus, grandem epiſtolam, quâ ſuffragium Origenis adſciſcere conabatur ad Calviniani dogmatis tutelam, adversùs Catholicam veritatem,

tem, de Euchariſtia, & de cultu & imploratione Angelorum. Quâ epiſtolâ cùm ſanctiſſimæ noſtræ Religionis violaretur integritas, officii mei eſſe cenſui ſolida eum & explicata reſponſione confutare. Jamque ſcriptio noſtra ſpectabat ad exitum, cùm Bochartum mors oppreſſit. Nihilo tamen ſecius utraque deinde epiſtola venit in lucem, quas legi ſimulque diligenter conferri valde velim, ut inde exiſtimari poſſit quantum præſtet errori veritas, quantâque animi impotentiâ vir cæteroquin moderatus vanarum opinionum deliriis deludi ſe & abripi paſſus ſit.

Neque hîc prætermitti decet perfacetum quippiam, quod mihi Lutetiam eunti tum fortè contigit. Erat in comitatu vir amicus, venuſtus, & dicax, verſuum ex tempore fundendorum patrio ſermone mirabili pollens facultate, eâque in familiari ſermone libenter & jucundè uti ſolitus. Ego autem ex aſſiduo ejus congreſſu paululum etiam quippiam contraxeram uſus, ad ejus jocoſa carmina ſermone adſtricto expeditè reſpondendi. Itaque non aliter ferè diſſerebamus inter nos, vel in itinere, vel in diver-

ſoriis, quàm poëticè. Cùm autem divertiſſemus aliquando in cauponam, mulierculamque hoſpitam carmine eſſemus pro more allocuti; illa haud cunctanter carmina carminibus repoſuit, tam expromta facilitate, ut nos tarditatis etiam noſtræ puderet.

[1] Origenes interea noſter, emiſſus tandem è carceribus typographicis, paratus jam erat ad curriculum. De patrono itaque his ſeveriorum noſtrorum ſtudiorum primitiis adſciſcendo cogitandum mihi fuit, ne morem hac ætate receptum viderer ſine cauſſa deſeruiſſe. Ac primùm elaboratum Opus in Eccleſiæ uſum & commodum, ad eam jure viſum eſt pertinere, & Eccleſiæ Gallicanæ Patribus eſſe dedicandum; quorum patrocinium decori eſſet ipſi futurum. Cúmque meam hanc voluntatem ipſorum conſeſſui, qui tum fortè Lutetiæ celebrabatur, ſignificaſſem per literas, acceptiſſimam ſibi eam eſſe per Epiſcopum Tutelenſem reſponderunt. Verùm cùm interveniſſet Regis in me liberalitas, ejuſque donis eſſem ornatus, admonuit me clariſſimus Colbertus, regiæ gazæ diſpen-

1 An. 1667.

penſator, ad eum referendos eſſe ſtudiorum meorum fructus, qui beneficiis ſuis juvanda ea & promovenda ſuſcepiſſet. Qua lege propoſita, non alio nomine decorandum eſſe ſtatui frontem Operis noſtri; atque id per me ipſum Regi offerendum cenſuit Colbertus; per ſe verò me ad eum intima admiſſione introducendum. Deduxit itaque ille me ad Regem, mihique præconium ſuum ac commendationem præſtitit liberaliter, munuſque noſtrum honorificis verbis exornavit. Nec patitur pudor noſter hîc referre, quàm benigna allocutione ſalutationem noſtram atque munus exceperit magnus Rex, quámque gravi hortatu excitaverit me ad perſequenda gnaviter ſtudia literarum, quámque ſeria aſſeveratione iis favere ſe velle pronuntiaverit.

Per idem tempus Colbertus, pro ſuo in literas amore, Lutetiam arceſſiverat Jacobum Grandorgæum, Monachum Ordinis Benedictini, ex Abbatia Fontanetenſi, quæ deinde commendatario, ut vocant, jure tutelæ noſtræ commiſſa eſt. Hic quem dico Grandorgæus prodierat ex diſciplina Ægidii Ma-

cæi, & ſideralibus doctrinis fuerat à prima ætate inſtitutus, quarum & ipſe à pueritia magno tenebar ſtudio, propterea que viri conſuetudinem olim appetiveram. Jamdudum autem jactantem eum audiebam, tanta contentione fruſtra tamdiu quæſitum ab aliis, tantis expetitum ſtudiis, repertum tandem à ſe celebratiſſimum illud & ignotiſſimum, ac navigationi commercioque adeò utile arcanum, quo loci cujuſque intervallum à primo Meridiano, quod longitudinem appellant, quocunque loco, quocunque tempore, certò poſſit deprehendi. Quod cùm ab exploratis miniméque dubiis debeat principiis proficiſci, & per manifeſtas deduci rationes; ipſe in vaniſſimis & ineptiſſimis Aſtrologiæ, quæ *Judiciaria* vulgari nomine appellatur, figmentis totius ratiocinii ſui fundamenta poſuerat. Itaque magno ſuo flagitio, non ſpem quidem meam, nihil enim ſani ex inani hac jactatione exſpectaveram, ſed ſplendidi ſui promiſſi fidem fefellit.

Longè diverſâ in Mathematicarum artium tractatione graſſabatur viâ Ægidius Perſona Robervallius, Geometricæ potiſſi-

tiſſimùm ſcientiæ laude pernobilis ; & in Philoſophicis quoque rebus non indiligenter verſatus. Quibus fretus Carteſii adſpernatus figmenta, tam crebris ea & acutis oppugnavit diſputationibus, ut admonitus de iis Carteſius excanduerit vehementer ; & ut erat omnis contradictionis impatiens, nec alios quàm ſui laudatores patiebatur, nunquam cum eo in gratiam, fruſtra laborantibus amicis, redire voluerit. Primus tum tenebat inter luſores Scacchorum Robervallius, ſi qua ea laus eſt ; utque velitationis hujus non eram inexpertus, nonnunquam cum eo periclitabar induſtriam ; ſed ita tamen ut inferior diſcederem.

Excipiebat tum apud ſe Gulielmus Lamonius, Senatus Pariſienſis princeps, florentiſſimum doctorum hominum cœtum ; quem novam quamdam Academiam potuiſſes dicere. Certo illi conveniebant ſingulis hebdomadibus die, & eruditos inter ſe ſermones conferebant. Iis autem intereram libenter & ſtudioſè, à Lamonio benignè accitus, cujus fueram jampridem benevolentiam expertus, & ſæpe cum eo ruſticari ſolitus in

amœniſſimo ſeceſſu Bavillano, ad fontem Polycrenen. Quem fontem cùm ſuaviſſimis ſuis carminibus celebraſſet Renatus Rapinus, aſſiduus Lamonii aſſectator, & ad idem officium pellucido fonti, in gratiam Lamonii, præſtandum amicos ſuos, meque adeò ipſum invitaſſet, parui illico roganti, & cognitas mihi Polycrenes delicias his verſibus decantavi:

Caſtalium mendax quid jactas Græcia fontem?
Quid Phœbum & ſocias, nomina vana, Deas?
Quæ Sancaronicis Polycrene labitur arvis,
Obſcurat famam nobilis unda tuam.
Hæc parit innumeros facundo gurgite vates,
Afflat & in laudes enthea corda tuas.
Huic quoque numen adeſt, huic & ſuus adſtat Apollo,
Cùm placidis adſtat Lamoniæus aquis.
Qui comitem ſeſe dederit ſi fortè Rapinus,
Vna Pieridum tunc Chorus omnis adeſt.

In

In celebri hoc conventu Lamoniano tum primùm videre mihi contigit Tanaquillum Fabrum, municipem noſtrum, Græcis Latiniſque doctrinis, omniſque antiquitatis peritiâ inſigniter excultum; at Calvinianis etiam tum implicitum erroribus, in quos eum præcipitaverat licentia juvenilis abſtractum à Catholicis & Eccleſiaſticis ritibus, quibus à prima ætate fuerat addictus. Poſt repetitam autem ab eo ſtationem Salmurienſem, & initum inter nos literarum commercium, partium mearum eſſe credidi, revocare hominem, ſi poſſem, ad ſaniora conſilia, ſopitoſque in eo pietatis ſenſus excitare; nec inani ſanè operâ, nam videbatur oculos ad lumen attollere; cùm hæſitantem in luto, moraſque nectentem, improviſa mors occupavit.

Coaluit etiam hoc tempore conſuetudo aliqua inter me & Carolum Freſnæum Cangium. Plurimum is lucis & commodi intulit bonis literis, cùm Byzantinam Hiſtoriam locupletaret lucubrationibus ſuis; & multò etiam magis, cùm Græcam & Latinam Linguam, poſtquam barbarie inquinari

& obſoleſcere cœpta eſt, concinnatis ſummâ & accuratâ diligentiâ *Gloſſariis* illuſtraret.

Commodùm redierat Lutetiam hoc tempore Johannes Baptiſta Tavernerius, redux ex longinquis & diuturnis peregrinationibus. Quarum deſcriptiones legeram ſtudiosè, ut & alias pleraſque generis ejuſdem, magna animi voluptate: quique tam multas res cognitu dignas ex ejus libris didiceram, plures etiam ex ejus congreſſu percepturum me ſperabam. Ad eum itaque adii, multaque de rebus Orientis ab eo percontatur, hominem reperi ſubagreſtem, inurbanum, externis oblitum moribus, quem facilè ſuſpicatus eſſes in narrationibus ſuis deſcribendis alienâ operâ uſum eſſe. Etſi non pauca intellexi ex ejus ſermonibus, quæ qui me docere poſſet, præter eum habui neminem.

His ipſis diebus per Bertaldam Motavillæam, lectiſſimam feminam, planè incogitanti mihi nuntiari curavit Ludovicus Rivierius Lingonenſis Epiſcopus, florens quondam favore Gaſtonis Ducis Aurelianenſis, valde optare ſe in amicorum meorum eſſe numero, ſeque omni-

omnibus officiis daturum operam, ut hanc à me gratiam inire poſſet. Qua re nihil mihi ſanè poterat contingere jucundius, non tàm quidem ob ampliſſimam præclari Antiſtitis dignitatem, quàm ob inuſitatam amœnitatem illuſtris ingenii, quam ſæpenumero prædicaverat apud me Patriſius, cui fuerat cum eo in Gaſtonis comitatu diuturni contubernii neceſſitudo. Sic enim ajebat, Gaſtonem, ut ingenioſa quadam ipſe erat hilaritate conditus, ita apud ſe collegiſſe homines ſingulari feſtivitate atque excellenti ſolertia præditos, Bellotium, Gaudabonium, Vetturium, alioſque complures; adeò ut Gaſtonis aula urbanitatis ipſius videretur eſſe domicilium; at eos tamen omnes & ingenii præſtantiâ & elegantiâ à Rivierio fuiſſe ſuperatos. Nihil ergo mihi potius fuit, quàm ut perciperem tam inſperatum gaudium, meque ad excellentis viri amicitiam mihi ultrò delatam applicarem. Ad quem ut veni, amanter me complexus, Quàm gaudeo, inquit, ejus conſpectu & alloquio frui, de quo tam multa tamque jucunda diſſeruit apud me Patriſius, egregius virtutum & meritorum ſpectator! nunc ad

ea, quæ de meo in te ſtudio narrantem audiſti Mottavillæam, illud adjiciam, quicquid auctoritate, gratia, & opibus valeo, totum id me tibi deferre ex animo, atque velle à te haberi ut tuum: ac primùm, ut ſæpius viſamus inter nos, magnopere velim commigrare te huc viciniæ: planè enim, ſi me audis, deſerenda tibi Provincia eſt, petenda in reliquum vitæ tempus Lutetia, nativa urbanitatis & eruditionis ſedes, à qua ſi quis Gallus malo ſuo fato cogeretur abeſſe, nuſquam alibi tam dulces poterit ex laboribus ſuis ac ſtudiis fructus capere;

Nec tam præſentes alibi cognoſcere Divos[1].

Nunc verò ut citiùs coaleſcat jam conciliata, uti ſpero, inter nos conjunctio, proximis hiſce diebus concedamus, ſi commodum tibi fuerit, Petitoburgianum meum, ibique intimos animi noſtri ſenſus ſimul expromamus. Tum ſubjecit Terentianum illud[2], (apprimè enim callebat veteres Poëtas)

Meus

1 Virg. ecl. 1. verſ. 42. 2 Eunuch. Act. 1. Sc. 2. verſ. 116.

Meus fac ſis poſtremò animus, quando
ego ſum tuus.

Quæ cùm acta eſſent inter nos, ſpemque ſuaviſſimæ in futurum tempus conſuetudinis dediſſent, febre poſtridie correptus, ſexto die interiit. At Motavillæa illa Bertalda, quæ amicitiæ hujus inter nos conciliatrix fuit, ſcriptos reliquit commentarios de rebus in aula geſtis, dum inter Reginæ Annæ Auſtriacæ cubicularias primum locum teneret, eoſque ſatis probandos, ſi Hiſtoriæ leges accuratiùs calluiſſet. Quos cùm mihi poſt ſororis obitum prælegiſſet ipſius frater Bertaldus Freauvillæus, in Curia Pariſienſi Senator, recti ſanè viſi ſunt & venuſti. Nec fuit hic ipſe Bertaldus bonarum literarum expers, ſcriptoque nec inſcito, nec indocto togæ dignitatem contra militaris ſagi & armorum ſplendorem aſſeruit. Pater illis fuit Petrus Bertaldus, qui Abbatiæ noſtræ Alnetanæ per triennium præfuerat ante conjugium, & in eo munere ſucceſſerat Johanni Bertaldo fratri Sagienſi Epiſcopo, magnam laudem carminibus ſuis inter Gallos prome-

rito, quæ quinta nectaris ſui parte Muſæ viſæ ſunt imbuiſſe.

Dum ſuaviſſimam ſuam fabellam *Zabydam* lucubraret Laverna Fayetta, de qua dixi, operamque ad id ſuam & nomen commodaret Segræſius, quæſivit ille ex me aliquando, quoſnam primos arbitrarer Romanenſium Fabularum artifices exſtitiſſe. Ego pauca quædam reſpondi pro tempore, ſed ejuſmodi tamen, ut ea ſibi dictari à me valde vellet. At ea neque eſſe tanti dixi, neque tamen levis fore operæ, aut exigui temporis, ſi quæ à me properanter effuſa eſſent, diſtinctè ſcriberentur. Abs te igitur peto, inquit, ut ea literis mandes per otium, mecumque communices. Quod & facturum me ſpopondi, modò non ad diem certum, ſed pro commodo meo promiſſi fides exigeretur. Septem milliariis Lutetiâ versùs Ortum diſſita eſt Abbatia Malunodenſis, religioſarum virginum ſedes. Commiſſa fuerat hujus rectio Mariæ Leonoræ Rohanniæ, jam ſuprà à me laudatæ, cùm priùs præfuiſſet Monaſterio Cadomenſi, quod à ſancta Trinitate nomen habet. Commeabam identidem ad illam viſendi cauſsâ, commorabarque non-

nonnunquam apud eam per dies aliquot. Commodus viſus eſt ſeceſſus ille commentationi huic quamme ditabar. Et quoniam libris eram imparatiſſimus, ſi quem Scriptorem conſultum vellem, ſcribebam ad Coſſartium, cuſtodem, vel mentem potiùs locupletiſſimæ Bibliothecæ Collegii Pariſienſis Societatis Jeſu rogabamque ut vel libros ad me mitteret, vel loca dubia ex libris ipſis excerpta. Quod ab amico & docto viro fiebat diligenter & accuratè. Ergo operi incumbebam gnaviter, & quæ ſcripſeram per diem, ſub veſperam eruditæ virgini prælegebam; atque ita demum prodiit [1] ea Epiſtola ad Segræſium ſcripta, quæ deinde venit in lucem & *Zahydæ* Fabulæ præfixa eſt: de qua mihi ſæpe jocans dicebat Laverna, auctor ipſa Operis, nos liberos noſtros inter ſe connubio junxiſſe. Nec infauſtum ſanè fuit hoc conjugium; nulla enim ferè per Europam gens eſt, quæ non par illud conjugum adſciverit ſibi, & ad ſe tranſtulerit. Porrò miratus non ſum crimini mihi datum eſſe ab auſteris quibuſdam hominibus, quòd de Fabulis Romanenſibus hoc Ope-

1 An. 1666.

Opere differens, non modò non improbaverim compoſitionem earum ac lectionem, ſed iis etiam favere viſus ſim; atque ita induxerim corruptelam hanc in vitam moreſque juventutis, & velut pabulum intemperantiæ præbuerim. Quod ſi ita eſſet, non pigeret utique meliùs conſultum ſenem ea recantare, quæ juvenis inconſideratè effudiſſem. Verùm ſi quis ad eas attenderit cautiones, quibus ejus animum præmuniri juſſi, quiſquis ad has amatorias ſcriptiones acceſſerit, exuat is fortaſſe anteceptam animo opinionem, mihique aſſentiatur.

Nec imparatus ad argumentum hoc tractandum acceſſi; nam amatoriis hiſce narrationibus, Græcis & Latinis, jamdudum dederam operam, & Longi Sophiſtæ, ut ſuprà à me dictum eſt, reddita fuerant à me Latino ſermone *Paſtoralia*; & veteribus etiam Gallicis Fabulis, ante ducentos trecentoſve annos ſcriptis, etiamnum puer, ſummopere fueram delectatus. Sæpe quoque ſorores meas duas apud me prædicantes audiebam *Aſtreæ* Fabulæ, ab Honorato Vrfæo ſcriptæ, amœnitatem & elegantiam, rogaruntque me etiam aliquando, ut ad eas

ruri

ruri tum agentes deferrem Librum, quem ſimul per otium legeremus. Parui illico; atque hac lectione ita afficiebamur interdum, ut nobis aliquando excuteret lacrimas, vocemque dolor interciperet. Hinc vehemens inceſſit quoque mihi cupido in hoc genere ſcriptionis periclitandæ meæ induſtriæ. Quamobrem fabellam hujuſmodi ipſe quoque lucubrare inſtitui. At qui in eam inſerti erant & relati caſus penè omnes, non ad arbitrium, uti fieri ſolet, fuerunt conficti, ſed reipſa vel mihi ipſi contigerant, vel hominibus certè mihi benè cognitis. Adeò ut præter rerum ordinem, eventuumque contextus & commiſſuras, in quibus tamen tota ferè ars poſita eſt, cætera petita eſſent extrinſecus. Paucos autem adhibueram lucubrationis meæ teſtes; quaſi mihi tantùm & Muſis canere voluiſſem, ut eſt in veteri proverbio. Donec quadrageſimo pòſt anno cùm fortè non nihil de ea incauto mihi inter mulieres excidiſſent, tam aſſiduo convicio poſtularunt à me copiam ejus ſibi fieri, ut importunæ petitioni cedere tandem ſim coactus: ſed ita tamen, ut nunquam exiret ex manibus meis, nullamque ejus ex-

excipi deſcriptionem paſſus ſim.

Eſt in litore Cadomenſi, non longè ab oſtiis Olenæ fluvii, Templum beatæ Mariæ Virgini ſacrum, ſatis antiquum, ſed incertæ ætatis & originis, magna circumjacentium populorum & externorum etiam concurſu frequentatum, Delivrandæum dictum pervulgato nomine, ſive ab agro Yvrandæo, in quo ſitum eſſe fertur; ſive à liberata & ſervata gente, ſanctæ Virginis cultrice. Illuc ſub vernum tempus procedere ſolent ſupplicantium Cadomenſium ordines ritè inſtructi, ſanctiſſimæ Virginis laudes decantantium. [1] Tunc autem vehementi earum quoque laudum carmine celebrandarum deſiderio accenſus ſum; at eo carminis genere, quod cantui aptum eſſet & facile, quodque per arva læta ſolemni pompa ſpatiantes exhilarare poſſet, & ad pietatem excitare. Hujuſmodi ergo carmen à me editum eſt, quod & piis auribus placuit, & inter ſacras precationes acceptum eſt ex mandato Epiſcopi; & cùm ad Templum illud ſolemni pompa procederetur, concini jam inde ſolitum morem hunc tenuit pia gens per mul-

1 An. 1669.

multos annos: quem poſtea intermiſſum ut revocaremus, neque hoc noſtri adverſùs ſacram Virginem cultus & reverentiæ monumentum pateretur intercidere, in tabula marmorea curavimus inſculpi, & intra ipſum Sacellum ad parietem affigi. Quod ut illic, ita hîc quoque ob Lectorum oculos viſum eſt repræſentare:

Diva Servatrix, bona Bajocani
Littoris cuſtos, prece quæ rogantum
Non gravis flecti, mala Cadomæis
Finibus arces:

En cliens ſacras tuus hic ad aras
Accidit pronus, meritoſque dulcem
Increpans plectro citharam ſonante
Dicit honores.

Horruit fœto tua nactus arvo
Paſtor effoſſa ſimulacra terra,
Agna cui ſimplex præiit latentis
Numinis index.

Ungula terram fodiens biſulca
Fertur obſtipos tenuiſſe vultus
Immemor prolis pecus, & virentis
Immemor herbæ.

Proximis circum ſtudioſa campis
Advolat pubes, rigidus colono
Ponitur vomis, labefacta linquit
Jugera foſſor.

In-

Inter arentes reſupina glebas,
Læta contingi manibus piorum, &
Floribus ſpargi patiens odoris
Proſtat imago.
At bonus tandem precibus Sacerdos
Ritè conceptis ſterili jacentem
Erigit campo, ſtabilique celſam
Sede reponit.
Hîc tuo pendent capiti coronæ,
Hîc tuas flammis adolemus aras;
Hîc odoratos tibi dant Sabæa
Thura vapores.
Tu maris fluctus rapidos Britanni
Nutibus rectrix moderaris æquis;
Te procul ſumma pavidus ſalutat
Puppe magiſter.
Littoris compos, dubiiſque nauta
Te canit functus pelagi periclis,
Et coronatos decorat tabella
Supplice poſtes.
Aridos per te rigat imber agros;
Imminens per te ſegetes adultas
Tranſvolat grando, tumidiſque nutat
Merges ariſtis.
Ad tuum tendens pia turba limen
Oppidis exit benè feriatis,
Frigidæ vernis ubi mitigantur
Solibus auræ.

L *Flo-*

Floridis lentè ſpatiata campis
Pompa dum procedit, Io triumphe,
Plebs canit; læto præit ore ſacra
Verba Sacerdos.

Luciæ valles Doveræque circum
Adſonant ſaltus, virideſque ripæ;
Rupibus longè latitans marinis
Adſonat Echo.

Flamines feſtis operantur aris:
Hinc & hinc ſupplex tibi languidorum
Turba procumbens onerat piis altaria donis.

Tu ſalutari relevas jacentum
Arte languores; oculis tenebras
Pellis indulgens, & iniqua linguæ
Vincla reſolvis.

Per recurrentes revoluta febris
Temporum lapſus, fugit inquietis
Protinus membris, fugit æſtuanti
Aëre peſtis.

O parens Nati, ſoboleſque Patris,
Sive ſtellato dominaris axi,
Altior nimbis, & agente menſes
Altior aſtro:

Seu polo lapſam mage Cadomæa
Arva delectant, reſonumque propter
Littus aurato tua Templa gaudes
Viſere curru:

Flo-

Noſtra devoto tibi cunque Muſa
Serviet plectro, tibi noſtra ſerpet
Laurus æternis veneranda circum
Tempora ramis.
Laus Deum vivax maneat parentem:
Natus extento celebretur ævo;
Spiritus longis adoleſcat ingens
Gloria ſeclis.

Conjunctus erat mecum etiam tum Segræſius intimo familiaritatis uſu: & quamvis diverſa planè nobis eſſet ratio ſtudiorum, cùm ipſe extra Gallicæ poëticæ fines non prodiret, me verò exerceret aliud genus literarum, conſentiens erat tamen in reliquis voluntas, & par animorum conjunctio; ut ne ſuſpicarer quidem ullam omnino intervenire unquam poſſe cauſſam diſcordiæ. At intervenit tamen, me quidem inſcio & invito. Jurare enim poſſum quolibet ſacramento, perſanctè me coluiſſe amicitiam noſtram, nec ei uſquam defuiſſe. Attamen in quotidiano vitæ uſu frigidè mecum agere hominem tum primùm ſenſi præter ſolitum; deinde etiam diſſimulanter, nec pro conſucto candore; aſperè quoque nonnunquam & duriter;

ac

ac denique contumelioſè; [1] ut ne in medio quidem graviſſimorum hominum conſeſſu aliquando atrocibus maledictis in os mihi ingeſtis abſtinuerit: meque ita ſæpius laceſſitum ne verbum quidem repoſuiſſe, teſtes habeo cordatos viros, quos vehementer offendit tam effrænis petulantia. Quamvis autem totum ſe jamdiu ab amicitia mea ſe averterat, exſtabat tamen inter nos aliqua priſtinæ noſtræ neceſſitudinis ſpecies, comitate quadam conjuncta, & ſermones nonnunquam de rebus literariis cum eruditis amicis miſcebamus. Cúmque incidiſſet aliquando controverſia de Virgilianorum verſuum [2] ſententia, quibus Ægyptum ait Poëta urgeri viciniâ Perſidis, & fæcundari ab amne devexo ex India, Nilo ſcilicet: cúmque locum hunc luxatum & mendoſum eſſe contenderet Segræſius, ac vanis etiam conjecturis fretus interpolare auderet; ego contrà integrum eſſe aſſeverarem, planumque & intellectu facilem, ſi modò perſpecta eſſet Veterum de ortu Nili opinio, qui in India oriri eum, & ex ea

1 An. 1670. 2 *Georg.* lib. 4. verſ. 287. & ſeq.

ca in Ægyptum profluere, falsò quidem, at pro certo tamen & conſtanter arbitrati ſunt; tum ille verò vehementer excanduit, parùm æquo animo ferens, futilium opinationum ſuarum vanitatem coargui, palamque fieri quàm parum illi facultatis eſſet & inſtrumenti ad explananda Veterum ſcripta; ac multò etiam minus ad ea, ſi res poſtularet, in integrum reſtituenda.

Biennium totum abfueram Cadomo, meque in patriam revocaverat recula mea familiaris, & moleſtæ potiſſimùm lites, quibus perdiu ſum miſerè conflictatus. Tunc autem poſt longam abſentiam magnis fueram gratulationibus exceptus publicæ Academiæ, quæ mihi altera parens & altrix fuit. Vnà adfuit magnum ejus ornamentum Henricus Hallæus Anteceſſor, Antonii frater, quem Juris Antiſtitem, haud ſecus quàm Servium Sulpitium meritò dixiſſes, & in cujus exhedra primis fueram pertinentis ad leges ſcientiæ elementis inſtitutus. Cúmque ille prima hac adoleſcentiæ meæ ſtudia mihi revocaret in memoriam, Ecquid verò, inquit, meminiſti diſputationum illarum, cùm tu

publicè reſponderes de Jure Pontificio & Civili, dignuſque viſus eſſes, qui non in Lytarum modò & Prolytarum ſubſelliis, ſed in noſtris quoque cathedris conſideres? Adeò mihi, inquam, non excidit veſtrum iſtud tam honorificum de me judicium, ut mirer potiùs me mei decoris tam parùm fuiſſe ſtudioſum, qui non aliquod optaverim publicè exſtare voluntatis in me veſtræ & gratiæ monumentum. Quamobrem nunc tandem rogo vos, ut pro more in Academiis recepto, quæ tum neglecta ſunt à me, nunc conſequar favore veſtro, certiſque diplomatis appareat teſtificatio diſputationum illarum, quæ, ſi ita res ferat, uti poſſim. Id verò ab iis & libenter & liberaliter præſtitum eſt. Inde adeò inter Juriſconſultos locum tenui, & in illuſtre ſuum quoque honorariorum Juris Doctorum Collegium adſcivit me Pariſienſis Academia. Profeſſorio munere tùm in ea fungebantur Johannes Doujatius & Petrus Hallæus, diſciplinâ Juris pereruditus uterque, & antiquitatis notitiâ excultus, ac poëtica etiam facultate clarus, quos paſſibus æquis ſequebatur Collega, Juris quoque

peritiſſimus, municeps noſter, & amicus ſummus, Michaël Delæus.

Fervebant tum maximè, non doctorum ſolùm hominum, ſed potentiorum etiam ſtudia in comparandis veteribus numiſmatis, ad eaque eruenda, colligenda, & grandi etiam pretio redimenda indagatores paſſim ſubmittebat clariſſimus Colbertus, quibus ut armarium locupletaret regium, ſuoſque ipſius loculos referciret. Memineram autem vidiſſe me olim Cadomi non ſpernendam nummorum hujuſmodi, nec deterioris notæ congeriem, apud quoſdam tenuis fortunæ homines hæreditate relictam. Quod ubi Colberto per me innotuit, dedit operam id ut pretio comparatum, integrum, nec ulla parte imminutum, bonaque fide ad ſe perferendum curarem. Tametſi autem omni adhibita diligentia præſtare id conatus ſum, vigilantiam tamen meam eluſit ſubdolorum hominum perfidia, à quibus clam ſubrepta fuiſſe comperi rariora numiſmata; etiam quæ vidiſſe me cum aliis & contrectaſſe recordabar. Quamobrem Colbertum adii, ac ſignificavi, quoniam per imprudentiam meam & incogitantiam

tiam os mihi ſublini paſſus eſſem, æquum eſſe ut pœnas ipſe luerem ſupinitatis meæ, & quodcumque illud eſſet numiſmatum ſervarem in meos uſus, pretiumque pactum de meo perſolverem. At conditionem non accepit Colbertus, damnumque in ſe cum numiſmatibus recepit.

Dabat tum literis operam Sereniſſimus Delphinus, & Præceptore utebatur Picarto Perinio. Is ex Præſide Inquiſitionum Pariſienſis Senatus adſcitus eſt ad id munus literatorium, cùm regendæ ejus adoleſcentiæ moderator acceſſiſſet Montauſerius, ſæpe jam à me appellatus. Vtque ab annis aliquot propenſam in me voluntatem multis modis ſignificaverat, tunc ejus apertiùs teſtificandæ occaſionem nactus, minimè ei defuit. [1] Cùm enim Rex, ad meliorem Delphini filii inſtitutionem, adjungendos cenſuiſſet quotidianos literatorum hominum congreſſus, ut circumſonarent pueri aures ſermonibus eruditis, meque ad id munus aſſumi voluiſſet, Regis propoſitum conſilio ſuo confirmavit Montauſerius, reique exſequendæ

[1] An. 1669.

curam in ſe recepit. Qua re intellectâ, vehementer commotus Perinius, venit ad Montauſerium, factam ſibi fraudem querens, quæſitum ſibi ac paratum æmulum, dictorum ſuorum omnium infenſum obſervatorem, ac fortaſſe etiam obtrectatorem. Has ſuſpiciones dimovere quidem blandis verbis nitebatur Montauſerius; parùm illi perſpectum eſſe meum animum, meoſque mores, placidum eſſe me & commodum, non moroſum, non litigioſum; ſeque facilitatis meæ, futuræque inter nos concordiæ ſponſorem dare. Pertendit ille contrà, ſe jam expertum quid ſibi eſſet à me cavendum, certò ſibi compertum eſſe primariæ dignitatis viros & feminas, Colbertum in his, & Mariam Rohanniam, Claudio Lotharingo, Capreoſiæ Duce, marito ſuo viduatam, ſecretò quidem, at enixè tamen, in ſe ejiciendo, meque ſubrogando laboraſſe; jam tunc cognoſcere ſe, eaſdem ſibi denuo, ſed aliâ viâ ſtrui inſidias, at nihil certè tale exſpectaſſe ſe à Montauſerio, quem rebus ſuis favere putaſſet. Hujuſmodi tandem exprobrationibus victus Montauſerius, confert ſe ad Regem, exponit-
que

que invitus, nec Perinio mecum, nec mihi cum Perinio facilè convenire poſſe, vererique ſe ne hæc animorum diſſenſio Sereniſſimi Delphini inſtitutioni ſit obfutura. Verùm quod præpoſteræ Perinii interpellaverant querelæ, id ad exitum ejus tandem obitu pervenit. Paucis enim pòſt menſibus quàm hæc erant acta cùm fato conceſſiſſet, ſubrogando in demortui locum Præceptoris ea ratione conſultum eſt, quam mihi privatim referentem Montauſerium ſæpe audivi, quæque hîc, ut rerum ordinem pro inſtituto ſequamur, exponenda eſt. [1] Narrabat ille exſtincto Perinio, negotium ſibi à Rege datum, ut de aliquo ſufficiendo cogitaret: ſibi verò tum præcipuè propoſitum fuiſſe eò Regis animum ſenſim inflectere, ut ſponte ſua me in hunc locum cooptaret; ſe quidem contexuiſſe indicem eorum omnium qui ambirent id muneris, ſuaque nomina ad Regem deferri poſtulaſſent, quæ centenarium propè numerum exæquarent: Regi legendum dediſſe indicem hunc, nullo prætermiſſo; tum ad eorum ſubjunxiſſe nomina, qui hanc ſibi quidem

 non

[1] An. 1670.

non depopoſciſſent provinciam, at câ tamen maximè viderentur eſſe digni; ſingulorum prædicaſſe virtutes & merita; & in hunc denique ſermonem ſuam concluſiſſe ſententiam, Nunc ſi quærat ex me Majeſtas tua, quem ex his potiſſimùm aliis anteferendum cenſeam, tres omnino excerperim ex hoc numero, muneris hujus functioni præ cæteris, uti mihi quidem videtur, idoneos, Menagium, Boſſuetum, & Huetium, quos inter ſtatues pro tua ſapientia, cuinam priores partes ſint deferendæ: quibus dictis ſpatium aliquod ſibi ſumſiſſe Regem ad deliberandum. Atqui, inquit Montauſerius, res à me eò fuerat deducta, cùm prævideren rejectum iri Menagium, Regi vix de nomine notum; nec admiſſum iri putarem Boſſuetum, cujus ætas omnis vel in Theologorum contrita fuerat ſubſelliis, vel in ſacris concionibus ad populum habendis, inexercitatum verò ad ſtudia humanitatis, quorum vel tum maximè ad inſtituendum Delphinum uſus erat; ac futurum propterea ut in te præ aliis deligendo judicium Regis acquieſceret; præſertim cùm paucis abhinc menſibus functioni

huic

huic adhiberi te & admoveri voluiſſet: verùm, inquit, aliter res cecidit ac ſperaveram; cùm enim Boſſuetus, vir eloquentiſſimus, ſæpiſſime, nec multò ante id tempus Regis aures deliniverit diſertis concionibus, ejuſque voce totius Aulæ parietes etiamnum perſonent, facilè eò adductus eſt Rex, ut illi demandaret provinciam hanc; ſed ita tamen ut ſuccenturiatus ei adjungereris.

[1] Agebam tunc Cadomi, nondum planè recreatus ex acutiſſima febri, graviſſimiſque inteſtinorum doloribus, ex redundantis ac fermenteſcentis bilis contumacia ortis. Accitus ergo urgentibus & crebris Montauſerii literis, profectionem meam tantiſper procraſtinandam cenſui, dum confirmarentur vires, & Bibliothecam meam ac domeſticum inſtrumentum omne compingerem in faſces, quos mari committerem, ut per Sequanæ oſtium adverſo flumine Lutetiam deveherentur. Cadomum enim ad hanc diem præcipua fuerat ac nativa ſedes rerum ac ſtudiorum meorum; & quoniam in alia excurrerem loca, illic

1 An. 1670.

tamen certum & conſtitutum hactenus habueram domicilium atque larem. Nec diu tamen diſceſſus meus protractus eſt; atque ubi Sangermanum veni, conſalutato Rege, Delphinum ipſum decumbentem offendi ex morbo, leviculo quidem, at pertinaci & diuturno. Hæc contigerunt ſub autumnum anni ſeptuageſimi ſupra ſexcenteſimum & milleſimum.

LIBER QVINTVS.

IN Aulam adventanti mihi, & in Delphini familiam & comitatum adſcito, nihil potius fuit, quàm ut Sereniſſimo Aurelianenſium Duci, Regis fratri, aliiſque regiæ ſtirpis Principibus debita officia exhiberem; in primis verò Ludovico Borbonio, Principi Condæo, quem pro merito ſuo verè Heroem dicere poſſis, non ob inuſitatam modò fortitudinem, & invicti animi robur, reſque bello præclarè geſtas; ſed & propter ſublimis ingenii præſtantiam, ſingularemque in omni penè genere literarum eruditionem. Sic enim erat, quod nec ex primo ejus aditu & congreſſu conjeciſſes; adeò innatam virtutem modeſtia obſepiebat. Accedebat infinita ſciendi & diſcendi cupido, quam alebat continua lectione librorum omnis generis. Libenter hîc equidem commemoraverim, quod & ad laudem meam pertinere duco; ſtatim atque prodiit in lucem poſt annos aliquot *Demonſtratio mea Evangelica*, tanta aviditate

 fuiſſe

fuiſſe ab eo arreptam atque lectam, ut infra dierum ſeptemdecim ſpatium totam devorarit; nec ita tamen ut res delibaret properanter, leviterque perſtringeret; nam & totius Operis formam & partes ſingulas perluſtraverat attentè, & accuratè perceperat; multaque ſuper iis quæſiviſſe à me & rogitaſſe, ut mirarer tam expeditam in eo animi ſolertiam & ſagacitatem.

Jucundiſſimum mihi tum fuit munuſcula accipere ab illuſtriſſimo Principe Leopoldo Medice Cardinale, quicum ad hanc diem nullus mihi uſus interceſſerat; Libellos nempe duos, quorum altero continebatur deſcriptio exſequiarum, quæ Ferdinando ipſius fratri fuerant celebratæ; altero obſervationes quædam Franciſci Redii, ad rem phyſicam pertinentes. Gaudebam imprimis, cùm agnoſcerem eam gentem, quæ exſtinctum per Europam amorem in literas, & benignitatem in Literatos prima ſuſcitavit, obtinere nunc etiam morem priſtinum, ſtudioſoſque homines benevolentia ſua & beneficiis decorare.

Iiſdem ferè temporibus veniebat ad me Lantinus Senator Divionenſis, bonarum

narum artium ſcientiſſimus, qui tum agebat Lutetiæ; cúmque frequens nobis ſermo eſſet de Salmaſio, penes ſe eſſe dixit Libellum ipſius *De homonymis plantarum*, qui nondum prodierat in lucem; ac compotem quoque propediem ſe futurum vitæ Salmaſii à Lamario Senatore itidem Divionenſi ſcriptæ; me verò, qui Salmaſium noviſſem olim familiariter, nonnihil ad Operis hujus abſolutionem conferre poſſe, vel monendo, vel docendo, vel plurima referendo, quæ Lamario ignota, aliis obſervata non eſſent; petere itaque à me Lamarium, ut ſcriptionem ſuam mitti ad me paterer, quam perlectam emendarem, ſi ita res ferret, vel novis acceſſionibus amplificarem. Ad ea poſtquam libenter annuere me dixi, miſſa ſtatim eſt ad me Salmaſianæ vitæ hiſtoria, quam recognitam multiſque adauctam incrementis remiſi ad Lamarium, cujus in ſcriniis ſepulta ad hanc diem jacuit.

Hoc ipſo tempore ad aliquam ſecum jungendam conſuetudinem benignè me invitavit Harduinus Perefixius, Archiepiſcopus Pariſienſis. Accepi conditionem perlibenter, ad eumque ſine mo-

ra me contuli. Nec diu tamen oblato beneficio frui potui; dum enim ille hæreret Lutetiæ, jactabar ego Aulæ fluctibus, & ab urbe ferè abſtrahebar: nec multò pòſt fato ipſe conceſſit. Succeſſorem is habuit Franciſcum Harlæum, ex Archiepiſcopatu Rothomagenſi illuc tranſlatum, cum quo mihi vetus interceſſerat notitia, ex quo mihi admodum juveni tonſuram contulerat [1] Eccleſiaſticam.

Vehemens enim me tenebat cupiditas ſtudia mea ad Religionis Chriſtianæ vel ornamentum vel tutelam referendi; quod etſi aliquatenus præſtare poteram, ſi Origenianorum omnium Operum ſuſceptam abſolviſſem editionem, jam inchoatam & affectam, nec infelicibus auſpiciis in vulgus emiſſam; conſilium tamen id omne abjeceram, quippe nec ſperati ſuppetebant codices antiqui, &, ſi verum proloqui fas eſt, deterrebat me obſcuri laboris magnitudo, malebamque in minutis obſervationibus, & vili variantium lectionum aucupio, ab aliis quàm à me humilem ac penè ſervilem operam collocari; cùm præſertim obver-

1 An, 1650.

verſaretur animo ſplendidior quædam forma operis, & Chriſtianæ rei, uti quidem rebar, promovendæ longè utilior. Dum enim attenta & diuturna meditatione argumenta omnia, rationes, probationeſque diligenter circumſpicerem, quibus ſtabiliri & confirmari poſſet Chriſtianæ Religionis veritas, viam quamdam opinabar iniri poſſe, novam illam quidem, & à tritis orbitis ſemotam, at certam tamen, ſimplicem, apertam, & directam, quâ demonſtraretur eadem veritas; atque haud minùs exploratam, compertam, & indubitatam, quàm ſunt probationes & epicheremata Geometrarum, qui jactant ſe non perſuadere, ſed cogere. Atque hanc cogitationem, grandem oppidò & ſeriam, vel tum maximè volvebam in animo & coquebam, cùm Sereniſſimi Delphini inſtitutioni admotus ſum [1]. Nec mihi videbar profectò utrique officio commodè ſatisfacere poſſe; hoc enim aſſiduam poſtulabat & actuoſam operam, illud meditationem tranquillam, continuam, nec interruptam. Magna præterea adhibenda copia librorum, evolvendi ſacro-

M 7 rum

1 An. 1670.

rum Codicum Interpretes, Patres Eccleſiæ, rerum divinarum & profanarum Scriptores, antiqui & recentiores, conſulendi, & inter ſe conferendi. Quibus vel collocandis & diſponendis in privatis regiarum domorum habitationibus ſpatium deerat; tempus verò evolvendis, quod totum Principis ſtudiis & aulicis officiis debebatur. Quibus incommodis occurri poſſe ſperavi ſummâ diligentiâ, magnâque temporis parſimoniâ. Quamobrem ſic decrevi in animo meo, nullas ſinere omnino mihi perire horas; ne eas quidem, quæ aliis vacuæ eſſe ſolent, fruſtraque conteri, velut in faciendo itinere, vel in ſomno conciliando, vel ſtatim à ſomno, cúmque ſurgens è lectulo ſumerem veſtes, vel cùm quieti me tradens eas deponerem. Præſtò enim tunc erant pueri anagnoſtæ; nam in famulatum apud me illiteratus admittebatur nemo. Sæpiſſime præterea poſt præſtitam per diem Delphino operam, furtim ſub noctem, etiam obortis aliquando jam tenebris, omni feſtinatione properabam Lutetiam, illicque magnam noctis partem, in Bibliothecæ adeundis & pervolvendis libris,

bris,

bris, locisque librorum exquirendis & excerpendis conſumebam, & ſub diluculum remeabam ad Principem. Atque hic labor totorum decem annorum fuit, cùm interea ad Aulæ jactationem componendum eſſet vitæ genus inquies, ſæpe mutandæ ſedes, crebra ſuſcipienda itinera, varia adeunda & percurrenda loca. Exiſtimet Lector literarum amans, & ſtudiis deditus, quàm facile ſit mediis illis in fluctibus & tempeſtatibus rerum, inter diurnos nocturnoſque ſtrepitus, animum inſtituere ad ſeriam & accuratam commentationem, quæ ex ſerena mente deducenda eſt. Quæ quamvis difficultates opinione majores erant & operoſiores, aſſidua tamen contentione & pertinaci ſtudio res ad exitum perducta eſt. Vtque Opus in uſus ſuos elaboratum, & nomine ſuo prætextum, ſibique à me oblatum accepit Sereniſſimus Delphinus, teſtem ipſe quoque induſtriæ meæ & approbatorem eſſe optavit Regem ipſum. Quamobrem me ad eum deduxit continuò, ab eoque munus meum de manu ſua ſuſcipi voluit.

Haudquaquam præterire ſilentio poſſum, quod tum mihi non ſine ſtupore cogni-

cognitum eſt de Philippi Mornæi Pleſſiaci ingenio & doctrina. Poſtquam enim Chriſtianæ Religionis veritatem demonſtrare ſum aggreſſus, conſtitutum fuit apud me, nullum omnino ejuſdem argumenti Opus, ſive veteris ſive recentioris ævi, inacceſſum inexploratumque prætermittere. Multum præcipuè lucis & ſubſidii ſperaveram ex Philippo Mornæo, qui ſatis luculento Libro eamdem materiam ſibi ſumſerat illuſtrandam. Deus bone, quàm falſa & inani ſpe productus ſum! Verè enim pro theſauro carbones reperi, ut eſt in veteri proverbio: vanas argumentationes & futiles; teſtimonia Veterum temerè collecta, vel perperam intellecta, vel mala fide ſublecta; errores infinitos: ut liquidò compertum mihi ſit, alienâ eum inſtructum doctrinâ acceſſiſſe ad has tractandas literas; alienâ quoque operâ & legiſſe libros & ſcripſiſſe; & jam inde mirari deſierim, tam patentem reprehendendi ſui, palamque coarguendi & convincendi anſam Cardinali Perronio eum præbuiſſe.

Addam & illud quoque, quod mihi *Demonſtrationis Evangelicæ* Opus meditanti

tanti contigit. Cùm de eo diſſererem inter amicos, reique à me ſuſceptæ conſilium, formam, & argumenta candidè expromerem, furtim ea ex ore meo excepta ſubinde & ſublecta, in Libelli ſpeciem edita prodiiſſe, quo apparebat expreſſa planè Operis noſtri forma, & in anguſtum contracta: ab hominibus ſcilicet inventionis laudem ſibi furtim arrogantibus.

Nec multo pòſt tempore idem argumentum de Veritate Religionis Chriſtianæ ſibi tractandum propoſuit Claudius Fraſſenius, ex Ordine Franciſcanorum. Vix enim credibile eſt, quàm multos ad ſacroſanctæ fidei noſtræ patrocinium ſuſcipiendum, velut dato ſigno, accenderit ſcriptio noſtra. At ille parùm omnino rei, quam moliebatur, intellexit magnitudinem ac momentum; quámque tenuiter & æſtivè eſſet ad hoc iter viaticatus; quàm leviter exercitatus in ſacrorum voluminum tractatione; quámque exiguâ ac penè nullâ Ebraicæ Linguæ & Antiquitatis peritiâ tinctus. At cùm paratam ſibi videret in Opere noſtro ſatis amplam inſtrumenti hujus copiam, eam ſine pudore ſuppilare aggreſ-

greſſus eſt; non ſententiis parcens, non rationibus & argumentis, ac ne ipſis quidem verbis, quin ea pro ſuis uſurpata haud cunctanter venditaret. Contumelias tantùm addidit de ſuo, fraudem hac arte cautè diſſimulatam iri putans ſi proſcinderet eum convitiis per quem profeciſſet. Quibus ex rumore vulgi intellectis, officii ſui eſſe duxit illuſtriſſimus Archiepiſcopus Pariſienſis Franciſcus Harlæus, accerſitum ad ſe Fraſſenium caſtigare verbis, & ad me mittere, qui culpam deprecaretur molli excuſatione, offenſionemque noſtram purgatione leniret. Quod & ab eo factum eſt. Nec æquiori animo rei indignitatem tulit Benignus Boſſuetus Epiſcopus Meldenſis, cùm Opus approbatione ſua, aliorumque Epiſcoporum, & elogiis munitum & ornatum, palam reprobatum cerneret. Aſperrimis itaque verbis increpitum Fraſſenium admonuit erroris ſui, retruſumque in Clauſtrum intra anguſtias ſuas redegit.

Atqui non ſponte, nec ex ſua ipſius ſententia res ab eo attentata eſt, ſed inſtigante Ludovico Ferrando, eo qui ſacros Davidis Pſalmos Commentariis

poſt-

poſtmodum explanavit. Nam poſtquam Chriſtianæ Legis veritatem & ſanctitatem ſcriptis tueri exorſus ſum, ille, quaſi in ſuam poſſeſſionem veniſſem, nullam nominis mei, vel clam, vel apertè oppugnandi, & averſi animi ſignificandi finem fecit, cùm nos ſua eum protervitate & malignitate frui facilè ſineremus.

Poſtquam venit Opus noſtrum in manus hominum, contulit ſe ad Michaletum Librarium Richardus Simonius, in Voluminum cùm aliorum omnium, tùm præcipuè ad res Eccleſiaſticas pertinentium, tractatione & dijudicatione Criticus longè peritiſſimus, ſi ingenio ſuo moderari ſciviſſet. *Demonſtrationem* ille meam calculo ſuo approbare ſe palam profeſſus, eam quoque dixit velle ſe in epitomen contrahere. Gaviſus ſum enimvero vehementer, contigiſſe mihi egregium cogitationum mearum cognitorem & ſpectatorem, in hujuſmodi commentationibus longo uſu ſubactum, qui ſcriptionem meam ſuſciperet recudendam in breviorem formam, qualem à multis deſiderari ſciebam; atque cum ſibi laborem imponeret, ad quem demittere mentem meam nullo modo poſſem,

ſem, ut velut fœtum eumdem bis parturirem. Verùm longè alia agitabat animo Simonius: interpolare enim, recoquere, diſſecare membratim, & ad uſus ſuos cogitabat accommodare Librum meum, & ſuum planè facere. Quæ cùm intellexiſſem, rogavi per Michaletum, mea omnino ne attingeret, ſuis ſe contineret.

Verùm, quod ſatis mirari non poſſis, dum ad pios ſanctoſque uſus ſuſceptum Opus oppugnatur à conterraneis meis, Catholicæ Religioni addictis; perfertur ad me contrà probari illud atque laudari apud exteras gentes, etiam à ſancta Eccleſia alienas. Quod & ſatis indicabant iteratæ variis in locis editiones. Cùm illud verò à fratre ex Germania ad ſe in Sueciam miſſum accepiſſet Samuel Puffendorfius, qui tum erat Vlricæ Leonoræ Reginæ ab epiſtolis, non id ſolùm vehementer ſibi placuiſſe magnificis verbis declaravit in luculenta ſua ad fratrem reſponſione, ſed ſpem etiam majoris emolumenti ſibi affulgere, dirimendarum nempe diſſenſionum & controverſiarum, quibus miſerè vexatur Eccleſia, ſi modò eadem adhiberetur ratio,

tio, quâ ad demonſtrandam Religionis Chriſtianæ veritatem uſus ſum: & multum quidem ex priſtinis ſuis odiis & pervicacia remiſiſſe boreales illos animos, paratoſque videri ad æquas pacis conditiones ſubeundas. Atque hæc ſanè epiſtola, non tàm ad Puffendorfium fratrem, cujus præferebat nomen, quàm ad me ſcripta videbatur. Quamobrem eam ad me mittendam tradidit amico meo ſummo Marchioni Fuquerio, qui tum Chriſtianiſſimi Regis nomine legationis munus obibat apud Regem Sueciæ. Scripſit & ipſe ad me in eamdem ſententiam Fuquerius; atque item ad Benignum Boſſuetum; & magnopere adhortatus eſt utrumque noſtrûm; hunc, ut ad capeſſendum laborem illum me incitaret; me verò, ne ſuadenti reluctarer: nec repugnaſſem ſanè, in re præſertim & pia & admodum utili, niſi diſcordium inter noſtrates animorum tumor, omnem ſopiendi diſſidii viam præcluſiſſet. Ac ego ſanè præclaro huic atque ſancto propoſito, non ſtudiorum modò temporiſque mei partem aliquam, ſed vitam etiam, quàm longa eſſet, totam libenter impendiſſem.

Dum

Dum huic Operi *Demonſtrationis Evangelicæ* incumberem, ſuccrevit aliud, laborioſum ipſum quoque & diuturnum, ac ſtudioſæ juventuti perutile, cujus laus omnis atque fructus auctori & inventori debetur Montauſerio [1]. Nam cùm à prima ætate priſcos Auctores Latinos lectitaſſet diligenter, lectionis ſuavitatem & attentionem animi duabus potiſſimùm difficultatibus interpellari ſolere querebatur; quarum altera oriretur ex verborum & elocutionis obſcuritate, altera ex ignoratione rerum antiquarum; nec facile ſibi fuiſſe ad bella proficiſcenti Commentariorum mole ſarcinas onerare, ideoque inter legendum ſæpe ſe ad geminum hunc obicem adhæſiſſe; qui ſi removerentur, jam proclivem fore & facilem veterum Scriptorum intelligentiam, atque adeò ſtudioſorum commodis præclarè conſultum iri: quamobrem vehementer optare ſe, meque adhortari, ut in curam hanc vellem incumbere, & eruditos aliquos homines ſeligere, qui veterum Scriptorum, quos Claſſicos Gellius appellat, interpretatione & notis in uſum Sereniſſimi Delphini illuſtran-

1 An. 1672.

ſtrandorum negotium in ſe reciperent; invitandos eos eſſe, non tanquam mercenarios ſordidi & illiberalis quæſtus auctoramento, ſed honorariis propoſitis præmiis, quibus expendendis certò ſperare ſe non defuturum magnanimum Regem, ſuamque ſe ad id operam & interventum polliceri. Quæ cùm audiſſem, Etſi, inquam, paratum mihi laborem infinitum præſentio, magnumque temporis diſpendium, nuſquam tamen deero, vel Principis noſtri commodis, vel publicæ utilitati. Quoſcunque ergo in ſtudiis humanitatis optimè verſatos, & in veterum Auctorum lectione exercitatos, vel noveram ipſe, vel ex aliorum relatu audiveram, accerſivi, ſigillatim iis explicavi propoſitum opus, & ad ſuam Sereniſſimo Delphino commodandam operam ſatis quidem per ſe animatos ſtrenuè excitavi. Atque ea ſanè æquis accepta ſunt animis, & ut in rem abjecta omni cunctatione conferrentur, valde eos ſum cohortatus. Ergo decimo quinto quoque die recurrebam Lutetiam: conveniebant illi ſtatis horis apud me; penſum ſuum exhibebat unuſquiſque, mihique cognoſcendum, æſtimandum, dijudicandum proponebat. Quod

Quod verò ſinguli Auctores ſuis prodierunt ſuccincti Indicibus, non vulgaribus illis, qui eximias tantùm res aliquas aut verba, ſed quæ vocabula omnia universè repræſentant, me uno auctore factum eſt. Jampridem enim rei utilitatem magno meo commodo fueram expertus, in iis pertractandis Indicibus, qui ab eruditis hominibus in Græcos Romanoſque Auctores fuerant concinnati, à Wolffgango Sebero in Homerum, à Daniele Pareo in Muſæum, à Nicolao Erythræo in Virgilium, ab Horatio Tuſcanella in Catullum, Tibullum & Propertium, ab eodem Pareo in Lucretium, à Thoma Trettero in Horatium, à Joſepho Langio in Martialem, Juvenalem & Perſium, à Pompejo Paſqualino in Ovidii Metamorphoſes, alios ab aliis. Imprimis verò longo compereram uſu, quantum emolumenti percepiſſent viri ſacrarum literarum ſtudio dediti ex iis Indicibus, qui ſub Concordantiarum titulo in Ebraica, Græca, & Vulgata ſacrorum librorum exemplaria lucubrati circumferuntur; ac propterea ſi in Scriptoribus ſaltem Latinis latiùs pateret ea ratio, quæ tractabiles

effi-

efficit Auctores; & ad uſus noſtros accommodat, opportunum hoc futurum iis judicabam, qui in literis verſantur. Sed & aliud quiddam longè majus in his parandis volvebam animo, nempe puræ Latinitatis finium ac veluti pomœriorum circumſcriptionem. Quæ cùm omnis Scriptorum claſſicorum contineatur libris, ſi unicuique ſuus ſubjungeretur Index, quo continerentur univerſa ipſius vocabula; tum deinde ex ſingulorum privatis Indicibus generalis conflaretur Index, futurum id erat totius Latinitatis integerrimum penu; & quidem ita compoſitum, ut quæcunque ſe vox offerret, ejus ortum, uſum, interitum, vel progreſſum, Indicis hujus generalis ope, facilè cognoviſſes. Verùm rem à multis probatam & expetitam nonnulli, præter exſpectationem meam, vehementer averſati ſunt, ipſi videlicet Commentariorum opifices, ingrati quippe laboris magnitudine deterriti; tum & Librarii ſumtus & impenſas veriti, quos aut incertum, aut non ſatis grande lucrum ſequeretur. Sed pervici tamen, nec deſtiti

Ære ciere viros, Martemque accendere cantu,

quoad de Sereniſſimi Delphini nuptiis agi cœptum eſt. Tunc enim conticuerunt literæ illæ aulicæ, quarum impenſæ pluſquam ducenties mille libris ſteterunt. Quamvis autem omnis à me adhibita eſt diligentia in ſeligendis perſpectæ tantùm doctrinæ viris, quibus veterum Auctorum commentariis inſtruendorum cura demandaretur, nonnulli tamen vel leviùs quàm putabam tincti literis, vel impatientes laboris, quam mihi commoverant exſpectationem ſui fefellerunt; quid enim diſſimulem? adeò ut nequaquam par fuerit Operum omnium dignitas. Nec mirum ſanè in hunc juvenum numerum, tum primùm ſuam periclitantium induſtriam, irrepſiſſe nonnullos ex inferiori Eruditorum gradu, qui ea ſe poſſe docere alios crederent, quæ nondum ſatis ipſi didiciſſent: nimio plus enim arrogare ſibi ætatis hujus vitium eſt.

Quamvis autem in toto hoc negotio eas tantùm in me receperam partes, ut ope-

operis eſſem procurator & ἐργοδιώκτης, non & operarius, eò tamen ſenſim ipſe quoque delapſus ſum. Cùm enim Michaël Fayus, qui Manilii interpretandi curam ſuſceperat, hæreret ſæpe in obſcurioribus quibuſdam locis, nec facilè inde Scaligeranarum Notarum ope ſe expediret, ad me recurrebat identidem, quem ſciebat Poëtam hunc legiſſe olim diligenter, multaque in privatos meos uſus ad oram Libri mei alleviſſe, quibus & Auctoris illuſtraretur doctrina, & infiniti Scaligeri errores coarguerentur. Sic enim ex me ſæpe audierat, cùm dicerem non in alio ullo Opere tam intoleranter ſe jactaſſe Scaligerum, tantum captaſſe laudis, cùm ſolum ſe veteris Aſtrologiæ peritum eſſe ſoleret gloriari; adeò ut morti proximus, & extremum propè ducens ſpiritum, de Manilianis ſuis hypomnematis cogitaret, & tamen ferè expertem fuiſſe antiquatæ hujus & deſuetæ cæleſtium motuum, & ex eorum notitia futurorum eventuum prædicandorum doctrinæ. Poſtquam igitur ex obſervationibus codicis mei limbo adtextis nonnihil lucis inferri poſſe ſenſit Fayus tenebricoſis Manilii Præceptis,

quæ explicatus haberent difficiles, enixè contendit à me ut excerptas eas colligerem, collectas exponerem & confirmarem argumentis, atque ita paratas per me ſibi liceret Operi ſuo adjungere. Quod cùm ego aliis ſtudiis implicitus ac penè immerſus præfractè abnuerem, deprecatorem adhibuit Montauſerium, cujus ſumma erat apud me auctoritas, atque ita expugnari me denique paſſus ſum, & quod poſtulabatur impetrari.

Inter eos, quos priſcis Auctoribus illuſtrandis adhibui, partes ſuas deſiderari paſſa non eſt Anna Fabra, tum primùm exorta è Tanaquilli patris diſciplina, nunc viri ſui Andreæ Dacerii, bonis artibus egregiè exculti, conſiliis, in literarum tractatione feliciter utens. Nec illa intra Flori, Aurelii Victoris, & Dictys Cretenſis Commentaria continuit induſtriam ſuam, ſed majoris etiam abollæ Opus aggreſſa eſt, Callimachi editionem multis particulis auctam, Notiſque ſupra muliebris ſexus captum eruditis exornavit. In fronte verò Operis exſtare voluit ſuæ adversùm me obſervantiæ monumentum, cùm honeſtiſſimis verbis exponeret cauſſas, cur id in no-

nomine meo apparere voluiſſet.

Hæc veterum Auctorum commentariis explanandorum à Montauſerio inventa ratio aliud quid ab eo excogitatum mihi revocat in memoriam, verè perelegans, & omni politioris amœnitatis ſuavitate reſperſum, & pro merito ſuo Poëtarum Gallorum carminibus celebratiſſimum, quod Juliæ ſertum, ſive corona florea, pervulgáto nomine appellatum eſt. Tunc enim clariſſimæ virginis Juliæ Angennææ Rambullietæ amore flagrans, conjugium ejus omnibus officiis, qualia amantium eſſe ſolent, ambiebat. Cùm inſtarent ergo Calendæ Januariæ, quo die munuſcula ultro citroque miſſitare mos eſt, gratiſſimum puellæ futurum cenſuit, flores tam alieno anni tempore à ſe collectos, & ſelectos, & eleganter depictos recipere. In floribus autem eo picturæ genere exprimendis, quod *Miniaturam* vocant, hominem adhibuit, qui tùm longè præcellere cæteris exiſtimabatur. Singulis autem floribus ſua ſubjecit Epigrammata, perarguta ſanè & venuſta, partim à ſe, partim à cultiſſimis ætatis hujus Poëtis, Capellano, Mareſio, aliiſque

multis amicis ſuis compoſita, quibus Juliæ virtus, ingenium, forma, aliæque eximiæ dotes prædicabantur. Ad ea autem calamo exaranda Epigrammata, Scribâ uſus eſt, cujus tanta erat hac in arte præſtantia, ut hodieque ſi quid fortè è manibus ejus olim emiſſum ſuperſit, magno habeatur in pretio. Hæc magnificè compacta, & intra ſacculum Hiſpanicis pellibus odoratis, quarum magnus tunc erat uſus apud homines eruditi luxus, contextum recondita ad Juliam miſſa ſunt. Jam inde enimvero Juliæ Corolla valde celebrata fuit in politiorum hominum circulis, nec quiſquam fuit elegantioris ingenii vel vir, vel femina, quæ non eam odorari, floreſque ſingulos cuperet perluſtrare. His autem deliciis carueram ad hanc diem, ac ſæpe fueram conqueſtus apud Montauſerium, me penè unum ex ejus ſodalitio ſuavitatis hujus deliciis caruiſſe. Id ipſum autem aliquando expoſtulanti mihi Julia Maria Sammauræa, clariſſimi Cruſſolii Ucetientium Ducis conjux, Montauſerii filia, cui tum fortè aſſidebam, ad aurem propiùs accedens, Deſine, inquit, querelarum, cras voti faciam

eiam te compotem. Et fecit ſanè ut fuerat pollicita; deduxit enim me poſtridie in ſuam Bibliothecam, anguſtam illam quidem, nec valde numeroſam, ſed Libris plenam ſelectis & melioris notæ, eleganter conveſtitis & ornatis, ut eſt captus feminarum, quos ipſa in uſus ſuos collegerat: tum Librum inde optatum depromens, En tibi, inquit, Juliæ Coronam: perlege, utere, fruere, dum ad te redeo, & ne quis te legentem interpellet, in hanc cellam concludam te, ſi pateris, ſub clavis cuſtodia: ita in carcere meo captivus attineberis, quoad Sol occidat. Fuit autem captivitas illa quatuor horarum, mihique omni libertate jucundior; cùm inter homines ætatis illius urbanitate & ingenii ſolertia præſtantiſſimos mihi viderer verſari.

Non ita multò pòſt in Sereniſſimi Delphini familiam, Boſſueti rogatu, adſcitus eſt Geraldus Cordomæus, & Lectoris titulo decoratus. Frequentabat ille Carteſianorum conventus, ſatiſque ſe credidit præceptis illorum imbutum, ut ea etiam alios docere poſſet. Itaque capita quædam doctrinæ hujus

ſibi declaranda ſumſit, quod & ita præſtitit, ut eam propagandam, & aſſenſu ſuo tuendam, argumentiſque firmandam videretur ſuſcepiſſe, Libelloſque hoc fermento turgidos in vulgus ſparſit. Hinc venit in notitiam Boſſueti, qui & ipſe favebat his partibus, cœtuſque Carteſianorum cogebat apud ſe ſtatis diebus. At poſtquam Delphini ſtudiis admotus eſt Cordomæus, animum appulit ad ſcribendam Caroli Magni hiſtoriam, quam velut illuſtre benè agendi & benè regnandi exemplum ob oculos poneret regii pueri. Atque hanc deinde hiſtoriam ad ſequentia tempora propagavit.

Iiſdem diebus ex literis Cadomo ad me ſcriptis cognovi diem ſuum obiiſſe Jacobum Guervillam, municipem meum, & à prima pueritia congerronem, ſodalem & amicum, virum pietate ac potiùs ſanctitate inſignem: qui cùm domo nobili in re lauta & opulenta natus eſſet, & ad primos in patria obtinendos dignitatis gradus à parentibus & agnatis deſtinatus, *elegit abjectus eſſe in domo Domini*, & Chriſti humilitatem vano mundi ſplendori antepoſuit. Ac rure primùm

mùm anguſtæ Parœciæ, tum alterius deinde Cadomi, rectionem in ſe ſuſcepit; totumque vitæ tempus curando gregi ſibi commiſſo, pauperibuſque ſublevandis liberaliter impendit.

Scriptum quoque ad me eſt oppetiiſſe mortem Andream Grandorgæum, veteri mecum devinctum amicitia, cujus memoriam exſtare volui ad poſteros, cùm fronti Operis mei *De Interpretatione* nomen ejus præfixi. Vix ille primas ſenectutis metas attigerat, integraque erat valetudine, quæ & diuturnæ vitæ ſpem oſtentabat, cùm novo morbi genere tentari cœptus eſt. Audiebatur in ſomnis alta voce loquens, ſecumque ipſe longos conferens ſermones. Quibus excitati ſervuli, cùm illato lumine rogarent ſi quid ſe vellet, ille apertis oculis, ac renidens, nec experrectus tamen, multa exquirebat ab iis, ipſe ad quæſita ſatis commodè reſpondebat. Inde latens in viſceribus febricula deprehenſa eſt, quæ paulatim ingraveſcens foras demum prodiit, hominemque conſumſit.

Cùm lecto affixum die quadam detineret Sereniſſimum Delphinum levis ægritudo, noſque circumſtantes jocoſis

 ſer-

ſermonibus conaremur languentem exhilarare, incidit fortè mentio de eo, quem aliquando jactaſſe ferunt Homeri Iliadem tam minutis literis deſcribere, ut intra juglandis putamen infercire ſe poſſet. Quod cùm parùm credibile multis eſſet viſum, ego contrà, & id potuiſſe ab aliis & tunc quoque à me etiam præſtari poſſe pertendi. Ad dicti novitatem ſtupentibus univerſis, ne vanitatis ſuſpectus eſſem, è veſtigio rei fidem facere volui. Quartam ergo partem detraxi chartaceæ vulgaris plagulæ, & in anguſtiori ejus facie unicam deſcripſi lineam tam minuto charactere, ut viginti verſus ex Iliade depromtos contineret: cujuſmodi lineas centum & viginti facilè recipere poſſent ſingulæ plagulæ facies, quarum unaquæque quadringentos Homericos verſus ſupra duo millia eſſet admiſſura; ac proinde verſuum in octo plagulæ faciebus adſcriptorum numerus ſupra novemdecim millia eſſet abiturus, cùm tota Ilias ad centenarium numerum ſupra ſeptemdecim millia non aſſurgat. Atque hæc ita fieri poſſe demonſtravi unius lineæ ductu, unde reliquarum omnium, & qui in iis deſcri-

bi poſſunt verſuum numerus facilè iniri poſſet.

Magnum erat à longo jam tempore inter Literatos nomen Johannis Georgii Grævii, cùm exquiſitâ partum doctrinâ, tùm editis plurimis veterum Auctorum monumentis, iiſque potiſſimùm, quæ ad politiores literas pertinerent. Impensè itaque ſum gaviſus, mihique perhonorificum eſſe duxi, cùm humaniſſimis ſuis & erudititiſſimis me compellatum literis, ad ineundum ſecum aliquod amicitiæ commercium benignè invitavit. Jucundiſſimæ poſtulationi conceſſi gratiſſimo animo, cujus teſtificandi nulla à me jam inde prætermiſſa occaſio eſt, ad Grævii uſque interitum, qui cis paucos annos contigit. Nec ita tamen apud me intercidere ſum paſſus excellentis viri memoriam, quæ vigebit integra, quoad ipſe ſuperero.

Dum ſtudiis vacarem meis, meque ſtrenuè exerceret *Demonſtratio mea Evangelica*, aſſidua ſanctorum voluminum tractatione, & attenta rerum ſacrarum meditatione, ſentiebam novos pectori meo ſubjici igniculos, acrioreſque admoveri faces; quibus ab adoleſcentia

fueram pertentatus, & ad Eccleſiaſticum vitæ inſtitutum allectus. Tam benigno igitur tamque conſtanti Dei ad ſuas partes me pertrahentis incitamento tum demum obtemperandum fuit. Nec ita tamen, ut initiari jam tum vellem ſacris Ordinibus, quibus nec dum maturum me agnoſcebam, ſed ut voluntatem tantùm meam externo cultu teſtarer. At rei gerendæ, veſtiſque mutandæ modus, non levem mihi viſus eſt habere deliberationem. Boſſuetus enim, quem utpote rerum ad Eccleſiam pertinentium peritiſſimum adhibebam in conſilium, valde mihi auctor erat, ut ad aliquot dies Aulâ excederem, extra conſpectum hominum, velut ad pias animi exercitationes; ſe interea, ac Montauſerium, alioſque ex amicis, paſſim dicturos nomen dare me velle Eccleſiæ, atque ad id ſeceſſiſſe, brevi tempore alio ornatu proditurum. At ego contrà non repentè hanc habitus mutationem, ſed paulatim inducendam cenſebam, decreſcente in dies cæſarie, & reliquo veſtimentorum apparatu ad modeſtiorem ſpeciem traducto. Probavit id denique Boſſuetus, tamque ſcitè & induſtriè procuratum

ne-

negotium eſt, ut quamvis hactenus ad communem aulicæ vitæ conſuetudinem veſtitus & militari ferè more ſuccinctus inceſſiſſem, vix quiſquam tamen novum hunc in me cultum animadverterit.

Nec externum hunc tantùm corporis ornatum, ſed animum etiam atque mores ad Eccleſiæ normam componere ſtudebam, cùm perdifficilis me invaſit morbus, enato in ſede teterrimo ulcere, unde graviſſimi dolores ſunt exorti. Cui malo ſanando cùm ſectio ſoleat adhiberi, quæ non ſine acutiſſimis cruciatibus peragitur, nec ſine periculo, uti malui Chirurgo obſcuro & ignobili, qui ſola balſami cujuſdam ſalutaris & efficacis injectione, hujuſmodi affectionibus mederi ſe poſſe jactabat. In longum quidem tempus protracta curatio eſt, & renovati interdum dolores, cùm admoto ſpecillo ulceris altitudinem identidem explorare neceſſe eſſet: exacti enim ſunt in hac laniena menſes quatuor. Sed tandem Dei beneficio ceſſit vis morbi, & priſtinæ valetudini ſum reſtitutus. Nec valetudo tamen illa priſtina uſque adeò firma fuit & integra, quin ex adſtrictione inteſtinorum & alvi mora, quam

 gigne-

gignere ſolet ſedentarium hoc vitæ genus, torminibus aliquando & febriculis tentatus ſim. Cui malo cùm remedium quærerem, ſubvenit in tempore primarius Sereniſſimi Delphini Medicus, juſſitque me ſorbere ante cibum quotidiano uſu aliquantulum caſſiæ hujus, quam Fiſtularem appellant officinæ, quæque ex ſiliqua Ægyptiaca educitur. Cui præcepto cùm accuratè parere inſtituiſſem, tam incorrupta corporis temperatio, tam vegeta ſanitas jam inde ſubſecuta eſt, ut per annos plurimos ne unicum quidem diem ex morbo decubuiſſe me meminerim. Cùm tamen nonnullos ſenſerim aliquando podagræ ſtimulos, & ſatis crebros atque acutos ilium & alvi cruciatus. Donec poſtremo hoc tempore tam ſæva ſubitæ ægrotationis vi ſum correptus, ut intra paucos dies deſertus ſim à Medicis, ac propè depoſitus, & miraculo ſimile ſit me jam conclamatum in vitam rediiſſe.

Sed & aliud ſanitati meæ tuendæ comparatum eſt mihi ſubſidium. Imbecillum enim ſtomachum habebam à natura; cujus etiam languorem auxerat frequens ſorbitionum & juſculorum

uſus,

uſus, quæ ægris alendis adhibere ſolent Medici. Vſque adeò autem reſolutæ erant fibræ ſtomachi, ut ægrè concoquere cibos poſſet: cúmque lippitudine præterea ſæpe laborarem & oculorum epiphoris, conquerebar identidem in me unum incubuiſſe Virgilii & Horatii morbos, quorum hic lippus erat, ille crudus. Memineram verò legiſſe me apud Alexandrum Rhodium è Societate Jeſu, in Itineris ſui Tunquinenſis narratione, Theæ plantæ Sinicæ folia languentem ſtomachum juvare plurimum & excitare. Tum primùm autem plantæ hujus nomen atque uſus noſci cœperunt in Gallia, cùm non magna ejus apud Mercatores ſuppeteret copia, eaque grandi pretio, ac propemodum auro contrà veniret. Nec mihi ſatis cognita tunc erat præparandæ ejus ratio. Quocunque tamen modo poſſem, eâ juvare ſtomachum ſtatui. Et res quidem ſupra ſpem atque votum ceſſit tam feliciter, ut novus mihi viſus ſit inditus eſſe ſtomachus, vegetus atque valens, nullique deinceps obnoxius cruditati. Hinc tanta porrò fuit apud me Theæ exiſtimatio, ut nullum penè abire paſ-

ſus

ſus ſim diem ejus potu vacuum. Vnde & illud percipiebam commodi, quòd ſalutares iſtæ frondes benignis ſuis vaporibus cerebrum velut detergerent; ac propterea jure eas videbar Scopas ingenii appellare. Quamobrem grati animi mei monumentum hoc carmine expreſſum exſtare volui:

I, puer, i, Theam confeſtim in pocula miſce:
Vrget non ſolitus lumina noſtra ſopor:
Mens ſtupet: obtuſæ languent in corpore vires:
Languorem ſolvet vivida Thea novum.
Dum loquor, ecce focis infertur ſeſſilis olla:
Appoſito infuſus æſtuat igne latex.
Protinus injicitur contortis Thea capillis.
Explicat implexas fervida lympha comas.
Impletur vacuum cæleſti nectare pectus,
Intima vitalis permeat oſſa calor.
Jamque fugit venis ignavi cauſſa veterni;
Marcida jam cæco fomite membra vigent.

Actu-

Actutum incaluit blando mens icta vapore,
Dum felix agitat percita corda furor,
Non curæ eſt animus, non luctu obnoxius ulli,
Sed jocus, & riſus, deliciæque placent;
Vrbanique ſales, & tinctus ſermo lepore;
Et quæ multa ſolet fundere lingua dicax.
Nunc juvat aſſiduos intermiſiſſe labores,
Et dulcem ſtudiis inſeruiſſe moram:
Nunc juvat & facili voces inflectere cantu,
Aut digitis reſonæ ducere fila lyræ.
O Thea, ô ſacro demeſſæ termite frondes!
O ſtirps magnorum munere nata Deûm!
Quæ te læta tulit regio? quo limite cæli
Alma ſalutifero germine turget humus?
Hanc pater Eoïs Phœbus conſevit in hortis,
Aurora adſperſit rore benigna ſuo.

Et,

Et, ſeu materno juſſit de nomine dici,
Sive Deûm ex donis, Thea vocata fuit.
Quippe tulere Dei naſcenti munera plantæ:
Lætitiam Comus, Mars animoſque dedit;
Tuque, Coronide, ſuccos facis eſſe ſalubres;
Hebe, fers rugis, canitieque moram;
Mercurius vegetæ mentis conceſſit acumen;
Argutum Muſæ contribuere melos.
Ergo non alios in carmina ſufficit æſtus,
Qui Pimplæa rigat nobilis antra latex.
Hinc Theæ quiſquis crebro ſe proluit hauſtu,
Tradidit huic artes dexter Apollo ſuas;
Et caput implicuit lauro, curruque levatum
Sacra coronatis ad juga vexit aquis.
Non ego divini penitus ſum muneris expers,
Thea meo tingit ſæpius amne comas.

Spu-

Spumea cúmque ſuis infecit pocula ſuccis,
Et mea jucundus fluxit in ora liquor;
Mens commota novo confeſtim excanduit œſtro,
Venere ad numeros carmina ſponte ſuos;
Carmina, quæ ſeri ſtudeant didiciſſe nepotes,
Cadmæiſque canat docta puella jugis,
Et circùm recubans avida bibat aure juventus,
Aut agat ad teneros mollia membra modos,
Dicat & , Hæc iſtis cantabat Huetius antris,
Oſtendatque meâ ſaxa notata manu,
Livor edax, in me vanis incurris habenis:
Melpomene cedro nomina noſtra linet;
Meque ſuis addet laudatrix Gallia faſtis:
Illum poſt cineres ſpondet Apolló diem.

Præ-

Præclara erat tunc temporis Academiæ Francicæ exiſtimatio, ex quo ſcilicet *Protectorem Academiæ* dici ſe paſſus fuerat Rex magnus, poſt obitum Petri Seguierii Franciæ Cancellarii, qui geſſerat ipſe quoque titulum hunc, ſibi ab illuſtriſſimo Cardinale Armando Richelio, Academiæ fundatore & patrono, relictum. In eam autem allegebatur nemo, cujus electionem Rex non probaſſet. Florebat illa itaque præſtantibus dignitate viris, & politioris ingenii eruditioniſque laude commendatis, quorum plurimi veteri mecum erant amicitia devincti. Et ii quidem me ad hanc ſocietatem amanter invitabant, cùm dicerent exercitationum communitatem maximè decere eos qui familiaritate eſſent inter ſeſe conjuncti. [1] Haud abnuebam equidem, imò laudi futurum videbam in eorum eſſe numero, qui laude digniſſimi haberentur. Verùm totum me tenebat *Demonſtratio Evangelica*, neque licebat tam ſeriis tamque gravibus diſtricto ſtudiis, aliò diſtrahere animum, officioſis ſalutationibus tempus impendere, frequentare cœtus Academicos, publi-

1 An. 1674.

blicas habere ſæpenumero, prout res ferrent, conciones; quibus inſtitutam mihi vitæ rationem magnopere conturbatum iri præſentiebam. Attamen hujuſmodi excuſationes, quantumvis juſtas & idoneas, non ſatis æquis animis accipiebant amici, collatiſque conſiliis, velut conjuratione in me facta, invitum me quantumlibet & repugnantem ſtatuunt in Academiam intrudere. Quamvis autem legibus Academiæ vetitum ſit, in eam admitti quemquam, quem id cupere & poſtulare non conſtet ipſi Academiæ, ſaltem ex locupletis unius & idonei teſtis aſſeveratione, nulla tamen conjuratis religio fuit, id de me ſine cunctatione teſtificari, cùm pro certo haberent, nihil pro mea adversùm ſe reverentia contra ea dicturum. Factionis capita fuerunt Boſſuetus, Peliſſonius, Curſillonius, Dangelli Marchio, Flexiarius, Mezeræus, aliique nonnulli, quos in propoſito ſuo omni ope confirmabat ipſe Montauſerius. Hinc factum denique, ut in Cœtum hunc adverſans & reluctans invectus ſim. Ac tum certè magno id mihi oneri eſſe ſenſi, ut jam antè præſagiebat animus,

quod

quod alio tempore decorum mihi fore duxiſſem & honorificum. Cùm enim in Concilium illud Cœtumque aſſumerer, ſocius adjungebar excellentibus viris, Valentino Conrarto, qui tum Scribæ Regis, atque item Academiæ, munus adminiſtrabat, quique exiſtimabatur benè Gallicè & loqui, & ſcribere, tum ſoluta oratione, tum ſtricta, & tinctus erat non vulgari elegantia morum, cùm literarum admodum nihil ſciret; Franciſco Mezeræo nobili rerum Gallicarum Scriptori; Petro Cornelio, theatralium Poëtarum hujus ætatis facilè principi; &, qui veſtigia ejus perſecutus eſt, Johanni Racinio; Rogerio item Rabutino Buſſio, amatoriâ illâ Hiſtoriâ inclyto, argutâ ſanè & eleganti, at nimis aculeatâ, quâ incurrit in offenſionem Regis, dignuſque habitus eſt, qui in vinculis ad aliquot menſes attineretur; quanquam nec parem ex reliquis ſuis ſcriptionibus plauſum tulit; ac longè etiam minùs ex Commentariis de rebus ſuis; in quibus id unum ſibi propoſuiſſe viſus eſt, ut laudes prædicaret ipſe ſuas, primumque omnium rerum ſe faceret; quod longè evenit ſecus; nam nec eam

quam

quam appetiverat gloriam tulit, & jam antè partam labefactavit; Iſaaco quoque Benſſeradæo, quem inexhauſtum omnis amœnitatis, leporis atque ſalis fontem verè dixiſſes, quique audientium animos infinitâ devinciebat voluptate; Carolo Peralto etiam, & Philippo Quinalto, Poëtica laude celebratis; & Johanni Galleſio, qui primus apud nos ſcribere inſtituit, enucleatè certè & politè, *Ephemeridas virorum eruditorum*. Adde complures alios, à me jam ſuprà laudatos, Johannem Mareſium, carmine Epico, & ingenioſa Poëſi illuſtrem; Paulum Peliſſonium, cum de quo ſuprà dixi, Supplicum Libellorum in regia Magiſtrum; Seraphinum Regnerium, non Latinis tantummodo, ſed & Italicis atquè Hiſpanicis literis inſtructum, Cruſcanæ quoque apud Florentinos Academiæ Socium; Spiritum denique Flexiarium, infulis poſtmodum Nemauſenſibus decoratum, diſertiſſimum hominem; qui cùm Academiæ moderator tùm præeſſet, quo die inter Academicos inauguratus ſum, poſtquam in magna circumſtantium corona pro more verba feci, excepit ille me eloquentiſſima re-

ſpon-

ſponſione, ſuoque præconio liberaliter exornavit. Hoc ipſo die carmen publicè recitavit Mareſius, grave illud quidem & luculentum, ſed infelici argumento, cùm Homeri & Virgilii laudes inſtituiſſet obterere, vir nimiùm amator & admirator ſui, ita futurum ſperans, ut qui ſe ſupra eos non auderet apertè extollere, his infra ſe depreſſis ſuperior tandem exſiſteret. Quâ audaciâ excitatus deinde Peraltus, iiſdemque, atque acrioribus etiam intemperiis agitatus, ſcribere auſus eſt ad perpetuum nominis ſui dedecus noſtram hanc ætatem, quamcunque tractaverit artem, quamcunque attigerit diſciplinam, priſci ævi ſuperaſſe peritiam, gloriamque omnem ingenio quæſitam in ſe tranſmoviſſe: Quam ejus inſulſitatem ita compreſſimus, cùm ab eo rogati noſtram illi exspromeremus ſententiam, ut ad meliorem mentem rediiſſe viſus ſit. Nam neque diſſertationi benè longæ, à me ad eum ſuper hoc argumento ſcriptæ, repoſuit quicquam, nec novis deinde commentationibus perrexit approbare vulgo & propagare deliramentum hoc, ſcriptionemque meam occultavit tam

cautè & ſuppreſſit, ut nonniſi poſt ejus obitum inter ipſius Chartas fortè reperta prodierit. Sed hæc jam ſuprà à me ſunt delibata.

Sed antequam diſcedamus ab Academicis noſtris, pauca quædam commemoranda habeo de Petro hoc Cornelio, quem dixi. Magnam ille ſibi meritis ſuis quæſiverat nominis claritatem, planéque regnabat in theatris, cùm decoris ſui oblitus demittere cœpit animum ad leviſſimas ſcriptiones, ingenii ſui præſtantiâ minimè dignas. Si quod enim felicibus auſpiciis exierat carmen ex Scholaſticorum exhedris, his ſe dabat interpretem, quos vix Operum ſuorum interpretes ferre debuiſſet. Præterea cùm ad procudendam carminum ſuorum editionem, ea revocare inſtituiſſet ad incudem, in melius ea reformaſſe ſe ratus ſæpe depravavit, reclamante Thoma fratre, earumdem artium benè perito. Fuit præterea quod in tanto homine miratus eſſes, parùm æquum, parùmque rectum ejus, de poëmatum, Poëtarumque excellentia judicium. Cohorrui equidem aliquando, cùm candidè fateretur mihi, non tamen ſine in-

genua quadam verecundia, ſe Lucanum Virgilio anteferre: homo ſcilicet vulgi plauſus ſectari ſolitus, totuſque ad ſecundas populi admurmurationes compoſitus, grandes illas, magnificas, & acutas aucupabatur ſententias, multitudini commovendæ idoneas; iis neglectis poëticæ artis virtutibus, quæ ſitæ ſunt in ingenioſa & prudenti inventione; in accurata conſtitutione ſuſcepti operis; in æqua partium diviſione ac conſenſione; in ſtyli dignitate per omnes partes diffuſa, & ad eas tamen ſubjectamque materiam accommodata. Parùm ad hæc reſpexit Cornelius, nec ſatis perſpecta habuit, ſuoque delectatus artificio cætera contemſit. Adeò verum eſt, quod & nos alibi contra receptam vulgi opinionem auſi ſumus ſcribere, plures reperiri Poëtas eximios, qui tamen perrari ſunt, quàm æquos & acutos Poëſeos exiſtimatores & judices. At magna certè laude dignum judico Cornelium, quòd velut pertæſus plauſuum vulgi, quos ex theatrali opera, aſſentientibus univerſis, captare erat ſolitus, induſtriam ſuam convertit ad meliores uſus, Deique præconia carminibus ſuis celebranda ſuſcepit. Cir-

Circa hæc tempora venit ad me officii cauſsâ Eduardus Bernardus Anglus, quem pauci hac ætate æquiparabant eruditionis laude, modeſtiâ verò penè nulli. Excipio tamen Thomam Galæum, Anglum alterum; quem utraque dote, & modeſtiæ & doctrinæ, non Bernardo tantùm, ſed omnibus hominibus, quos quidem noverim, anteferendum puto. Is me nec de facie ſibi notum, humanitate, benignitate, omnibus officiis provocavit, & ad amorem ſui pellexit. Atque ea ſanè in me conſtant illius beneficia, quæ, niſi turpiter ingratus eſſe velim, nulla ex animo meo dies obliterare poſſit.

Felicem mihi tulit hic idem annus amicorum proventum: Johannes enim Fontana, venuſtus ille & perargutus fabularum ſed paulò nequiorum Scriptor, cùm velle me videre inaudiſſet Italicam Inſtitutionum Quintiliani interpretationem, ab Horatio Tuſcanella elucubratam, non liberaliter eam ad me tantummodo detulit, donoque dedit; ſed munus etiam exornavit luculento carmine ad me ſcripto, quo eorum inſectaretur inſaniam, qui ætatem hanc noſtram oppo-

nunt Antiquitati, atque etiam antepo-nunt. In quo Fontanæ ipſius candorem licet agnoſcere; nam cùm inter ſuaviſſimos gentis noſtræ Scriptores locum teneat, maluit vel adverſùs ſeipſum cauſſam dicere, quàm meritis honoribus veteres Scriptores defraudare.

Idem mihi annus illuſtriſſimorum duorum Ducum & Parium Franciæ conciliavit amicitiam, vel potiùs confirmavit, Franciſci Roccafucaldii, & Franciſci Bellovillarii Santaniani, quorum ille ex Commentariis rerum, poſt Regis Ludovici XIII. obitum, in Gallia geſtarum, acerrimo judicio ſcriptis, & pereleganti ſtylo, qui nobilitatem præfert Auctoris, magnum ſibi nomen peperit. Nam in iis *Sententiis*, quas pervulgavit ſub *Axiomatum* nomine, pertinentque ad mores hominum, nihil eſt quod valde laudem: non enim ex nativo hominum ingenio & moribus integris, ſed ex naturæ depravatione & animi humani corruptela petitæ ſunt; ut quod generali vocabulo appellavit *Axiomata*, quaſi omni hominum generi æquè conveniant, rectiùs illa improborum hominum vitiis dicenda ſint convenire. Quoniam

niam autem abundare eum videbam otio, valdeque delectari eruditis ſermonibus, inſerere cum Academicorum Francicorum choro vehementer optabam, remque communicaveram cum Laverna Fayetta, quam ille percolebat omnibus officiis, reſque ſuas ad ejus arbitrium referre ſolebat, & apud quam ſæpe fruebar ejus conſuetudine. At illa probare ſe quidem conſilium dixit; ſed quominus itidem probaretur à Roccafucaldio, obſtare quippiam, legem nempe illam Academicis impoſitam, concionis habendæ ad Socios ipſo inaugurationis die, & ad coronam doctorum hominum patentibus portis admiſſam; tam molli autem eum eſſe animo, & ad verba publicè facienda cœtumque alloquendum remiſſo, tamque aurium oratione deliniendarum & demulcendarum inſueto, ut ſi ſex ſeptemve homines ad ſe audiendum vidiſſet coiiſſe, animæ defectionem eſſet ſenſurus. At Santanianus ille, quem ſuprà [1] dixi, poſtulaſſe à me ut locus ſibi tribueretur in illo Sodalitio, quod olim Cadomi apud me fuerat inſtitutum, albo Academicorum Pariſienſium multò

[1] Pag. 229.

jam antè adſcriptus, felicitatem ingenii ſui, tum proſa, tum verſa oratione ſæpius probaverat; cúmque accepiſſet aliquando, diem beatæ Virgini ſine peccati labe conceptæ ſacrum, anniverſario ritu, à Poëtis undecunque accitis, etiam propoſitis præmiis, ad podium Academiæ Cadomenſis celebrari; ipſe quoque in hac palæſtra induſtriam ſuam periclitatus, Lyrici carminis palmam tulit, magno ordinum omnium applauſu. Is verò nullam teſtificandæ ſuæ adversùm me benevolentiæ occaſionem hoc tempore prætermittebat.

Multùm utebar hoc tempore Nicolao Melchiſedeco Tevenotio, & magnopere delectabar Collectaneis illis veterum Opuſculorum ad Geographiam pertinentium, quæ corradebat undique, Johannis Baptiſtæ Ramuſii diligentiam imitatus. Verumenimvero plus inde proveniſſet utilitatis in bonas literas, ſi non vellicatim & ſaltuatim, ſed certo & conſtanti ordine digeſta ea prodiiſſent. Quoniam autem Libellorum illorum nonnulli ex Linguis exoticis, & Arabica potiſſimùm, in Gallicam converſi apparebant, horum ut editor, ſic & interpres habitus eſt Te-

ve-

venotius, Linguarumque illarum peritus, atque hoc nomine in *Galliam Orientalem* relatus eſt à Paulo Colomeſio, cùm tamen leviter admodum iis eſſet inſtructus, eorumque interpretandorum operam ipſi præſtarent Linguarum illarum peritiores quidam viri. Poſtquam ad Bibliothecæ Regiæ procurationem adſcitus fuit, habebat in animo conjungere in unum corpus omnes eos Auctores, qui de re militari ſcripſiſſent; quod in mentem quoque venerat Caſaubono, cùm eidem muneri præfectus eſſet; ad idque copiam ſibi à me fieri voluit Aſclepiodoti Tacticorum, quæ olim ex Suecia Reginæ Chriſtinæ Bibliotheca deſcripſeram; & alterius præterea Libelli Græcè itidem ſcripti, ejuſdem argumenti, qui Africani eſſe putabatur; vetuſtas enim, Libri titulum eraſerat: hunc mihi jam olim communicaverat Jacobus Palmerius. Verùm ſuſceptas ſpes præcidit inopina mors Tevenotii. Atque ipſe meus Africani Commentarius in Tevenotianæ Bibliothecæ diſtractione intercidit.

Feliciter tum quoque tractabat literas Orientis Bartholomæus Herbelotius, ex

ejuſque congreſſu, quotieſcunque eo frui poſſem, redibam doctior; nam & raro prodibat foras, & temporis ſui erat valde parcus, uti nec ego valde prodigus mei. Laborum autem ſuorum fructum omnem contulit in opulentum illud doctrinæ penu, cui *Bibliothecæ Orientalis* titulum præfixit; & meritò ſanè: nam quæ ſparſim per infinita illa volumina, quibus Oriens ſcatet, diſſipata ſunt, nitidè & accuratè compoſita illuc congeſſit.

Amicus mihi quoque tum fuit, qui ſtudioſorum hominum amicum ſe ferebat, Vio Herovallius; literis ipſe quidem leviter tinctus, animo tamen in Literatos inſigniter proclivi & benefico; & ex priſcis ac pulverulentis Cameræ Computorum tabulariis, quæ pro Officii ſui ratione ſæpe & diligenter verſaverat, excerpta monumenta liberaliter ſubminiſtrare ſolitus poſtulantibus, unde locupletari poſſet veteris ævi memoria.

Nec præterire hîc decet Adrianum Auzutium, variæ hominem & latè diffuſæ per omnes diſciplinas eruditionis: nam & liberalibus artibus ac mathematicis præcipuè erat apprimè inſtructus.

ctus. Nec multa tamen doctrinæ ſuæ edidit ſpecimina; at quæ exciderunt ei, & accurationem ipſius, & diligentiam, & ſingulare acumen teſtantur. Velut brevis illa Diſſertatio, quâ Cometæ hujus, qui Anno MDCLXIV. exortus erat, curriculum præſignare, & iter metari ac prædicere inſtituit. Et quoniam ſimile quippiam Cadomi attentaveram, cùm in globo meo cæleſti per ſtationes, quas obiturus erat Cometa, circumduxiſſem filum, & amicis oſtendiſſem, reſque eum quem præmonſtraveram exitum habuiſſet, prima mihi cura fuit adeundi Auzutii ſimulac redii Lutetiam, meaſque obſervationes cum ipſius obſervationibus, de quibus ad me ſcriptum erat, conferendi, quæ & planè viſæ ſunt conſentire.

Jobum Ludolfum, Æthiopicæ literaturæ parentem, videram olim & noveram Cadomi, cùm Bocharti uteretur hoſpitio, eique Linguæ hujus præcepta traderet. Temporis autem lapſu obliteratam hanc, quæ inter nos erat, notitiam renovavit ipſe, cùm multis pòſt annis Lutetiam ſe contuliſſet, compoſitis jam pluribus Libris, & ſingularis

doctrinæ famâ conſpicuus. Libenti itaque eum excepi animo, cùm priſtinæ neceſſitudinis memor ad me officioſè veniſſet.

Opportunum hoc tempus viſum eſt, quo Mathematicis diſciplinis imbueretur Sereniſſimus Delphinus, iiſque potiſſimùm, quibus muniendarum urbium & arcium præcepta traduntur. Data hæc eſt provincia Franciſco Blondello, Regio Artium illarum Profeſſori, viro variæ doctrinæ, & humanioribus quoque literis exculto, quemadmodum editis in vulgus ſcriptionibus luculenter approbavit. Is autem non obſcurè præ ſe ferebat averſum à me animum, poſtquam in *Demonſtratione mea Evangelica* viſus eram de Geometriæ præſtantia ac dignitate nonnihil detraxiſſe. Sed facilius illi fuit contumaci nutu & diſtorto ore adſpernari ſententiam meam, quàm ſolidis rationibus confutare.

[1] Venit ad me interim triſtiſſimus de morte Antonii Hallæi, Præceptoris quondam mei, nuntius; eóque acerbior, quòd ſimul nuntiatum eſt, agentem cum animam, oculiſque jam in media mor-

[1] An. 1677.

morte natantibus, meminiſſe mei, & velut ſupremum mihi vale amantiſſimis verbis per internuntium dixiſſe. Quod jam & commemoravi ſuprà [1] & hîc iteraſſe jucundum eſt. Miſerat autem ille ad me paucis antè menſibus *Miſcellaneorum* ſuorum Sereniſſimi Delphini nomine inſcriptorum exemplar, rogaveratque ut ſuis illud verbis offerrem Illuſtriſſimo Principi, munuſque ſuum dictis ornarem. Tunc autem detinebat me Lutetiæ gravis morbus; per quem nec licebat exire, nec aliter impoſitum mihi ab Hallæo negotium poteram exſequi quàm per epiſtolam. Munus itaque miſi ad Delphinum, literaſque adjunxi, quibus Hallæi prædicabam virtutem & doctrinam. Liberaliter reſpondit humaniſſimus Princeps; nec ab inſtituto diſceſſurum me puto, ſi & ſcriptam à me hac de re epiſtolam, & reſponſionem, quibus Hallæi continetur laus, hîc repræſentem. [2] His igitur verbis eum compellavi: *Antonius Hallæus, Præceptor quondam meus, dum in ejus eſſem contubernio, cùm omni genere doctrinæ, tùm maximè poëtica facultate florebat. Ego autem ita*

1 Pag. 27. 28. 2 An. 1675.

illi in diſciplinam traditus eram, ut quoad liceret ab optimi & eruditi viri ore penderem, magnoque audirem ſtudio molles ſuos & facetos verſus mihi ſæpe recitantem. Quibus ſic afficiebar interdum, ut vix excepti auribus jam inſiderent memoriæ, meque ad ſtudia, cæterùm haudquaquam tardum & languentem, vehementer acuerent. Is verò exacta nunc ætate, & à literariis laboribus ad otium devexa, vitæ in amœnioribus diſciplinis placidiſſimè actæ, partarumque laudum memoriâ fruitur:

Sicut fortis equus, ſpatio qui ſæpe ſupremo
Vicit Olympia, nunc ſenio confectu' quieſcit.

Nec turpem tamen ſenectutem, aut citharâ penitus carentem degit. Dum enim lucubrationum ſuarum recognitione oblectat animum, victus amicorum, meiſque adeò precibus, eas quoque in unum colligere & in lucem dare vix tandem inſtituit. Neque id profectò, quæ viri modeſtia eſt, ab eo impetraſſem, niſi intextis, quæ illuſtriſſimo tuo nomine inſcripta ſunt, carmi-

nibus, ſui adverſùm te cultus & obſervantiæ perenne monumentum exſtare voluiſſet. Peto igitur abs te, ut quem ipſius verbis offero tibi Poëmatum illorum Libellum, pro ſingulari tua humanitate, comiter & benignè accipias, atque inter commentarios tanquam hoſpitem admittas. Hoc ſi feceris, ſpero futurum, opto quidem certè, ut per quem plurimum profeciſſe me agnoſco, per hunc ipſum tu quoque non parum proficias. Vale. Lutet. Pariſ. IV. *Eid. Mart.* MDCLXXV. Cui epiſtolæ reſpondit Sereniſſimus Delphinus in hunc modum: *Cùm tu ad me Antonii Hallæi, Præceptoris quondam tui, Poëmata miſiſti, rem feciſti mihi longè gratiſſimam: doctorum enim virorum Lucubrationibus evolvendis plurimum delector. Nullus dubito quin ejus magna ſit in poëtica facultate præſtantia, quo duce ad Parnaſſi culmen perveniſti. Pro tam inſigni munere tu velim ei gratias agas meo nomine, & ſignifices quidquid ſucciſivi temporis à conſuetis laboribus mihi ſuperſerit, id omne in legendis ipſius ſcriptionibus me libentiſſimè collaturum. Valetudinem tuam cura diligenter; nihil mihi gratius facere potes. Sic enim habeto, te mi-*

bi eſſe longè cariſſimum; eóque etiam fore cariorem, ſi me à te amari intellexero.

Cùm quadrageſimum ſextum ætatis agerem annum, parendum tandem vocantis Dei nutibus eſſe duxi, & ne viderer contra ſtimulum diutiùs calcitrare, Eccleſiæ non externum tantùm aſſumendum eſſe cultum & ſpeciem, quod ab annis aliquot præſtitum fuerat à me, ſed jugo etiam colla ſubmittenda, ut ſacris Ordinibus illigari me curarem. Cúmque in rebus agendis, iiſque præſertim, quæ pertinent ad vitæ inſtitutum, gravioriſque ſunt momenti, mihi ſemper viſum ſit opportunum diu deliberare, deliberata verò feſtinanter exſequi, decretum apud me eſt poſt tot annorum conſultationem, in rem tandem quàm ocyſſimè conferre ſuſceptum lentè conſilium. Jam diu enim à Franciſco Harlæo, Rothomagenſi Archiepiſcopo, Tonſura, ut vocant, clericali fueram initiatus; minoribus verò Ordinibus aliquantò pòſt à Franciſco Neſmondio, Epiſcopo Bajocenſi, ad cujus ditionem pertinet Cadomum patria mea. Dedi igitur operam, ut Summi Pontificis beneficio liceret mihi ad ſacros promoveri Ordi-

Ordines, non ſervatis iis intervallis, nec obſervatis temporibus, quæ præſcripſit lex Eccleſiæ. Poſt pias igitur exercitationes, per tres continuos dies res adminiſtrata eſt operâ Claudii Auvrii, Conſtantienſis Epiſcopi. Totum deinde menſem impendi ſacris ritibus condiſcendis, quos poſtquam uſu frequenti inſuefactus ſatis percepiſſe mihi viſus ſum, tum primùm denique ſacris ſum operatus ad tumulum ſanctæ Genovefæ, (cujus in civitate Pariſina ſumma veneratio eſt) in crypta ſubterranea; futurum ſperans, ut ſanctiſſimæ Virginis patrocinio benè mihi verteret recens in me collatum ſacerdotium, ad Dei gloriam, meamque ſalutem. Jam diu enim pio in ſanctæ Virginis cultum ferebar ſtudio: nec ullus ab hoc tempore prætermiſſus eſt annus, quo anniverſario ejus recurrente feſto ſacra non peregerim ad ejus aram, quoad per valetudinem licuit, quod gravi primùm morbo, ac deinde ſenectutis imbecillitate debilitatus, poſtremis hiſce annis facere intermiſi. Ac profectò, quòd me ſupereſſe ad hanc diem paſſus eſt omnipotens Deus, quòd vitales auras traho, depulſo ferali illo

mor-

morbo, quo ante paucos annos oppreſſus, jamque depoſitus, ac penè conclamatus jacueram; totum id acceptum referre debeo optimæ patronæ præſidio & tutelæ, quam in ſummo hoc meo diſcrimine imploravi humili obſecratione ac prece, nec ullo meo merito impetravi.

Circa hæc tempora attulit ad me numiſmata antiqua aliquot, argentea & aurea, optimæ notæ, Judæus quidam nomine Salucius, rei nummariæ veteris non imperitus. Venundabat ea quamplurimo, neque ſanè immeritò, cùm nihil ei ſuppeteret aliud, præter negotiationem hanc, unde vitam tolerare poſſet. Cúmque vultu & oculis, ac ſermonibus etiam, ſingularem animi præ ſe ferret candorem, non longè eum abeſſe credidi à regno Dei; ac futurum porrò certò ſperavi, ut diſcuſſis Judaiſmi tenebris ad lucem poſſet oculos aperire. Nec mea me ſpes fruſtrata eſt; nam reluctans primùm, & adversùs monita mea & argumenta repugnans, dociliorque demum factus, Chriſti jugum in ſe recepit. Luſtratum hunc igitur per me ſalutaribus aquis de ſacro fonte ſuſcepit

Ca-

Carolus Sammauræus Montauſerius, nomenque illi ſuum impoſuit.

Cùm autem poſtremis hiſce temporibus tota ferali bello arderet Europa, ſanctam Virginem Genovefam ſupplici carmine allegavi ad Deum, quæ pacem expoſceret, præſenſque afflictis Chriſtianorum rebus ferret ſubſidium. Nec abs re futurum opinor, precationem noſtram oculis pii Lectoris ſubjicere:

Prodeas ſummo, Genovefa, cælo,
Auream ſtellis radiata frontem,
Et Pariſinos propiùs reviſe
Candida colles.
Si tuum ſupplex, redeunte Jano,
Limen anguſtis terit uſque portis,
Et coronatas pia turba menſis
Ponit acerras.
Si tua flamen trabeatus æde
Exiens nudo pede ſaxa preſſit,
Cùm triumphali ſpaciata pompa
Compita luſtras:
Dumque devoto decus ore Myſtes
Namptodorenſis celebrat puellæ,
Prona ſub ſacro poſuere cives
Colla feretro:

Hæc

Hæc tibi nunc ſint pia facta curæ:
Nunc vicem votis memorem referre
Tempus, & torva decorare vinctos
Caſſide crines.

Scande ſublimes animoſa currus,
Et Patris ſummi trifidum rubente
Impias dextra domitura gentes
Arripe telum.

Barbaræ circum coëunt phalanges;
Deſerit nigras Alemannus Arctos,
Auſus Hiſpanis equitare campis,
Imminet Anglus.

Inſtitor merces Oriente partas
Deſtinat Francis Batavus ruinis;
Hæc datæ quondam miſero ſalutis
Præmia reddens.

Scabra detergit ferus arma miles;
Cotis affrictu juveneſcit enſis;
Jamque deſueto ſteterunt minaces
Vertice criſtæ.

Diva, quid ceſſas? nec adhuc coruſcos
Nube candenti jacularis ignes?
Oris aut flatu valido Sicambra
Eſſeda vertis?

Eſt tamen quod te potiore voto
Poſtulem, Virgo: precibus Tonantem
Poſce, diſcordes populos beato
Fœdere jungat.

Det

Det bonam cælo remeare pacem;
Æquitas quam mox reducem ſequatur;
Nec fides abſit retegens ſoluto
Pectora peplo.
Nata ſupremi Pietas Parentis,
Perditos mores hominum refingens
Advolet, noſtris animiſque ſacros
Ventilet æſtus.
Illa damnoſo tumidum furore
Imbuat ſenſu meliore pectus:
Is gravi preſſum quoque me veterno
Excitet ardor.
Me piget priſcis cruciare mentem
Ampliùs libris, ſtudioque dactam.
Antelucanos operariorum
Ferre labores.
Jam petor cælo: quid adhuc doloſæ
Spes diu terris retinent morantem?
Eximar curis, & agente curas
Eximar ævo.

Alnetum, nobile oppidum, duodecim milliaribus Cadomo diſtat versùs Auſtrum. Oppido adjacet Abbatia Ciſtercienſis Ordinis, cui fiduciario jure præfuerunt ingenio, ſcriptis, & pietate illuſtres duo Abbates, Johannes Bertaldus, & Johannes Petrus Camuſius, quo-

rum

rum hic Bellicenſis Epiſcopus fuit, ille Sagienſis. [1] Vacanti ei hoc tempore, per mortem Caroli Furnii, præfecit me Rex beneficentiſſimus. Nec eam tamen mihi, niſi poſt longum tempus adire licuit, abſoluto ſtudiorum Sereniſſimi Delphini curriculo, tùm ſcilicet cùm de ejus nuptiis cogitari cœptum eſt. Transacto igitur à me in Aula toto decennio, & reviſendæ patriæ facultate mihi conceſſa, Cadomum primùm, ac deinde Alnetum veni: cujus ruris deliciis vel primo adſpectu ita captus ſum, ut nihil unquam alſius, nihil amœnius vidiſſe me meminerim; ea eſt collium, vallium, nemorum, pratorum, camporum, fontium, rivorum, hortorum, procerarum & virentium arborum, vel ſparſim ſurgentium, vel in longiſſimos verſus aſſitarum varietas: ſumma ad hæc ſalubritas aëris, ſuaviſſima tranquillitas loci: ut ſi ſeceſſus ad arbitrium meum parandi facultatem mihi tribuiſſet Deus, non ad aliam faciem eum confinxiſſem. Non fruſtra igitur, neç per poëticam licentiam, ſed ex rei veritate Tempe hæc carminibus meis ita celebravi:

Tibi

1 An. 1678.

Tibi grates, zephyris hoſpita tellus,
Tibi laudes cano, florum ſacra mater:
Tua tandem, tua viſo repetito juga
curſu:
Studiorum pia nutrix, Pariſinos
Strepitus huc fugienti nemus altum
Bona præbes, & amica recreatum lavis
unda:
Potes acres animi pellere curas,
Relevas ingenii tædia feſſi,
Simul atra recubantem corylorum legis
umbra.
Mihi robur vegetum læta miniſtras.
Tua cùm pectoribus ducitur aura,
Subit intus reparatos juvenilis vigor ar-
tus.
Neque fulmen, neque fœdus ruit im-
ber;
Neque frigus, neque fervens nocet
æſtas;
Tua naſcens juga Phœbus meliori linit
auro.
Tua Muſæ faciles antra frequentant:
Salientum Satyrorum pede pulſos
Dea colles jaculatrix ſinuato quatit arcu.
Per amœnos ſpoliari juvet agros.
Date luſus, mea Tempe, date ſo-
mnos,

Vitrea qua per opacum levis Vdo ſtrepit urna.
Novus anni ſitit his me tepor oris:
Neque linquam loca mœrens priùs iſta,
Abigat quàm Tegeææ glacialis rigor Vrſæ.

Carminis hujus novitas, recentioribus Poëtis neglecti, vel fortaſſe propter difficultatem formidati, cujus unicum exemplum ſuppeditavit Horatius, multorum ad imitandum commovit induſtriam, quos penè omnes collocatæ infeliciter operæ pœnituit. At ejus dulcedine captus Lantinus, Divionenſis Senator, in Muſicis egregiè exercitatus, modos addidit tantæ ſuavitatis, ut multum decoris hinc acceſſerit verſiculis meis, mihique de iis ipſe placuerim. Nec pigebit aliud hîc quoque carmen ſubjungere, quo agri hujus amœnitatem, & præterfluentis Vdonis, puriſſimi & frigidiſſimi fluvii, delicias expreſſi, cùm ad Nicolaum Heinſium ſcriberem, Danielis Heinſii nobilis Poëtæ non degenerem filium:

Er-

Ergo-ne æternis agitemur, Heinſi,
Fluctibus rerum, dubiæque ſortis
Aura nos ſemper malefida cæco
Turbine verſet?
Jam ſatis longos patimur tumultus;
Jam decem Titan reparavit annos,
Vana me poſtquam patria carentem
Detinet Aula.
Lege non illa Phrygias paciſcar
Attali gazas, Aſiæque campis
Aurifer quidquid trahit in rubente
Hermus arena.
O ubi molles Cadomi receſſus?
Quis mihi longè vetus hinc ſodalis
Obviam prodit, reducique lætus
Montis acuti
Monſtrat optatum digito cacumen
Luſibus quondam loca ſacra noſtris,
Cum darent certis faciles diebus
Otia Muſæ?
O ubi quondam mihi nota pubes,
Atque defeſſæ juvenum choreis
Olenæ Nymphæ, levibuſque rura
Cognita Nymphis?
Illa vitales mihi lucis auras
Præbuit tellus, eadem ſepulcro
Oſſa componens cineri ſupremus
Reddat honores.

Sin

Sin eas ſedes mea ſors negarit,
Tum meæ quæram ſenectæ
Hîc ubi lætas fluit inter alnos
Frigidus Vdo.
Monte qui primùm ſaliens propinquo
Roſcidis murmur meditatur antris,
Et coloratos querulo laceſſit
Rore lapillos.
Mox citas lætis vagus eſculetis
Colligit lymphas, tumiduſque fluctu
Olenam patrem petit, & minaci
Provocat unda.
Annuo fontem celebrans honore
Ludit exſultim petulans juventus:
Virgines adſtant, hilarique ſolvunt
Ora cachinno.
Nec puellares animos voluptas
Sola prolectat: venerantur amnem,
Et ſatas circum ſalices amœnis
Floribus ornant.
Veſtit umbroſas rudis herba ripas;
Stagna pellito pede tranat anſer;
Piſcis incaſſum ſaliens tenaci
Ducitur unco.
Inde paſtorum reſonant cicutæ;
Lucidum tergo gerit agna vellus;
Explicat longum latus inter altas
Vacca geniſtas.

Ipſe

Ipſe Pan ſpreto veniens Lycæo
Sæpe formoſam Pityn in remotis
Rupibus cantat, ſua jam nec illi
Mænala curæ.
Illa præ cunctis mihi ridet ora;
His amem lentus jacuiſſe ripis,
Floreos inter recubans beati
Ruris odores.
Hinc meo nectam capiti corollas:
Non mihi quavis placuere flores
Valle decerpi, neque lectus omni
Ceſpite ramus.

Hoc carmine grates referre conatus ſum Nicolao Heinſio, cùm Virgilium novis curis diligenter à ſe recognitum, & nitidiſſimis formis impreſſum ad me miſiſſet, ſuaviſſimaſque literas, velut mantiſſam, adjunxiſſet muneri ſuo. Quæ cùm mihi ſpem oſtentarent adipiſcendæ amicitiæ tam excellentis viri, mihi certè non defui, nec committendum duxi, ut quod ipſe beneficium ambire debueram, id ultro oblatum adſpernarer.

Poſtquam deguſtavi ſemel Alnetani ruris delicias, cùm inde me exigeret adventantis hyemis tempus, ſummo illuc recurrebam ſtudio ſingulis quibuſ-

que annis ad primum hirundinis volatum, & cantum philomelæ, totaſque æſtates tranſigebam in dulciſſimo otio, noctesque & dies verſabar in exquiſitarum doctrinarum meditatione, non aliàs tam quietam tamque beatam ſtudiorum ſedem nactus. Inde prodierunt *Alnetanæ noſtræ Quæſtiones*, quibus perdifficilis argumenti aſſumſi tractationem, de Rationis & Fidei concordia; quæ partes eſſe debeant Rationis in ſuſcipienda Fide; uſque quò pertinere debeat Fidei in Rationem imperium. Tum etiam clariſſimis docui exemplis, nihil tam alienum à ſenſu communi, vel ad credendum, vel ad agendum, proponi nobis à ſancta noſtra Religione, quorum dogmatum & præceptorum, vel conſimilia, vel etiam à fide moribuſque hominum magis aliena, gentes optimis inſtitutis temperatæ vel non crediderint, vel in uſum conſuetudinemque non recepérint; proptereaque nullam ſupereſſe cauſſam, cur ea ab impiis hominibus repudientur. Hinc prodiit & *Cenſura Philoſophiæ Carteſianæ*, quâ Sectæ ejus vanitas tam certis documentis patefacta eſt, ut cùm nuperus ille factionis hu-

jus propugnator Petrus Sylvanus Regiſius refellere eam inſtituiſſet, non aliter expedire ſe potuerit, quàm poſtquam verba mea, quæ referenda ſibi erant, falſa interpretatione adulteraſſet: adeò ut argumentationi meæ reſponſionem opponere ſe ſimulans, ſibi ipſe dolo malo, ſed inani calliditate reſponderit.

Vtraque autem hæc Lucubratio, & quâ Fidem cum Ratione in concordiam adducere, & quâ Philoſophiam Carteſianam oppugnare conatus ſum, partes erant majoris Operis, quod informaveram animo, & cujus deſignationem hîc adumbrare non erit præter ſuſcepti operis rationem. Ex puerili inſtitutione, quæ tradi ſolet in Scholis tam acer inſederat intimis meis ſenſibus amor & exiſtimatio veteris Philoſophiæ, ut ancillari ei humaniores literæ jam inde mihi viſæ ſint. Hac cupidine productus ſum ad cognoſcendas Sectas priſcorum illorum Philoſophiæ Antiſtitum, quæ à Diogene Laërtio ſunt explicatæ. Quæ ſcriptio etſi tumultuariâ operâ elucubrata eſt à Diogene, nec ea accuratione, quam poſtulabat momentum rei ac dignitas, eâ tamen utebar tanquam prom-

tuario quodam., unde pretioſæ ſupelle-
ctilis partes pro tempore proferri poſ-
ſent. Acceſſit Menagii commentarius.;
quem ille cùm optaſſet à me recognoſci,
& ad examen revocari, folia ad me par-
ticulatim miſerat per veredarios, ſimul
atque è prælo exierant; quæ diligenter
à me perlecta, & cum aliorum collata
obſervationibus, intimam mihi præbue-
rant hiſtoriæ philoſophicæ notitiam.
Tempore ab hoc nullum mihi ſuſce-
ptum eſt iter, nullum mihi ſepoſitum
ſuccifivum tempus, nulla ſtudiorum in-
ſtituta ratio, quin comitem adhibuerim
Laërtium, partemque commentationum
mearum ſibi vindicaverit Philoſophia.
Quæ cùm ipſa nullis contineatur fini-
bus, & ultra mundi ipſius atque ævi
metas evagetur in immenſum; mens
autem humana in anguſtum coacta,
& humi depreſſa, denſiſque obducta te-
nebris, in claram lucem crepere, ar-
duoſque veritatis apices ratione ſua ſub-
nixa conetur apprehendere, quærendum
mihi propoſui, quouſque viribus illa
ſuis ſeſe poſſet attollere, quænam illi
petendæ eſſent à Fide ſuppetiæ. Diu
multúmque, nec injucundè ſanè, me
exer-

exercuerunt præclara hæc ſtudia, Opuſque meis congeſtum & elaboratum curis in magnam excreſcebat molem; ſed utilius id & ad vulgi captum accommodatius fore decrevi, ſi ſecaretur in partes, & ad certa capita referretur. Hinc prodierunt *Alnetanæ* illæ *Quæſtiones*; hinc & *Cenſura Philoſophiæ Carteſianæ*. Ac plura porrò prodiiſſent, ſi non exaruiſſet hac ætate bonarum literarum amor, plúſque perverſis imperitorum hominum præjudiciis, quàm ſinceræ veritati tribueretur.

Indidem ex Alnetano manavit Opus noſtrum *De Situ Paradiſi terreſtris*; cujus inventionem, neque mihi, neque Bocharto, ſed antiquioribus viris deberi declaratum à me eſt. Venit hinc etiam ſcriptio noſtra *De navigationibus Salomonis*; quæ quæſtio infinitis vexata eſt Interpretum diſputationibus. *Notæ* quoque *noſtræ in Anthologiam Epigrammatum Græcorum*, non deditâ quidem operâ, ſed fortuitò ex Alnetano ſunt exortæ, Georgii nimirum Grævii rogatu, qui ejus parabat editionem, cùm intellexiſſet ex Emerici Bigotii literis, multa me haud ſpernenda ad oram codicis mei

adtexuiſſe. Provenerunt inde etiam *Origines Cadomenſes*, quarum diſquiſitio à multis attentata, nec feliciter ſanè, à cæteris deſerta, variè me exercuit, & à conſuetis amœnioribuſque ſtudiis abſtractum, in mediam barbariem & carioſa tabularia demerſit.

Hujus Libri ſcribendi hanc mihi occaſionem fors obtulit. Viderat in *Capitularibus Caroli Calvi*, & in *Vita Aldrici Cenomanenſis Epiſcopi* à Baluſio editis, Johannes ille Blæſius Quenæus, ſuprà à me laudatus, in numero pagorum Inferioris Normaniæ recenſeri in Comitatu Bajocenſi Ottingam Saxoniam, inter pagos Bagiſinum & Oxmiſum. Ex ſitu loci conjectavit Cadomum ſignari hoc nomine, mentemque ſuam Segræſio aperuit, qui non ut conjecturam & ſuſpicionem, ita ut proponebatur à Blæſio, ſed tanquam rem certam & indubitatam arripuit, & ad me ſcripſit repertam eſſe tandem veram patriæ noſtræ originem. At non ego credulus illis; reque attentiùs expenſa agnovi neutiquam hìc urbes notari, ſed pagos, hoc eſt, tractus parvaſque regiones. Hinc oborta inter me & Blæſium diſquiſitio de Originibus

Ca-

Cadomenſibus, ad quas eruendas illum, quem diligentem & ſagacem cognoveram, magnopere impellebam. Excuſabat ille ſenectutem ſuam, qui octogeſimum quartum agebat annum. Ego contrà Catonis opponebam exemplum, qui hoc ipſo ætatis ſuæ anno Romanarum originum opus contexebat. Nec diſceſſit tamen Blæſius à pertinacia: hoc tantùm pollicitus eſt, ſi id in me laboris ſuſciperem, quidquid auctoritate poſſet, vel ſtudio, vel conſilio, ad Operis abſolutionem vel ornamentum conferre, diligenter ſe præſtaturum: & præſtitit ſanè; nam & loca, & parietinas, & tabularia perluſtrabat velut ad præſcriptum, ſenes ipſos conſulebat de veteris ævi memoria, omniaque ad me accuratè referebat. Sed neque veteris amicitiæ officiis defuit Nicolaus Munſterius, Prætor Cadomenſis: miſit enim ille ad me in Alnetanum ingentia duo & luculenta Actorum urbanorum volumina; non valde antiqua illa quidem, ſed quibus deſcripta continentur, quæcunque poſt clades Anglicanas & incendia, bonorum civium diligentiâ recuperari potuerunt. Illuc quoque miſſus eſt ad me codex A-

ctorum Cadomenſis Academiæ ſive Vniverſitatis ducentis abhinc annis collectus & digeſtus à Petro Monnerio Enaudeñano, viro de hac Academia præclarè merito. Nec ſtudia noſtra neglexerunt municipum noſtrorum quampluri mi, qui veteres Scribarum forenſium & Libellionum tabulas officiosè ſubminiſtrarunt. In quibus evolvendis, haud minùs quàm in verſandis piſtrini molis, multo tempore ſumus defatigati.

Profluxerunt ex iiſdem fontibus Alnetanis Carmina varia, non tàm œſtro poëtico mentem intus agitante profuſa, quàm ridentis locorum naturæ incitamento expreſſa. Quamobrem inter ærumnoſæ ſenectutis incommoda non poſtremum illud pono, quod tardum me & ad ſubeundas itineris hujus moleſtias planè ignavum fecit; adeò ut non ſine angore poſſim priſtinas illas ſuavitates reminiſci, ac cogitare porrò iis mihi deinceps penitus eſſe carendum.

Dum his commentationibus intendebam animum in Alnetano, excurrebam tamen identidem in alterius generis ſtudia, quibus aperta & commoda cæli facies, & patentes divitis naturæ ſinus præ-

præbebant materiam. Nam ſi quando ſpectanda ſe dabant Solis & Lunæ deliquia, obſervabam ea diligenter, adhibitis inſtrumentis Aſtronomicis ab Ægidio Macæo olim in hos uſus fabrefactis. His Alnetani Poli altitudinem eſſe deprehendi graduum xlviii. minutarum partium lviii. ſecundarum xx. cùm ex Macæi obſervationibus intellexiſſem Polum Cadomenſem altum eſſe gradus xlix. minutas partes x. ſecundas xxx. Inſtrumentum illuc afferri curaveram, recens inventum, quod Stateram aëris meritò appelles, de eorum genere, quibus ex argenti vivi libramento pondus aëris cognoſcitur; & aliud quoque quo calor aëris exploratur: huic Thermometri, illi Barometri nomen fecerunt. Quærendum præterea mihi propoſueram, ſi quâ induſtriâ inveſtigari poſſit, quantum inſit humoris in aëre, ut ita omnis ejus temperatio accuratè percipi poſſet. Eorum qui in hac domo religioſum ſectabantur inſtitutum, nonnulli addicti erant machinali ſcientiæ, mecumque varia comminiſcebantur artificia, quibus certa & commoda *Hygrometra* parari poſſent: hoc enim ipſis nomen tribui poſſe video.

 Nec

Nec ea quicquam attinet pluribus deſcribere. Alia tantùm duo inſtrumenta, à me excogitata ad alios uſus, videntur commemoratione digna; tum propter inventionis novitatem, tum propter utilitatem. Horum unum eſt ſimpliciſſimæ ſtructuræ, & facillimi uſus: cujus ope in quacunque area, etiam inæquali, & quantumvis ſcabra & ſalebroſa, nullo negotio, vel à puero ſolare horologium deſcribi poſſit. Alterum fuit hujuſmodi, cùm apertiſſimus eſſet locus, in quo eramus, & ventis undique perflaretur, & ſæpiſſime quæreretur inter nos, an intumuiſſet vis heſterni aut pridiani venti, an remiſiſſet, digna mihi res viſa eſt attentione & inquiſitione, ſi qua ratione venti flatus omnes atque motus revocari poſſent ad menſuram & calculum. Cúmque rem diu multúmque verſaſſem animo, ejus conficiendæ viam iniiſſe mihi viſus ſum. Lutetiæ ſedem poſuerat ante aliquod tempus Anglus quidam, nomine Hubinus, vir ingenioſus, atque hujuſmodi machinationum peritus opifex & induſtrius. Hominem adii, & ſimul atque de vento certis librando ponderibus, ſuiſque numeris admetiendo injeci

ſer-

ſermonem, ipſa res ei primò, reique mentio cachinno digna viſa eſt, ſeque per deridiculum illudi cenſuit. Ego deſcriptam à me machinæ figuram depromſi, in qua venti vis, haud ſecus quàm in trutina facilè librari poſſet: *Anemometrum* dicere poſſes. Hoc quidquid erat attentè à ſe circumſpectum ſuffragio comprobavit ſuo, & in opus conferre ſe velle dixit; & feciſſet, niſi machinamenti jam inchoati abſolutioni mors prævertiſſet.

Contigit hoc tempore præter exſpectationem meam, ut aliqua mihi ſuborta ſit controverſia cum Petro Poſſino, è Societate Jeſu, de literis præclarè merito. Cognoveram enim notas aliquas ab eo nomini meo fuiſſe inuſtas, quod revereri cæteroquin & colere ſe profitebatur, cùm de origine Herodis Magni Aſcalonitæ diſputaret in ſcriptionibus quibuſdam ſuis. Quod poſtquam amicè conqueſtus ſum cum clariſſimo Fermatio Senatore Toloſano, amico utriuſque noſtrûm, factum Poſſinus excuſavit apud me per epiſtolam, tam prolixæ adverſùm me voluntatis ſignificatione inſignem, ut levis hæc altercatio verè fuerit amoris redintegratio. Et quoniam

 ar-

argumenti ipſius explicatio literis noſtris continetur, quæ palam exſtant, plura hîc congerere ſupervacaneum eſt.

Sed antequam diſcedam à ſcriptionum mearum hiſtoria, inſtitutæ hujus narrationis ordo poſtulat, ut de aliis quoque nonnullis hîc diſſeram, in quibus multum quoque à me operæ poſitum eſt. Jamdiu erat, cùm inchoaveram Opus novi argumenti, in re pervulgata quidem, neque tamen antehac noſtris literis illuſtrata, *de commercio & navigatione Veterum*, plurimaque inobſervata ad hanc diem collegeram ſucciſivis horis per otium, animadverſione digna. Rudis adhuc quidem moles erat & indigeſta, vernaculoque ſermone deſcripta: quæ tamen, ſi cultura acceſſiſſet atque ordo, in opus aſſurgere poſſit, nec inutile, nec contemnendum: vacuitas modò contigiſſet à gravioribus ſtudiis, quorum materiam dies ſuppeditat. Atque ea nobis deinde Dei beneficio conceſſa eſt.

Cùm primùm autem ad commentationem hanc animum appuli, jamdudum moliebar grandius quiddam, quo præ cæteris ſtudia omnia mea, meditatio-

tio-

tiones omnes referrem ; ad interpretandam nimirum , illuſtrandam , & exornandam Scripturam Sacram. A prima quippe mea adoleſcentia, tanta mihi inſedebat Libri hujus, vel propter divinitatem reverentia, vel propter dignitatem & meritum exiſtimatio , ut quamvis in mathematicis artibus, vel humanioribus diſciplinis alacriter exſultaret juvenilis meus animus & laſciviret , haud cunctanter tamen recurreret ad divinos codices; quaſi peregrinaretur in aliis, domicilium in his poſuiſſet. Nec ulla tamen mihi tum erat Ebraicæ Linguæ notitia, nec ultra Vulgatæ interpretationis anguſtias diligentiam meam proferebam. Quos poſtquam cancellos transſilii , & acceſſi ad ſacros fontes , jam alius ſe prodidit ori meo divinorum hauſtuum ſapor , cæleſtiaque myſteria ſine velamine intueri mihi viſus ſum, proque eo quem aſſiduè laborare aſſecutus ſum librorum uſu , deprehendi volumina hæc ſacra , etſi illis non ineſſet ea divinitas, quam his contineri certa credimus fide , & ipſo penè ſenſu cognoſcimus, tamen vel propter antiquitatem,

vel propter ingentem ſingularium, magnarum, & mirabilium rerum copiam, quæ ex immenſo hoc penu, nec aliunde peti poſſunt, digniſſimos eſſe in quibus condiſcendis & cognoſcendis omnem curam, ſtudium, meditationem & vigilias conſumerem.

Repetamus nunc verò ordinem temporis: Præconem Evangelii Alençonii tunc agebat Carolus Ruæus, è Societate Jeſu, veteri mihi amicitia addictus. Scripſit ille ad me in Alnetanum exortam eſſe controverſiam inter ſe & Benedictum, Calvinianarum partium Miniſtrum, de loco quodam libri *Nehemiæ* [1], quem in Genevenſi interpretatione deformatum, & adulteratum, atque à nativo ſenſu deflexum palam aſſeveraverat. Ad officium ſuum pertinere duxit Benedictus, vir cæteroquin acutus, nec indoctus, diluere crimen & falſitatis ſuſpicionem à congerronibus ſuis removere; proptereaque grandem ad Ruæum ſcripſit epiſtolam, quam hic ſolida reſponſione confutavit; & utramque ad me continuò miſit epiſtolam, rogavitque ut eas pellegerem attentè, diſputationemque

[1] cap. 8. verſ. 8.

que ipſam & diſputandi argumentum ad arbitrium meum revocarem. Roganti morem geſſi, remque in quæſtione poſitam expendi accurata diſſertatione, quæ publicis uſibus permiſſa eſt.

Non multò pòſt, Anno ſcilicet MDCLXXXIV. venerunt ad me literæ in Alnetanum à Franciſco Maſcarenia, Comite Coculini, è primaria Luſitaniæ nobilitate. Traditæ illæ fuerant Vlyſſipone, clariſſimo Johanni Baptiſtæ Torciaco, & ad Johannem Baptiſtam Hamelium à Torciaco Lutetiam transmiſſæ, à quo eas demum accepi. His literis ſignificabat Coculinus, decantatum à ſe carmine Latino Panegyricum Ludovico Magno Galliæ Regi, & in eum inſertum quidpiam, quod ad nominis mei decus pertineret: cujus ne neſcius eſſem, datam à ſe operam, ut ad me Poëma hoc perferretur; ac valde id cupere ſe, & à me contendere, ut aliqua inter nos jungeretur amicitia. Tum ea ſubjunxit, quæ malo ipſius verbis quàm meis referre: *Gaditanus olim quidam*, inquit, *T. Livii famâ permotus, ad eum viſendi gratiâ in Vrbem veniſſe fertur. Ego verò hæc animi mei pignora (Panegyricum) præire*

ad

ad te volui, brevi quoque venturus, ſi me dignum judices quem ames. Sed tamen voluntati huic defuit eventus, nec in Galliam omnino veniſſe Coculinum puto.

Feralis fuit hic annus Johanni Eudæo Presbytero, Franciſci Mezeræi fratri, cùm jam octogenario major eſſet. Is ſingulari ſua virtute, & ardentiſſima pietate, me ad ſui amorem & admirationem jampridem allexerat. Inanem hîc ſumerem operam, ſi laudes perſequerer hominis, quem infiniti ad promovendum Dei cultum, & animarum procurandam ſalutem ſuſcepti labores, ac piiſſimæ etiam & utiliſſimæ ſcriptiones, & Deo carum & Eccleſiæ venerabilem effecerunt.

Hujus viri ſanctitatem, dum in vivis eſſet, ſummâ proſecutus ſum obſervantiâ; & ſive privatim ejus fruerer colloquio, ſive concionantem audirem, acres pectori ſubdere ſentiebam ad pietatem faces & languentem excitare. Memini me autem aliquando per eos dies, quibus mortem Chriſti pia recordatione celebrat Eccleſia, ita ejus adhortatione fuiſſe incenſum, ut in has querelas eruperim:

Quis

Quis opacam novus horror tenet æthram?
Quid Eoa refugus Sol latet umbra?
Et amicam trepidanti negat orbi dare lucem?
Deus, eheu! Deus, alta trabe pendes:
Venerandum rubus aſper caput ambit:
Tibi circum laniatos rigat ater cruor artus.
Fera cernens patientem mala natum,
Oculos in media morte natantes,
Veteres corde remittit miſeratus Pater iras.
Tibi nigræ patuerunt loca Lethes;
Tenebroſus venientem tremit Orcus:
Ita Mundi domitorem moriendo domuiſti:
Nova lux en redivivi micat ore:
Super alas Aquilonum gradienti
Tibi plaudit, tibi cantat ſuperorum chorus omnis.
Perituræ reparator bonæ gentis,
Patefac exſulibus limen Olympi.
Patriam nos repetentes tua cælo vehat aura.

In-

Indictis ad Sangermanum Comitiis Eccleſiaſticis, pro veteri more, hoc Anno, qui nonageſimus quintus fuit ſupra milleſimum & ſexcenteſimum, illuc ſuffragiis Provinciæ Rothomagenſis delegati ſumus, cùm jam in ſacrum Epiſcoporum ordinem fuiſſem adſcitus, ego, & Maturinus Savarius Epiſcopus Sagienſis. Præfuit huic Conſeſſui Franciſcus Harlæus Archiepiſcopus Pariſienſis, qui eo poſt tres menſes ſoluto repentina morte exſtinctus eſt.

Poſtquam compedibus aulicis fueram exſolutus, liberiorque ſtudiis meis patuerat campus, ad repetendas literas Ebraicas, longo jam tempore intermiſſas, mentis impetum converteram, adjunctis etiam Syriacis & Arabicis, quibus juvenis dederam operam non indiligenter, nullo magiſtro adhibito; cúmque ſcirem nonniſi diuturno & frequenti uſu condiſci poſſe Linguas, ab anno ſeculi præteriti primo & octogeſimo, ad ſeculi hujus annum duodecimum per unius & triginta annorum decurſum, nullum omnino abire paſſus ſum diem, cujus duas treſve horas literaturæ huic non tribuerim; neque negotiis ullis, neque iti-

itineribus, ac ne morbis quidem inſtitutum retardantibus. Cúmque Linguam Ebraicam fontem eſſe intelligerem Linguarum illarum quas dixi, atque aliarum etiam quarumdam, quæ per Orientem ſunt diſſeminatæ, nec aliud quidpiam tantum conferre ad ſacrorum librorum intelligentiam, in quorum cognitione elaborare decreveram, quàm exquiſitam ſanctæ hujus Linguæ peritiam, quæ ex horum ipſorum codicum Ebraicorum aſſidua tractatione hauritur, continuam & fidelem iis verſandis operam impendere inſtitui; tamque pertinaci conſtantia, ut quater & vigeſies totos à capite ad calcem hactenus pervolutaverim. Qua ſacræ paginæ lectione uti nulla alia ad percipiendam rerum ſacrarum notitiam moreſque informandos utilior eſt, ità ad capeſſendas humaniores diſciplinas nulla conducibilior, nulla mihi certè jucundior.

Dum his vacarem ſtudiis, humanitatem expertus ſum excellentis viri Johannis Pearſonii, qui ſuffragantibus doctrinæ & virtutum ſuarum meritis Ceſtrienſis Epiſcopus eſt creatus. Hujus curá effectum eſt, ut ex vetuſtis codicibus,

cibus, Holmienſi & Venetis, quibus continebantur ſcripta quædam Origenis, variantes excerperentur lectiones, & Opera Thomæ Belkii, doctiſſimi itidem viri, ad me mitterentur. Speraveram quoque futurum ut eorum favore, ex Anthologiarum vetuſti Aſtrologi, à me jam memorati, Vettii Valentis Antiocheni codice, qui Johannis Seldeni fuit, ſuppleri poſſent lacunæ exemplaris mei, quod olim in Dania deſcripſeram, ut ſuprà à me notatum eſt; ſed neque tutò mitti illuc poterat liber meus, neque poſtulandum erat, ut ſuum illi maris & viarum periculis committerent. Neque verò erat, cui utriuſque codicis contendendi laborem imponere aut poſſem aut vellem. Itaque res exitum non habuit.

Eamdem quoque in iis, quæ me tum exercebant, lucubrationibus præſtare pergebat operam Franciſcus Combefiſius, è Dominicano Ordine, quam multò jam antè in exornando Origene mihi præſtiterat. Erat ille Græcarum literarum & antiquitatum Eccleſiæ apprimè ſciens, plurimorumque Patrum editione celebris; atque eorum etiam inter-

terpretatione, fideli quidem, ſed ſtylo tamen tam incondito tamque horrido elaborata, ut cùm eam ſæpe legerem, nec intelligerem, ad exemplar Græcum mihi eſſet recurrendum, & Auctor ipſe fieret mihi Interpres Interpretis. Is manuſcriptorum Origenis codicum inveſtigaverat latebras, mihique indicaverat, ac fidelibus me monitis juverat & conſiliis. Cúmque ex his collectaneis, quæ *Catenæ* appellantur, & ex libris Patrum hinc inde excerptæ ſunt & contexta, ea ſeligere inſtituiſſem, quæ provenerant ex Origene, & jam multa mihi ſepoſuiſſem, tantam in iis deprehendi perturbationem rerum, verborum, & nominum Auctorum, omniaque tam incerta fide adminiſtrata, ut abjectis *Catenis* inceptum opus deſerere coactus ſim. Nec his tamen abſterritus eſt Combefiſius, quominus rem ſuſciperet abſolvendam. Hinc prodiit volumen ingens Origenianorum excerptorum, quod penes me eſt, quódque conditum ſervo, tanquam certiſſimum diligentiæ ipſius & amicitiæ erga me monumentum.

Minimè verò patitur modeſtia mea prætermitti officium hoc tempore præſtitum

ſtitum à me domui Collegii Cadomenſis Societatis Jeſu, in cujus ſinu eductum me fuiſſe memineram. Hoc cùm frequentaret egregia juventus, lectiſſimiſque floreret doctorum hominum præceptionibus, erat tamen anguſtis finibus concluſa domus hæc, neque idoneum præbebat ſpatium, quo conſeri hortus facilè poſſet. Splendido præterea nuper aucta fuerat & decorata templo, ſed quod alieno loco minúſque opportuno poſitum horti variis ſubſtractionibus diſſepti amœnitatem omnem uſumque intercipiebat. At ego homines de commodis ſuis parùm ſollicitos ſubmonui, muris ipſorum ſubeſſe amplum publici juris aggerem, nullius omnino uſus, & otioſæ tantùm plebeculæ ambulationibus opportunum: iis ſi ſeptis eorum accreſceret, magno ipſis fore oblectamento, magno domui ornamento. Cauſſabantur illi, & pudorem ſuum in poſtulando, & difficultatem in impetrando. At ego increpito pudore illo ſubruſtico, rei totius curam & exitum in me recepi. Itaque quidquid vel auctoritate poteram vel conſilio apud commune civitatis, ipſumque urbis & arcis

Præ-

Præfectum, poteram autem plurimum, ſtudioſè in id contuli: perfecique tandem, ut grandi hoc adjecto incremento, quod & ſuaviſſimum in patentes campos ac ſubjecta prata & profluentis Olenæ alveum præbet proſpectum, incunabula hæc mea amplificarentur plus dimidia ſui parte, tantumque huic horto acceſſerit amœnitatis, ut nihil oculis objici poſſit jucundius. Atque ita non exiguum inſtitutionis meæ minerval mihi viſus ſum Magiſtris meis perſolviſſe.

Jam quatuor abierant anni, poſtquam emiſeram in lucem *Demonſtrationem Evangelicam*, cùm Longini libellum *De ſublimitate*, Gallicè à ſe redditum, iterata editione divulgavit Nicolaus Boelæus Pratellius. Scripſerat ille Satiras, perfacetas illas quidem, & felici numerorum lenocinio auribus inſidiantes; at maledicentiſſimas, turgentes ſucco loliginis, & mera ærugine infectas, quibus bonorum & clarorum plerorumque virorum proſcindebantur nomina, fama obterebatur. Hac arte magnum adeptus erat nomen apud vulgus, quod maledicum & ipſum eſt, & obtrectatione delecta-

lectatur. Ego verò eo Operis mei capite, quo ad probandam Moſaïcorum librorum antiquitatem, Auctorum veterum pertexueram ſeriem, qui à Moſis ætate ad recentiora Chriſti tempora Moſem ipſum ſcriptis concelebraſſent ſuis, Longinum iis adſcripſeram; hac tamen addita notatione, locum Moſis ab eo recitatum nullum præ ſe ferre ſublimitatis veſtigium; ſublimem quidem eſſe rem his verbis expoſitam; at narrationis modum ſimplicem eſſe, omnique ornatu carere; ac propterea veriſimillimum mihi fieri, non ex ipſo Moſis fonte, ſed ex recentiorum Scriptorum lacunis hauſta hæc à Longino fuiſſe. Imminutam hac obſervatione Longini ſui dignitatem & exiſtimationem opinatus eſt Pratellius, & in nova Satirarum ſuarum editione illatam Longino injuriam contumelioſo adversùm me convitio pro more ſuo atque captu ultus eſt. Vt id autem cognoveram ex indicio Montauſerii, maledicentiæ Pratellianæ valde infenſi, ſcripſi ad eum epiſtolam, quâ & meam de Longini loco approbavi ſententiam, & væſanam Pratellii contumaciam compreſſi. Neque hanc tamen

tamen publici juris facere, ſed intra Bibliothecæ meæ clauſtra continere omnino decreveram, cùm poſt viginti tres annos per rimas proripuiſſe eam ſeſe accepi, & in manus Johannis Clerici, viri eruditionis laude percelebris, neſcio quo caſu, quave ope, certè non mea, Amſtelodamum perveniſſe. Is verò, pro ea qua pollet perſpicacitate ingenii, & adhæſit opinioni meæ, & epiſtolam meam inſeruit *Selectæ ſuæ Bibliothecæ*, noviſque argumentis, acutis oppidò & ſolidis, confirmavit. Indignatus ille maledicorum Poëtarum princeps Pratellius, audere quemquam diſſentire à ſe, gloriæ & ignominiæ literariæ omnis arbitro, omne virus ſuum, ante mortem collectum & paratum, amicis ſuis in Clericum reliquit effundendum. In quo tam bona fide obſecundavit illi procax hæc factio, ut probra probris cumulantes, nimiæ Pratellii moderationis viſi ſunt pœnitere. Quantum hunc ergo de nativa ſua petulantia, de conviciis atque obtrectatione putarunt comparſiſſe, tantum illi de ſuo largiti ſunt, meque ferali conflictantem morbo, & animam propè agentem, veneno ſuo conſperſerunt in

nupera Pratellianorum Operum editione.

Sub initia diſſidii hujus, poſt ſemeſtrem in Alnetano commorationem, commodùm Lutetiam redii, cùm frueretur Aula Fontis-blandii deliciis. Hinc accepi literas à Montauſerio [1], quibus nuntiabat deſignatum fuiſſe me Epiſcopum Sueſſionenſem à munificentiſſimo Rege. Cui oneri, vel Angelicis humeris formidando, infirmitatis meæ mihi conſcius, cùm valde imparem eſſe me ſentirem, eò gratiori animo beneficium hoc Regis accipiendum duxi, quòd præter ſpem meam in me incogitantem fuiſſet collocatum; remque ita interpretandam, Dei nutu & conſilio, res humanas, Regiſque animum, & ipſam potiſſimùm Eccleſiam arbitrio ſuo moderantis, eam contigiſſe. Quamobrem negotiis omnibus aliis tantiſper ſepoſitis, ac ſuaviſſimorum etiam ſtudiorum intermiſſo uſu, in id cogitationes omnes curaſque contuli, ut me ad penſum meum revocarem, & aſſignatum à Deo munus piè fideliterque exſequerer. Ineunte igitur proximo vere Auguſtam Sueſſionum adii, Diœceſeos propiùs inſpi-

1 An. 1685.

ſpiciendæ, & loci ipſius perluſtrandi cauſsâ, in quo mihi eſſet elaborandum, & ut pro boni Paſtoris officio cognoſcerem oves meas, & ab eis cognoſcerer. Graves intercedebant hoc tempore controverſiæ, Curiam inter Romanam & Francicam, cujus cauſſas commemorare nunc quidem nihil attinet. Hinc effectum eſt, ut omnis penè negotiorum ratio inter utramque Curiam tolleretur, ſeptemque toti abierint anni, poſtquam Sueſſionenſis Epiſcopus deſignatus ſum, per quos Pontificiarum literarum exaruit omnis proventus atque conceſſio, vanumque Epiſcopatûs titulum gerens, omni ejus exercendi jure caruerim; cùm magna interea exſiſteret Eccleſiaſticarum rerum conturbatio; neglectis paſſim & deſertis piorum gregibus, & ſucceſſione Paſtorum intermiſſa. Quod etſi ſummo mihi dolori fuit, totique adeò Gallicanæ Eccleſiæ, hoc tamen inde cepi commodi, quòd per longinquitatem temporis tolerabiliores mihi fuerunt graviſſimæ illæ impenſæ, quas poſtulabat novæ hujus dignitatis acceſſio. Enimvero in magnas incidiſſe me tum ſenſi rei nummariæ difficultates,

infinitoſque admittendos eſſe ſumtus, ſi modò impoſitam provinciam ſine ſordibus ac dedecore adminiſtrare vellem. Ante omnia impetrandum mihi erat Apoſtolicum Diploma, & ingenti pretio à Menſariis Curiæ Romanæ redimendum. Quorum ille, cui rei gerendæ curam commiſeram, peſſima mecum fide egit, ſummaque rapacitate & nequitia: per improbam enim fraudem & animadverſione dignam perfecit, ut nonnulli ſibi de meliore nota commendati, noviſſimè à Rege ad Epiſcopatum deſignati, præ me tamen, eoſdem titulos ab aliquot jam annis gerente, Diplomata ſua Romana auferrent, ſupremiſque cerimoniis conſecrati prægrediendi mihi jus obtinerent. Capitale hoc facinus alio non diſſimili cumulavit: nam cùm officii duxiſſem eſſe mei *Demonſtrationis meæ Evangelicæ* exemplar offerre ſummo Pontifici, magnificéque illud compingi & exornari curaſſem, totiuſque negotii procurationem nefario huic homini permiſiſſem, munus ille noſtrum convertit in ſuos uſus, meque ſperata Pontificis gratia & approbatione fraudavit.

Ve-

Venit ad me per hos dies juvenis non ineruditus & literarum Græcarum imprimis ſtudioſus, religioſi Ordinis ex eorum familia, quæ Pœnitentes appellantur: Anſelmus Baudotius nomen illi fuit. Emenſo is philoſophico curriculo, parabat publicas diſputationes, pro recepta conſuetudine, ad quas ſermonem tantùm Latinum adhibere dedignatus, Græco etiam uti voluit. Cúmque adſciſci ſoleat literarii hujuſmodi certaminis arbiter, non alium præfici optavit muneri huic, quàm qui & Linguæ Græcæ non eſſet inſcius, & Epiſcopali dignitate præditus eſſet, meque ad id delegit. Magno res apparatu, magno etiam concurſu & applauſu tranſacta eſt. Præclaram inde ſpem de ſe ille excitaverat inter ſuos; cùm iter in Italiam infauſtis ab eo ſuſceptum auſpiciis, libertatem ei primùm, deinde & vitam eripuit. Interceptus enim à piratis, & Tunetem delatus, & in vincula conjectus, ferali illic peſte correptus interiit.

Jamque de ſeptem illis annis effluxerant quatuor, poſtquam Sueſſionenſis Epiſcopus dici cœptus eram, pro more apud nos recepto, quo non exſpectata

ſolemni conſecratione ab Epiſcopatu deſtinato petitur nomen, cùm clariſſimus Abbas Fabius Brulartius Sillerius ad Epiſcopatum Abrincenſem promotus, crebrò me per amicos interpellavit de poſtulanda à Rege facultate Epiſcopatus utriuſque inter nos permutandi; cauſſatus & patriam meam Cadomum Abrincis, & ſuam Sillerium Auguſtæ Sueſſionum eſſe finitimam; atque ita in patriam ſuam utrumque noſtrûm eſſe rediturum. Quod ut mihi perſuaderet faciliùs, operæ ſuæ minimè parcendum ratus, venit ipſe ad me in Alnetanum; quæſitiſque argumentis, & amicorum interceſſu imprimiſque Segræſii, neceſſarii ſui, familiæque ſuæ multis de cauſſis addictiſſimi, quem datâ operâ illuc acciverat, & Caroli Ruæi Jeſuitæ, qui tum fortè ruſticabatur apud me, pertinaciam meam expugnavit, manuſque tandem dedi[1]. Curam reſcriptorum à Rege impetrandorum in ſe ſuſcepit Brulartius, reque ab eo ex animo confecta, ſtatim ipſe Abrincas ſum profectus, perſpectoque rerum ſtatu, plurimum mihi laboris & ſudoris paratum illic eſſe intellexi. Crebras

1 An. 1689.

bras igitur illuc itiones ſuſcipere neceſſe habui per tres annos; quoad compoſitis Romam inter & Galliam rebus, Pontificioque impetrato Diplomate, Epiſcopus Abrincenſis creatus ſum [1], & ſolemni ritu conſecratus. Pactis inter nos conſtitutis per tres annos ſtetit Brulartius: at eorum demum pertæſus, cauſſas ex alto petere cœpit, cur impoſitas ſibi leges, ſponteque ſuſceptas detrectaret. Jamque ad ſummi Senatus tribunal ſpectabat controverſia, cùm illuſtriſſimi Præſules, Rhemenſis, Meldenſis, & Trecenſis, amica eam compoſitione diremerunt. Provinciam hanc adminiſtravi per decem propemodum annos, nihilque mihi fuit antiquius, quàm ut collapſam Diœceſeos tanto jam tempore Epiſcopo carentis diſciplinam in integrum reſtituerem. Quamobrem maturè expenſis priſcorum Antiſtitum legibus, quæ Statuta Synodalia vulgò appellantur, & aliis undecunque collectis, novas ipſe condidi, ac ritè promulgavi. Cúmque progreſſu temporis notior in dies mihi fieret commiſſus grex, & ea quæ ex uſu erant accuratiùs procuranda, in Comitiis Diœce-

1 An. 1692.

ceſeos, ſingulis annis convocari ſolitis, exorientia mala novis inſtitutis coërcebam. Ac demum experimento meo comperi, infinitos ei labores eſſe propoſitos, vixque humana ope exantlandos, quiſquis Epiſcopatum pro dignitate adminiſtrare vellet, animarum ſaluti invigilare, vitiorum ſtirpes elidere, virtutis ſtudium promovere, pietatis & religionis integritatem tueri, ſeque ipſum in eos mores effingere, qui vitæ norma toti gregi futuri ſunt.

Sed & ad reliquas quoque res Abrincenſis Eccleſiæ, quarum in me cura collata erat, inſpiciendas, poſteaquam oculos quaquaverſus circumtuli, cognovi Carolum Marcatellum Santevremondium, ad meum gregem pertinere. Jamdiu autem exſulabat ille in Anglia, quò conceſſerat Aulæ frigòre ictus, propter immoderatam dicacitatem ſuam, ac metuens etiam graviora. Ego verò probè memor, id eſſe boni Paſtoris officium deerrantis oviculæ veſtigia perſequi, repertam & humeris impoſitam ad ovile reportare, ſcripſi ad Henricum Juſtellum, amicum utriuſque noſtrûm, Londini tunc agentem, rogavique adi-

ret

ret Santevremondium meo nomine, excitaretque in eo reviſendæ patriæ deſiderium; ac porrò adderet, poſſe me fortaſſe, amicorum interventu & prenſatione, jus ipſi poſtliminii & redeundi ad ſuos licentiam impetrare. At ille tam altas egerat in Anglia radices, ut Galliam penè dedidiſſe videretur: effœtæ præterea ſenectutis imbecillitatem cauſſatus, illic mori ſe ac ſepeliri vellè dixit.

Ego verò piis Epiſcopatus officiis obeundis immori certus eram, ſi non cæli inclementia, & noxius crudæ aquæ per cavas & ſiliceas rupes defluentis rigor, atque hinc enati ſæviſſimi alvi cruciatus me inde tandem abegiſſent. Adeò ut toto poſtremi biennii à me illic transacti tempore omni aquæ hauſtu fuerit abſtinendum. [1] Quibus intellectis Rex optimus, non modò abdicandi Epiſcopatus mihi conceſſit facultatem, ſed etiam prò ſumma ſua benignitate Fontanetenſi Abbatiæ me præfecit, ne rei familiaris anguſtiis obſcurata mea dignitas ſordeſceret. Tunc autem in patriam mihi viſus ſum poſtliminio rediiſſe: Fontane-

 tum

1 An. 1699.

tum enim, ad fluvium Olenam ſitum, Cadomo patriæ meæ finitimum eſt, jacetque ad alterum lapidem; atque illic portum ſenectutis meæ ſperabam me reperiſſe; nam locum frequentaveram magna voluptate per adoleſcentiæ meæ tempus, crebrò illuc invitatus à clariſſimo Abbate Gulielmo Bœvinio. Itaque ad Abbatiales ædes ſarciendas, exornandas, & neceſſaria ſupellectile inſtruendas, hortoſque excolendos adjeci animum, nec operæ aut ſumtibus peperci. At ſerò tandem intellexi, longè aliam videri faciem loci, quem in tranſcurſu adſpicias, atque ejus in quo ſedem ponas. Ac veteres etiam amicos atque affines, qui circumjectos incolunt agros, & ex quorum vicinitate ſocietatis ſperaveram conjunctionem ac ſolatium, eos præ cæteris infenſos habui. Ea eſt hominum perverſitas, ut quem abſentem vel diligant, vel diligere ſe fingant, præſentem hunc palam averſentur. Acceſſerunt infinitæ lites, illatæ mihi undique, cumque iis præcipuè diſceptandæ, vel qui ædium Abrincenſium quas reliqueram exigebant à me ſarta tecta; vel à quibus ea ipſa exigebam illarum

ædium

ædium quas obtinebam. In quo nonnullam expertus ſum inclementiam Franciſci Caſæi [1], è Societate Jeſu, (quid enim diſſimulem?) quo ad ſacras confeſſiones Rex utebatur. Cùm enim pro veteri amicitiæ noſtræ jure, proque ea auctoritate, quâ pollebat apud me, has controverſias ad arbitrium ſuum revocaſſet, eâ in me uſus eſt duritiâ, ut non ulla uſpiam major rebus meis illata ſit calamitas, quàm quâ per eum affectus ſum. Difficilem verò imprimis ſe præbuit is, qui ſucceſſor mihi datus eſt, cùm non ſucceſſorem, ſed hæredem datum ſe mihi crederet; adeò avidè & præfractè bona is mea omnia ſibi vindicabat. Huic & novæ illius inſectationis ſocium ſe addidit Brulartius, ſi quo modo priſtina noſtra conventa poſſet reſcindere. Quod fruſtra ab illis tentatum eſt. [2] Sed levia tandem hæc fuere præ pertinaciſſimis illis contentionibus, quibus me per totos decem annos exercuerunt conductores redituum ex prædiis meis provenientium; nec niſi multorum Senatusconſultorum auctoritate, & obſtinata

1 De la Chaiſe. 2 An. 1699. 1700.

nata mea conſtantia ex his tricis expedire me potui.

At juxta vetus adagium, fumum fugiens in ignem incidi: ille enim ipſe, quo ad peſtem hanc à me depellendam fueram uſus, cuique curam totius rei meæ familiaris permiſeram, conſanguinitate conjunctus, & certâ, ut ſperabam, multorum annorum benevolentiâ, ſummiſque per me beneficiis affectus, ita graſſatus eſt in meam perniciem per occultas molitiones, ut niſi maturè fraus eſſet à me certis indiciis deprehenſa, & æquis Judicibus patefacta, per eoſque vindicata & repreſſa, evertiſſet me bonis, peſſumque dediſſet.

Libentiſſimo animo nomen hîc inſeram Judithæ Barberiæ Tiliacæ, matronæ lectiſſimæ, omnique laude dignæ, cùm ob ſuavitatem indolis, & integritatem morum; tùm multò etiam magis ob ſacræ antiquitatis & Ebraicæ Linguæ peritiam, quam tamen ſingulari modeſtia diſſimulabat. Quamvis enim à primis ætatis noſtræ annis magna fuiſſet inter nos familiaritas, frequenſque vitæ uſus, quibus primos gradus fecerat vicinia; ſtudia tamen hæc ſua tam cautè

me

me celaverat, ut nihil in ea ſupra captum mulierum reliquarum ſuſpicarer ineſſe. Nec antè arcani illius me fecit participem & conſcium, quàm profuga in Hollandiam, Religionis cauſsâ, multa me per literas rogitans ſuper obſcuris plurimis ſacrorum Codicum locis, ipſa ſe prodidiſſet. Ac ſanè viget apud me, vigebitque, quoad fruar lucis hujus uſurâ, tantæ virtutis, tamque ſinceræ amicitiæ recordatio.

Cùm primùm in Fontanetano meo pedem fixi, venit illuc Johannes Mabillonius, Benedictinus Monachus, non tàm viſendi mei, quàm tabularii Abbatiæ hujus perluſtrandi gratiâ, veterumque Chartarum, ut parata haberet, unde ſumeret materiem Benedictinæ Hiſtoriæ, quam ſuſceperat elucubrandam: ac optaſſem ſanè detinere apud me per dies aliquot hominem mihi perfamiliarem à multis annis, tum & Eccleſiaſticæ antiquitatis valde peritum, longaque vetuſtiorum tabularum & diplomatum tractatione & uſu doctiſſimum ætatis hujus & ſcientiſſimum exiſtimatorem. Nec ipſe nolebat moram aliquam apud me facere: ſed cunctantem eum Ordinis

ſui negotia Lutetiam revocabant.

Magna mihi fuerat à prima mea juventute cum Ezechiele Spanhemio neceſſitudo; delectabamur enim iiſdem ſtudiis, & perſpectam viri humanitatem & benevolentiam magis magiſque demereri conabar omnibus officiis. Itaque nec temporis longinquitate, nec intervallis locorum, nec occupationibus planè diverſis, ſed ſola hominis morte ſincera hæc & fidelis animorum conjunctio diremta eſt.

LIBER SEXTUS.

POſtquam compoſita erat diuturna hæc diſcordia, quæ Sanctæ Sedis Romanæ & Eccleſiæ Gallicanæ conſenſionem diſſociaverat, ſpeſque mihi facta fuerat Pontificii Diplomatis impetrandi, quod pro Abrincenſi Epiſcopatu magno fuerat pretio redimendum, poſtulaveram per literas ab aliquot Cardinalibus, ipſoque adeò ſummo Pontifice, ut gratis hæc mulcta vel remitteretur omnino, vel aliqua ſaltem ex parte levaretur. Fuit in his Joſephus Sanzius, Cardinalis de Aguirra, Hiſpanus, homo Theologicis doctrinis luculenter inſtructus, ac præclaris etiam ſcriptionibus de Eccleſia optimè meritus, & per Hiſpaniam egregium nomen adeptus. [1] Reſpondit ille ſine mora, valde ſe delectatum eſſe meis literis, per quas ſpes ſibi affulgeret aliquam poſſe jungi inter nos neceſſitudinem & conſuetudinem literarum, quod & jam antè concupiviſſet à multis annis, palamque ſignificaſſet in libris à ſe olim in Hiſpania editis, cùm

[1] An. 1703.

cùm judicium de me ſuum apertè expromſiſſet. Addebat præterea, ſi res ex voto ſuo fluerent, ſperare ſe venturum me aliquando in ſuos complexus; ſeque & collegas aliquot ac conterraneos ſuos in id vel tum maximè incumbere, ut dignitatis ſuæ participem me efficerent; remque jam antè fuiſſe ſummo Pontifici propoſitam, & cum eo diſceptatam; non repugnare illum quidem, ſed externarum gentium æmulationem reformidare, obtrectationem, & querelas; nec idcirco tamen vel ſe vel ſodales ſuos de ſtudio ſuo quicquam remiſſuros; imò uſuros apud eum tam aſſiduo efflagitatu, tantaque contentione, ut etiamſi ſaxeus eſſet, vel etiam ſiliceus, (verba ipſa refero) ſuum tamen à ſe extundi conſenſum eſſet paſſurus; rem modò, reique eventum Deo eſſe commendandum. Equidem de me, Deo teſte, profiteri poſſum, nihil me ferè aliud quidquam ſpectaviſſe in eo negotio, quàm prolixam optimi hujus viri, Hiſpanorumque Cardinalium erga me hominem Gallum, inimica tum quidem ſibi gente ortum, voluntatem, tamque amicum de me & honorificum judicium; neque dignitatis hu-

hujus, quantumlibet amplæ, fulgore oculos unquam meos fuiſſe valde perſtrictos. Maximis ergo gratiis actis, ac majoribus etiam habitis, tum ei, qui primus conſilii hujus auctor exſtiterat, tum & aliis, qui ejuſdem fuerant participes, rem totam ad ſupremum Dei arbitrium retuli. Videbaturque res ſperatum exitum habitura, id erat Aguiriæ ſtudium, is ardor, niſi aſſiduos ejus conatus gravis morbus compreſſiſſet: cujus levandi cauſsâ cùm Neapolim conceſſiſſet, Medicorum obſecutus conſiliis, illic demum poſt diuturnum languorem re infecta exſtinctus eſt.

Interea implicitum me quoque ſenſi morbo difficili, quem invaletudinem potiùs ac debilitatem appellaſſes. Nec pigebit cauſſam ipſius hîc referre; ut quiſquis hæc legerit, exemplo meo cautior fiat. Tam acri pedum frigore tentari ſolitus ſum per hyemis tempus jam inde à puero, ut niſi id calore depuliſſem, inſomnes prorſus noctes mihi eſſent tranſigendæ. Calorem igitur petere ſtudebam extrinſecus, ad idque ſtanneum vas adhibebam, ad cucurbitæ formam figuratum, & in hos uſus paratum,

tum, cujuſmodi multa proſtant in officinis. Impletum id ferventi aqua condebatur intra lectum, qui temperato hoc vapore tepefactus, corpus frigidum excipiens blando æſtu recreabat, fovebatque per noctem, & molliter calefaciebat. Jamque per multas hyemes uſus eram hoc fomento, quoad humido illo calore affecti primùm ſunt crurum muſculi atque nervi: adeò ut ſub initium veris Alnetanas inambulationes repetenti mihi labarent genua, debilitatique poplites vix corpus ſuſtinerent. Atque ita luxata demum eſt cruris ſiniſtri compages, ut oſſa illa duo, quibus ea coagmentata eſt, ſedibus ſuis ſint emota, ita ut ſura, quæ ſuperior eſt, ſæpe disjungeretur à tibia, acerbiſſimoſque cieret dolores, meque velut hærentem in veſtigio cogeret ſubſiſtere, & progredi longiùs omnino vetaret. Atque id tum fortè contigit, cùm mihi aſſignatum eſt Epiſcopale munus, à quo penitus arceri me hac infirmitate ſentiebam. Primus mali cauſſam ſagaciter deprehendit Antonius Menjotius, ſolertiſſimus Medicus, mihique perfamiliaris; cùm fortè mecum adfuiſſet eo tempore, quo fer-

vens

vens hæc aqua lectulo meo inferebatur: certiſſimumque malo huic remedium à Borboniis fontibus petendum eſſe ſubmonuit. Viri ſapientis & amici obſecutus ſum conſilio: Borbonium adii. Salutaribus illis aquis, & epotis, & corpori meo per canales effuſis, luculenter prolutus, non modò quam quæſiveram priſtinam recuperavi cruris firmitatem; ſed etiam quam minimè ſperaveram valetudinis affectæ reſtitutionem. Cùm enim per molle ſedentariæ vitæ otium inteſtina obduxiſſet magna viſcidæ pituitæ copia, ex eaque putreſcente erumpentes noxii vapores cor & cerebrum percellerent identidem, ac leves nonnunquam febriculæ acceſſiones excitarent, noxius ille mali fomes efficaci aquarum intima pervadentium vi depulſus eſt. Cujus ſimile quippiam memini me legiſſe Juſto Lipſio olim eveniſſe. Poſtquam igitur aquarum illarum ſalubritatem ſemel expertus ſum, tuendæ adversùs ingraveſcentem ætatem valetudinis cauſsâ, ſæpius ad eas decrevi confugere: conſentientibus Medicis, non primis aquis ſtatim expugnari morbos, ſed iiſdem iterum tertiumve repetitis

titis. Ergo non jam ad ſanandam debilitatem crurum, ſed valetudinis confirmandæ cauſsâ, intra ſeptemdecim annorum curriculum, ſepties illuc quæſitum ivi medicinam. Cùm primùm illuc veni, valde ſeveras vivendi leges ægris præſcribebant Medici: abſtineri jubebant omni fructuum eſu, omni uſu Librorum. Quibus ſi paruiſſem, non valde quidem firmior, at multò certè triſtior abiiſſem quàm veneram. Nihil itaque remiſi de vitæ conſuetudine, nihil de ſtudiis, nihil de quotidiano victu, neque idcirco ſanè minùs bellè me habui. Atque hoc exemplo inducti, meliúſque conſulti, qui tum aderant, ægri auſtera Medicorum imperia jam inde retractare cœperunt.

Erat illic tunc quoque decora & modeſta puella, cujus laudes carminibus meis celebravi, Maria Eliſabetha Rocca-Choartia, in contubernio amitæ ſuæ Fontebraldenſis Antiſtitæ, cui & Borbonii itineris comitem ſe dederat. Nec pigebit de ea referre quippiam, unde virtus ejus æſtimari poſſit. Cùm eſſemus Borbonii, ſolam illam quadam die in intimo ſecreti conclavis angulo deliteſcen-

teſcentem offendi ; cùm ſociæ reliquæ omnes, vel luſibus vacarent, vel feſtivis ſermonibus atque jocis. Librum autem illa tum legebat attentè, quem occultare feſtinanter conata eſt, ſimulatque venientem me adſpexit. At ego Librum velle me videre præfractè denuntiavi, ac vim etiam adhibiturum ſi repugnaret. Ægrè quidem illa ac multùm reluctans paruit urgenti, nec ſine magno rubore ; at paruit tamen, Librumque protulit, Platonis aliquot Opuſcula complexum, ex Græca Baſilienſi editione ; petiitque etiam atque etiam, ut rem omnem ſilentio prememerem, *Critonem*que Platonis, quem legere occœperat, ad calcem unà ſecum decurrerem, quando me illuc caſus tuliſſet. Quod & factum eſt à nobis ; cùm ego interim ſtupore & miraculo rei defixus hærerem ; tantum inuſitatæ eruditionis, tantum modeſtiæ, in hoc ſexu & in tenera hac ætate deprehendens. Verumtamen hæc virtutum ipſius minima ſanè pars fuit.

Borbonio profectus cùm Avarico Bituricum iter facerem, officiosè venerunt

ad

ad me ſalutandi cauſsâ Profeſſores Juris, cujus ſtudia floruerant à multis annis in hac urbe. Multus nobis de iis habitus eſt ſermo; atque imprimis de æterno Academiæ hujus ornamento, Jacobo Cujacio. Mirari me verò dixi, quid cauſſæ eſſet, cur pateretur tam ampla tamque nobilis civitas exſtingui apud ſe memoriam excellentis viri, qui Bituricum gloriam tam latè propagaſſet; cùm ejus ſepulcrum, quod hoc ipſo adiveram die, nullo epigrammate, nullo elogio, nullo marmore decoratum vidiſſem; proptereaque me eos magnopere adhortari, hoc ut rependerent humanitatis officium memoriæ hominis, de literis, de ſcientia Juris, de Academia hac, de civitate Bituricenſi tam præclarè meriti; ad me verò etſi res minùs, vel nihil potiùs attineret, collaturum tamen libenter partem impenſarum ad exornandum ſepulcrum, ſi modò reliqua ſuppeditandi, operiſque abſolvendi curam atque ſumtus in ſe vellent recipere. Viſi ſunt illi probare id quidem, remque ſperabam optatum exitum habituram. Neque de eo tamen quicquam ad me perlatum eſt.

An-

Antequam revolarem in Alnetanum, amœniſſimam ſtudiorum meorum ſedem, adire conſtitui celeberrimam puellarum Fontebraldenſium Abbatiam, cui tum præerat, totique adeò Ordini, cui à Fontebraldo nomen eſt, ſingulari pietate, præſtantia ingenii, morum elegantia, cæteriſque virtutibus ornatiſſima Virgo, ea quam dixi Maria Magdalena Gabriela Rocca-Choartia. Acceſſerat eruditio ſupra captum ætatis atque ſexus, quam modeſtiæ involucris ita obduxerat, ut propè eam puderet doctam eſſe. Mihi autem jam inde ab ipſius pueritia erat cum ea neceſſitudo, quam ſanctè colueram omnibus officiis, & aſſidua literarum conſuetudine. Veneram Borbonium in ejus comitatu; at illa, domus ſuæ urgentibus negotiis, Fontebraldum reverſa, profectionem meam diebus aliquot antevertit, quò & me venturum, cùm Normaniam repeterem, fuerat inter nos conſtitutum. Contendi itaque ad eam, arrepto per Bituriges & Turones itinere. [1] Cúmque Chinonium urbem veniſſem ad Vigennam fluvium, & in publicum diverſorium fuiſſem de-

tus,

[1] An. 1687.

latus, hanc fuiſſe comperi Franciſci Rabelæſii, perfaceti illius ſcurræ, ingenioſa dicacitate famoſi, natalem domum; ac miratus ſum ſanè ita rem cecidiſſe, ut caupona fieret illius domus, qui cauponæ gaudia totis celebraſſet libris, & omni vitæ tempore ſectatus eſſet.

Redux ab itineribus ſolebam in Alnetano conquieſcere, mentemque longis diſſipatam peregrinationibus, & in varias cogitationes diſtractam, uti ſuperiùs jam dixi, ad Dei rerumque cæleſtium contemplationem piis exercitationibus nonnunquam revocare; utebarque ad id operâ Vrbani Mangotii, è Societate Jeſu, veteris amici mei, quo rerum ad vitæ ſanctitatem pertinentium, & ad animarum ſalutem, noveram peritiorem neminem. Atque ita ab humanis curis liberam mentem, & à mundi ſegregatam commercio faciliùs ad pietatis ſtudium traducebam. Vti hoc tempore à me factum eſt, cùm hominem in Alnetanum accerſiviſſem.

Eadem quoque me ad repetendum Philoſophiæ ſtudium, artium omnium procreatricis, mihi à prima adoleſcentia cultum, nec unquam intermiſſum, ex-

acue-

acuebat ſolitudo; in eaque me ita rerum præſtantia ſummâ voluptate retinebat. Mirabar autem efferentem ſe tum maximè Carteſianam Philoſophiam, vel potiùs corruptelam, quæ ætatem hanc in deſidiam bonarumque literarum deſpectionem prolapſam infecit: ſpecie quadam novitatis, apud homines præſertim penitus ignaros veteris Philoſophiæ; etſi recens illa nihil ferè attulit novi. Plurimum quoque ad ejus exiſtimationem contulerunt ſtudia diſſidentium partium: cùm aliæ Peripateticam tuerentur doctrinam, à multis jam ſeculis in Scholis receptam; alii eam peſſumdare conabantur & exſtinguere; futurum rati, ut unà quoque patronos ejus & defenſores in contemtionem adducerent. Quamvis autem ſuis quoque laborat vitiis Ariſtotelica diſciplina, quæ excuſare velle hominis ſit inverecundi, vel imperiti, multis tamen partibus eam quiſquiliis Carteſianis antecellere fatebitur, quiſquis utrumque attentè introſpexerit. Cùm Carteſium autem gravibus argumentis oppugnare inſtituiſſem eo Opere, de quo actum eſt ſuperiori libro, perlatum eſt ad me, dum ruſticarer in Alnetano, in-

ſurrexiſſe adversùs Diſſertationem meam examina Carteſianorum, ut eſt procax hæc factio, & omnis contradictionis impatiens, & in his præcipuè Franekeranum quemdam Profeſſorem, Johannem Schotanum, qui tanta ferocitate cauſſæ hujus patrocinatus eſt, ut exiſtimaſſe videatur, canino ritu latrare, & atrocibus pugnare maledictis, id eſſe ſtrenuè & ſplendidè philoſophari. Quamquam accepi ab ipſis Academiæ Curatoribus, tantam hominis immanitatem, ac potiùs furorem, valde improbaſſe ipſius gregales, totamque Academiam. Nec multò modeſtiùs ſe geſſit Petrus Gallyus, de quo jam ſuperiùs actum eſt à me, familiaritate olim mihi multiſque officiis devinctus, qui diu Philoſophiam docuerat in Scholis Academiæ Cadomenſis, antequam ullâ Carteſianæ Philoſophiæ aurâ fuiſſet afflatus. De qua multa me differentem cùm audiret ſæpenumero, tùm cùm intereſſet philoſophicis hiſce diſputationibus, quæ apud me inſtitutæ celebrabantur, inſinuavit ſe ipſe quoque in diſciplinæ hujus adyta; eamque vehementi ad eam ſtudio exarſit, ut tradita à ſe tot annos præcepta

pta & dogmata palam ejuraret; nec aliud quidquam creparet, vel in publicis lectionibus, vel in privatis colloquiis, quàm Carteſium. Quod & tam inconſideratè tamque licenter ab eo factum eſt, ut cùm rerum ſacrarum attingeret doctrinam, minimè temperaret ſibi, quin eam quoque reſpergeret Carteſianis commentis, & corrumperet. Atque id ipſi demum noxæ & dedecori fuit. At poſtquam intellexit à me palam oppugnatum eſſe Carteſium, initam inter nos & cultam tot jam annos amicitiam ita depoſuit, ut non modò vetus illa noſtra deinceps penitus interciderit conſuetudo, ſed intemperanter etiam linguæ ſuæ morigeratus, nonnulla effutierit & ſe & me parùm digna.

In eodem verſatus argumento Johannes Eberhardus Schwelingius, Profeſſor Bremenſis, modeſtiorem ſe adversùm me præbuit. Et hunc & minutos alios pleroſque hujus farinæ Philoſophos, ejuſdem veſaniæ conſortes, proclive erat argumentis confutare. Sed quis futurus erat tandem diſputandi modus?

At ſententiæ ſuæ adverſarios facilè paſſi erant Jacobus Rohaltus & Clau-

dius Clerſellerius, magna Carteſianæ Sectæ columina, quorum & hic aliquâ me proſecutus fuerat amicitiâ. Alios ego quidem ex Philoſophia fructus capere ſolitus, quàm obtrectandi & maledictis certandi artem, jacta in me convitia facilè contemſi, & ſilentio ultus ſum; nec vanas & futiles argumentationes de trivio, deque Scholarum pulvere petitas ulla omnino reſponſione dignatus ſum.

Jam diu verò erat, cùm ſe Carteſianis partibus addixerat Benignus Boſſuetus, tum Condomenſis, & deinde Meldenſis Epiſcopus. Studium certè ille ſuum palam diſſimulabat ſatis cautè: at privatim aliquando ſuper nonnullis dogmatis hujus capitibus, amicæ quidem, at acres tamen habitæ fuerant inter nos concertationes. Ad eum nihilominus officiosè miſi Libellum meum adversùs Carteſii figmenta procuſum; adjunctis etiam literis, pro veteri noſtra & frequenti conſuetudine, in quibus ſcriptum erat, dubitare me acceptum-ne ei foret hujuſmodi munuſculum, probatis ei & placitis ſententiis tam adverſarium; at officii tamen mei, priſtinæque noſtræ amicitiæ rationem mihi ante omnia habendam duxiſ-

duxiſſe; ac porrò ſperare me in hac opinionum diverſitate nullam interceſſuram animorum disjunctionem. Reſpondit ille, aliquantulum, ut videbatur, ſubiratus, vix poſſe ſe ferre æquo animo, ſcripſiſſe me probari ſibi Carteſianam doctrinam, quam officere fidei in ſcriptione mea ipſe prædicaverim. At ego contrà ſubjeci ſtatim per aliam epiſtolam, perſpectum habere me quàm recti eſſent & integri ipſius de fide ſenſus, quos & ſcriptis & dictis tot jam ante annos declaraſſet; neque plus voluiſſe me aut potuiſſe detrahere ex eis, cùm Carteſio favere eos dixi, quàm detrahitur ex integritate fidei ſancti Doctoris Thomæ Aquinatis, cùm Ariſtotelis, vel ex illa vetuſtiorum Patrum Eccleſiæ, cùm Platonis dicuntur ſequaces fuiſſe.

Tum fortè autem mihi lippientibus oculis, & gravi epiphora laborantibus, erepta erat omnis legendi ſcribendique facultas. Solandi ergo doloris gratiâ, jocularem quamdam & ludicram commentus ſum fabulam, & dictavi Amanuenſi, quâ Carteſianæ factionis, ejuſque dictatoris Carteſii figmenta, ſanis Lectoribus deridenda propinantur. In-

ſcripta autem ea eſt hoc titulo, *Commentarii de rebus Carteſianis*, in quibus parata habeant unde ſumant, qui animum appellere volent ad ſcribendam Carteſii hiſtoriam. Quoniam autem neque perſonæ meæ, neque dignitati convenire credidi mimicis hujuſmodi jocis popello literato luſus præbere, ſedulò cavi ne nomen meum ſcriptioni huic præfixum appareret. Quod cùm ne ipſis quidem editoribus notum eſſet, aliud confinxerunt ad arbitrium, quod ipſum per ſingulas literas adnotatum, perperamque ab aliis editoribus intellectum, variè immutatum eſt, & aliis aliiſque Auctoribus adſcriptum.

Ante annos aliquot redierat ex Hollandia Thuanus, clariſſima illa Thuanorum gente ortus, tam benè de optimis literis merita. Is Chriſtianiſſimi Regis nomine legationis munus apud Batavos obiverat magno cum ſplendore, & Gallici nominis dignitatem adversùs Hiſpanici Legati contumaciam fortiter erat tutatus. Ea autem fuerat liberalitas vitæ, ſumtuumque magnificentia, ut attenuatis rebus, ac propè accifis, de vendenda Bibliotheca ſua cogitaret;

ea, inquam, Bibliotheca, quam Jacobus Auguſtus Thuanus in teſtamento ſuo fuiſſe à ſe prædicat quadraginta ampliùs annorum ſpatio, magna diligentia ac ſumtu congeſtam, quamque integram conſervari non familiæ ſolùm intereſſet ſuæ, ſed rei etiam literariæ, ac propterea dividi, vendi, & diſſipari vetuerat. Id pro fideicommiſſo, ex Juriſconſultorum ſententia, fuerat habendum; ſed in his rei familiaris anguſtiis neceſſitati parendum erat. Mihi autem interceſſerat familiaritas aliqua cum Thuano jam ab annis aliquot. Venit ille ad me ſubtriſtis, ac nonnulla de temporum difficultate præfatus & conqueſtus, rogavit num Regi perſuaderi poſſe crederem, ut Bibliothecam ſuam, in uſum Sereniſſimi Delphini, comparare vellet, quæ eo penitus indigna non eſſet, vel ob Librorum delectum, vel ob copiam, vel ob elegantiam & nitorem. Spopondi equidem daturum me operam, ut Regi, regnique Adminiſtro & ærarii Præfecto Colberto res proponeretur. Quod & factum eſt, ſed nullo ſucceſſu; reſpondit enim Rex eſſe ſibi Bibliothecam ſatis amplam, quâ filius ſuus uti poſſet.

Hac ſpe dejectus Thuanus ad emtores alios converſus eſt; quos cùm frigidos reperiſſet atque parcos, nec de pretio conveniſſet, diuque proſtaret Bibliotheca, poſtquam morte ille ſublatus eſt, tam parvo demum pretio ad rei literariæ dedecus, addicta eſt ab hæredibus, ut cùm in libris compingendis & concinnè ac ſumtuosè etiam conveſtiendis centum millia librarum fuerint impenſa, ut pro certo mihi affirmavit Thuanus, ne tertiam quidem ſummæ hujus partem æquaverit ipſius Bibliothecæ venditio. Cúmque publicè deinde diſtraheretur, venit ad me pars ejus aliqua, quæ magno Bibliothecæ meæ ornamento fuit. Dolet nihilominus tam nobile intercidiſſe literarum decus, tamque parum ad eam conſervandam valuiſſe Jacobi Auguſti Thuani teſtamentum, cautioneſque teſtamento adhibitas.

Hinc verò perſpicere mihi licuit, quàm certus maneret Bibliothecam meam interitus, niſi diligenti uterer proviſione animi ad eum avertendum. [1] Quæ cùm ipſe mecum diu & attentè reputarem, optimum factu viſum eſt, ad integritatem

1 An. 1691.

tem ejus in perpetuum retinendam, donare eam ſtabili alicui Societati hominum, & religioſæ vitæ legibus adſtrictæ, ac literarum quoque ſtudiis deditæ: iis tamen additis legibus; primùm, ut, quoad mihi ſuppeteret vita, uterer eâ & fruerer; deinde, ne poſt mortem meam diſtrahi ea poſſet, nec dividi, nec cum alia commiſceri & confundi; neu libros ex ea detractos permutari, neve extra locum, in quo repoſiti ii eſſent, liceret transferri, vel commodandi gratiâ, vel faciliùs commodiúsve legendi & ſtudendi, vel ob aliam qualemcunque cauſſam. Sin ſecus fieret, irritam eſſe donationem, & Bibliothecæ hujus repetendæ hæredibus meis, hæredumve poſteris, jus auctoritatemque eſſe volui. Vtque conditionum illarum perpetua conſtaret memoria, aureis & grandibus literis incidi eas curavi in marmorea tabula, quæ & in ſublimi Bibliothecæ meæ ac patenti loco ſuſpenſa, oculis omnium objecta eſſet. Eaſdem enim aſſenſu comprobaverunt ſuo Patres Domus Profeſſæ Pariſienſis Societatis Jeſu, cui à me dono data eſt, & Societatis ipſius Præpoſitus Generalis,
 reſ-

reſque coram regiis Libellionibus tracta-ta, & in publica tabularia relata eſt.

Feralis fuit hic annus [1] excellenti viro Carolo Sammauræo Montauſerio, cùm jam propè ageret octogeſimum vitæ annum. Hujus virtutem, bellicaſque & literarias laudes ita concelebrarunt viri per Europam eruditi, ut in illis hîc iterandis ſupervacua videatur omnis eſſe opera. At præclara ejus in me merita, ſuaviſſimamque tot annorum conjunctionem, etſi paſſim & voce prædicavi & ſcriptis, tam altè tamen animo meo infixa ea hærent, ut in me nec frequenti commemoratione, nec recordatione aſſidua, gratiæ referendæ voluntas ſatis expleri poſſit.

Nec multò pòſt Abrincas ſum profectus, novaque mihi atque gravis illic objecta eſt cura in colligendis & ad accuratum examen revocandis variis, qui circumferebantur, ſermonibus de ſagis & veneficis, quorum impia per totam meam Diœceſim facinora paſſim edita, multis fuerant offenſioni, ac nonnullorum etiam mentes infecerant. Inter aliquos criminis hujus affines deprehenſa eſt

1 An. 1691.

eſt à pio quodam Sacerdote, & ad me adducta mulier, Dæmoni, uti ferebatur, ab aliquot jam annis devota & addicta; notam fronti inuſtam gerens, tanquam certum initi cum eo pacti ſymbolum. Cui rei fidem ut faceret bonus ille vir, acum loco infigit, cùm nec ullus erumperet ſanguis, nec ullum doloris mulier præ ſe ferret indicium. Quarum rerum cognitionem ad ſe pertinere ratus Senatus Rothomagenſis, cauſſam ad judicium ſuum revocavit. Cúmque res obſcura, & variis obducta offuciis non liqueret, quæſivit à me Senatus per literas, quid de toto negotio propiùs à me inſpecto, certiúſque comperto, ſtatuendum cenſerem. Candidè reſpondi, illuſum eſſe credulitati & pudicitiæ incautarum mulierum, quarum cæteroquin nulla exſtarent damnoſa & noxia facta; Patreſque enixè rogare me, clementiâ uti ſuâ adversùs imperitam plebeculam uterentur. Quod & roganti mihi benignè conceſſum eſt. Dum Abrincis miniſteria mea obirem, improviſa intervenit Bibliothecæ meæ, mihique adeò calamitas. Quam enim integram reliqueram Pariſiis, & in tuto col-

reſque coram regiis Libellionibus tractata, & in publica tabularia relata eſt.

Feralis fuit hic annus [1] excellenti viro Carolo Sammauræo Montauſerio, cùm jam propè ageret octogeſimum vitæ annum. Hujus virtutem, bellicaſque & literarias laudes ita concelebrarunt viri per Europam eruditi, ut in illis hîc iterandis ſupervacua videatur omnis eſſe opera. At præclara ejus in me merita, ſuaviſſimamque tot annorum conjunctionem, etſi paſſim & voce prædicavi & ſcriptis, tam altè tamen animo meo infixa ea hærent, ut in me nec frequenti commemoratione, nec recordatione aſſidua, gratiæ referendæ voluntas ſatis expleri poſſit.

Nec multò pòſt Abrincas ſum profectus, novaque mihi atque gravis illic objecta eſt cura in colligendis & ad accuratum examen revocandis variis, qui circumferebantur, ſermonibus de ſagis & veneficis, quorum impia per totam meam Diœceſim facinora paſſim edita, multis fuerant offenſioni, ac nonnullorum etiam mentes infecerant. Inter aliquos criminis hujus affines deprehenſa eſt

1 An. 1691.

eſt à pio quodam Sacerdote, & ad me adducta mulier, Dæmoni, uti ferebatur, ab aliquot jam annis devota & addicta; notam fronti inuſtam gerens, tanquam certum initi cum eo pacti ſymbolum. Cui rei fidem ut faceret bonus ille vir, acum loco infigit, cùm nec ullus erumperet ſanguis, nec ullum doloris mulier præ ſe ferret indicium. Quarum rerum cognitionem ad ſe pertinere ratus Senatus Rothomagenſis, cauſſam ad judicium ſuum revocavit. Cúmque res obſcura, & variis obducta offuciis non liqueret, quæſivit à me Senatus per literas, quid de toto negotio propiùs à me inſpecto, certiúſque comperto, ſtatuendum cenſerem. Candidè reſpondi, illuſum eſſe credulitati & pudicitiæ incautarum mulierum, quarum cæteroquin nulla exſtarent damnoſa & noxia facta; Patreſque enixè rogare me, clementiâ uti ſuâ adversùs imperitam plebeculam uterentur. Quod & roganti mihi benignè conceſſum eſt. Dum Abrincis miniſteria mea obirem, improviſa intervenit Bibliothecæ meæ, mihique adeò calamitas. Quam enim integram reliqueram Pariſiis, & in tuto col-

locaſſe me putaveram, eam miſerabilis afflixit caſus ac peſſumdedit. Ædes enim, quas illic incolebam pretio conductas, malè materiatæ vitium fecerunt ſenſim, & una demum nocte corruerunt [1]. Quâ ruinâ non Bibliotheca ſolùm illic recondita, ſed & omnis libraria mea ſupellex, chartæ, & ſcripta multorum annorum ſtudio congeſta & parata, & ſupellectilis etiam domeſticæ non contemnenda pars in propatulum effuſa, & vulgi direptioni permiſſa eſt. Quæ cùm perlata ſunt ad Patres Jeſuitas, quorum res agebatur, perinde ut mea, jus enim meum omne jam illis tranſcripſeram, miſerunt continuò qui vilis popelli rapacitate prohibita, librorum, chartarumque omnium congeriem, diligenter collectam è ruderibus, & reliquum meum omne domeſticum inſtrumentum, transferrent in Domum Profeſſam, & apud ſe reciperent. Jam enim ante meum ab urbe diſceſſum, inter me convenerat atque illos, ut habitationem mihi pararent in ſuis ædibus, in quam diverterem ſi quando Lutetiam me negotia retraherent. In eam deinde redux conceſſi, nec aliud mi-

1 An. 1693.

mihi in urbe deinceps domicilium fuit, etiam poſt abdicatum Epiſcopatum Abrincenſem.

Sub hæc tempora [r] majorem omnium opinione cepi dolorem ex morte Ægidii Menagii, cui etiamnum pubeſcens, non familiaritate ſolùm, ſed intimâ etiam amicitiâ, & jucundiſſima ſtudiorum omnium conſenſione fueram ſocialiter adjunctus. Quod uterque noſtrûm vulgo notum, publicisque monumentis per ſe quiſque conteſtatum eſſe voluit. Ac multò antè quàm larium ſedem poſuiſſem Lutetiæ, & adhuc habitarem in patria, meréque provincialis eſſem, frequens tamen intercedebat mihi cum eo literarum commercium: cum quibus literis & totum ſuum ad me particulatim miſit Opus Laërtianum. Ego verò Origenianos meos cum eo communicabam Commentarios, & ex mutuis conſiliis lucubrationes noſtras componebamus. Quo poſtquam ſtudiorum meorum arbitro & ſocio orbatus ſum, neminem habui, quem tam confidenter conſulerem in rebus dubiis, cuique pectus tam candidè aperirem. Adde comitatem mo-

r An. 1692.

rum, amœnitatem ingenii, ſermonis lepores, congreſſus urbanitatem. Quamobrem vitæ per tot annos jucundè actæ cùm in mentem veniunt deliciæ, quàm ſuavis eſt eorum recordatio, tàm acerbum & grave deſiderium. Gratum interim mihi fuit, quod ab illo factum eſt, cùm exemplum meum ſecutus Bibliothecam ſuam teſtamento reliquit eidem Domui Profeſſæ Societatis Jeſu, cui legaveram & meam; cùm antea factum meum viſus eſſet non ſatis probare. Atqui non valde locuples fuit hæc Bibliotheca, nec magni pretii; præſertim ſi Franciſci Guyeti, viri doctiſſimi, excepiſſes libros, qui notas eruditas manu ejus ad oram adſcriptas præferebant, quoſque ab ejus hæredibus pretio redemerat Menagius.

Non multo abhinc tempore effigiem meam in ære cælaverat Edelinkius, peritiſſimus artifex, atque inde expreſſa exemplaria diſtrahebantur. Horum unum tum fortè in Hollandiam tranſlatum venit ad Petrum Francium, Profeſſorem Amſtelodamenſem, poëtica laude florentem. Is imaginem meam, meque adeò ipſum carminibus celebravit ſuis,

Græ-

Græcis & Latinis. Quæ cùm ad me mitteret humaniſſimis quoque compellavit literis, quibus magnopere gaudere ſe ſignificabat eſſe in amicorum meorum numero, meque ad poëticos luſus invitabat. Jam inde verò lucubrationum omnium ſuarum, quoad vixit, participem me eſſe voluit.

Dum hæc agerentur, non unas Hamburgo literas accepi à Johanne Friderico Mayero, homine erudito, quibus magnopere contendebat à me, ut ſe ad novam *Demonſtrationis meæ Evangelicæ* editionem ope juvarem & conſilio, ſubminiſtraremque ſine mora, ſi quid haberem ad manum, quod ad Operis vel ornatum, vel emendationem, vel amplificationem pertineret, cui & vultus mei præfigi effigiem, ut eſt mos Germanorum, valde velle ſe ſignificabat. Paruiſſem equidem honeſtæ poſtulationi, niſi paulò pòſt ſcripſiſſet ad me Johannes Thomas Fritſchius, Bibliopola Lipſienſis, factum hoc ipſum Lipſiæ, quod Hamburgi fieri volebat Mayerus; recudi nempe Opus noſtrum, additamque in limine meam effigiem. Quam ut conſpexi poſtmodum, non qui-

quidem πρόσωπον τηλαυγὲς præfixum Operi, uti fieri amat, ſed ruſticanam & ſubabſurdam faciem mihi tributam comperi, qualis eſſet agaſonis aut bajuli. Subjectus erat Libellus noſter *De ſitu Paradiſi terreſtris*, Latinè redditus, ſed celato Interpretis nomine. Monebat præterea Fritſchius denuo illic prælo ſubjici Carmina noſtra, juxta Vltrajectinam editionem, paucis abhinc menſibus à Grævio adornatam. At eorum nulla ad nos pervenerunt exemplaria.

Venit interim [1] ad me triſtiſſimus nuntius de morte Danielis Macæi, conſobrini, & tutoris quondam mei, in Præſidiali Curia Cadomenſi Senatoris integerrimi; quem diverſo licèt vitæ genere implicitum, aliiſque oblectamentis deditum, equeſtri præſertim rei, canibuſque ad venandum, ac planè ab eruditionis ſtudiis averſum, haud minùs tamen ac patrem colui à pueritia, haud minùs ac fratrem dilexi, ob facilitatem morum conſtantemque erga me benevolentiam.

Jamque Epiſcopali munere ſolutus, Abrincis exceſſeram, & in ſeceſſu, quem

1 An. 1703.

quem mihi paraveram intra Domum Profeſſam Pariſienſem Societatis Jeſu, & in eorum convictu molliter conquieſcebam, cùm dira me invaſit podagra, incognitus mihi antea morbus, & planè inexpertus. Hinc mihi ereptus ad aliquod tempus eſt pedum uſus, hinc quies per diem ademta, ſomnus per noctem, totumque menſem acutiſſimis doloribus conflictatus ſum. Quibus & anno proximè ſequenti leviter tentatus ſum, ſed penitus demum tractu temporis tormentum hoc reſedit.

[1] Hunc corporis dolorem excepit vehemens animi angor, ex obitu ſororis meæ majoris natu, piiſſimæ & ſapientiſſimæ feminæ: quæ cùm in ipſo ætatis flore amiſiſſet virum, reſque domeſticas valde perturbatas, ac propè diſperditas & exhauſtas reperiſſet, eas prudentiâ ſuâ & vigilantiâ reſtituit; natos tutelæ ſuæ commiſſos educavit liberaliter; filios duos moribus integris, boniſque artibus, quibus ad humanitatem informari ſolet puerilis ætas, accuratè imbui curavit; ac filias quoque duas claris & locupletibus viris in matrimonium collocavit.

1 An. 1704.

locavit. At præcipuum ejus à prima pueritia in excolenda pietate ſtudium fuit; magna blandimentorum & deliciarum mundi deſpectio, nunquam ferè intermiſſa in exorando piis precationibus Deo aſſiduitas; ſumma aſperitas vitæ, crebræ corporis afflictationes, raræ diſcurſationes per urbem; frequens interea domus clauſtra vel in angulis templorum mora; ut aptiſſimè in eam convenire poſſit id, quod de alia quadam pia, nobili, & diligenti femina cecinit olim Hallæus noſter:

Præbuit hæc vobis exemplum nobile, matres;
Nam fuit in templo Magdala, Martha domi.

Quamvis autem ſontico morbo jamdiu vexata, de componendis ſuis ad ſupremum exitum rebus admoneretur, repentina tamen & improviſa morte eſt exſtincta: de qua cùm accepiſſem nuntium ad Aquas Borbonias, incredibilem animo cepi mœrorem, ut penè ſolitos fontium hauſtus atque uſus cogerer intermittere, ne corpus ægritudine animi af-

affectum, penetrabilem & intima pervadentem aquarum vim perferre non poſſet.

Nec multum proceſſerat temporis, poſtquam defunctus eram hoc dolore, cùm conſimilis alter denuo me oppreſſit ex morte ſororis alterius meæ, quæ itidem ut altera me natu major erat. Multùm illa à ſorore diſcrepabat ingenio & indole. Seria illa erat & ſubtriſtis; hæc hilaris & feſtiva, jocorumque & oblectamentorum appetens, quibus capi & deliniri juvenilis ætas ſolet. Præcellens ad hæc forma & ſtaturæ dignitas, quibus ad eam pelliciebantur & amici multi, & plures etiam amatores. At nupta tandem viro militari & à cultu pietatis non alieno; ac ſororis præterea exemplo & adhortationibus pellecta, ad ſanctiorem tandem vitam traducta eſt. Cúmque per occaſum viri, conjugii vinculo & legibus ſoluta, arbitrii ſui compos facta eſſet, mundum urbanoſque tumultus pertæſa, rus conceſſit, vitam actura ſolitariam, & ab hominum frequentia ſepoſitam, ut cæteris libera curis Deo uni, piiſque ad æternam ſalutem exercitationibus vacaret. Verùm

rùm ne ſic quidem optata quiete & ab interventoribus vacua frui ſe poſſe intellexit. Itaque in religioſum Saleſianarum virginum cœtum ſalutaribus votis adſtricta ſe abdidit, cui à Sanctiſſimæ Virginis Viſitatione nomen eſt. At præter caſtigationes corporis, in hoc vitæ genere ſponte ab ea quæſitas & ſuſceptas, longè etiam graviores à Deo immiſſas tulit. Viginti enim ante obitum annis, noxius è cerebro perfluens humor diſtillare cœpit, & redundare in muſculos atque nervos, artuumque ligamenta, ut tota corporis compages tremore tentata vacillaverit primùm, mox etiam ad ſtabiliendum gradum fuerit adſciſſcendum ſcipionis ſubſidium. Poſtmodum verò ingraveſcente morbo, officium ſuum manus pedeſque negaverunt penitus; atque ita reſoluta ſunt demum linguæ vincula, ejuſque uſum prorſus amiſit. Acceſſerunt acerbi dolores, cùm humor ille è capite erumpens ſtimularet membranas corporis acrimoniâ ſuâ atque pungeret. Mirabilis interim in tot malis patientia; nulli gemitus, nulli queſtus, frons quamvis aſſiduis interdum contracta doloribus, ſerena tamen

ſæpe

ſæpe & exporrecta; quaſi participem ſe eſſe cruciatuum Chriſti intimo ſenſu lætaretur. Tot deinde miſeriis & ærumnis oppreſſo corpore, octogenaria major placido fine quievit.

Hos angores cumulavit alia ægritudo, gravis profectò & acerba, de morte Ludovici Burdalæi, è Societate Jeſu, ſacrorum Evangelii præconum hac ætate longè principis, quo vel propter collata in me ſummæ benevolentiæ officia, vel propter amabilem quemdam animi candorem, nemo mihi fuit amicior; erat enim in eo pectus apertum, &, ut ita dicam, pellucidum; neque certè jucundior quiſquam, propter lepores ingenii, ſuaviſſimamque hilaritatem. Acceſſerat frequens ac penè quotidianus multorum annorum uſus, cùm nulla penè abiret dies, quin ad me veniret ſub noctem, & quidquid interdiu ad ſe allatùm eſſet novi, expromeret peramanter, & in medium quæſita officiosè reponeret.

Per id tempus ventitabat ad me ſæpenumero certis ſtatiſque diebus [1] Johannes Petrus Moretus Valboneſius, primarius

1 Jean Pierre Moret du Bourc-chenu de Valbonnais.

marius Præſes Curiæ Gratianopolitanæ rationum regiarum, vir & humanitatis, &c, quod vix credibile ſit quamvis oculis captus ac planè cœcus, raræ etiam eruditionis laude inſignis. Cúmque fortè aliquando iiſdem horis veniſſent ad me honeſti quidam & literati homines, totumque pomeridianum tempus eruditis ſermonibus jucundè eſſet tranſactum, convenit inter illos hac ſuavitate illectos, ut ſingulis quibuſque hebdomadibus bis eoſdem congreſſus apud me repeterent. Quod ego quidem vix optare, nedum poſtulare aut ſperare eſſem auſus. Atque hinc certè impoſitam ſibi legem conveniendi mei per illos dies atque horas tam conſtanter retinuerunt, ut hinc nova apud me exorta ſit & conſtituta non ignobilis Academia.

Venerunt ad me Vltrajecto literæ hoc tempore ab Henrico Sickio, quibus prænuntiabat miſſurum ſe ad me Arabicum Libellum, cui titulus eſt *Evangelium Infantiæ*, vel juxta Galaſium, *Liber de infantia Salvatoris*, (ſi modò Liber idem uterque eſt) Latinè à ſe redditum & Notis illuſtratum. Rationem præterea ſtudiorum ſuorum exponebat

nebat candidè Sickius, paratam habere ſe interpretationem Alcorani, adjunctis Scholiis utriuſque Gialalloddini, & actorum quoque Sergii Monachi illius, qui Mahummedi ad impietatem doctor & præſultor fuit. Quanquam attentiùs introſpicienti dubium eſſe poteſt, an non ſuppoſita ſit hæc ſcriptio, & recentior quàm creditur.

Prodierat non ſemel in lucem data à me reſponſio ad literas ampliſſimi Gisberti Cuperi, quibus ſententiam meam rogabat de Diis Berœenſibus Madbacho & Selamane. Quæſiverat hoc ipſum & ab aliis compluribus literatis viris, ac præſertim à Jacobo Rhenferdio, homine apprimè erudito. Is cùm ex Berœenſis hujus marmoris ectypis deſcriptionibus veterum characterum Syrorum formas obſervaſſet, eorum omnium ſeriem integram reſtituere ſe poſſe ſperavit. Tum à Palmyrena ſcriptura ad Punicam deductus, impendióque magis lætatus, rem totam Franekerâ continuò perſcripſit ad me, quem ſciebat rei literariæ incrementis magnopere delectari, ſubjecitque triplex ac planè diverſum elementorum Phœniciorum genus eſſe à

ſe

ſe repertum, Syriacorum, Africanorum ſive Siculorum, & Hiſpaniarum. Enixè deinde contendebat à me conatus ſuos ut juvarem, nummorumque antiquorum, qui in Gallia haberentur apud nos, copiam ſibi facerem ipſe ſi poſſem, vel ab iis qui poſſent impetrarem.

Hoc ipſo tempore quintam Carminum noſtrorum editionem adornavit Jacobus Stephanus, Typographus Pariſienſis, diligens, & elegantiarum artis ſuæ apprimè ſtudioſus. Jam olim ea me inſcio & inconſulto in Hollandia edenda curaverat Theophilus Hogerſius, bonus & literatus juvenis, mihi jam ſuprà dictus: qui cùm more ſuæ gentis perluſtraret Europam, venit Cadomum, Cadomenſiumque urbanitate & eruditione delinitus, diuturnam illic in ſinu Muſarum moram fecit. Reverſus demum in patriam, partaſque literarias opes recognoſcens, nonnulla quoque mea carmina ſuis adjunxit, & in lucem dedit. Nomini noſtro tum impensè favebat Grævius, neque ullam noſtram vel leviſſimam ſcriptionem patiebatur interire. Vtque frequens erat inter nos literarum commercium, recentes omnes in-

induſtriæ noſtræ fœtus invicem miſſitabamus. Ergo Hogerſianam Carminum meorum editionem, multorum aliorum, quæ à me identidem acceperat, acceſſione locupletatam, ſubjecit Vltrajectinis typis, & ad me miſit. Ad cujus formam expreſſæ aliæ prodierunt ſubinde, quoad in poſtremam hanc demum omnem induſtriæ ſuæ præſtantiam Stephanus Typographus contulit. Ac perjucundum mihi ſanè fuit ita probatas fuiſſe Eclogas quaſdam noſtras viris poëtica facultate claris, ut illas Gallico carmine redderent, eoque tam molli & concinno, ut non parum decoris & ornatus iis acceſſiſſe videretur: adeò feliciter nativos ductus & primigenium colorem aſſecuti ſunt. Nam quæ *Vitis* titulum præfert, & à me olim etiamnum adoleſcente lucubrata eſt, Gallicis eam numeris expreſſit Chanavarinus, in Rothomagenſi Computationum Curia Magiſter; *Irim* Marchio Faræus, Stipatorum Aurelianenſis Ducis Præfectus; *Lampyrin* Paulus Talamantius, unus ex Academiæ Francicæ Sociis; alter verò ex eodem Sodalitio Seraphinus Regnerus, argutâ epiſtolâ Latino carmine ſcri-

ptâ, *Meliſſam* Eclogam proſecutus eſt. Et Chanavarinum quidem, cùm ad me ſibi de nomine vix cognitum, *Vitem* meam, vel ſuam potiùs, Gallico cultu exornatam, humaniter miſiſſet, memini me hoc carmine excipere:

Immeritam Vitem quo ſis dignatus honore
Audiit, & ſubitò ſic mihi Phœbus ait:
Eſt jam, cui Vitis pluſquam tibi debeat alter;
Eſſe illi dederas, hic dedit eſſe benè.

Nec intentatæ mihi ſunt Gallicæ Muſæ, at ſæpius etiam, etſi ſtrictim & obiter, ac veluti per tranſennam conſalutatæ, ita ut Latinorum meorum Carminum numerum ferè exæquarint. Ac liquidò profiteri poſſum nuſquam me ad eas ſerium & valde attentum acceſſiſſe, ſed ludibundum, & velut alias res agentem, & excurrentem in alienam poſſeſſionem; ſæpiſſime verò, cùm ſedens in rheda Lutetiæ vectarer per compita & angiportus. Atqui hæc ludicra ita neglexi, ut perpauca exſtent in meis ſcriniis,

ac

ac ferè nulla ; penituſque intercidiſſent, niſi ſubveniſſet in tempore, clariſſimus Fucaldius, amicus meus ſummus, literarum amans, forenſis & ærariæ rei per Normaniam Præfectus ; qui cùm aliquid eſſe putet noſtras nugas, disjecta collegit Gallica Poëmata ; & ab interitu ſervavit.

Vniversè verò de Carminibus meis, quorum hîc incidit mentio, palam hoc agnoſco & fateor : cùm magna eorum pars per juveniles annos mihi exciderit, plurimum ac nimium etiam illic ineſſe amatoriæ vanitatis, quæ ætatis hujus propria eſt.

Ac patriam quidem meam, & mores, & ſtudia, & vitæ genus in pauca contrahere, & in Epigramma hoc referre ſum conatus :

Κάδμος ὄπασσε πάτραν, Μοῦσαι
δέ με παῖδ' ἀπίταλλον,
Υ'έπος Κρονίων δῶκεν ἐπωνυμίην.
Ἐν μυχίοις πραπίδεσσι καθέζετο
Φοῖβος ἀνάσσων,
Μηδὲν ὅλως καὶ ἐμοῦ ἴσχυεν
ἔχθρα τύχης.

Ἐν δὲ κυλινδομένου πηλώδει συφε-
τῷ αἴης,
Νοῦν ἁγνὸς θεόθεν οὐρανοῦ εἷλκεν
ἔρως.

Ex Hollandia deinde perlatus eſt ad me horribilis & ſacer Libellus Johannis Tolandi, qui *Adeiſidæmon* vocabulo barbaro inſcriptus eſt. Horribilem dico, propter Auctoris infamiam, quem nothum & probroſis natalibus ortum ferunt; tum & quòd nomini ejus publico judicio inuſta eſt ab ipſius popularibus turpitudinis nota propter impietatem, quam palam auſus fuerat profiteri; narrantque graviori pœna, atque ultimo etiam fortaſſe ſupplicio fuiſſe afficiendum, niſi ſaluti ſuæ prudenti fuga conſuluiſſet. Sacrum appello eumdem Libellum, quòd homo ille nequam & perditus ſupremo Deo bellum videatur indixiſſe. Adde ſcriptionis ipſius inſulſitatem & barbariem, ſupinamque ac ridendam humanarum juxtà & ſacrarum literarum inſcitiam. Nam quod ad me attinet, quem ille figendum maledictis & proſcindendum ſibi propoſuit, quidni ho-

honorificum mihi & glorioſum eſſe ducam, Dei ipſius cauſsâ vel atroces perferre injurias, unáque cum eo contumeliis onerari? Quamobrem ipſe ſibi Deus aderit cauſſæ ſuæ vindex, dum partes meas ipſi tutandas relinquo. Quamquam nec jam inter viros cordatos defuit, qui hoc officio fungeretur. Statim enim atque è tenebris emerſit ſceleſtus ille Liber, adversùs exorientem & graſſantem impietatem ſtylum feliciter ſtrinxit vir inſigni pollens pietate & eruditione Jacobus Fayus [1], & nefarii nebulonis repreſſit petulantiam, ac noſtro etiam honori officioſa defenſione conſuluit. Poteram equidem in ea acquieſcere, ita contuſa eſt hominis procacitas; & feciſſem utique, niſi in dubium vocata fuiſſet fidei meæ integritas in depromendis variis Auctorum priſcorum teſtimoniis, cùm ſanctæ noſtræ Religionis veritatem aſſerere inſtituiſſem in *Demonſtratione mea Evangelica*. Cúmque dignitatis meæ non eſſe intelligerem, manus in luto hoc ſubigendo fœdare, paratam à me reſponſionem alieno nomine prætexui.

1 De la Faye.

At perſonam mihi denique detraxit clariſſimus Abbas Johannes Marius Marca Tilladetus, cùm Diſſertationes aliquot diverſis à me lucubratas temporibus ſuper rebus varii argumenti, partim ad Religionem, partim ad Philologiam pertinentes, recognovit; eaſque in vulgus ſparſas paſſimque disjectas vir optimus, bonarum literarum meique ſtudioſus, colligere, & ab interitu vindicare inſtituit. Facilè equidem paſſus ſum fœtus meos, neglectos à me & propemodum expoſitos, & errantes per angiportus, redonatos patriis laribus, & in unum conjunctos, atque in tuto collocatos, nunc prodire in vulgus mundiore & decentiore cultu. Veteris verò præcepti memor Tilladetus, quod inchoantem Opus aliquod præfigere jubet inſignem faciem & ſplendidam, collectis à ſe Diſſertationibus præfixit luculentam Præfationem, ſingularis ſuæ eruditionis, ſuique adversùm me amoris, & præclaræ exiſtimationis notis diſtinctam; quâ quid ſingulis contineretur, doctè & argutè expoſuit. Hæc quiſquis evolvenda ſumſerit, plurima reperiet vulgi judicio permiſſa, vel privatim ad amicos ſcripta

fa-

familiariter, vel in meos peculiares uſus: Quæ, ſi res optionis meæ fuiſſet, ſuppreſſa maluiſſem. Conjecit is quoque in hanc farraginem complures epiſtolas temporibus illis ad literariæ rei principes, à me olim temerè fortaſſe & inconſultò ſcriptas, cùm vix mea ætas primam deſignaret juventutem. Quòd ſi ex levi hoc ſcriptionum genere quæſiviſſemus laudem, promtum nobis erat, atque etiam nunc certè eſt, plauſtra commentationum hujuſmodi, & epiſtolarum ad ſinceræ doctrinæ ſtudia ſpectantium, è literario noſtro penu depromere; quas tamen non perire, ſi tantum de me abſque invidia jactare licet, intereſſe forſitan aliquantùlum poteſt bonarum literarum.

6 Vix typographica clauſtra perfregerat hæc Opuſculorum congeries; nec dum vulgi judicia eram expertus, cùm [1] morbus me invaſit tàm atrox, ut intra octavum diem deſertus à Medicis, & deploratus ſim. Tantaque conſecuta eſt animi defectio, ut penitus mente lapſus ſim, nec ullius rei in me ſuperfuerit notitia. Jamque ſacro oleo perunctus, in

[1] An. 1712.

extremo colluctantis cum corpore animæ conflictu piis precationibus commendabar Deo, cùm, ipſius beneficio, & ſupremo reviviſcentis naturæ conatu, erumpens derepentè toto corpore ſalutaris ſudor omne morbi abſterſit virus, meque ad vitam revocavit. Nec ita tamen penitus convalui: perdiu enim tam acerbis vexatus ſum cruciatibus, ut omnes mihi artus ardere viderentur. Itaque à circumſtantibus famulis ſæpe auditus ſum, cùm mortem flagitarem à Deo, & inter gemitus ac ſuſpiria cuperem diſſolvi, & eſſe cum Chriſto. Accedebat tanta corporis debilitas, ut ne manum quidem ori admovere poſſem, jacerem que per multos dies immobilis tanquam ſtipes. Ita quoque incubuit in aures & in oculos fera vis morbi, ut mihi primò viſus ſim in totum vitæ tempus ſurditate & cæcitate damnatus; quæ ne poſt confirmatam quidem valetudinem in integrum planè ſunt reſtituta; nam & paulò obtuſior mihi eſt auditus, nec facilè utor oculis, niſi ad claram lucem: adeò ut quod ſolitum mihi fuit toto ferè vitæ tempore, alienos oculos, & anagnoſtæ officium adhibere ad legendum,

id

id nunc vel maximè cogar facere.

Gratiis Deo pro recepta valetudine, vel potiùs vitâ, actis, ex nova Pratellii Operum editione, de qua ſuperiùs dixi, cognovi quàm barbaro & ferino ritu à ſuperſtite hominis illius factione, cùm animam agerem, fuerim acceptus. Ac contumaciâ ſuâ frui illos facilè ſiviſſem, niſi rerum geſtarum veritatem, certò mihi compertam, commentis figmentiſque petulanter adulteratam intellexiſſem in muſtea hac Pratellianorum maledictorum congerie. Protervitatis enim ſuæ & nequitiæ ſibi conſcii, res ad arbitrium vel ſuppreſſerunt, vel diſſimularunt, vel nulla religione adhibita confinxerunt. Caverunt verò præcipuè, ne quid à re quæ agebatur quantumlibet alienum prætermitterent, quod ad noſtram exiſtimationem minuendam crederent pertinere. Contemnere equidem poſſum minutos latratus catellorum, latratus modò ſint, non morſus. At cùm exſertos ſentio in me dentes, virgâ abigo. Levi ergo ſcriptione, at modeſta, irruentem in me compreſſi calumniam, meque omni ſtudui exſolvere ſuſpicione vanitatis, & famæ meæ integritatem tueri. Venit hæc

quoque ſcriptio in manus Johannis Clerici, itidem ut illa altera ſuperiùs à me commemorata. Plurimas enim neceſſitudines habet ille Lutetiæ, quæ rerum omnium illic actarum expertem eſſe eum non ſinunt. Meam hanc ille, pro inſtituto, defenſionem retulit in *Bibliothecam ſuam Selectam*, ſuamque ei privatim ſubjunxit; nominique ſuo, & à Pratellio & à Pratellii congerronibus ſpurciſſimi oris intemperanter violato, ſolidè quidem, ſed modeſtiſſimè tamen patrocinatus eſt.

Inter acerbiſſimas vitæ meæ calamitates meritò ponendus mihi eſt repentinus Cardinalis Eſtræi interitus, qui circa illud tempus ſummo meo dolore contigit. A primis quidem adoleſcentiæ meæ annis cum eo vixeram conjunctiſſimè; nam & iiſdem delectabamur ſtudiis, magnaque erat in rebus cæteris voluntatum omnium conſenſio. Frequens ad hæc intercedebat vitæ uſus & ſocietas, cùm ingruente atrociſſima vi morbi intra paucas horas exſtinctus eſt; unáque mihi erepta eſt ſuaviſſima pars vitæ, præſidiumque in rebus dubiis, & in acerbis ſolatium.

Tum

Tum verò animum retuli ad hanc, quam habemus in manibus, quamque hîc exhibemus, rerum noſtrarum narrationem, ob eas quas in aditu Operis ipſius cauſſas expoſui. Has qui ſecus interpretabuntur ac referent ad captandam popularem auram, pœniteat eos fortaſſe judicii ſui, cùm viros graves, ingenii & doctrinæ laude conſpicuos, mihique amicos & perſamiliares, hanc à me invito & reluctante operam aſſidua multorum annorum efflagitatione ſcient extorſiſſe. Nec tam ſuffenus ſum tamen, meique amator, ut id meâ ipſius cauſâ opiner eſſe poſtulatum à me. Quid enim in me eſt? aut quid in vita mea fuit, quod noviſſe vel minimum interſit hujus ætatis, aut futuræ? Scilicet is labor eſt eruditis hominibus, quid cogitaverim, quibus deditus fuerim ſtudiis, quid ſcripſerim, & omnino quis homo, albus an ater fuerim. Verùm cùm multa me amici de doctiſſimis ſuperioris ſeculi viris, quibuſcum notitia mihi & conſuetudo fuit, ſæpe narrantem audirent, veriti ſcilicet ne intercideret rerum illarum memoria, referri voluerunt à me in literas, quæ peti non poterant aliunde,

cùm perpauci ſuperſint æquales temporum illorum. Sed & altera etiam acceſſit, eaque gravior cauſſa; nempe ut priſtinæ vitæ meæ acta recognoſcens coram Deo, quámque multa egerent emendatione ex propinquo arguens, ſalutari pœnitentia eluere & reparare poſſem.

Quòd ſi rem non argumentis ſolùm, ſed exemplis etiam licet tueri, plurima ſanè, eaque illuſtria, & in veteri & in recentiori memoria ſunt in promtu. Patiatur modò benignus Lector, & in mei gratiam, Operiſque mei tutelam, paulò hîc me longiùs excurrere. Nonnullos autem recenſui, quorum in conſimili exercitatione præcipuum nomen fuit, ne fortè rei huic vel novitatem affingens ullam, vel raritatem, albo nos recuſet calculo abſolvere. Ac commemorandi primùm veniunt clari Reges, & Imperatores plurimi, qui virtutis ac gloriæ ſuæ ſibi conſcii, & magnitudinis rerum geſtarum, factum iri fraudem rati ſunt poſteris ſuis, ſi partarum laudum decus, meritis ſuis quæſitum, & ad illos pertinens hæreditario quodam jure, inerti & ingrato ſilentio exſtinxiſſent. Hinc prodierunt Alexandri commentarii

lau-

laudati à Plutarcho ; hinc illi Cæſaris ; hinc tredecim illi libri , quibus vitam ſuam expoſuit Auguſtus ; hinc illi quoque Tiberii , ſummatim breviterque compoſiti ; & octo illi Claudii. Quid Veſpaſianum ? quid Trajanum ? quid Hadrianum ? quid Severum ? quid Aurelianum ? quid alios in eadem palæſtra verſatos commemorem ? Cavendum tamen ne ſcripti ab Imperatoribus Commentarii de rebus ad imperii gubernacula pertinentibus confundantur cum iis, in quos res ſuas privatas retulerunt. Cujus moris exempla repeti poſſent ex priſcis Reipublicæ Romanæ temporibus : nam tres de vita ſua libros ad L. Fuſidium ſcripſerat Æmylius Scaurus, qui Conſul fuit anno poſt Romam conditam DCXXXIX. Factum id quoque à Rutilio Rufo , qui poſt decem annos Conſul & ipſe fuit. Q. Lutatium Catulum , qui cum Mario Conſulatum geſſit , anno ab V. C. DCLI. molli & Xenophontejo genere ſermonis ſcripſiſſe de rebus geſtis ſuis , ad A. Furium Poëtam familiarem ſuum , teſtatur Cicero. Ille ipſe Cicero , optimus in hoc genere & in moribus regendis magiſter , cùm

à Luccejo, amico ſuo, nobili Romanarum rerum Scriptore, ægrè impetraturum ſe putaret, & hiſtoriam Conſulatûs ſui peculiari opere proderet memoriæ, *Cogar*, inquit, *fortaſſe facere, quod nonnulli ſæpe reprehendunt, ſcribere ipſe de me, multorum tamen exemplo, & clarorum virorum.* Nec negat tamen in hoc genere ſcriptionum ineſſe vitia quædam, & quod verecundiùs de ſe ſcribendum ſit, ſi quid eſt laudandum; & ſæpe prætereundum, ſi quid reprehendendum; tum & illarum minorem eſſe auctoritatem atque fidem. Hanc autem hominum res ſuas vitamque actam prædicantium confidentiam iis verbis excuſat Tacitus [1], quæ quoniam ad defenſionem quoque noſtram accommodata ſunt, hîc referemus: *Apud priores ut agere memoratu digna pronum, magiſque in aperto erat; ita celeberrimus quiſque ingenio ad prodendam virtutis memoriam, ſine gratia, aut ambitione, bonæ tantùm conſcientiæ pretio ducebatur. Ac plerique ſuam ipſi vitam narrare, fiduciam potiùs morum, quàm arrogantiam arbitrati ſunt; nec id Rutilio & Scauro citra fidem aut ob-*

1 De Vit. Agricolæ, cap. 1.

obtrectationi fuit. Poteramus his quoque adjungere, magnum quidem, at modeſtiſſimum virum Marcum Aurelium Philoſophum, illos ſecuti, qui libros ipſius, quos legimus, ſcriptos ab eo opinati ſunt, quaſi vitæ ſuæ hiſtoriam. Quod longè ſecus eſſe agnoſcet facilè, quiſquis eos ſuo ipſius judicio, non aliena fide æſtimaverit. Deprehendet enim vel ex primo intuitu, non rerum à ſe geſtarum hiſtoriam, ſed gerendarum præcepta ipſum contexuiſſe, nullo digeſta ordine, ſed inconditè congeſta, variis temporibus atque locis, ab homine diligenti; prout ea, vel meditatione, vel uſu, opportuna ſibi eſſe judicabat. Ecqua verò ſplendidiori auctoritate tueri nos poſſumus, quàm Joſephi, tot nominibus ſuſpiciendi, qui cùm vitam ſuam deſcripſerit, ut appendix eſſet ad hiſtoriam antiquam gentis ſuæ, quam viginti libris complexus eſt, eique ſubnecteretur, manifeſtè declaravit ea re, minimè id ad decus ſuum, ſed totum ad popularium ſuorum utilitatem referri voluiſſe.

Quòd ſi majoris ſunt apud nos auctoritatis recentiorum temporum exempla, dabi-

dabimus in ſcenam Hieronymum Cardanum, qui in vitæ ſuæ ſtudiorumque pertexenda hiſtoria ita ſibi placuiſſe viſus eſt, ut vix modum ſciverit adhibere ullum, & poſterorum intereſſe crediderit non ignorare qualis & quantus vir fuerit; dabimus Eraſmum, cui idem propoſitum fuit, etſi alia ſpecie diſſimulatum; dabimus Scaligerum utrumque, quorum prior, in Epiſtolis ad amicos, buccinator ipſe virtutum ſuarum tam pleno ore fuit, ut videatur eſſe veritus, ne quid de earum exiſtimatione incautus orbis decerperet; at Joſephus filius, & ſuam & patris vitam ad Janum Douſam ſcribens, paſſimque in reliquis Operibus, effræni & immoderata jactantia prædicat laudes ſuas, ut propè convitium faciat ætati ſuæ, quòd aras ſibi non excitaverit. Parcior fuit & verecundior in narranda vitæ ſuæ hiſtoria Georgius Buchananus, brevis etiam & adſtrictus, & candidè quoque ſe ipſe denudans, ut nec de novis praviſque religionibus, quæ multorum animos infecerant illa ætate, quid ipſe ſenſerit ſatis diſſimulet. A nemine verò in hujuſmodi lucubratione ſuperari ſe paſſus eſt Ja-

Jacobus Auguſtus Thuanus, vel dignitate operis, vel varietate rerum, vel ſcriptionis elegantia, etſi non ſatis emendata atque caſta, in iis Commentariis, quos de vita ſua poſteris reliquit.

Nunc ſi his annumerare inſtituam longè plurimos, qui vernaculis Linguis res ſuas mandaverunt hominum memoriæ, dies me deficiat. Nonnulla hujuſmodi Opera exſtant apud Italos, & Gernos, alioſque per Europam populos, præcipuè verò apud Anglos. At reliquis longè præſtiterunt noſtrates Galli, meque auctoritate ſua magnopere incitarunt ad Opus hoc ſuſcipiendum; cùm jure id in me reprehendi non poſſe crederem, quod à tot excellentibus viris popularibus noſtris jam antè factum eſſet; ab Olivario Marcano, Philippo Comminæo, Bellæo utroque, Gulielmo & Martino; Blaſio Monlucio, Gaſpare Collinio, Philippo Huralto Civernio, Margareta Valeſia Regina, elegantiſſimi ingenii femina; Henrico ipſo quarto Rege, quem generis hujus Opus inchoaſſe teſtificatur Caſaubonus; Michaele Caſtelnavio, Michaele Montanio, cujus circumfertur pervulgatiſſima ſcriptio

Spe-

Speciminum titulum præ ſe ferens, quâ id unum ſibi propoſuiſſe videtur Auctor, minimè contemtor ſui, dare ſe orbi in exemplum, virtuteſque ſuas palam prædicare, Maximiliano Bethunio, Ludovico Gonzaga Nivernenſi, Nicolao Villaregio, Turriano utroque, Henrico & Frederico Mauritio, patre & filio, Henrico Rohannio, Armando Richelio Cardinale, Franciſco Baſſompetræo, Inculismenſi Duce, Franciſco Roccafucaldio, Henrico Guiſio Lotharingo, Pontiſio, Tavanio, Terlonio, Cæſare Coeſelio Pleſſiaco-Pralinio, Philippo Mont-alto Navallio, Bellovallio, Rogerio Rabutino, Cavaniaco, Marollio, & compluribus aliis. Quæ quanquam exempla factum meum apud æquos rerum æſtimatores, ſi minùs approbare, at certè excuſare poſſunt, non parùm tamen id me abſterruit, meumque tardavit propoſitum, quòd iis parem me ferre viſus ſim in ſcribendo, quibus tam diſpar fuiſſem in agendo; meque tota vivendi ratione ac meritis tam diſſimilem, hoc tamen ſcriptionis genere ſimilem efficerem. Itaque cæteris exemplis omiſſis, ad quorum imitationem nec poſſem aſſur-

ſurgere, nec deberem, in unius Auguſtini auctoritate ſtatui conquieſcere, quemadmodum initio Operis hujus ſum conteſtatus, eumque præcipuè mihi aſſectandum propoſui; atque hac potiſſimùm parte, quâ animi ſui perſcrutans latebras, vitæ præteritæ noxas demiſſiſſimè explicavit coram Deo, ac deinde etiam coram hominibus palam confeſſus eſt. Faxit Deus Optimus Maximus, pro inexhauſta ſua bonitate, ut hanc quoque voluntatem noſtram, tenuemque opellam, levis aliqua de cælo favoris aura proſequatur.

F I N I S.

HU-

HUJUS COMMENTARII

INDEX PRIOR,

ſecundùm paginarum ſeriem.

LIB. I.

PRæfatio, 1
Precatio ad Deum, 3
Naſcitur P. D. H. 3
Parentes ejus, Daniel Huetius & Iſabella Pillonia Bertovillæa, 3
Maria Huetia, 4
Suſanna Huetia, 4
Ægidia Huetia, 4
Daniel Huetius ejurat Hæreſim, conſilio Johannis Gonterii, 4
Daniel Huetius matrem compellit ad amplectendam fidem Catholicam, 5
Hanc felicem mulieris mutationem publicis monumentis conſignari curat Johannes Gonterius, 5
Sacellum exſtrui curat in Templo S. Johannis Cadomenſis, 5
In eodem Templo muſicos cantus inſtituit, 6
Eidem Templo inſtrumenta muſica largitur, 6

Pa-

Digitized by Google

Patrum Carmelitarum Cadomenſium periſtylium inſtaurari curat, 7
Quod ejus inſignibus ornant Carmelitæ, 7
Munera ab eo accipit, qui eum de ſacro fonte ſuſceperat, 7
Danielis Huetii obitus, 8
Iſabellæ Pilloniæ liberorum tutela committitur, 8
Mulierem ardenti peſte laborantem adit, amplectitur, ſuaviatur, incolumis, nulla inde contracta lue, 9
Primis Grammaticæ elementis imbuitur P. D. H. 9
Præceptorem habet Alanum Algæum, 9
Iſabellæ Pilloniæ obitus, 10
Ægidius Macæus tutelæ onus defugit, 10. *inſignis Aſtronomus*, 10. 11
Ægidii Macæi ſupellectilem omnem Aſtronomicam dono mihi dat Daniel Macæus ejus filius, 11
P. D. H. deducitur in domum & convictum Ægidii Macæi, 12
Ægidia Macæa educatrix mea, 12
Primis literarum elementis imbuitur à Patrib. Crucigeris Cadomenſib. 12
Tutor P. D. H. creatur, 12
P. D. H. ſorores Rothomagum ablegantur, 13

Materteræ noſtræ Dominicanæ, 13
Daniel Macæus tutor creatur P. D. H. 13
Catharina Pillonia matertera, 13
Catharinæ Pilloniæ filii literas ſummopere averſantur, 13. 14
Eorum invidia & odium adversùs P. D. H. 14
Quem deterrere conantur à ſtudiis, 14. 15
Præceptor his præficitur pius & illiteratus, 13. 14
P. D. H. ad ſtudia excitatur à Præceptorib. è Societate Jeſu, 14
Quantum mihi profuerit amor literarum, 15. 16
Summopere deſiderat artem diſcere legendi & ſcribendi, 17
Diligitur à Præceptoribus, 17
Vulnus accipit in capite, 17. *quo nuntio ita commotus eſt ipſius Præceptor, ut febri correptus vitæ periculum adierit*, 17. 18
Odit literas Græcas, 18
Magno fertur in Poëticam ſtudio, 18
Priſcam Mythologiam accuratè condiſcit, 18. 19
Perverſis conſiliis à legitimi & ſani carminis via deflectit, 19

Sa-

Sacramentum Confirmationis accipit à Johanne Petro Camuſio, Epiſcopo Bellicenſi, 20
Variolis & Rubiolis graviter laborat, 20
Variolæ & Rubiolæ Veteribus non incognitæ, 20
Servilius Iſauricus à Cicerone cur varius dictus, 21
Vettius Valens Antiochenus Aſtrologus, 22
Variolæ cur milinæ dictæ à Gregorio *Turonenſi*, 22
Calipharum plerique variolis notati, 23
Variolæ ex Indiis & Ægypto in Occidentem defluxerunt, 23
Bernardinus Gigaltus Bellofontius Franciæ Mareſcallus, meus condiſcipulus, 24
Brebovius Lucani Interpres, 24
Lucanum præfert Virgilio, 24
Petrus Cornelius Lucanum præfert Virgilio, 24
Franciſcus Malherba Statium plurimi facit, 24. 25
Rariores ſunt bonorum Poëmatum ſani æſtimatores quàm artifices, 25
Johannes Franciſcus Saraſinus, 25

Maria & Suſanna Huetiæ Cadomum revocantur, & in matrimonium collocantur, 25

Antonio Hallæo in convictum & diſciplinam traditus ſum, 26

Antonius Hallæus poëticæ artis & Geographiæ peritus, 26

Prima Geographiæ elementa ab Antonio Hallæo accepi, 26

Antonius Hallæus moriens noſtri amanter reminiſcitur, 27

Antonius Goſſelinus Collegii Syvani Gymnaſiarcha, 27. *ſcribit Hiſtoriam veterum Gallorum, quæ refellitur à Samuele Bocharto*, 28

P. D. H. *ſtudia Philoſophiæ auſpicatur*, 28

Petrus Mambrunus, 28

Mambrunus primus me informat Geometriæ elementis, 29

P. D. H. *magno in Geometriam ſtudio fertur*, 29

P. D. H. *Dominicanæ Familiæ cupit adſcribi*, 30

P. D. H. *admittitur in Sodalitium B. Virginis*, 31

P. D. H. *alterum Philoſophicum curſum inchoat*, 32. 33

Sepoſitis tantiſper ſtudiis Mathematicis, 33
P. D. H. publicam Diſputationem Mathematicam aperit, 33. 34
Erardus Billius, eruditus Mathematicus, 34
Georgius Furnerius, 34
Petrus Galtruchius, 35
P. D. H. Carteſianæ Philoſophiæ valde ſtudioſus, 35
Quam demum repudiat, vitiis ejus perſpectis, 36
Mambrunus Lutetiæ repetit Philoſophicum curriculum, 36. *inde Flexiam miſſus, reliquo vitæ tempore Theologiam illic docuit*, 36. *cùm poëticis exercitationibus interim animum oblectaret*, 36
P. D. H. ſtudet Jurisprudentiæ, 37
Ad amœniores literas revocatur, lecta Samuelis Bocharti Geographia ſacra, 37
P. D. H. ſtudet Ebraïcis & Græcis literis, 38
P. D. H. Grammaticam Ebraïcam ſibi ipſe contexit, 38
Joſephi Scaligeri vanitas & oſtentatio, 38. 39

P.

P. D. H. Poëtas Græcos omnes cum Scholiis, & deinde Hiſtoricos condiſcit, 39
P. D. H. Thucydidem Petavii ope & conſiliis ſubnixus evolvit, 39
P. D. H. Longi Sophiſtæ Paſtoralem Fabulam Latinè reddit, 39
P. D. H. Ebraïcas literas magno ſtudio repetit, 40
Per triginta annos nulla dies abiit, quin duas treſve horas Ebraïcis ſtudiis non impenderit, 40
Libros ſacros Ebraïcè ſcriptos quater & viceſies totos legit, 40
Nihil officit ipſius valetudini aſſiduitas ſtudiorum, 40. 41
Excitatus ſum ad ſtudia, viſâ Geographiâ ſacrâ Bocharti, 42
Amicitiam inii cum Bocharto, 42
Semel cum eo habita mihi eſt controverſia de rebus ad Religionem pertinentibus, nempe de cultu Imaginum, 43
Donec exortum eſt inter nos diſſidium ſuper loco Origenis de Eucharistia, 43. 44
Ad Auctorum Græcorum ſeriem contexendam adhortatur me Bochartus, 44

Bochartum ad ſe accerſit Chriſtina Suecorum Regina, 44
Stephanus Cabagneſius, 45
Jacobus Cabagneſius, 45
Venerunt ad me Epiſtolæ Gallicæ Joſephi Scaligeri ad Jacobum Dalecampium, 47
Venerunt item ad me Jacobi Cujacii Epiſtolæ ad Jacobum Dalecampium, Latinè & Græcè ſcriptæ, 47
Venerunt quoque ad me Libri complures ex Joſephi Scaligeri Bibliotheca, ejuſque manu ad oram paſſim ſubnotati, 47
Jacobus Palmerius Grantomenilius multa Græcè oratione ſtricta & ſoluta eleganter ſcripſit, 47. 48. *Veteris Græciæ deſcriptionem aggreditur*, 48. *Obſervationes ſuas in veteres Auctores Græcos me auctore & exhortatore in lucem edit*, 49, 50. *ſingulari certamine congreditur jam ſenex cum Juvene valente & robuſto, eumque vincit*, 49
Jacobus Palmerius alter, 49
Ludovicus Thorodæus veteris Græciæ deſcriptionem aggreditur, 50. *in Græciam proficiſcitur*, 50. *alienæ induſtriæ faſtidioſus*, 51. *vetera carmi-*

na Græca à recentioribus non inſtrunoſcit, 52
Jacobus Grandorgæus Premontius, 52. *homo arguti & urbani ingenii*, 52. *Romanarum antiquitatum peritus*, 52. *fugiens laboris*, 53. *Græcas literas ſerò condiſcit*, 53. *Origines Cadomenſes ſcribere recuſat*, 54
Andreas Grandorgæus, 52
Ad Græcarum literarum ſtudia fruſtra invitantur Ludovicus Borbonius Princeps Condæus & Montauſerius, 54
Hiſtoricæ ſcientiæ pars eſt, ſcire nibil ultra certos aliquos fines de quæſita hiſtoria ſciri poſſe, 54
Studia literarum animum meum avertebant à cultu pietatis, 55. *ut & vitæ oblectamenta & commoda & mulierum conſuetudo*, 55
A Tutore meo deductus ſum ad ſaltandi, equitandi, & armorum tractandorum magiſtros, 56
Magna pollebam agilitate, velocitate & robore corporis, 56
Nandi peritiam mibi ipſe comparavi, nullo adhibito magiſtro, 57
Exii è poteſtate Tutoris, à quo habitus fueram parcè & illiberaliter, 57. 58

Tutorum parſimonia pupillorum educationi valde noxia eſt, 58
Lutetiam tum primùm adii, 58
In comparandis Libris ſacculos exhauriebam, 58. 59. *ut ad neceſſarios uſus vix facultates meæ ſuppeterent*, 59
Veteres omnes Auctores mihi imprimis ſtatui comparare, 59
De Librorum meorum ornatu & nitore parùm laboro, 59
Ad Librorum meorum meas ſuas notas adtexui, 59
Verebar ne Libri mei olim diſtraherentur, 59. 60
Jacobus Sirmondus, 60
Dionyſius Petavius, 61
Philippus Labbæus, 62
Gabriel Coſſartius, *extemporali oratione valde celebratus*, 62
Franciſcus Vavaſſor, 63
Renatus Rapinus, 63
Johannes Commirius, 63. 64
Stephanus Agardus Campenſis, 64
Johannes Garnerius, 65. *Marii Mercatoris editor*, 65
Puteani fratres, *Petrus & Jacobus*, 65. *Bibliothecæ Regiæ præfecti*, 65
Franciſcus Guyetus, 66

Iſmaël Bullialdus, 67
Gabriel Naudæus, 68
Bibliothecæ Mazarinææ ſectio, 68
Petrus Lambecius, 68. 69
Ex Dogmatum Theologicorum Petavii lectione nonnihil labefacta eſt fides noſtra, & deinde Dei beneficio confirmata, 69. 70

LIB. II.

CHriſtina Regina Bochartum accerſit in Sueciam, 71
Iſaacus Voſſius ſtudiis præeſt Chriſtinæ Reginæ, 71
Bochartus ad iter Suecicum ſe accingit, 72
Bocharto itineris Suecici comitem me ſpopondi, 72. 73
Profectioni meæ Suecicæ moram injicit morbus, 73
Cadomo profectus ſum Franciſcopolim, 73. 74
unde paucis ante horis exceſſerat Bochartus, 74
Poſt longam exſpectationem Franciſcopoli ſolventes vela in altum dedimus, 74

Appulimus in Zelandiam , & deinde in Hollandiam, 74
Lugduni-Batavorum Salmaſium adii, 74.
Veni Amſtelodamum , ibique Bochartum nactus ſum, 75
Convenit me Iſaacus Voſſius Amſtelodami, 75
Profectus Amſtelodamo, cum Bocharto & Voſſio , venimus Vltrajectum, 75. 76
Vltrajecti morbo tentatus ſum, 76
Henricus Regius Medicus & Philoſophus, 76
Hardenbergenſium Conſul quo ritu creetur, 76. 77
Bremam venimus, 77
Septem-Clauſtra, vetus Sacrarum Virginum Monaſterium, 77. 78
Hafniam venimus, 79
Turris ſpeculatoria Hafnienſis, 79
Runicæ literæ, 80.
Olaus Wormius Runicarum inſcriptionum interpres, 80. *theſauri ejus literarii & κειμήλια*, 81
Dentes balænarum Groenlandicarum, 81.
Collegium Regium Hafnienſe, 81
Globus æneus cæleſtis Aſtronomicus Tycha-

chonis, 81

Brabeana familia, 82

Tychonis Patria & Familia, 82. *in Dania detinetur à Friderico* II. *Rege*, 83

Huena inſula in Freto Sundico, 83. *Venuſia dicta & Scarlatina*, 84. 85 *in eam delatus ſum*, 86

Tycho ſedem ponit in Huena inſula, & Vraniburgicam arcem in ea condit, 84.87

Miniſtrorum Lutheranorum apud Danos & Suecos hoſpitalitas, 86

Adducitur ad me vir valde ſenex, qui fuerat in Tychonis famulatu, 87

Tycho uxorem ducit ex plebe ruſticana Knudſtrupii, 87

Tycho iracundus, ebrioſus, & mulieroſus, 87.

Vraniburgicæ arcis excidium unde ortum, 88

Gloriæ vanitas, 88. 89

Tychonis infortunia, 89

Quibus de cauſſis Tycho Daniam deſerere ſit coactus, 90.91

Ægrè fert Rex Daniæ palam conſpectum ſe à nobis in templo per vitrea conſpicilla, 92

Hafnia exceſſimus inſalutato Rege, 93

Fretum Sundicum, ſtanteſque in eo naves luſtravimus, 93
Freti Sundici portoria, 93
Gerius Mercator Hollandicus, ab iniqua regiorum Daniæ Quæſtorum exactione ſe vindicat, 93. 94
Furum & luporum corpora de iiſdem patibulis pendentia apud Danos, 94
Cultelli ad patibula affixi apud Danos, recuperandæ valetudinis cauſsâ, 94
Helmeſtadium prima Suecicæ Ditionis urbs in limite Daniæ, 94
Iſaacus Voſſius ex Sueciæ finibus in Hollandiam, juſſu Reginæ, regreditur, 94. 95. *ob injuriam Salmaſio illatam*, 95
In Oſtrogothiam progredimur, 95
Floribus, fragis, & ceraſis luxuriat Suecia, 95
Mala quoque & melopepones, arte adhibita, alit Suecia, 95
Vetterus lacus, 95
Specus ingens in Vettero lacu, 96
Gilbertus Magus catenis vinctus in Vettero lacu, 96
Septentrionales gentes ſuperſtitionibus deditæ, 96
Neckerus Draco, 96

Ma-

Magni calores in Suecia, 97
Hirundines Suecicæ ſub autumnum in lacus ſe immergunt, 98
Hirundines in ſpeluncas ſe condunt ad ripas Olenæ fluvii, prope Cadomum, ſub autumni tempus, 98
Παρήλιον *inſigne in Suecia obſervatum*, 99
Septentrionale cælum παρηλίοις *obnoxium*; 99
Cauſſa τῶν παρηλίων, 99
Domorum Suecicarum fabrica, 99. 100
Caminorum Suecicorum fabrica, 101
Arnoldus Spirinxius caminum Suecicum in Hollandiam transfert, 102. 103
Bourdelotius, *Michonius*, 103
Holmiam venimus, 103
Chriſtinam Reginam conſalutamus, 103
Chriſtinæ molle & flexibile ingenium, 104. *abjicit ſtudia literarum*, 104. *unde meliùs ſe habet*, 104. *Bourdelotii conſiliis docilem ſe præbet*, 104. *Abhorret à nuptiis*, 105. *neque ab iis abſterret*, 105
Bochartus parùm liberaliter nec pro meritis excipitur à Chriſtina, 105
Bibliotheca Chriſtinæ Reginæ, 106
Johannis Gerardi Voſſii Bibliothecam pretio

tio redimit Chriſtina Regina de Iſaaco filio, 106
Bibliothecam Petavianam pretio ſibi comparat Chriſtina Regina, 106
Gilberti Gaulmini Bibliothecam pretio ſibi comparare vult Chriſtina Regina, 106
Origenis Commentariorum in Matthæum, & Tractatûs De Oratione Codex Græcus manuſcriptus, 107
Origenis Commentariorum in Matthæum editio Græco-Latina à me procurata, 107
Marcus Meibomius, 107. *priſcos Muſicæ diſciplinæ Scriptores edit*, 107
Axelius Oxenſtierna Sueciæ Cancellarius, 108
Renatus Carteſius in Sueciam accitus à Chriſtina Regina, 109. *illic diem ſuum obit*, 109. *ejus ſepulcrum*, 109
Petrus Chanutus Gallorum ad Suecos Legatus, 109. *Carteſio ſepulcrum parari curat*, 109
Hominis Sueci puerum confodientis atrox facinus, 110
Gabriel Naudæus, 111
Raphaël Trichetius Frenæus, 111
Sueci Gallos averſantur, 111

De

De reditu ex Suecia in Galliam cogitare cœpi, 111. *renitente Regina*, 112
Votum Mercurio pro reditu in Galliam à me conceptum, 113
Mores Suecorum carmine perſtricti, 113
Petrus Cabagneſius Huetio ex Suesia in Galliam redeunti ſocium ſe præbet, 113. 114

LIB. III.

Gottorpiam venimus, 116
Ex Bibliotheca Gottorpiana multa exſcripſi, 117. 118
Adamus Olearius, 116. *Lexicon Perſicum concinnat*, 116. 117
Fridericus Cimbrorum Dux, 116
Vettii Valentis Anthologias deſcripſi, 117
Vettii Valentis ſuperſtites Codices MSS. 118
Hamburgum rediemus, 119
Petrus Lambecius, 119
Bibliotheca Hamburgenſis, quæ Friderici Lindenbrogii fuit, 119
Redimus per Friſiam, 119
Flevus lacus, 119
Oppidum, Harlingæ urbi proximum, ſingu-

gulis anni diebus navigium unum Reipublicæ Fœderatorum Ordinum ſubminiſtrat, 119
Vorcumii, quæ Friſiæ urbs eſt, exigit à nobis hoſpes non impenſarum modò, ſed ſtrepitus etiam pretium, 120
Stavera urbs, olim Friſiæ ad Occidentem ſitæ caput, 120
Franekeram Academiam perluſtravimus, 119
Amſtelodamum rediimus, 121
Vltrajectum rediimus, 121
Annam Mariam Schurmanniam conſalutavimus, 122
Salmaſium conveni Lugduni-Batavorum, 122. *& magnam cum eo inii neceſſitudinem*, 122
Acuta febri correptus ſum Lugduni-Batavorum, 122
Ægrum me juvat Lindanus Medicus ope ſua & conſiliis, 122
Jacobus Golius, Arabicæ literaturæ princeps, 123
Deodatus, 123
Alexander Morus, 123
Succus ex pomis expreſſus, quem Siceram vulgus appellat, 124
Daniel Heinſius, 124. *Salmaſio valde infen-*

fenſus, 125
Marcus Zuerius Boxhornius, 125. *Salmaſio valde infenſus*, 125
Anna Mercera, *Joſiæ Merceri filia*, *Salmaſii uxor*, 126
Salmaſius Librum legens facetum, at ſubturpiculum, deprehenditur à Chriſtina Regina, quæ ex eo delectatur, 127. 128
Fœda Salmaſium inter & Morum lis exoritur, 128
De me in Academiam Leidenſem accerſendo inane Mori augurium, 130
Cogitare cœpi de reditu in Galliam, 131
Aggeres Hollandici, 133
R. Manaſſe ben Iſraël, 133
David Blondellus, 134. *oculorum uſum amittit*, 135
Claudius Sarravius Senator Pariſienſis, 134
Lovanium venimus, 136. *Bibliothecam adiimus Canonicorum Regalarium Sancti Martini*, 136. 137
Valerius Andreas, 137
Bruxellam venimus, 137
Divæ Virginis Hallenſis templum, 137
Lupatenſes aleatores, 138
Lutetiam rediimus, 139
Magna cum Ægidio Menagio contracta mi-

mihi eſt amicitia, 139
Cadomum redii poſt iter Suecicum, 139
Academia Cadomenſis Brioſiana, 139
Jacobus Moſantius Brioſius, 139
Nicolaus Monſterius Mottæus, *Prætor Cadomenſis*, 140
Jacobus Palmerius Grantomenilius, 140
Jacobus Grandorgæus Premontius, 140
Jacobus Savarius, 140
Antonius Hallæus, 140
Philippus Sudorius Petivillæus, *Senator Rothomagenſis*, 140
Antonius Garabius Luzernæus, 140
Ludovicus Thorodæus, 140
Johannes Renaldus Segræſius, 140
Theocritum ſemel quotannis verno tempore relegebam, 141
Ægidius Andreas Roccanus, 141
Hiſtoria Domus Harcurianæ, 141
Jacobus Callierius, 142
Vita Matignonæi Mareſcalli, 142
Academiæ Brioſianæ Cadomenſis albo inſcripti ſumus, *ego*, & *Bochartus*, 142
Epiphorâ correptus ſum, 142
Carmen in Epiphoram à me ſcriptum, 143
Repetita Morum inter & me conſuetudo, 143

143. *crebris verſiculorum extemporalium commerciis conglutinata*, 143. *& tandem diſſoluta*, 144
Pauli Silentiarii carmen de Thermis Pythicis, 144. *& in eo quid* πιτλάκη, 144. 145
Iſopſepha Leonidæ Alexandrini, 146
Emericus Bigotius propinquitate & ſtudiorum communione mihi conjunctus, 147. 148
Notas meas in Anthologiam Grævii rogatu deſcripſi & ad eum miſi, 148
Sarcinas meas ex Hollandia recepi, 149
In Commentariis meis Origenis in Matthæum oborta lacuna à me ſuppletur, 150
Bochartum inter atque me exorta diſſenſio ſuper lacuna in Commentariis Origenis in Matthæum deprehenſa, 150. 151
Ad Origenem ſtudia mea omnia converti, 151.
Librum elucubravi De interpretatione, 152
Antonii Hallæi carmen in Opus meum De interpretatione, 152. 153
Johannes Baptiſta Cotelerius erroris cujuſdam noſtri amicè me admonet, quem

&

& ego jam antè deprehenderam, 153
Verſus ſcribebam identidem, 153
Cadomum poëtica laude præſtans, 154
Critices immodicum ſtudium reprehenditur, 154. 155
Critici ſarritores humaniorum literarum, 156
Linguarum immodicum ſtudium reprehenditur, 156
Ægyptiacæ antiquitatis valde ſtudioſus fui, 157
Athanaſius Kircherus rerum Ægyptiacarum ſcrutator, 157
Johannes Marshamus rerum Ægyptiacarum peritus, 158
Jacobus Savarius Poëta miræ fecunditatis, 158
In amicorum ſuburbanis ſæpe ruſticabar, 158. 159
Operam Origeni dare perrexi, 160
Johannis Capellani laus & defenſio, 160. 161
Gallorum ad Poëticam indoles & ingenium molle & remiſſum, 162
Car. Montauſerii judicium de Carmine Epico Capellani ſuper Puella Aurelianenſi non probatur, 162. 163

Va-

Valentini Conrarti judicium de Carmine Epico Capellani ſuper Puella Aurelianenſi non probatur, 163
Iter noſtrum Suecicum Johannis Capellani nomine inſcriptum, 164
Henricus Ludovicus Habertus Mommorius, 166. *Inſtituta apud eum Phyſica Academia*, 166. *Carteſiano dogmati deditus*, 167
Petrus Gaſſendus, *Mommorii hoſpes & amicus*, 166
Diſſertatio ſuper Guttis vitreis Germanicis, 166
Claudius Hardiſius, 167
Honoratus Buellius Racanius, 167. *Franciſci Malberbæ diſcipulus*, 167
Gabriel Madelenetus, 167
Peyraredus, 168
Antonius Varillaſius, 169
Ichnographia urbis Cadomi, 170
Michaël Neuræus, 170. *Longavillanorum Principum ſtudiis præfectus*, 170
Franciſcus Bernerius, 170
Johannes Baptiſta Morinus, 170. *Matheſeos Profeſſor*, 170
Petrus Fortinus Hoghetta, 171. 172
Petrus Maridatius, 173

Fle-

Flexiam profectus ſum ad viſendum Mambrunum, & ad purgandas labes conſcientiæ, 173. 174

Piis exercitationibus nonnunquam vacavi in Collegio Cadomenſi Societatis Jeſu, 175. *& in Abbatia Ardenenſi Ordinis Præmonſtratenſis*, 175

Exemplo Annæi Franciſci Bellovallæi, Marchionis Noviani, adductus ſum, ut Societati Jeſu nomen dare cuperem, ſed me ab hac cogitatione revocat Mambrunus, 176

Ad larem Lutetiæ ponendum invitant me amici, ſed obſtat ratio rei familiaris, 177

Ludovicus Mæratius, è Societate Jeſu, 177

Petrus Patriſius, 177. 178

Marquardus Gudius, 178

Johannes-Blæſius Quenæus, Prætor Cadomenſis, 178

Nicolaus Monſterius Mottæus, Prætor Cadomenſis, 178

Stephanus Monachius, 179. *noſtram oppugnat ſententiam de origine Cifrarum*, 180

Stephanus Morinus, 179. *diſſentiebat me-*

mecum de origine Linguæ Ebraïcæ, 181. 182

Johannes Ballachæus, 179. *Commentarios parabat in Dionyſii Periegeſin*, 182

Henricus Aurelianenſis, *Dux Longavillæ*, 182. 183

Ægidiæ Huetiæ obitus, 184

Materteræ meæ, *è ſtirpe Pilloniorum Bertovillanorum*, 184. *Pontepiſcopii Dominicanum Monaſterium conſtituunt*, 184. *in id Ægidia Huetia admittitur*, 185

Jacobi Puteani obitus, 185

Bibliothecæ Regiæ adminiſtrationi præficitur Colbertus Altiſſiodorenſis Epiſcopus, 186

Generis mei nobilitas aſſerta, 186. 187.

Maria Leonora Robannia, *Abbatiſſa Monaſterii Cadomenſis*, *cui à S. Trinitate nomen eſt*, 188. *Pſalmos Davidicos*, & *Salomonis præcepta vernaculâ interpretatione & uberiore illuſtrat*, 189

Jacoba Boëtta Blemuria religioſam vitam in Abbatia Cadomenſi profeſſa, 189. *Vitas ſanctorum virorum & virginum Benedictini Ordinis literis mandat*, 190

Eu-

Euſtachius Boëtta Blemurius Canonicus regularis è Victorina Pariſienſi Familia, 191

Annam Mariam Ludovicam Aurelianenſem ad Aquas Forgenſes adii, 191. *ejus elogium*, 191

Fabulæ Romanenſes duæ ab illa conſcriptæ, 192. *mihique dono ab ea datæ*, 193. *& ab aliis deinde per fallaciam ablatæ*, 193

Imagines plurimæ ab eadem verbis eleganter deſcriptæ, pro more vulgò tum recepto, 193

Falco Carlovallius, 194. *Contracta cum eo mihi amicitia*, 194. 195

Indoctior eram quàm credebar; ætate verò provectior quàm videbar, 195

Bibliothecam Mathematicam patris ſui dono mihi dat Macæus, 196

Cadomum veniunt Angli & Hiberni, 196. *in his Staniburſtii duo, & Franciſcus Epiſcopus Aladenſis*, 196. 197. *& Patritius Plunquettus Epiſcopus Ardenſis*, 198

INDEX PRIOR.

LIB. IV.

Johannes Mareſius Sanſorlinus, 199.
Carolus Peraltus, 199
Veteribus Scriptoribus Græcis & Latinis ſe anteferri volunt Mareſius & Peraltus, 199
Paulus Peliſſonius Fontanerius, 200
Valentinus Conrartus, 200
Henricus & Hadrianus Valeſii fratres, 200
Chriſtiani Hugenii Syſtema Saturnicum, 201
Henricus Juſtellus, 201
Petrus Petitus Medicus, 202
Carolus Pererius, 202
Johannes Baptiſta Santolius, 202
Camillus Quernus Archipoëta, 203
Maria Magdalena Laverna Fayetta, 204. Zabydam Fabulam ſcripſit, quam ſub Segræſii nomine apparere voluit, 204
Anna Vinæa, 204
Maria Pratæa, 204. 205
Uſus ſum hoſpitio Sammagloriano Oratorianæ Congregationis, 206

Lu-

Ludovicus Thomaſſinus, *ex Oratoriana Congregatione*, 206

Hieronymus Vignierius, *ex Oratoriana Congregatione*, 207

Carolus Cointæus, *ex Oratoriana Congregatione*, 207

Patris Oratorum titulo ridiculè affectus ſum à Batavo quodam juvene, 207. 208

Georgius Renaldus Magdalenæus, 208. *à Carmelitidum Ordine Romam delegatus*, 208

Romam accerſor à Chriſtina Regina, 208. *cui parere non potui*, 209

Jacobi Grandorgæi Premontii mors, 209

Johannis Bernerii mors, 210

Jordana Berneria, 211. *Urſulinis puellis magnificum Monaſterium Cadomi condidit*, 211

Hyacinthus Calventius, *Toloſas*, *è Dominicanorum Ordine*, 212. *Doctor & Profeſſor Theologiæ in Academia Cadomenſi*, 212. *Auctor Libri*, *cui titulus eſt Theologus Eccleſiaſtes*, 212

Rambullietanæ Domus magna Lutetiæ celebritas, 212

Catharina Vivonnæa, *Marchionis Rambullieti conjux*, 212

Ja-

Julia Angennæa Montauſerii conjux, 213
Angelica Angennæa Griniani Marchionis conjux, 213
Carolus Sammauræus Montauſerius, 214
Gulielmus Bautruvius, 214
Johannes Baptiſta Hamelius, 215
Petrus Fermatius, *Senator Toloſanus*, 215
Petrus Fermatius filius, *Senator Toloſanus*, 216
Franciſcus Talamantius, *Plutarchi Interpres*, 216
Paulus Talamantius carmen quoddam noſtrum Latinum Gallicè feliciter reddidit, 217
Paulus Scarro, 217
Magdalena Scuderia, 218
Virgines tres, *Chriſtina*, *Schurmannia*, *& Scuderia*, *doctrinæ & ingenii gloriâ celebratiſſimæ*, 218
Georgius Scuderius, 218
Henricus Oldenburgius, 219
Andreas Grandorgæus, 219. 220
Academia rerum Phyſicarum apud me Cadomi inſtituitur, 220
Confectiones corporum omnis generis animalium, 220

2

Confectiones oculorum omnis generis animalium, 221
Aſtronomica inſtrumenta quæ fuerunt Ægidii Macæi, 222
Cometæ Anni 1664. *Obſervationes*, 223
Chymica ſtudia, 223
Hautonius Medicus Cadomenſis, 223
Poræus Medicus Rothomagenſis, 224. *quid illi Pontaudomari contigerit cum ignoto Sacerdote*, 224. 225
Marinam aquam ſale purgare & dulcem efficere inſtituit Hautonius, 226. 227
Johannes Goſſelinus Villonius, 227. *Olenam navigabilem tentat efficere*, 227. *in Valle Collavillæa portum tentat perfodere*, 227
Nicolaus Cromarius Laſſonius, 227. *ſpeculum ingens parat ex ære fuſili*, 227. *vitris hyperbolicam figuram indere nititur*, 227
Petrus Callyus totam Philoſophiam grandi opere complexus eſt, *Boëtii Librum* De conſolatione Philoſophiæ *interpretatur*, 228. *Carteſianæ Sectæ*, *magno ſuo flagitio*, *mordicus adhæret*, 228
Academiam Phyſicam Cadomenſem noſtram regia

regia liberalitate fovet Colbertus. 229
Academiæ Phyſicæ Cadomenſis albo inſcribi vult Franciſcus Bellovillarius, Dux Santanianus, 229
Cormiſius, Præſes Aquenſis, Cadomum relegatus eſt, 229. *Philoſophiæ veteris egregiè peritus,* 230
Senatorium munus in Curia Rothomagenſi adſpernatus ſum, tota mea familia reclamante, 231
Penſione annua à Rege decoratus ſum, 232
Regis Suecorum in literis inſtituendi munus Huetio fruſtra offertur, 232. 233
Spiritus Flexiarius, Epiſcopus Nemauſenſis, 233
Gulielmus Pyrrho, Profeſſor Regius, 233
Jacobus Larius, Profeſſor Regius, 233
Cadomum venit Carolus Sammauræus Montauſerius, 234
Apud me diverſantur Menagius & Segræſius, 234. 235
Montauſerium in ſuas ædes excipit Brioſius, 235
Origenis editionem recipit in ſe Berthelinus Bibliopola, 235

Rothomagi ſedem ad aliquod tempus ponere conſtitui, 235
Laurentia Gigalta Bellofontia, *Deo dicata virgo*, *Rothomagi Monaſterium Benedictinarum virginum conſtituit*, 236. *Vita ejus ſcripta eſt à Dominico Buburſio*, *è Societate Jeſu*, 236
Domnus Auguſtinus Cartuſianus, *vir portentoſæ memoriæ*, 237
Theophilus ſive Goswinus Hogerſius Carmina noſtra excudi curat in Hollandia, 238
Ægidius Menagius, 238
Gabriel Coſſartius, 238
Renatus Rapinus, 238
Franciſcus Carpentarius, 238
Gulielmus Bautruvius, 239
Ludovicus Rohannius Guemenæi Princeps, 239
Hadrianus Parvillerius, *è Societate Jeſu*, 239. *Arabicarum literarum peritiſſimus*, 239
Brunius, *Pictor nobilis*, *meo rogatu Baptiſmum Chriſto à Johanne collatum depingit in tabula aræ maximæ Templi S. Joannis Cadomenſis*, 240. 241

Mors

Mors Samuelis Bocharti, 241. 242. *ejus epiſtola ad Huetium de Euchariſtia & de cultu Angelorum*, 242. 243
Arabica & Syriaca ſtudia repetii, 242
Mulierculæ carmina carminibus reponit ex tempore, 244
Prodit in lucem noſter Origenes, 244
Regi dedicatur noſter Origenes, 245
Jacobus Grandorgæus, *Monachus Benedictinus*, *longitudinum doctrinam inveniſſe ſe falsò gloriatur*, 245. 246
Ægidius Perſona Robervallius, 246. *Carteſii adverſarius*, 247. *primas tenens inter luſores Scacchorum*, 247
Gulielmus Lamonius, *Senatus Pariſienſis princeps*, 247. *Academia virorum doctorum apud eum inſtituta*, 247
Polycrene, *fons agri Bavillani*, 248
Tanaquillus Faber Cadomenſis, 249
Carolus Fresnæus Cangius, 249
Johannes Baptiſta Tavernerius, 250
Bertalda Mottavillæa, 250. *Commentarios reliquit rerum in Aula ætate ſua geſtarum*, 253
Ludovicus Rivierius, *Lingonenſis Epiſcopus*, 250. 251
Bertaldus Freauvillæus, *Senator Pariſien-*

ſienſis, Librum ſcripſit de togæ dignitate, 253
Petrus Bertaldus, Abbas Alnetanus, 253
Johannes Bertaldus, Epiſcopus Sagienſis, Abbas Alnetanus, 253
Liber noſter De origine Fabellarum Romanenſium, 254. 255
Ego quoque ipſe Fabulam Romanenſem ſcripſi, 257
Longi Paſtoralia Latinè reddidi, 256
Romanenſium Fabularum lectione valde delectabar puer, 256
Yvrandæum B. Mariæ Virginis templum, 258
Carmen noſtrum ad D. Mariam Yvrandæam, 259. 260. 261
Diſſociatur vetus neceſſitudo me inter & Segræſium, 262. 263
Super loco quodam obſcuro Georgicorum Virgilii gravis exorta me inter & Segræſium controverſia, 263
Henricus Hallæus Anteceſſor, Antonii frater, prima mihi Juris elementa tradidit, 264
Doctor in utroque Jure, & Pontificio & Civili, creatus ſum in Academia Cadomenſi, 265
Allectus ſum in numerum Doctorum Hono-

norariorum Juris Academiæ Pariſienſis, 265
Johannes Doujatius, Profeſſor Juris in Academia Pariſienſi, 265
Petrus Hallæus, Profeſſor Juris in Academia Pariſienſi, 265
Michaël Delæus, Profeſſor Juris in Academia Pariſienſi, 266
Numiſmatum antiquorum congeries à me Cadomi emta in regios uſus, mandato Colberti, & mala fide vendita, 266. 267
Picartus Perinius Ser^mi Delphini Præceptor, 267. *mihi valde infenſus*, 268
De adſciſcendo Ser^mi Delphini Præceptore, in locum Perinii, agitur, 269. 270
Boſſuetus Ser^mi Delphini inſtitutioni præficitur, cui ſuccenturiatus adjungor, 271
Cadomi conflictatus ſum cum febri acutiſſima, & inteſtini doloribus, 271
In Aulam veni, quæ tum erat Sangermani, 272

LIB. V.

LVdovicus Borbonius, Princeps Condæus, 273. *ejus elogium*, 273
Leopoldus Medices Cardinalis mittit ad me libellos quoſdam, 274
Franciſci Redii Obſervationes, 274
Johannes Baptiſta Lantinus, Senator Divionenſis, 274
Philibertus Lamarius, Senator Divionenſis, 275. *Vitam Salmaſii ſcribit*, 275.
Salmaſii Liber De Homonymis plantarum, 275
Harduinus Perefixius, Archiepiſcopus Pariſienſis, 275
Franciſcus Harlæus, Archiepiſcopus Rothomagenſis, & deinde Pariſienſis, 276
Tonſuram Eccleſiaſticam mihi contulit Franciſcus Harlæus Archiepiſcopus Rothomagenſis, 276
Origenianorum omnium Operum editionis abſolvendæ conſilium abjeci, 276
Demonſtrationis Evangelicæ compoſitionem moliri cœpi, 276. 277

Philippi Mornæi Pleſſæi Liber De veritate Religionis Chriſtianæ, 280
Demonſtrationem noſtram Evangelicam acriter oppugnat Claudius Fraſſenius Franciſcanus, 281
Quod Fraſſenii factum reprehenditur à Franciſco Harlæo Archiepiſcopo Pariſienſi, & à Jacobo Benigno Boſſueto Epiſcopo Meldenſi, 282
Facinoris hujus inſtigator fuit Ludovicus Ferrandus, 282
Richardus Simonius Demonſtrationem noſtram Evangelicam, non in breviorem, ſed in diverſam penitus formam redigere cogitat, 283. 284
Demonſtratio noſtra Evangelica laudatur ab exteris, 284. *variæ ejus editiones*, 284
Samuel Puffendorfius, Vlricæ Leonoræ Suecorum Reginæ ab epiſtolis, 284. *excitari nos curat ad ſuſcipiendam controverſiarum de fide & religione conciliationem*, 284. 285
Marchio Fuquerius Regis Franciæ Legatus in Sueciam, 285. *per literas ad me, & ad Boſſuetum, me hortatur ad idem Opus capeſſendum*, 285
Veterum Auctorum Latinorum interpreta-

tatione & Notis, juſſu Chriſtianiſſimi Regis, conſilio Montauſerii Ducis, in uſum Sereniſſimi Delphini, conſilium ſuſcipitur, 286. 287
Indices vocabulorum omnium ſingulis Auctoribus ſubjungendi auctor fui, 288
Indicis generalis in Auctores omnes Latinos claſſicos concinnandi propoſitum, 289. 290
Michaël Fayus, Manilii Interpres, 291
Joſephi Scaligeri Notæ in Manilium ſcatentes erroribus, 291
Animadverſiones in Manilium & Scaligeri Notas, 291. 292
Anna Fabra, 292
Juliæ Sertum, 293. 294
In Ser^{mi} Delphini familiam allectus eſt Geraldus Cordomæus, 295. *Carteſianæ Sectæ deditus*, 295. *ſcribit Caroli Magni hiſtoriam*, 296
Jacobi Guervillæ obitus, 296
Andreæ Grandorgæi obitus, 297
Intra juglandis putamen Iliadem recondi poſſe incredibile non eſt, 298
Johannis Georgii Grævii obitus, 299
Habitum Eccleſiaſticum aſſumſi, 300. 301

Mor-

Morbo correptus ſum ex ulcere in ſede enato, 301
Vlcus hoc inteſtinorum adſtrictione & alvi mora exortum, 301
Caſſiæ fiſtularis ſucco uti cœpi, 302
Thea uti cœpi, 303. 304. 305. 306. 307
In Academiam Francicam admiſſus ſum, 308. 309
Elogia Academicorum, Valentini Conrarti, Franciſci Mezeræi, Petri Cornelii, Thomæ Cornelii, Johannis Racinii, Rogerii Rabutini Buſſii, 310. *Iſaaci Benſſeradæi, Caroli Peralti, Philippi Quinalti, Johannis Galleſii, Johannis Mareſii, Pauli Peliſſonii, Seraphini Regneri, Spiritus Flexiarii*, 311
Mareſius & Peraltus Antiquorum ingeniis anteferri volunt ſua, 312
Petri Cornelii vitia quædam notantur, 313. 314
Eduardus Bernardus Anglus, 315
Thomas Galæus Anglus, 315
Johannes Fontana, 315
Franciſcus Roccafucaldius, 316. 317
Franciſcus Bellovillarius Santanianus, 316

Nicolaus Melchiſedecus Tevenotius, 318. *Collectanea ejus Geographica*, 318. *Tacticorum veterum editionem aggreditur*, 319
Bartholomæus Herbelotius, 319. *Bibliotheca ejus Orientalis*, 320
Vio Herovallius excerpta è tabulariis Cameræ Computorum ſtudioſis hominibus liberaliter ſubminiſtrat, 320
Hadrianus Auzutius, 320. *Cometam Anni* MDCLXIV. *obſervat*, 321
Jobus Ludolfus Æthiopicæ literaturæ parens, 321
Mathematicis artibus imbuitur Ser^mus Delphinus à Franciſco Blondello, 322
Antonii Hallæi obitus, 322. *ipſius Poëmata per me Ser^mo Delphino offeruntur*, 323
Epiſtola ad Ser^mum Delphinum ſuper Poëmatis Antonii Hallæi, 323. 324. *Sereniſſimi Delphini reſponſio*, 325
Poſt Tonſuram à Franciſco Harlæo Archiepiſcopo Rothomagenſi in me collatam, & minores Ordines à Franciſco Epiſcopo Bajocenſi, ſacros Ordines ſuſcepi à Claudio Auvrio Epiſcopo Conſtantienſi, 326. 327
Sacris primùm operatus ſum ad tumulum

S. Ge-

S. Genoveſæ, 327.

Meus in S. Genoveſam cultus, 327. *ejus in me beneficia*, 328

Carmen in S. Genovefam, 329. 330. 331

Carolus Salucius Judæus, ad Chriſti fidem per me converſus, & ſalutaribus aquis luſtratus, 328

Alnetani agri deſcriptio, 331

Johannes Bertaldus, Epiſcopus Sagienſis, Abbas Alnetanus, 331

Johannes Petrus Camuſius, Epiſcopus Bellicenſis, Abbas Alnetanus, 331

Alnetanus Abbas creatus ſum, 332

Carmen in Tempe Alnetana, 333. 334. 335. 336. 337. *cui modos addidit Lantinus Senator Divionenſis*, 334

Nicolaus Heinſius, 337

Alnetanæ Quæſtiones, 338

Cenſura Philoſophiæ Carteſianæ, 338

Petrus Sylvanus Regiſius falſa interpretatione verba noſtra adulterat, 339

Grande Opus Philoſophicum à me ſuſceptum, 339. 340

Ægidii Menagii Commentarium in Diogenem Laërtium, 340

Diogenis Laërtii, totiuſque veteris Philoſophiæ valde ſtudioſus fui, 340

Opus noſtrum De ſitu Paradiſi terreſtris, 341
Opus noſtrum De Navigationibus Salomonis, 341
Notæ noſtræ in Anthologiam Epigrammatum Græcorum, 341
Emericus Bigotius, 341
Origines noſtræ Cadomenſes, 342
Johannes Blæſius Quenæus, 342
Ottinga Saxoniæ falsò credita eadem eſſe ac Cadomum, 342
Nicolaus Monſterius, *Prætor Cadomenſis*, 343
Duo ingentia volumina Actorum urbanorum Cadomenſium, 343
Codex Actorum Academiæ Cadomenſis, 344
Petrus Monnerius Enauderianus, *Scriba Academiæ Cadomenſis*, 344
Carminum noſtrorum editio, 344
Alnetani poli altitudo, 345
Cadomenſis poli altitudo, 345
Thermometra, *Barometra*, *Hygrometra*, 345
Inſtrumentum ſolaribus Horologiis deſcribendis accommodum, 346
Hubinus Anglus, 346
Anemometrum, 347

Con-

Controverſia cum Petro Poſſino, è Societate Jeſu, ſuper origine Herodis Aſcalonitæ, 347
Opus de commercio Veterum hoc tempore moliri cœpi, 348
Commentationes noſtræ & Obſervationes in Sacram Scripturam, 349
Studium noſtrum perpetuum in Sacram Scripturam, 349
Controverſia de loco Nehemiæ, 350
Franciſcus Maſcarenias, Comes Coculini, 351
Johannis Eudæi obitus, 352
Carmen ad Chriſtum victorem, 352. 353
Ebraïcæ, Syriacæ, & Arabicæ Linguæ ſtudium repetii, 354
Viceſies quater totam Scripturam Sacram juxta Ebraïcum Codicem perlegi, 355
Johannes Pearſonius, Epiſcopus Ceſtrienſis, 355
Thomas Belkius Anglus, 356
Vettius Valens Antiochenus, 356
Origenis Operum variantes lectiones, 356, 357
Franciſcus Combefiſius, 356
Catenæ ex libris Patrum excerptæ, parum eis fidei habendum eſt, 357

Lu-

Luculento horto aucta eſt ſtudio noſtro & opera domus Collegii Cadomenſis Societatis Jeſu, 358. 359
Diſſenſio exorta cum Nicolao Boelæo Pratellio ſuper loco Longini, 359. 360. 361
Epiſcopus Sueſſionenſis creatus ſum, 362
Controverſiæ graves inter Romanam Curiam & Francicam, 363
Menſarii infidelitas & nequitia, 364
Anſelmus Baudotius, captus à piratis Tunete obiit, 365
Sueſſionenſis Epiſcopatus & Abrincenſis permutatio, 366
Abrincenſis Epiſcopus ritu ſolemni ſum conſecratus, 367
Statuta Synodalia Diœceſis Abrincenſis, 367
Carolus Marcatellus Santevremondius, 368
Epiſcopatus Abrincenſis abdicatio, 369
Abbas Fontanetenſis creatus ſum, 369
Fontanetenſis domûs incommoda, 370
Lites cum redemtoribus redituum Fontanetenſium, 370
Lites diuturnæ cum eo qui mihi in Epiſcopatu Abrincenſi ſucceſſit, 370
Franciſcus Caſæus, è Societate Jeſu, 371

Juditha Barberia Tiliaca, 372
Johannes Mabillonius, Benedictinus Monachus, 373
Ezechiel Spanhemius, 374

LIB. VI.

JOhannes Sanzius de Aguirra Cardinalis participem me ſuæ dignitatis conatur efficere, 375
Johannis Sanzii Cardinalis de Aguirra obitus, 377
Debilitatum mihi eſt crus ſiniſtrum, cùm ſura à tibia disjungeretur, 378
Antonius Manjotius Medicus, 378
Borboniarum aquarum uſu ſanitati reſtitutus ſum, 379
Juſto Lipſio morbum conſlat vita ſedentaria, 379
Borboniorum Medicorum leges impunè neglectæ, 380
Maria Eliſabetha Roccachoartia, 381. 382
Jacobi Cujacii ſepulcrum, 382
Fontebraldenſis Abbatia, 383
Maria Magdalena Gabriela Roccachoartia,

tia, Fontebraldenſis Abbatiſſa, 383
Chinonium, urbs ad Vigennam fluvium, 383
Franciſci Rabelæſii domus natalis, caupona effecta eſt, 384
In Alnetano piis exercitationibus vacavi, 384
Vrbanus Mangotius, è Societate Jeſu, 384
Carteſianæ doctrinæ exiſtimatio ex diſſidiis aliorum Philoſophorum orta, 385
Quantam Ariſtotelica Philoſophia Carteſianæ antecellat, 385
Johannes Schotanus, Profeſſor Franekeranus, 386
Petrus Callyus, Profeſſor Philoſophiæ in Academia Cadomenſi, 386. *Carteſianæ Philoſophiæ ſupra modum deditus,* 386. 387
Johannes Eberhardus Schwelingius, Profeſſor Bremenſis, 387
Jacobus Rohaltus, 387
Claudius Clerſellerius, 387. 388
Jacobus Benignus Boſſuetus, Carteſianæ doctrinæ addictus, 388
Commentarii joculares de rebus Carteſianis, 389. 390
Thuanææ Bibliothecæ venditio & diſtractio, 390. 391. 392
Bibliothecam meam dono dedi Domui Profeſſæ

feſſæ Pariſienſi Societatis Jeſu, 392. 393

Montauſerii obitus, 394.

De ſagis & veneficis Abrincenſibus, 394. 395

Bibliotheca mea unà cum ædibus, in quibus erat recondita, una nocte corruerunt, 395. 396

Domicilium mihi parant apud ſe Patres Domus Profeſſæ Pariſienſis, 397

Obitus Ægidii Menagii, 397

Bibliothecam ſuam Menagius Domui Profeſſæ Pariſienſi Societatis Jeſu teſtamento reliquit, 398

Franciſci Guyeti Bibliothecam pretio comparat Menagius, 398

Edelinckius Sculptor effigiem meam ſculpit in ære, 398

Hanc effigiem carminibus ſuis celebrat Petrus Francius, 398. 399

Johannes Fridericus Mayerus Hamburgi novam Demonſtrationis Evangelicæ editionem meditatur, 399. *& Libri noſtri De ſitu Paradiſi terreſtris, & Carminum noſtrorum*, 399. 400

Johannes Thomas Fritſchius, Bibliopola Lipſienſis, novam Demonſtrationis Evangelicæ editionem meditatur Lipſiæ, &

& Libri noſtri De ſitu Paradiſi terreſtris, & Carminum noſtrorum, 399. 400
Danielis Macæi obitus, 400
Acri podagra correptus ſum, 401
Mariæ Huetiæ ſororis meæ majoris natu obitus, 401. *& elogium*, 401. 402
Suſannæ Huetiæ obitus, 403. *& elogium*, 403. 404
Ludovici Burdalœi è Societate Jeſu obitus, 405
Johannes Petrus Moretus Valboneſius, 405. 406
Henrici Sickii Evangelium Infantiæ, 406. *ejuſdem interpretatio Alcorani, & Actorum Sergii Monachi*, 407
De Diis Berœenſibus Madbacho & Selamane, 407
Jacobus Rhenferdius, 407
Syriaci characteres veteres, 407
Phœniciarum literarum triplex genus, 407. 408
Carminum noſtrorum quinta editio, 408
Theophilus Hogerſius, 408
Johannes Georgius Grævius, 408
Chanavarinus, in Rothomagenſi Computorum Curia Magiſter, 409

Fa-

Faræus Marchio, 409.
Paulus Talamantius, 409
Seraphinus Regnerus, 409
Gallica Carmina Huetii, 410. 411
Johannis Tolandi Adeiſidæmon, 412
Diſſertationes à Johanne Mario Marca Tilladeto editæ, 414
Graviſſimo morbo correptus ſum, 415. 416
A Nicolai Boelæi Pratellii factione ſcripto maledico peſſimè acceptus ſum, 417
Eſtræi Cardinalis obitus, 418
Commentarios de rebus meis, obnixè flagitantibus amicis, ſcribere aggreſſus ſum, 419
Commentariorum hujuſmodi varia exempla proferuntur, 420
Alexandri Magni Commentarii, 420. 421
J. Cæſaris Commentarii, 421
Auguſti Commentarii, 421
Tiberii Commentarii, 421
Claudii Commentarii, 421
Veſpaſiani Commentarii, 421
Hadriani Commentarii, 421
Aureliani Commentarii, 421
Æmylii Scauri libri tres de vita ſua, 421

Rutilii Rufi Commentarii de vita ſua, 421
Q. Lutatii Catuli Commentarii de rebus geſtis ſuis, 421
Lucceji Hiſtoria Conſulatus Ciceronis, 422
Marci Aurelii Philoſophi Liber de rebus ad ſe pertinentibus, 423
Joſephi Liber de vita ſua, 423
Hieronymi Cardani Hiſtoria vitæ ſuæ, 424
Deſiderius Eraſmus vitam ſuam deſcripſit, 424
Julius Cæſar Scaliger buccinator laudum ſuarum, 424
Joſephi Scaligeri immoderata jactantia, 424
Georgius Buchananus ſcriptor vitæ ſuæ, 424
Jacobi Auguſti Thuani Commentarii de vita ſua, 425
Olivarii Marcani Commentarii, 425
Philippi Cominæi Commentarii, 425
Gulielmi Bellæi Commentarii, 425
Martini Bellæi Commentarii, 425
Blaſii Monlucii Commentarii, 425
Gaſparis Collinii Commentarii, 425
Phi-

Philippi Huralti Civernii Commentarii, 425
Margaretæ Valeſiæ Reginæ Commentarii, 425
Henrici IV. Regis Franciæ Commentarii, 425
Michaëlis Caſtelnavii Commentarii, 425
Maximiliani Bethunii Commentarii, 426
Ludovici Gonzagæ Nivernenſis Commentarii, 426
Nicolai Villaregii Commentarii, 426
Henrici Turriani Commentarii, 426
Friderici Mauritii Turriani Commentarii, 426
Henrici Rohannii Commentarii, 426
Armandi Richelii Cardinalis Commentarii, 426
Franciſci Roccafucaldii Commentarii, 426
Franciſci Baſſompetræi Commentarii, 426
Henrici Lotharingi Guiſii Commentarii, 426
Pontiſii Commentarii, 425
Tavanii Commentarii, 426
Terlonii Commentarii, 426
Cæſaris Cæſelii Pleſſiaco-Pralinii Commentarii, 426
Philippi Montalti Navallii Commentarii, 426

Ro-

Rogerii Rabutini Buſſiaci Commentarii, 426
Cavaniaci Commentarii, 426
Marollii Commentarii, 426
Auguſtini Confeſſiones, 427

IN-

INDEX POSTERIOR,

ordine alphabetico digeſtus.

A.

ABacus *Geometricorum Boethii*, 181
Abrincenſis & *Sueſſionenſis Epiſcopatus permutantur*, 366
Abrincenſis *Epiſcopus conſecratur Huetius*, 367
—— *Idem abdicat Epiſcopatum Abrincenſem*, 369
Academia *Brioſiana Cadomenſis*, 139, 140
—— *Francica*, 308
—— *Huetiana Cadomenſis rerum Phyſicarum*, 220
—— *hæc Regis liberalitate fovetur*, 228, 229
—— *Huetiana Pariſienſis*, 406
Academiæ *publicæ Cadomenſis Podium*, 318

—— *Codex Actorum hujus Academiæ*, 343. 344

Ægyptiarum *antiquitatum ſtudium*, 157

Æmylii *Scauri libri tres de vita ſua*, 421

Æthiopicæ *literaturæ princeps Jobus Ludolfus*, 321

Africani *Tactica*, 319

Agardus (*Stephanus*) *Campenſis*, *è Societate Jeſu*, 64

Aggeres *Hollandici*, 133

Aguirra, (*Johannes Sanzius Cardinalis de*) 376. 377

Aladenſis *Epiſcopus*, 197. 198

Alexandri *Magni Commentarii*, 420. 421

Algæus, (*Alanus*) 9

Alnetanæ *Abbatiæ præficitur Huetius*, 331. 332

Alnetanæ *Quæſtiones*, 338

Alnetum, & *Alnetana Tempe*, 331. 332. 333. 334

—— *Carmen ad Tempe Alnetana*, 333. 334

—— *Alnetani poli altitudo*, 345

Amſtelodamum, 75

Anatome, *Vide* Confectiones.

INDEX POSTERIOR.

Andreas, (*Valerius*) 137
Anemometra, 347
Angennæa, (*Angelica*) 213
—— (*Julia*) 213
—— *ejuſdem Corona florea*, 293. 294
Anthologia *Notis illuſtrata à Huetio*, 148
—— *ſtrictâ oratione Latinè redditur à Grotio*, 148
Ardenenſis *Abbatia*, *Ordinis Præmonſtratenſis*, 175
Ariſtotelica *Philoſophia quantum præſtet Carteſianæ*, 385
Aſclepiodoti *Tactica*, 319
Auctorum *veterum Latinorum*, *interpretatione & notis illuſtrandorum in uſum Sereniſſimi Delphini*, *conſilium ſuſcipitur*, 286. 287
Auguſtinus (*S.*) *Græcas literas averſatur*, 18
—— *ejus Confeſſiones*, 1. 2. 427
Auguſtinus, (*Domnus*) *Cartuſianus*, 237
Aurelianenſis, (*Anna Maria Ludovica*) 191. 192
—— *Fabulæ Romanenſes duæ ab ea elaboratæ*, 192
—— *Imagines ab ea eleganti ſermone de-*

ſcriptæ, pluresque bujus generis ab ea collectæ, 193. 194
Aurelianenſis, (*Henricus*) *Dux Longavillanus*, 183. 184. 237
Aureliani *Cæſaris Commentarii*, 421
Auvrius, (*Claudius*) *Epiſcopus Conſtantienſis*, 327
Auzutius, (*Hadrianus*) 320. 321

B.

BAlænarum *Groenlandicarum dentes, falsò monocerotum dentes crediti*, 81
Ballachæus, (*Johannes*) 182
Barberia (*Juditha*) *Tiliaca*, 372. 373
Barometra, 345
Baſſompetræ (*Franciſci*) *Commentarii*, 426
Baudotius, (*Anſelmus*) 365
Bautruvius, (*Gulielmus*) 214. 239
Belkius, (*Thomas*) *Anglus*, 356
Bellæi (*Gulielmi*) *Commentarii*, 425
—— (*Martini*) *Commentarii*, 425
Bellotius, 251
Bellovallæus, (*Annæus Franciſcus*) *Marchio Noviani*, *è Societate Jeſu*, 176
Bellovillarius (*Franciſcus*) *Santanianus*, 316. 317

—— *Aca-*

—— *Academiæ Huetianæ Cadomenſi rerum Phyſicarum cupit adſcribi*, 229
Benedictus *Miniſter Calvinianus Alençonienſis*, 350
Benſeradæus, (*Iſaacus*) 311
Bernardus, (*Eduardus*) *Anglus*, 315
Bernerius, (*Franciſcus*) 170
—— (*Johannes*) 210
—— *ejus obitus*, 210
Berneria, (*Jordana*) 211
—— *Urſulinarum virginum inſigne Monaſterium Cadomi condidit*, 211
Beroaldus (*Franciſcus*) *Vervilla*, 128
Bertalda *Mottavillæa*, 250. 251. 252
—— *ſcripſit Commentarios de rebus in Aula ætate ſua geſtis*, 253
Bertaldus, (*Johannes*) *Epiſcopus Sagienſis*, *Abbas Alnetanus*, *inſignis Poëta*, 253. 254
—— (*Petrus*) *Abbas Alnetanus*, 253
—— *Freauvillæus*, *Senator Pariſienſis*, 253
—— *ſcripſit Librum de togæ dignitate*, 253
Berthelinus, (*Johannes*) *Bibliopola Rothomagenſis*, 235
—— *typis mandat Commentaria Græca Origenis*, 235

Bethunii (*Maximiliani*) *Sulliaci Commentarii*, 426
Bibliotheca *Canonicorum Regularium S. Martini Lovanienſis*, 136. 137
—— *Chriſtinæ Reginæ*, 106
—— *Gilberti Gaulmini*, 106. 107
—— *civitatis Hamburgenſis*, 119
—— *Huetiana*, 59
—— *nocte una corruit cum ædibus, in quibus erat recondita*, 395. 396
—— *eam dono dat Huetius Domui Profeſſæ Pariſienſis Societatis Jeſu*, 392. 393
—— *mathematica Ægidii Macæi*, 196
—— *Mazarinianæ ſectio*, 68
—— *Petaviana*, 106
—— *Regiæ adminiſtrationem committi curat Johannes Baptiſta Colbertus fratri ſuo, qui deinde Epiſcopus Altiſſiodorenſis fuit*, 185. 186
Bigotius, (*Emericus*) 147. 148. 341
Billius, (*Erardus*) *è Societate Jeſu, eruditus Mathematicus*, 34
Blæſius (*Johannes*) *Quenæus*, *Prætor Cadomenſis*, 178. 342
Blondellus, (*David*) 134
—— *Magnus Datarius dictus*, 135
—— (*Franciſcus*) *Mathematicus*, 322
Bo-

Bochartus, (*Samuel*) 28. 37. 44. 72
—— *refellit Hiſtoriam veterum Gallorum Antonii Goſſelini*, 28
—— *ſcribit Geographiam ſacram*, 37. 42
—— *cum eo amicitiam init Huetius*, 42. 43
—— *hortatur Huetium ad pertexendam Græcorum Auctorum hiſtoriam*, 44
—— *accerſitur in Sueciam à Chriſtina Regina*, 44
—— *cui ſe adjungit Huetius ſocium itineris*, 44. 72. 73
—— *Huetium proſcindit iniquâ calumniâ*, 150. 151
—— *diſſidet ab eo ſuper Origenis loco de Euchariſtia*, 43. 44
—— *ejus obitus*, 241. 242
—— *notatur*, 144. 145
Boelæus (*Nicolaus*) *Pratellius*, 359. 360. 361
—— *à quo, ejuſque factione maledicis ſcriptis appetitur Huetius*, 417. 418
Boëtta (*Euſtachius*) *Blemurius*, *Canonicus Regularis S. Victoris Pariſienſis*, 191
Boëtta (*Jacoba*) *Blemuria*, *religioſam vitam profeſſa in Abbatia S. Trinitatis Cadomenſi*, 189

—— *ſcribit vitas Sanctorum Ordinis Benedictini*, 190
Boevinius, (*Gulielmus*) *Abbas Fontanetenſis*, 370
Borboniarum *aquarum ſalubritas*, 379
Borboniorum *Medicorum vana imperia impunè neglecta*, 380
Borbonius, (*Ludovicus*) *Princeps Condæus*, 53. 54. 273. 274
Boſſuetus, (*Jacobus Benignus*) 270. 271. 300. 309
—— *Carteſianæ doctrinæ addictus*, 388. 389
—— *Fraſſeni Franciſcani maledicentiam caſtigat*, 282
Bourdelotius, *Reginæ Chriſtinæ Medicus*, *Michonius vero nomine dictus*, 103
—— *Medicinæ non imperitus*, 103
—— *bonarum literarum rudis*, 103
—— *Salmaſii commendatione accerſitur in Sueciam à Chriſtina Regina*, 103
—— *Chriſtinam avertit à ſtudiis literarum*, 104
Boxhornius, (*Marcus Zuerius*) 125
Braheanæ *familiæ dignitas*, 82
Braheus, (*Petrus*) *primum dignitatis locum*, *poſt regium*, *tenet in Suecia*, 83
Bra-

Brahei, (*Tychonis*) *patria & familia*, 82. 83
—— *natus Knudſtrupii*, 87
—— *in Dania retinetur à Friderico II. Rege*, 83
—— *ſedem ponit in Huena Inſula*, 83
—— *arcem Vraniburgum condit*, 84. 85. 86. 87. 88
—— *iracundus*, *ebrioſus*, *mulieroſus*, 87
—— *uxorem ducit ex infima plebe Knudſtrupiana*, 87
—— *ejus infortunia*, 88
—— *Daniam deſerere cogitur*, 90. 91
—— *ſimultates ejus cum Walchandorpio*, 91
Brebovius, *Lucani Interpres*, 24
Brema, 77. 78
Brulartius (*Fabius*) *Sillerius*, 366. 367
Brunius *Pictor*, 241
—— *Baptiſmum Chriſti depingit in tabella, quæ in Templo S. Johannis Cadomenſis collocata eſt*, 240. 241
Bruxellæ, 137
Buchananus, (*Georgius*) *ſcriptor vitæ ſuæ*, 424
Buhurſius, (*Dominicus*) *è Societate Jeſu, Laurentiæ Gigaltæ Bellofontiæ vitam ſcribit*, 236

Bullialdus, (*Iſmael*) 67
Burdaloeus, (*Ludovicus*) *è Societate Jeſu*, 405

C.

CAdomenſis *poli altitudo*, 345
Cadomenſium *Actorum urbanorum codex*, 343. 344
Cadomenſium *Originum opus*, 342
Cadomum, *crumenarum Phrygio opere contexendarum artificio olim celebre*, 45
—— *Poëtica facultate olim nobile*, 154
—— *ſæpe illuc commeant Angli & Hiberni*, 196. 197
Cadomi *urbis ichnographia*, 170
Cahagneſius, (*Jacobus*) *Medicus Cadomenſis*, 45
—— *munuſculum mittit ad Scaligerum*, 45
Cahagneſius, (*Stephanus*) *Medicus Cadomenſis*, 45
—— *Joſephum Scaligerum adit, eique munus affert à Jacobo Cahagneſio agnato*, 45
—— *Scaligeri effigiem ad vivum penicillo depingit*, 46

Cali-

Calipharum *plerique variolarum notis deformes*, 23
Callierius, (*Jacobus*) 142
Callyus, (*Petrus*) *in Academia Cadomenſi Profeſſor Regius*, 228
—— *Boëthii Librum* De conſolatione Philoſophiæ *interpretatur*, 228
—— *totam Philoſophiam grandi opere complexus eſt*, 228
—— *Carteſianæ Philoſophiæ ſupra modum addictus*, 228. 386
Calvetius, (*Hyacinthus*) *è Dominicano Ordine*, *Doctor & Profeſſor Theologiæ*, 212
—— *Auctor Libri*, *cui titulus* Theologus Eccleſiaſtes, 212
Caminorum *Suecicorum fabrica*, 101. 102
Camuſius, (*Johannes Petrus*) *Epiſcopus Bellicenſis*, 20
—— *Abbas Alnetanus*, 331. 332
Cangius, (*Carolus Freſnæus*) 249
Capellani (*Johannis*) *laus & defenſio*, 160. 161. 162. 163. 164
—— *ejus nomine inſcriptum Iter Suecicum*, 164
Cardanus (*Hieronymus*) *ſcripſit Hiſtoriam vitæ ſuæ*, 424

Carlovallius *Falco*, 194
Carpentarius, (*Franciſcus*) 238. 239
Carteſiana *doctrina prodire incipit*, 35. 36
—— *doctrinæ huic parta exiſtimatio ex aliorum Philoſophorum diſſidiis*, 385
—— *Cenſura Philoſophiæ Carteſianæ*, 338. 339
—— *joculares Commentarii de rebus Carteſianis*, 390
Carteſius, (*Renatus*) 109
—— *in Sueciam accitus à Chriſtina Regina*, 109
—— *illic diem ſuum obit*, 109
—— *ejus ſepulcrum*, 109
Caſæus, (*Franciſcus*) *è Societate Jeſu*, 371
Caſſiæ *fiſtularis uſus*, 302
Caſtelnavii (*Michaëlis*) *Commentarii*, 425
Catenæ *è fragmentis Patrum contextæ, parùm accuratè excerptæ*, 357
Cavaniaci *Commentarii*, 426
Caudabonius, 251
Chanavarinus, *in Rothomagenſi Computorum Curia Magiſter*, 409. 410
Chanutus, (*Petrus*) *Regis Galliæ ad Suecos Orator*, 109
Chiſ-

Chiffletius, (*Johannes Jacobus*) 135
Chinonium, *urbs ad Vigennam fluvium*, 383. 384
Chriſtianus *IV. Daniæ Rex*, 79
—— *Tychonem Braheum acerbitate ſua abigit è Dania*, 79
Chriſtina, *Suecorum Regina*, 103. 105. 106. 218
—— *ejus ingenium*, 104. 218
—— *Salmaſio, & deinde Voſſio tradit ſe in diſciplinam*, 104
—— *ex conſilio Bourdelotii Medici abjicit ſtudia literarum* 104. 105
—— *unde meliuſculè habere cœpit*, 105
—— *Bochartum accerſit in Sueciam*, 44. 104
—— *quem parùm liberaliter, nec pro meritis accipit*, 105
—— *de abdicando regno cogitare cœpit*, 112. 113
Chriſtum (*ad*) *victorem Carmen*, 352. 353
Chymica *ſtudia*, 223
Cifrarum *origo*, 180. 181
Claudii *Cæſaris Commentarii*, 421
Clericus, (*Johannes*) 361. 418
Clerſellerius, (*Claudius*) 387. 388
Coeſelii (*Cæſaris*) *Pleſſiaco-Pralinii Commentarii*, 426

Cointæus, (*Carolus*) *ex Oratoriana Congregatione*, 207
Colbertus, (*Johannes Baptiſta*) *regni adminiſter*, 245. 266. 268
— *Academiam Huetianam Cadomenſem Phyſicam regia liberalitate fovet*, 228. 229
— *ex ejus conſilio penſionibus annuis literati viri à Rege decorantur*, 232
Collavillæam *vallem in portum excavare conatur Johannes Goſſelinus Villonius*, 227
Collegium *Regiomontanum Cadomenſe Societatis Jeſu*, 14. 18
— *grandi acceſſione amplificatur*, 358. 359
Collinii (*Gaſparis*) *Commentarii*, 425
Combefiſius, (*Franciſcus*) *Dominicanus*, 356. 357
Cometæ *Anni MDCLXIV. Obſervationes*, 223
Commercium, *Opus de Commercio Veterum*, 348
Commentariorum, *hiſce noſtris conſimilium, exempla varia proferuntur*, 420. & *ſeq.*
Cominæi (*Philippi*) *Commentarii*, 425
Commirius, (*Johannes*) *è Societate Jeſu*, 62

Con-

Concordantiæ *Librorum ſacrorum*, 288
Conrartus, (*Valentinus*) 200. 310
——— *judicium ejus de Carmine Epico Capellani non probatur*, 162. 163
Confectiones *corporum, vivorum & mortuorum, omnis generis animalium*, 221
——— *& oculorum omnis generis animalium*, 222
Controverſias (*ad*) *de rebus fidei ſopiendas inter Catholicos & Proteſtantes Huetium hortantur Samuel Puffendorfius & Marchio Fuquerius*, 285
Controverſia *ſuper loco Nehem. cap.* 8. *vers.* 8. 350. 351
Cordomæus, (*Geraldus*) *Lector Sereniſſimi Delphini*, 295
——— *Carteſianæ doctrinæ addictus*, 295
——— *ſcribit hiſtoriam Caroli Magni*, 296
Cormiſius, *in Senatu Aquenſi Præſes*, 229
——— *veteris Philoſophiæ peritus*, 230
Cornelius, (*Petrus*) *inſignis Poëta*, 24. 310. 313
——— *Lucanum præfert Virgilio*, 24. 314
Cornelius, (*Thomas*) 313
Coſ-

Coſſartius, (*Gabriel*) *è Societate Jeſu*, 238. 255
—— *extemporali quadam oratione valde celebratus*, 62
Cotelerius, (*Johannes Baptiſta*) 153
Critice, *cujus inventum*, 155.
—— *ejus immodicum ſtudium reprehenditur*, 156
Critici, *ſarritores humaniorum literarum*, 156
Cromarius (*Nicolaus*) *Laſſonius*, 227
—— *ſpeculum ingens parat ex ære fuſili*, 227
—— *vitra excavare conatur ad hyperbolicam figuram*, 227
Crucigeris (*à*) *Patribus Cadomenſibus literarum elementis imbuitur Huetius*, 12
Crure (*ex*) *ſiniſtro debilitato & luxato laborat Huetius*, 377. 378
Cujacii (*Jacobi*) *Epiſtolæ Græcæ & Latinæ ad Jacobum Dalecampium*, 47
—— *ejus ſepulcrum*, 382
Curſillonius, (*Philippus*) *Marchio Dangellius*, 309

D. Da-

D.

DAcerius, (*Andreas*) 292
Daniæ *Rex ægrè fert ſe palam adſpici per vitrea conſpicilla*, 92
Danzæus, (*Carolus*) *Gallorum Regis Legatus ad Regem Daniæ, primum locat lapidem Vraniburgicæ arcis*, 84
Delæus, (*Michaël*) *Anteceſſor Pariſienſis*, 265. 266
Delphini (*Sereniſſimi*) *inſtitutioni præficitur J. Benignus Boſſuetus, eique ſuccenturiatus adjungitur Huetius*, 270. 271
Delphinum (*ad Sereniſſimum*) *ſcribit Epiſtolam Huetius ſuper Hallæi Poëmatis*, 323. 324
—— *Sereniſſimi Delphini ad hanc Epiſtolam reſponſio*, 325
—— *Mathematicis artibus imbuitur Delphinus à Franciſco Blondello*, 322
Demonſtrationis *Evangelicæ Opus molitur Huetius*, 276. 277
—— *& abſolvit*, 279
—— *variæ hujus Operis editiones*, 284
Deodatus, 123

Dio-

Diogenis Laertii, *totiuſque veteris Philoſophiæ valde ſtudioſus Huetius*, 339
Dionyſii *Periegeſim Commentariis illuſtrare parat Ballachæus*, 182
Dominicanum *Monaſterium religioſarum virginum Pontepiſcopienſe*, 184. 185
Dominicanum *Monaſterium Rothomagenſe religioſarum virginum*, 13
——— *illuc educandæ mittuntur Maria, Suſanna, & Ægidia Huetiæ*, 13
Domo (*in*) *Profeſſa Pariſienſi Societatis Jeſu domicilium ponit Huetius*, 396. 397
Domorum *Iſlandicarum fabrica*, 101
——— *Moſcovitarum*, 101
——— *Suecicarum*, 99. 100
Domorum *Suecicarum quarundam tecta æris laminis conſtrata*, 101
——— *alia ceſpite congeſta*, 100
Doujatius, (*Johannes*) *Anteceſſor Pariſienſis*, 265

E

EBraïcæ (*de*) *Linguæ origine*, 181. 182

Ede-

Edelinckius *Scalptor*, 398
Enauderius (*Petrus Monnerius*) 344
Epiphora *carmine Lucretiano deſcripta*, 142. 143
Eraſmus (*Deſiderius*) *vitam ſuam ſcripſit*, 424
Erythræi (*Nicolai*) *Index vocabulorum omnium Virgilii*, 288
Eſtræus, (*Cæſar*) *Cardinalis*, 418
Evangelium *infantiæ*, 406
Eudæi (*Johannis*) *obitus*, 352

F.

FAber (*Tanaquillus*) *Cadomenſis*, 249. 292
Fabra, (*Anna*) 292
Fabula *Romanenſis ab Huetio ſcripta*, 257.
— *Liber ab eodem ſcriptus De origine Fabularum Romanenſium*, 255. 256
Faræus *Marchio*, 409
Fayetta, 317. *Vid.* Laverna.
Fayus (*Jacobus*) *Tolandi impietatem oppugnat*, 413
Fayus, (*Michaël*) *Manilii Interpres*, 291
Fer-

Fermatius, (*Petrus*) *Senator Toloſanus*, *inſignis Geometres*, 215
Fermatius (*Petrus*) *filius*, *Senator Toloſanus*, 216
Ferrandus (*Ludovicus*) *Fraſſenium inſtigat ad oppugnandam Huetii Demonſtrationem Evangelicam*, 282
Flexiarius, (*Spiritus*) *Epiſcopus Nemauſenſis*, 233. 309. 313
Flexienſe *Collegium Societatis Jeſu*, 174. 175
Fontana, (*Johannes*) 315
Fontanetenſis *Abbatia*, 369. 370. 373.
—— *ei præficitur Huetius*, 369
Fontebraldenſis *Abbatia*, 383
Fortinus, (*Petrus*) *Vid.* Hogettha.
Franciſcopolis, 73. 74
Franciſcus *Epiſcopus Aladenſis*, 197. 198
Francius (*Petrus*) *carminibus celebrat effigiem Huetii ab Edelinckio ſcalptam*, 398. 399
Franekerana *Academia*, 119
Fraſſenius, (*Claudius*) *Franciſcanus*, *ſcriptis acriter oppugnat Demonſtrationem Evangelicam Huetii*; *eoque nomine caſtigatur à Franciſco Harlæo*, *Archiepiſcopo Pariſienſi*, & *à Be-*

Benigno Boſſueto Epiſcopo Meldenſi, 281. 282
Fretum *Sundicum*, 93
Fridericus II. *Daniæ Rex*, *in Tychonem benignus & liberalis*, 82. 83. 84. 85
Fridericus *Dux Cimbrorum*, 118
Fritſchius, (*Johannes Thomas*) *Bibliopola*, *novam Demonſtrationis Evangelicæ Huetii editionem meditatur Lipſiæ*, 399
—— *& Libelli de ſitu Paradiſi terreſtris*, 400
—— *& Carminum ejuſdem*, 400
Fucaldius, *forenſi & ærariæ rei per Normaniam præfectus*, 412
Fuquerius *Marchio*, 285
Furnerius, (*Georgius*) *è Societate Jeſu*, *auctor Hydrographiæ*, 34. 35

G.

GAlæus, (*Thomas*) *Anglus*, 315
Galleſius, (*Johannes*) 311
Gallorum *ingenium ad Poëticam molle ferè & remiſſum*, 162
Galtruchius, (*Petrus*) *è Societate Jeſu*, 35

Gar-

Garnerius, (*Johannes*) *è Societate Jeſu*, 65

Gaſſendus, (*Petrus*) 161

—— *Haberti Mommorii hoſpes & amicus*, 167

Gaſto, *Dux Aurelianenſis*, 250. 251

Gaulmini (*Gilberti*) *Bibliotheca*, 106

Gematria *Judæorum ex ineptiis Græculorum orta*, 147

—— *Gematriæ nomen ex Geometriæ nomine detortum*, 147

Genovefa, (*S.*) *& ad eam ſcriptum Carmen*, 327. 328. 329. 330. *& ſeq.*

Geographiæ *elementis imbuitur Huetius ab Antonio Hallæo*, 26

Gerius, (*Ludovicus*) *mercator, ab iniqua Quæſtorum regiorum Daniæ exactione ſe vindicat, adductis ad Fretum Sundicum viginti navibus bellicis*, 93. 94

Gigalta (*Laurentia*) *Belloſontia*, 236

—— *Rothomagi inſtituit Monaſterium Benedictinarum virginum*, 236

Gigaltus (*Bernardinus*) *Belloſontius*, 24

Gilbertus *Magus, catenis vinctus eſſe creditur in Vettero lacu*, 95. 96

Glo-

Globus *æneus Aſtronomicus cæleſtis*, *à Tychone fabrefactus*, 81
Gloriæ *futilitas & vanitas*, 88. 89
Golius, (*Jacobus*) *Arabicæ literaturæ princeps*, 123. 130
Gombuſtus *urbis Cadomi ichnographiam deſcribit*, 170
Gonterius, (*Johannes*) *è Societate Jeſu*, 4. 5
Gonzagæ, (*Ludovici*) *Nivernenſis Ducis*, *Commentarii*, 426
Goſſelinus, (*Antonius*) *in Academia Cadomenſi Profeſſor Regius*, 27
— *ſcribit hiſtoriam veterum Gallorum*, 28
Goſſelinus (*Johannes*) *Villonius*, 227
— *Olenam fluvium navigabilem tentat efficere*, 227
— *in valle Collavillæa portum tentat effodere*, 227
Gottorpia, *præcipua arx Ducis Cimbrorum*, 116
Græviu, (*Johannes Georgius*) 148
— *novam Anthologiæ editionem meditatur*, 148
— *Huetii Carmina typis imprimi curat*, 408. 409
— *ejus obitus*, 299

Gram-

Grammaticam *Ebraïcam ſibi ipſe concinnat Huetius*, 38
Grandorgæus, (*Andreas*) 52. 219 220
— *ejus obitus*, 297
Grandorgæus (*Jacobus*) *Premontius*, 52. 53. 140
— *ejus obitus*, 209. 210
Grandorgæus, (*Jacobus*) *Monachus Benedictinus*, 245
— *longitudinum arcanum reperiſſe ſe falsò autumat*, 246
Groenlandi *ſuperſtitioſi*, 96
Gronovius, (*Johannes Fredericus*) 135. 136
Gudius, (*Marquardus*) 178
Guervilla, (*Jacobus*) 296. 297
Guiſii (*Henrici Lotharingi*) *Commentarii*, 426
Guyetus, (*Franciſcus*) 66
— *eximius Poëta, infelix Criticus*, 66. 67
— *ejus Bibliothecam ab hæredibus pretio comparat Menagius*, 398

H. Ha-

H.

HAbertus (*Henricus Ludovicus*) *Mommorius*, 166
—— *Carteſianæ Doctrinæ deditus*, 167
—— *inſtituta apud eum Academia rerum Phyſicarum*, 167
Hadriani *Cæſaris Commentarii*, 421
Hafnia, *Daniæ primaria urbs*, 79
Hallæus, (*Antonius*) 26. 140. 153
—— *ei in convictum & diſciplinam traditur Huetius*, 26
—— *Poëticæ artis, & Geographiæ peritus*, 26
—— *Geographiæ elementa tradit Huetio*, 26
—— *ejus Poëmata*, 322. 323
—— *carmine celebrat Librum Huetii De Interpretatione*, 153
—— *conſtans ejus adversùs Huetium amicitia*, 26. 27
—— *ejus obitus*, 322
Hallæus, (*Henricus*) *Antonii frater*, *Cadomenſis Anteceſſor*, 264
—— *prima Juris elementa Huetio tradidit*, 264
Hallæus, (*Petrus*) *Pariſienſis Anteceſſor*, 265

4

Hallenſis *Divæ Virginis Templum*, 137. 138
Hamelius, (*Johannes Baptiſta*) 214. 215
Hardenbergenſis *Conſulis creandi ratio*, 76. 77
Hardiſius, (*Claudius*) *Senator in Caſtelleto Pariſienſi*, 167
Harlæus, (*Franciſcus*) *Archiepiſcopus Rothomagenſis, & deinde Pariſienſis*, 276. 326. 354
— — *Tonſuram Eccleſiaſticam confert Huetio*, 326
— — *Fraſſenii Franciſcani maledicentiam adversùs Huetium caſtigat*, 282
Harlinga, *Friſiæ urbs ad Flevum lacum*, 119
—— *Harlingæ proximum oppidum quoddam Friſiæ, ſingulis diebus navigium unum Fœderatis Ordinibus ædificat & ſubminiſtrat*, 119
Hautonius, *Medicus Cadomenſis*, 223
—— *marinam aquam ſale purgare & dulcem facere inſtituit*, 226. 227.
Heinſius, (*Daniel*) 124. 125
Heinſius, (*Nicolaus*) 337
Helmeſtadium, *Sueciæ ditionis urbs, in littore Daniæ*, 94
Hen-

Henrici *IV. Francorum Regis, Commentarii*, 425
Herodis *Aſcalonitæ origo*, 347
Herbelotius, (*Bartholomæus*) 319. 320
—— *Auctor Bibliothecæ Orientalis*, 320
Herovallius, (*Vio*) 320
Hirundines, *ad ripam Olenæ fluvii, & in aliis quoque locis, in ſpeluncas ſe condunt, adventante hyeme*, 98
—— *hirundines Sueciæ lacubus ſe immergunt adventante hyeme*, 97. 98
Hiſtoricæ *ſcientiæ pars eſt, ſcire, nihil ultra certos aliquos fines de quæſita hiſtoria ſciri poſſe*, 54
Hogerſius, (*Theophilus ſive Goſwinus*) 238
—— *Carmina Huetii typis committi curat in Hollandia*, 408
Hoghetta, (*Petrus Fortinus*) *Longavillanorum Principum juventuti moderandæ præfectus*, 171. 172
Holmia, *urbs Sueciæ primaria*, 103
Homeri *Ilias tam minutis literis deſcripta, ut in juglandis putamen inferciri potuerit*, 298
Horologiis *ſolaribus deſcribendis inſtrumentum accommodatiſſimum*, 346. 347

Hubinus *Anglus*, 346
Huena *inſula in Freto Sundico*, 82. 83. 84. 85. 93
—— *Venuſia & Scarlatina dicta*, 84
—— *cur Scarlatina dicta*, 85
Huetia, (*Ægidia*) *Danielis Huetii ſoror, Ægidii Macæi uxor*, 10. 25
Huetia, (*Ægidia*) *Danielis filia*, 4
—— *Rothomagum mittitur ad materteras*, 13
—— *ejus ingenium & pietas*, 184. 185
—— *ejus obitus*, 184
Huetia, (*Maria*) *Danielis filia*, 4
—— *Rothomagum mittitur ad materteras*, 13
—— *collocatur in matrimonium*, 25
—— *ejus obitus & elogium*, 401. 402
Huetia, (*Suſanna*) *Danielis filia*, 4
—— *Rothomagum mittitur ad materteras*, 13
—— *collocatur in matrimonium*, 25
—— *ejus obitus & elogium*, 403. 404
Huetius, (*Daniel*) 3. 4. 5. 6
—— *ab hæretica pravitate, in qua natus fuerat, ad veritatis lumen venit*, 4
—— *matrem morti proximam ab hæreſi ad fidem Catholicam revocat, atque id publicis monumentis conſignari curat*, 4. 5

Tem-

—— *Templum S. Johannis Cadomenſis muſicis concentibus & pueris ſymphoniacis inſtruit, eique muſica inſtrumenta de ſuo largitur*, 5. 6
—— *Sacellum in eodem Templo ſibi ſuæque familiæ exſtruit, eique certos reditus aſſignat*, 6
—— *periſtylium Domus Patrum Carmelitarum Cadomenſium inſtaurari curat, ſumtuſque ad id ſubminiſtrat*, 7
—— *ejus obitus*, 8
Huetius, (*Petrus Daniel*) 3
—— *ſplendidis muneribus ab eo afficitur, qui eum de ſacro fonte ſuſcepit*, 7. 8
—— *mulierem peſte laborantem & morti jam proximam ſuaviatur*, 8. 9
—— *poſt parentum obitum, traditur in convictum Ægidiæ Huetiæ amitæ*, 12
—— *conſanguineorum tutelæ committitur*, 12. 13
—— *prima literatura informatur*, 12
—— *Tutor ei præficitur, cui mortuo alter ſubrogatur* 12. 13
—— *literarum ſtudio delectatur*, 14
—— *quo factum eſt, ut nullum eum unquam vitæ, rerum, hominumque tædium ceperit, ac præcipuè Poëtices*,

18. 19. 153
— *Confirmationis Sacramentum ſuſcipit*, 20
— *variolis & rubiolis laborat*, 20
— *literas Græcas averſatur*, 18
— *quarum ſtudium deinde repetit, atque etiam Ebraïcarum*, 38. 39
— *vulnus accipit in capite, ad cujus nuntium ita commotus eſt ejus Præceptor, ut febri correptus vitæ periculum adierit*, 17. 18
— *nomen dat Sodalitio B. Virginis*, 31. 32
— *Geometriæ elementis informatur à Mambruno*, 28
— *ſub cujus diſciplina triennium tribuit Philoſophiæ*, 29. 32
— *Dominic. Ordini cupit adſcribi*, 30
— *Grammaticam Ebraïcam ſibi concinnat*, 38
— *redit ad humaniores literas lectâ Bocharti Geographiâ ſacrâ*, 37. 38
— *dat operam Juriſprudentiæ*, 37
— *Longi paſtoralem fabulam Latinè interpretatur*, 39. 256
— *à pietatis cultu avocatur ſtudiis literarum, & vitæ oblectamentis, & mulierum conſuetudine*, 55. 56

— *exer-*

—— *exercitationibus corporis, ſaltandi, equitandi, & armorum tractandorum dat operam*, 56
—— *cùm priùs ſumma nandi facultate polleret*, 57
—— *Carteſianæ Philoſophiæ valde addictus, quam deinde repudiat agnitis ejus vitiis*, 35. 36
—— *à Tutore parcè & illiberaliter habitus*, 57. 58
—— *ex cujus exit poteſtate*, 57
—— *Lutetiam tum primùm adit*, 58
—— *Librorum magnam comparat copiam, ac præcipuè veteres omnes Auctores, nullis parcens ſumtibus, idque magno rei familiaris diſpendio*, 58. 59
—— *Iter ejus Suecicum*, 72. & *ſeq.*
—— *Codicem veterem Origenianorum quorundam Operum deſcribit*, 107
—— *hinc prodiit editio Græco-Latina Commentariorum Origenis in Libros ſacros*, 107
—— *de reditu in Galliam cogitat*, 111. 112. 113
—— *votum Mercurio nuncupat pro ſuo reditu in Galliam*, 113
—— *febri acuta corripitur Lugduni-Batavorum*, 122. 123

— *Academiæ Brioſianæ abſens adſcribitur Huetius*, 142

— *Flexiam proficiſcitur ad Mambrunum*, 173. & *ſeq.*

— *Societati Jeſu nomen dare cogitat, ſed ab hac cogitatione revocatur à Mambruno*, 176. 177

— *nobilitas ejus aſſerta*, 186. 187. 188

— *accerſitus à Proceribus regni Sueciæ ad Regem in literis inſtituendum, conditionem repudiat*, 232. 233

— *penſione annua donatur à Rege*, 232

— *Doctor utriuſque Juris creatur in Academia Cadomenſi*, 264. 265

— *Doctor honorarius Juris creatur in Academia Pariſienſi*, 265

— *Romam vocatur à Chriſtina Regina Attalicis conditionibus, cui vocanti parere non potuit*, 208. 209

— *ad Sereniſſimi Delphini inſtitutionem ſuccenturiatus adjungitur Boſſueto*, 270. 271

— *in Academiam Francicam admittitur*, 308. 309

— *gravi morbo laborat*, 301. 302

— & *alio deinde graviori*, 415. 416

— *cru-*

— *crure ſiniſtro debilitatur*, 377. 378
— *cui ſanando Borboniarum aquarum uſum adhibet*, 379
— *Bibliothecam ſuam dono dat Domui Profeſſæ Pariſienſi Societatis Jeſu*, 393
— *piis exercitationibus vacat identidem*, 175. 176
— *pietas ejus erga S. Genovefam*, 327. 328
— *quam & carmine celebrat*, 329. & *ſeq.*
— *habitum Eccleſiaſticum aſſumit*, 300. 301
— *ſacris Ordinibus initiatur*, 326. 327
— *Alnetanus Abbas creatur*, 331. 332
— *Epiſcopus Sueſſionenſis renuntiatur*, 362
— *Epiſcopus Abrincenſis conſecratur*, 366. 367
— *abdicato Epiſcopatu Abrincenſi, Abbatiæ Fontanetenſi præficitur*, 369
— *litibus acerrimis & diuturnis vexatur*, 370. 371
— *ſcribit Librum De Interpretatione*, 152
— *Origenis Commentaria Græcè & Latinè edi curat*, 235

— *ſcribit Librum De origine Fabularum Romanenſium*, 254. 255. 256
— *& Obſervationes in Manilium*, 291. 292
— *& in Anthologiam*, 148. 341
— *& Alnetanas Quæſtiones*, 341
— *& Cenſuram Philoſophiæ Carteſianæ*, 339. 341
— *& Librum De ſitu Paradiſi terreſtris*, 341
— *& Librum De navigationibus Salomonis*, 341
— *grande opus Philoſophicum ab eo ſuſceptum*, 339. 340
— *ſcribit Commentarios de rebus ſuis*, 419
— *Carminum ejus variæ editiones*, 344. 408
— *Librorum ſacrorum Ebraïcum exemplar quater & viceſies totum perlegit*, 40
Ὕττιος, *cognomen Jovis*, 106
Huettus, 106
Hugenii (*Chriſtiani*) *Syſtema Saturnicum*, 201
Huralti (*Philippi*) *Civernii Commentarii*, 425
Hygrometra, 345

Hy-

Hyperbolicam *figuram inutilem eſſe ad augendam vim conſpicillorum contendebat Robervallius*, 228

I.

IMaginum *verbis depingendarum mos aliquandiu paſſim receptus*, 193. 194
Indices *vocabulorum omnium ſingulis Auctoribus antiquis ſubjungi utile eſt*, 288. 289
Indicis *generalis vocabulorum omnium, quæ exſtant in Auctoribus claſſicis, concinnandi conſilium proponitur*, 289
Infantia *(de) Salvatoris Liber*, 406. *Vid.* Evangelium infantiæ.
Joſephi *Liber de Vita ſua*, 423
Iſlandi *ſuperſtitioſi*, 96
Iſopſepha, 146. 147
Julii *Cæſaris Commentarii*, 421
Juſtellus, *(Henricus)* 201
Juvenali *ſubjectus Index vocabulorum omnium*, 288

K.

KIrcherus; (*Athanaſius*) *è Societate Jeſu*, 157

L.

LAbbadia *Gallus*; *Calvinianæ Sectæ Miniſter*, 122
Labbæus, (*Philippus*) 62
Lamarius, (*Philibertus*) *Senator Divionenſis*, 275
— *ſcriptor vitæ Salmaſii*, 275
Lambecius, (*Petrus*) 68. 119
— *Lucæ Holſtenii ſorore natus*, 68
— *Aulum Gellium Notis illuſtrat*, 69
— *ſcripſit de Originibus Hamburgenſibus*, 69
— *Bibliothecæ Imperatoriæ Indicem contexuit*, 69
— *Huetium lautè excipit Hamburgi*, 69
Lamonius, (*Gulielmus*) *Senatus Parifienſis princeps*, 247
— *Academia virorum doctorum apud eum inſtituta*, 247

Langii (*Joſephi*) *Indices vocabulorum omnium Martialis, Juvenalis, & Perſii*, 288
Lantinus, (*Johannes Baptiſta*) *Senator Divionenſis*, 274. 275
Lappones *ſuperſtitioſi*, 96
Larius, (*Jacobus*) *Profeſſor regius Cadomenſis*, 233
Laverna (*Maria Magdalena*) *Fayetta*, 204
—— *auctor fabulæ Zabydæ*, 204. 255
Leonides *Alexandrinus*, 146
Lindanus, (*Antonius*) *Medicus Lugduno-Batavus*, 122. 123
Lindenbrogius, (*Fridericus*) 119
—— *Bibliothecam ſuam civitati Hamburgenſi teſtamento reliquit*, 119
Linguarum *ſtudium immodicum reprehenditur*, 156
Lipſio (*Juſto*) *noxia pituita, ex vita nimis ſedentaria collecta, morbum conflat*, 379
Longini *locus controverſus de Moſe*, 359. 360. 361
Longi *Paſtoralia, Opus impurum, moribus noxium*, 39
—— *Latinè redditur ab Huetio*, 39. 256

Longomontanus, (*Chriſtianus*) 79
Lovanium, 136. 137
Lucani *Interpres Brebovius*, 24
—— *Virgilio anteponitur Lucanus à Petro Cornelio & Brebovio*, 24
Lucceius *ſcripſit hiſtoriam Conſulatus Ciceronis*, 421. 422
Lucretius *cum Indice omnium vocum*, 288
Ludolfus, (*Jobus*) *Æthiopicæ literaturæ parens*, 321
—— *cujus Linguæ præcepta Bocharto tradidit*, 321
Lutatii (*Q.*) *Catuli Commentarii de rebus geſtis ſuis*, 421
Lutheranorum *Miniſtrorum hoſpitalitas*, 86

M.

MAbillonius, (*Johannes*) *Benedictinus*, 373
Macæus, (*Ægidius*) 10
—— *Ægidiam Huetiam in matrimonio habuit*, 10
—— *Bibliotheca ejus Mathematica, & inſtrumenta Aſtronomica*, 11. 196. 222

— Ge-

— *Genethliacorum vanitati deditus*, 11
— *ejus obitus*, 11
Macæus, (*Daniel*) *Ægidii filius*, 11
— *Huetio Tutor datur*, 13
— *paternam Bibliothecam*, & *literariam omnem ſupellectilem dono dat Huetio*, 11. 196
— *ejus obitus*, 400
Madbachus & *Selamanes*, *Dii Beroænſes*, 407
Madelenetus, (*Gabriel*) *inſignis Poëta*, 167
Mæratius, (*Ludovicus*) *è Societate Jeſu*, 177
Magdalenæus, (*Georgius Renaldus*) *à Carmelitidum virginum Ordine Romam delegatus*, 208.
Malherba, (*Franciſcus*) *inſignis Poëta*, 24.
— *Statium plurimi facit*, 25
— *diſcipulum habuit Honoratum Buellium Racanium*, 167
Malunodenſis *Abbatia*, 254
Mambrunus, (*Petrus*) *è Societate Jeſu*, 28. 36. 173. 174
Manaſſe (*R.*) *ben Iſrael*, *Judæus*, 133
— *conjugem habuit ex Abrabanielum familia*, 134 — *pro-*

—— *propterea que ſe Davidi nepotes genuiſſe gloriabatur*, 134
Mangotius, (*Vrbanus*) *è Societate Jeſu*, 384
Marca (*Johannes Marius*) *Tilladetus*, 414. 415
—— *Diſſertationes ab eo editæ*, 414. 415
Marcani (*Olivarii*) *Commentarii*, 425
Marcatellus (*Carolus*) *Santevremundius*, 368. 369
Marci *Aurelii Philoſophi Liber De rebus ad ſe pertinentibus*, 423
Mareſius (*Johannes*) *Sanſorlinus*, *inſignis Poëta*, 199. 311. 312
—— *Antiquorum ingeniis ſuum vult anteferri*, 312
Margaretæ *Valeſiæ Reginæ Commentarii*, 425
Maridatius, (*Petrus*) 173
Marinam *aquam dulcem efficere tentat Hautonius Medicus*, 227
Marollii *Commentaria*, 426
Marshamus, (*Johannes*) *de Ægyptiaca Lingua benemeritus*, 157. 158
Maſcarenias, (*Franciſcus*) *Comes Cuculini*, *Luſitanus*, 351
Matignonii *Mareſcalli Vita*, *à Callierio ſcripta*, 142

Maye-

Mayerus, (*Johannes Fridericus*) *novam Demonſtrationis Evangelicæ editionem Hamburgi meditatur*, 399
Medices, (*Leopoldus*) *Cardinalis*, 274
Meibonius, (*Marcus*) 107
—— *priſcos Muſicæ diſciplinæ Scriptores in lucem edit*, 107
Menagius, (*Ægidius*) 139. 204. 235. 238. 270
—— *ejus Commentarii in Diogenem Laërtium*, 340
—— *ejus obitus*, 397
—— *Bibliothecam ſuam Domui Profeſſæ Pariſienſi Societatis Jeſu teſtamento reliquit*, 398
Menjotius, (*Antonius*) *Medicus*, 378
Mezeræus, (*Franciſcus*) *Hiſtoricus*, 309. 310
—— *ejus frater*, *V.* Eudæi.
Mercator, (*Marius*) *à Johanne Garnerio editus*, 65
Mercera, (*Anna*) *Joſiæ Merceri filia*, *Salmaſii uxor*, 126. 127
Middelburgum, 74
Monachus, (*Stephanus*) 47. 179. 181. 235
Monlucii (*Blaſii*) *Commentarii*, 425
Monnerius (*Petrus*) *Enauderius*, 344.
Vid.

Vid. Enauderius.
Montanius, (*Michaël*) 425. 426
Montauſerius, (*Carolus Sammauræus*) 214. 235. 293. 309. 360. 362
— *auctor fuit conſilii de veteribus Auctoribus Latinis in uſum Sereniſſimi Delphini illuſtrandis*, 286
— *ad Græcarum literarum ſtudium fruſtra excitatur*, 54
— *ejus judicium de Carmine Epico Capellani non probatur*, 162. 163
— *Carolum Salucium, Judæum, de ſacro Baptiſmi fonte ſuſcipit, eique nomen ſuum tribuit*, 328. 329
— *ejus obitus*, 394
Morinus, (*Johannes Baptiſta*) *Matheſeos Profeſſor*, 170
Morinus, (*Stephanus*) *Profeſſor Amſtelodamenſis*, 179
— *ſuper Ebraïcæ Linguæ origine diſſentit ab Huetio*, 181. 182
Mornæus (*Philippus*) *Pleſſæus*, 280
— *Literarum ſacrarum, quas tractavit, non ſatis peritus*, 280
Morus, (*Alexander*) 123. 132. 143. 144
— *fœda lis exorta inter eum & Salmaſium*, 128. 129
— *ſer-*

—— *ſermo huic habitus cum Huetio, de ſubrogando in locum Salmaſii ſucceſſore*, 130. 131

Moſantius (*Jacobus*) *Brioſius*, 28

—— *Academiam virorum doctorum apud ſe colligit*, 139

—— *Monaſterium in ſuas ædes excipit*, 235

Munſterius (*Nicolaus*) *Mottæus*, *Prætor Cadomenſis*, 139. 140. 178. 179. 343

N.

NAvallii (*Philippi Montalti*) *Commentarii*, 426

Naudæus, (*Gabriel*) 68. 111

Neckerus *Draco Suecorum fabulis celebratus*, 96. 97

Neſmondius, (*Franciſcus*) *Epiſcopus Bajocenſis*, 326

Neuræus, (*Michaël*) *Longavillanorum Principum Præceptor*, 170. 171

Numiſmatum *veterum congeries, ſatis grandis*, *Cadomi emta ex Colberti mandato*, 266

—— *ſed mala fide vendita*, 267

O.

OLdenburgius, (*Henricus*) 219
Olearius, (*Adamus*) 116
—— *Lexicon Perſicum concinnat*, 116
Olenam *fluvium navigabilem efficere tentat Johannes Goſſelinus Villonius*, 227
Origenis *Commentaria in Matthæum*, & *Librum de Oratione ex veteri Codice Græco deſcribit Huetius*, 107
—— *hinc prodiit Græco-Latina editio Commentariorum Origenis in Libros ſacros, ab Huetio adornata*, 107
—— *cujus editionis typis imprimendæ curam in ſe ſuſcipit Johannes Berthelinus, Bibliopola Rothomagenſis*, 235
—— *in deſcribendis ex veteri Codice Commentariis Origenis in Matthæum paucula quædam verba ex nimia properatione prætermiſſa, & deinde ſuppleta*, 149. 150. 151. 152
—— *in lucem prodeunt Commentaria Origenis in Libros ſacros*, 244
—— *ſuſcepta Origenianorum omnium Operum editio, imperfecta relicta eſt*, 276

—— ex

—— *ex nonnullis Origenianorum O-perum Codicibus variantes lectiones excipi curat Pearſonius*, 355. 356

Oryx, *animal à Bocharto depictum exhibetur in Hierozoïco*, 242

Oſtrogothia, 95

Ottinga *Saxoniæ falsò credita eſt eadem eſſe ac Cadomum*, 342

Oxenſtierna, (*Axelius*) *Suecia Cancellarius*, 108

P.

PAlmerius (*Jacobus*) *Grentomenilius* 47. 48. 140. 146

—— *Græcè ſcribit eleganter oratione ſtricta & ſoluta*, 48

—— *veteris Græciæ deſcriptionem aggreditur*, 48

—— *Obſervationes ſuas in Auctores Græcos dat in lucem*, 48. 49

—— *ſingulari certamine cum juvene valente congreditur jam ſenex, eumque vincit*, 49

Palmerius (*Jacobus*) *alter*, 49

Parei (*Danielis*) *Index vocabulorum omnium Muſæi*; & *alter vocabulorum omnium Lucretii*, 288

Παρή-

Παρήλιον *inſigne, in Suecia viſum tempore Guſtavi Adolphi Regis*, 99
Παρηλίοις *obnoxium ſeptentrionale cælum; cujus rei cauſſa redditur*, 99
Parvillerius, (*Hadrianus*) *è Societate Jeſu, Arabicarum literarum ſcientiſſimus*, 239. 240
Paſqualini (*Pompeji*) *Index vocabulorum omnium Metamorphoſeôn Ovidii*, 288
Patibulis (*de*) *apud Danos furum & luporum corpora dependent*, 94
—— *iis cultelli affiguntur ad depellendos morbos*, 94
Patricius, *V.* Plunquettus.
Patris *Oratorum titulo ridiculè afficitur Huetius à Batavo quodam*, 207. 208
Patriſius, (*Petrus*) 177. 178. 251
Pauli *Silentiarii Carmen de Thermis Pythicis*, 144. 145
Pearſonius, (*Johannes*) *Epiſcopus Ceſtrienſis*, 355. 356
Peliſſonius, (*Paulus*) 200. 309. 311
Peraltus, (*Carolus*) 199. 311
—— *Antiquorum ingeniis ſuum ſperat anteponi*, 312
Perefixius, (*Harduinus*) *Archiepiſcopus Pariſienſis*, 275. 276

Pererius, (*Carolus*) 203
Perinius, (*Picartus*) *Sereniſſimi Delphini Præceptor*, 267. 268. 269
Perſio *ſubjectus Index vocabulorum omnium*, 288
Perſicum *Lexicon ab Oleario inchoatum*, 116
Petavius, (*Dionyſius*) 61. 62
—— *operam ſuam præſtat Huetio ad intelligendum Thucydidem*, 61
Petitus, (*Franciſcus*) *Vaconius*, 159
Petitus, (*Petrus*) *Medicus*, 202
Petivillæus, (*Philippus Sudorius*) *Senator Rothomagenſis*, 140
Peyraredus, *Poëta inſignis*, 168
Philippus, *Dux Aurelianenſis*, *Regis frater*, 273
Phœniciarum *literarum triplex genus*, 407. 408
Pillonia, (*Catharina*) *Huetii matertera*, 8. 13
Pillonia, (*Iſabella Bertovillæa*) *Huetii mater*, 3
—— *ejus obitus*, 9. 10
Πιττάκη Περσικὴ *quid*, 144. 145
Pleias *Poëtarum*, 201. 202
Plunquettus, (*Patricius*) *Epiſcopus Ardenſis*, 198

Poëmatum *ſani æſtimatores, rariores ſunt quàm boni Poëtæ*, 25

Poëtarum *Græcorum vetera Scholia, certiſſimi ſunt fontes Mythologiæ*, 39

Polycrene *fons amœniſſimus agri Bavillani*, 248

Pomorum *ſuccus, Sicera vulgò dictus*, 124

Pontepiſcopienſe *Dominicanarum Monaſterium*, 184

Pontiſii *Commentarii*, 426

Poræus, *Medicus Rothomagenſis*, 224

— *quid illi contigerit Pontaudomari cum ignoto Sacerdote*, 225. 226

Poſſinus, (*Petrus*) *è Societate Jeſu*, 347

Pratea, (*Maria*) 204

Puffendorfius, (*Samuel*) *Reginæ Suecorum à Secretis*, 284. 285

— *Huetium hortatur ad ſopiendas controverſias de Religione*, 285

Puteani *fratres, Petrus & Jacobus, Regiæ Bibliothecæ cuſtodiæ præfecti*, 65. 66

Puteanus, (*Jacobus*) *ejus obitus*, 185.186

Puteanus, (*Petrus*) 135

— *dignitatis Imperii Gallici & Eccleſiæ Gallicanæ vindex*, 65. 66

Pyr-

Pyrrho, (*Gulielmus*) *Profeſſor Regius Cadomenſis*, 233

Q.

QUinaltius, (*Philippus*) 311

R.

RAbelæſii (*Franciſci*) *domus natalis, caupona deinde effecta*, 383. 384
Rabutinus (*Rogerius*) *Buſſiacus*, 310
—— *ejus Commentarii*, 426
Racanius, (*Honoratus Buellius*) 167
—— *Franciſci Malherbæ diſcipulus*, 167
Racinius, (*Johannes*) 310
Rambullietanæ *domus Pariſienſis celebritas*, 212. 213
Rambullietus, *Marchio*, 212
Rapinus, (*Renatus*) *è Societate Jeſu*, 62. 238. 248
Redii, (*Franciſci*) *Obſervationes Phyſicæ*, 274
Regiſius, (*Petrus Sylvanus*) 339
Regius, (*Henricus*) *Medicus & Philoſophus*, 76
Regnerus, (*Seraphinus*) 311. 409
Rex *dici ſe patitur Protectorem Acade-*

 miæ

miæ Francicæ, 308
Rhenferdius, (*Jacobus*) 407
Rivierius, (*Ludovicus*) *Epiſcopus Lingonenſis*, 250. 251
Richelii, (*Armandi*) *Cardinalis Commentarii*, 426
Robervallius, (*Ægidius Perſona*) *inſignis Geometres*, 246
—— *Carteſii adverſarius*, 247
—— *primas tenens inter luſores Scacchorum*, 247
—— *figuram hyperbolicam inutilem eſſe contendit ad augendam vim conſpicillorum*, 228
Roccachoartia, (*Maria Eliſabetha*) 380. 381
Roccachoartia, (*Maria Magdalena Gabriela*) *Fontebraldenſis Abbatiſſa*, 380. 383
Roccafucaldius, (*Franciſcus*) 317
—— *ejus Commentarii*, 426
Roccanus, (*Ægidius Andreas*) 141
—— *Auctor Hiſtoriæ Domus Harcurianæ*, 141
Rohaltus, (*Jacobus*) 387. 388
Rohannia, (*Maria Leonora*) *Abbatiſſa Monaſterii Cadomenſis, cui à S. Trinitate nomen eſt, & deinde Mona-*
ſte-

ſterii *Malunodenſis*, 188. 189. 197. 254
— *Pſalmos Davidicos & præcepta Salomonis interpretatur*, 189
Rohannii (*Henrici*) *Ducis*, *Commentarii*, 426
Rohannius, (*Ludovicus*) *Princeps Guemenæus*, 239
Romanam *Curiam inter & Francicam graves exortæ contentiones*, 363. 364
Romanenſes *Fabulæ*, *Vid.* Fabulæ.
Rubiolæ, *Vid.* Variolæ.
Runicæ *litteræ*, 80
Ruæus, (*Carolus*) 350
Rutilii Rufi *Commentarii*, 421

S.

SAlmaſius, (*Claudius*) 74
— *ejus benignitas, comitas, & morum facilitas*, 123. 124. 125
— *habitu militari prodit in Aulam Suecicam*, 127
— *tradit ſe ei in diſciplinam Chriſtina Regina*, 104
— *ejus Liber De Homonymis plantarum*, 275

— *Vita ejus ſcripta à Philiberto Lamario, Senatore Divionenſi*, 275
Salucius, (*Carolus*) *Judæus, ad Chriſti fidem converſus, à Montauſerio de ſacro lavacro ſuſceptus*, 328
Sammaglorianum *hoſpitium Congregationis Oratorianæ*, 206
Sammauræus, (*Carolus*) *Vid.* Montauſerius.
Sammauræa, (*Julia Maria*) *Uticenſium Ducis uxor*, 294. 295
Sanctevremondius, (*Carolus*) *Vid.* Marcatellus.
Santolius, (*Johannes Baptiſta*) 202
Sanzius, (*Johannes*) *Cardinalis de Aguirra*, 375. *Vid.* Aguirra.
Sarravius, (*Claudius*) *Senator Pariſienſis*, 134
Savarius, (*Jacobus*) *poëta miræ fecunditatis*, 140. 158. 159
Savarius, (*Maturinus*) *Epiſcopus Sagienſis*, 354
Scaliger, (*Julius Cæſar*) *buccinator laudum ſuarum*, 424
Scaligeri (*Joſephi*) *immoderata jactantia*, 38. 39. 424
— *Notæ ejus in Manilium, ſcatentes erroribus*, 291

--- ejus

—— *ejus Epiſtolæ ad Jacobum Dalecampium, nondum editæ*, 47
—— *ex ejus Bibliotheca Libri complures ad Huetium miſſi*, 47
—— *effigiem ejus penicillo exprimit Stephanus Cabagneſius*, 45. 46
—— *in ejus funere, uni ex capitibus panni funebris deferendo adhibetur Stephanus Cabagneſius*, 46
Scarro, (*Paulus*) 217
Schotanus, (*Johannes*) *Profeſſor Franekeranus*, 386
Schurmannia, (*Anna Maria*) 122.218
Schwelingius, (*Johannes Eberhardus*) *Profeſſor Bremenſis*, 387
Scripturæ *ſacræ dignitas*, 349
Scuderia, (*Magdalena*) 218
Scuderius, (*Georgius*) 218
Seberi (*Wolffgangi*) *Index vocabulorum omnium Homeri*, 288
Segræſius, (*Johannes Renaldus*) 140.141.234
—— *ejus rogatu Librum ſcribit Huetius, De origine Fabularum Romanenſium*, 254. 255
—— *Virgilii locus ex Georgicis malè ab eo intellectus & exceptus*, 262. 263
—— *unde gravis exoritur controverſia inter eum & Huetium*, 263. 264

Seguierius, (*Petrus*) *Franciæ Cancellarius, Academiæ Franciæ Protector*, 308
Septem-Clauſtra *vetus in Weſtphalia religioſarum virginum Monaſterium*, 77. 78
Septentrionales *Gentes, ſuperſtitionibus deditæ*, 97. 99
Servilius *Iſauricus à Cicerone cur Varius dictus*, 21
Severi *Commentarii*, 421
Sickius, (*Henricus*) 406
Silentiarii, *V.* Pauli.
Simonius, (*Richardus*) *Demonſtrationem Euangelicam Huetii interpolare, & in aliam formam redigere cogitat*, 283. 284
Sirmondus, (*Jacobus*) *è Societate Jeſu*, 60
—— *in otio & ſtudiis vitam produxit ad centeſimum prope annum*, 41
Spanhemius, (*Ezechiel*) 374
Sparra, *Sueca nobilis puella*, 128
Spirinxius, (*Arnoldus*) *caminum Suecicum in Hollandiam transferri curat*, 102. 103
Staniburſtii *duo, Hiberni, Philoſophus alter, alter Medicus*, 196. 197
Statuta *Synodalia Diœceſis Abrincenſis*, 367. 368

Sta-

Stavera, *urbs, caput quondam Friſiæ Occidentalis*, 120
Studiis & *otio debilitari corpus falsò creditur*, 40. 41
Sueci *Gallos averſantur*, 111
Sueci *cujuſdam atrox facinus*, 109. 110
Suecia *floribus, fragis, & cerafis luxurians verno tempore*, 95
—— *fert quoque mala & melopepones, ars modò adhibeatur*, 95
—— *magni in ea calores per æſtatem*, 97
Suecicum *iter*, 71. 72. 73
Sueſſionenſis & *Abrincenſis Epiſcopatus permutantur*, 365. 366
Syriaci *caracteres antiqui*, 407. 408

T.

TActica *Veterum colligere, & in lucem edere cogitat Tevenotius*, 318. 319
Talemantius, *(Franciſcus) Plutarchi Interpres*, 216
Talemantius, *(Paulus)* 217. 409
Tavanii *Commentarii*, 426
Tavernerius, *(Johannes Baptiſta)* 250
Terlonii *Commentarii*, 426
Tevenotius, *(Nicolaus Melchiſedecus)* 318
—— *Collectaneorum Geographicorum editor*, 318

—— *Tacticorum Scriptores antiquos in lucem dare meditatur*, 319
Thea, *planta Sinica*, 303. & ſeq.
Theocriti *repetita ſingulis annis verno tempore lectio*, 141
Thermometra, 345
Thomaſſinus, (*Ludovicus*) *ex Oratoriana Congregatione*, 206. 207
Thorodæus, (*Ludovicus*) 47. 50. 140
—— *alienæ induſtriæ faſtidioſus*, 51
—— *fallitur in dijudicandis & diſcernendis antiquis carminibus Græcis à recentioribus*, 51. 52
—— *veteris Græciæ deſcriptionem molitur*, 50. 51
Thuanæa *Bibliotheca vili pretio diſtracta*, 391. 392. 393
Thuanus, (*Jacobus Auguſtus*) 391
—— *ejus Commentarii de Vita ſua*, 424. 425
Thuanus *Regis Orator ad Ordines Fœderatos*, 390
Thucydides *ſtylo præfractus*, 39. 61
Tiberii *Cæſaris Commentarii*, 421
Tolandus, (*Johannes*) 412
—— *nothus*, 412
—— *infamiâ apud ſuos notatus*, 412
—— *ejus Adeiſidæmon*, 412. 413

Totius, *Comes Suecus*, 232
Trajani *Commentarii*, 421
Tretteri (*Thomæ*) *Index vocabulorum omnium Horatii*, 288
Trichetius (*Raphaël*) *Frenæus*, 111
Tuſcanellæ (*Horatii*) *Index vocabulorum omnium Catulli, Tibulli, & Propertii*, 288
—— *idem Quintilianum Italicè interpretatur*, 315
Turriani (*Friderici Mauritii*) *Commentarii*, 426
Turriani (*Henrici*) *Commentarii*, 426
Turris *ſpeculatoria Hafnienſis*, 79. 80

V.

VAlerius (Andreas) *Vid.* Andreas.
Valboneſius, (*Johannes Petrus Moretus*) *primarius Præſes Gratianopolitanæ Curiæ regiarum rationum*, 405. 406
Valeſii *fratres*, *Henricus & Hadrianus*, 200
Varillaſius, (*Antonius*) 169
Variolis & *Rubiolis graviter laborat Huetius*, 20

—— *hi morbi Veteribus incogniti non fuerunt*, 20
—— *Variolarum morbus ex Indiis & Ægypto in Occidentem defluxit*, 23
—— *Variolæ cur dictæ* Milinæ *à Gregorio Turonenſi*, 23
Vari, *Varii & Vareni unde dicti*, 21
Vavaſſor, (*Franciſcus*) *è Societate Jeſu*, 60. 63
Vervilla, (*Franciſcus*) *Vid.* Beroaldus.
Veſpaſiani *Cæſaris Commentarii*, 421
Veterum *contra Recentiores defenſio*, 199. 200
Vetterus *lacus*, *& in eo ſpecus ingens*, 95. 96
Vettius *Valens Aſtrologus*, 117. 356
—— *Anthologiarum ejus quot ſuperſint codices*, 118
—— *cum in lucem dare cogitabat Huetius*, 357
—— *duo hujus nominis fuerunt Aſtrologi*, 117
Vetturius, (*Vincentius*) 251
Vignierius, (*Hieronymus*) *ex Oratoriana Congregatione*, 207
Villaregii (*Nicolai*) *Commentarii*, 426
Vinæa, (*Anna*) 206
Vitreæ *guttæ*, *ex Germania primùm allatæ*;

latæ; ſcriptaque ſuper earum formatura Diſſertatio, 166
Vivonnæa, (*Catharina*) *Marchionis Rambullieti uxor*, 212. 213
Ultrajectum, 76
Voſſius, (*Iſaacus*) 75. 132. 137
—— *præeſt ſtudiis Chriſtinæ Reginæ*, 71. 104
—— *è finibus Sueciæ in Hollandiam regreditur, juſſu Chriſtinæ Reginæ, ob illatam Salmaſio injuriam*, 94. 95
Vraniburgicæ *arcis Tychonis excidium, unde ortum*, 87. 88
Vrſæus, (*Honoratus*) 256

W.

WAlchandorpii, (*Chriſtophori*) *ſimultates cum Tychone Braheo*, 91
Worcumii, *quæ urbs eſt Friſiæ, in publico hoſpitio, non impenſarum modò, ſed ſtrepitus etiam pretium*, 120
Wormius, (*Olaus*) 80
—— *ejus κειμήλια*, 81

Y.

YVrandæa, (*D. Maria*) 258
—— *Hymnus ei dictus*. 259. & ſeq.
—— *ejus templum*, 258

Z.

ZAhyda, *fabella*, 204
—— *à Laverna Fayetta elucubrata*, *& ſub Segræſii nomine edita*, 204. 254
Zelandia, 74

FINIS.

ERRATA.

Pag. 63. lin. 25. exiſtimare, leg. *exiſtimari.*
—— 77. l. 4. Hadenbergam, l. *Hardenbergam.*
—— 106. l. 1. & contrario, l. *è contrario.*
—— 271. l. ult. quoniam, l. *quamvis.*
—— 402. l. 8. interea, l. *inter.*
—— 420. l. 23. rat, l. *rati.*

005638461

Digitized by Google

KONSERVIERT DURCH
ÖSTERREICHISCHE FLORENZHILFE
WIEN